

ИСЛОМ КАРИМОВ

**ВАТАН
САЖДАГОҲ КАБИ
МУҚАДДАСДИР**

"ЎЗБЕКИСТОН"

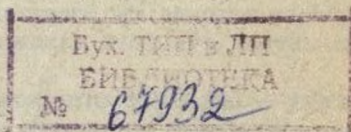
65.9(5У)

к-25

ИСЛОМ КАРИМОВ

**ВАТАН
САЖДАГОҲ КАБИ
МУҚАДДАСДИР**

Маърузалар
Нутқлар
Суҳбатлар

ТОШКЕНТ - "ЎЗБЕКИСТОН" - 1995

67932-64941

65.9(5Y)
K 25

ISBN 5-640-01963-8

К 0804000000—141 95
М 351 (04) 95

© "ЎЗБЕКИСТОН" натириёти, 1995.

**"СОҒЛОМ АВЛОД УЧУН" ОРДЕНИНИ
ТОПШИРИШ МАРОСИМИДА
СЎЗЛАНГАН НУТҚ**

Қадрли дўстлар!

Айни дақиқаларда барчамиз ҳаяжонли ва тантанали бир воқеага гувоҳ бўлиб турибмиз. Бугун бу ерга мустақил давлатимиз тарихидаги илк юксак нишон — "Соғлом авлод учун" орденини топшириш маросимига йиғилдик.

Маълумки, ҳар қандай давлат, ҳар қандай жамият ҳам ўз бойликлари билан қудратли ҳисобланади. Ҳар бир халқ мамлакатнинг табиий замини, ер ости ва ер усти захиралари, тоғлари ва ўрмонлари, дарёю денгизлари, улкан шаҳарлари, гўзал иншоотлари билан ўз куч-қудратини намоён этишга ҳаракат қилади.

Лекин, кўп асрлик тарихий тажриба шундан далолат берадики, жамиятнинг ҳақиқий бойлиги, бу — инсон, инсон авлодидир. Кишилиқ жамияти эл-юртига, ватанига садоқатли, иймон-эътиқоди бутун, мард ва жасур, малакаси етук, маънавияти юксак инсонлар билан ҳақли равишда фахрланади. Бу улуғвор, бетимсол бойлик ҳар қайси давлатнинг қудратли салоҳият манбаидир.

Ана шундай ноёб фазилатларга эга авлодни тарбиялаб вояга етказётган халқ келажакка очиқ кўз, катта ишонч билан қараши мумкин.

Табиат ато этган олий моҳиятга кўра, биз — ўзбеклар ҳаётимизнинг, умримизнинг мазмунини фарзандсиз тасаввур этолмайдиган халқмиз. Дунёга келиб муносиб фарзанд кўриш, иморат қуриш, ниҳол экиб боғ яратиш — ота-боболаримиздан бизга мерос бўлиб қолган эзгу тилак ва қутлуг инсоний бурчдир.

Шуни алоҳида шукроналик билан таъкидлаш лозимки, халқимиз тарихнинг машаққатли синовлари оша ўзининг ана шу олижаноб хусусиятларига завола тказмай сақлаб келмоқда. Аждодларимиз ўз наслларини умумбашарий

туйгулар, ўлмас Шарқ фалсафаси, миллий қадриятларимиз руҳида тарбия қилиб келганлар. Ота-боболаримиз асрлар давомида тилимизни, дилимиз ва динимизни, ўзбекнинг ўзлигини ҳар томонлама асраб-авайлаб, баркамол авлодларни вояга етказдилар. Бундай фазилатлар асл эътиборига кўра бизнинг заҳматкаш халқимизга муносибдир ва бу билан ҳар қанча ғурурлансак арзийди.

Олдимизда мустақил буюк давлат қуришдек мураккаб ва шарафли вазифа турган бир пайтда бу маънавий қадриятларнинг аҳамияти минг карра ортади. Нега деганда, ҳар қандай улуғ мақсадларга стишиш, янги жамият, фаровон турмуш қуриш, инсон зотиға муносиб гўзал ҳаёт барпо этиш, аввало, шу жамият аъзолари бўлган комил одамларға, келажак баркамол авлодға боғлиқдир. Шу бондан ҳам ҳозирги кунда, халқимиз фарзандларимиз иқболини ўйлаб, қаттиқ бел боғлаб меҳнат қилаётган масъулиятли бир даврда мазкур тушунчалар янада теран маъно касб этади.

Азиз биродарлар!

Одамзод дунёда жуда кўп касбу ҳунарнинг эгаси бўлиши мумкин. Қурувчи, деҳқон, боғбон, шоир, олим бўлиб ном қозониш, мол-мулк, бойлик орттириш мумкин. Лекин Аллоҳ таоло инсонға ато этган энг катта бойлик, энг улуғ бурч борки, уни дунёдаги ҳеч бир нарса билан қиёслаб бўлмайди. Бу — фарзанд кўриб, ота бўлиш, она бўлиш бахтидир. Бу фақатгина бахту саодат эмас, балки Яратганнинг олдида, элу юрт олдида жуда катта масъулият ҳам десмакдир.

Ҳар бир оқил инсоннинг ва жамиятимизнинг муқаддас вазифаси, айтиш мумкинки, ҳаётининг маъноси қобил фарзандлар ўстириш, уларни ҳам жисмоний, ҳам маънавий жиҳатдан мукамал қилиб тарбиялаш, камолини кўриш, ота-онасига, ватаниға садоқатли кишилар этиб вояға етказишдан иборатдир.

Шу маънода давлатимизнинг биринчи юксак нишони бўлиш "Соғлом авлод учун" ордени ҳам инсон тақдирини, жамият тақдирини, келажак тақдирини, олдимизда турган улуғ мақсадларни кўзлаб таъсис этилди.

Бинобарин, унга сазовор кишиларни бу вазифаларни сидқидилдан адо этадиган, ёш авлод камолоти учун ўзини бағишлайдиган фидойи инсонлар деб биламиз. Уларни улкан давлат вазифасини бажараётган одамлар сифатида ҳар томонлама ҳурмат-иззат қиламиз.

Улуғ халқимизга муносиб ҳалол, меҳнаткаш, билимдон, она юртимизга, элимизга садоқатли, баркамол ёш наслларни тарбиялаш ишониб топширилган жамиятимиз аъзолари аввало ана шу фазилатлар соҳиби бўлмоқлари даркор.

Мен мана шу залда ўтирган, биринчи галда бу юксак мукофотга лойиқ қўрилган барча ҳурматли юртдошларимизни ана шундай инсонлар деб ҳисоблайман. Айни пайтда мамлакатимиз тарихида илк марта шу орденга сазовор бўлган ака-ука, опа-сингилларимизни муборакбод этишни ўзимга улкан шараф деб биламан.

Муҳтарам дўстлар! Бизга Ўзбекистонимиз мустақиллигини мустаҳкамлаш каби масъулиятли даврда яшаш насиб этди. Истиқлолдек буюк неъматнинг қадрига етгани, уни мустаҳкамлайдиган, ўз қадр-қимматини биладиган соғлом авлодни тарбиялаш ҳаммамизнинг зиммамизга тушди. Ишонаманки, бу олий ва масъулиятли вазифани астойдил адо этамиз.

Мустақилликни мустаҳкамлаш йўлидаги қийинчилик ва тўсиқларни енгишда, озод ва обод Ўзбекистон давлатини барпо этишда бутун эл-юрт аҳлига куч-ғайрат тилайман.

Соғлом авлодни тарбиялаш — буюк давлат пойдевори-ни, фаровон ҳаёт асосини қуриш деганидир. Биз тарихан қисқа фурсат ичида бошқа соҳаларда бўлгани каби бу борадаги мақсад ва бурчимизни ҳам яхши англаб етдик. Бизга шу вақтга қадар ҳасад билан қараганлар ҳам энди ҳавас билан қарамоқда, танлаган йўлимиз тўғри эканини тан олмақда.

Давлатимизнинг олий нишони — "Соғлом авлод учун" орденини топширар эканман, сизларни яна бир бор муборакбод этаман. Барчангизга сиҳат-саломатлик, омонлик тилайман.

1994 йил 2 май

ЙЎЛИМИЗ — МУСТАҚИЛ ДАВЛАТЧИЛИК ВА ТАРАҚҚИЁТ ЙЎЛИ

Муҳтарам халқ ноиблари!

Азиз дўстлар!

Диёримизнинг ссрфайз кўклам фаслида сизлар билан яна бир бор юз кўришганимиздан бағоят мамнунман. Сизларни юртимиз истиқлолининг учинчи баҳори билан чин юракдан муборакбод этишга, барчангизга мустаҳкам соғлиқ, куч ва ғайрат, бахт ва саодат тилашга рухсат этгайсизлар.

Сўнгги сессиядан бери тўрт ой ўтди. Шу вақт мобайнида мамлакат ҳаётида туб ўзгаришлар содир бўлди. Ўзбекистон ўз тараққиёти ва истиқлолининг янги босқичига дадил қадамлар қўйди.

Бу йўлда орттирган оз бўлса-да тажрибамиз шуни кўрсатадики, ҳаётимизнинг, иқтисодиётимизнинг ўзгаришлари, олға силжишлар ўз-ўзидан, бирданига бўлмас экан. Бу жараённинг пасту баланд ўринлари, машаққатли синовлари жуда кўп. Шу туфайли, танланган йўлни ғоят пухта ва теран ўрганиш, ҳар бир ўтилаётган босқични — қўйган қадамларимизни англаш, онгимизга сингдириш, мақсад этган ва етиб бораётган манзилимизни аниқ тасаввур этиш, бу — барчамизнинг, машаққатли йўлга бел боғлаб чиққан инсонларнинг, авваламбор, фаолларимиз ва етакчи раҳбарларимизнинг муқаддас бурчидир.

Мажозий маънода айтсак, ҳозирги бозор иқтисодиёти — бамисоли бир денгиз, унинг тинч ва саёз жойлари ҳам, чуқур, жўшқин мавжлари ва пўртаналари ҳам бор.

Ҳаммамиз яхши англашимиз керак: шоша-пиша, манзилни билмай, юмуқ кўз билан бу денгизда эркин сузиб

бўлмайди. Авваламбор, сузиб ўтиладиган сарҳадни пухта аниқлаб, мустақкам ксма танлаб ва ишончли ҳўмонда тузиб, уни нотинч уммонда сузишга ўргатиб, ана ундан кейин йўлга чиқиш ксрак. Бу шундай мураккаб ва қийин вазифа!

Ана шу хулосаларни ҳисобга олиб, биз мустақилликка эришганимиздан бери ўтган даврда иқтисодий ислохотларни ҳаётга татбиқ қилиш учун назарий ва амалий дастурларни ишлаб чиқиш билан шуғулландик.

Бугун мамнуният билан таъкидлашимиз мумкин: гарчи бошда ким нима демасин, қанчалик сайрамасин, ҳаётимизнинг ўзи кейинги икки йилда биз танлаган, ўзимизга хос ва мос йўлнинг тўғри ва асосли эканини исботлади. Собиқ Иттифоқ ўрнида ташкил топган бир қанча давлатлардан фарқли ўлароқ, Яратганга минг қатла шукурки, юртимиз тинч, халқимиз меҳнат билан банд, иқтисодиётимизда катта ўпирилишларга ва қулашларга йўл қўймадик.

Бугунги кунда Ҳамдўстлик мамлакатлари билан иқтисодий ва хўжалик алоқалари қанчалик мураккаб эканини яхши биласизлар. Шунга қарамасдан, мамлакатимиз иқтисодиётида аҳвол барқарор бўлиб турибди. Саноат маҳсулоти январь ойига нисбатан 20 фоиз, февралга нисбатан 19 фоиз кўпайди. Бюджетдаги камомад ялпи ички маҳсулотнинг 4,8 фоизини ташкил этди, яъни чамаланган даражадан ҳам озроқ бўлди.

Саноатнинг тармоқ тузилмаларида ижобий ўзгаришлар рўй бермоқда. Енгил саноат ва озиқ-овқат саноати маҳсулотлари, ун, ёрма ва омихта ем ишлаб чиқариш кўпайди. Ун, нон, ўсимлик ёғи, маргарин ва бошқа маҳсулотлар ишлаб чиқариш миқдори ортди. Ниҳоят, илгари четдан олиб келинадиган кўпгина маҳсулотларни ўзимизда ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Самарқанд вилоятида тоза спирт чиқарадиган завод, Хоразм вилоятида қанд заводи қурилиши бошланди.

Электр энергияси, нефть ва газ қазиб олиш, нефтни қайта ишлаш, кўмир кончилиги соҳаларида ҳам маҳсулот ҳажми кўпайди. Бухорода нефть маҳсулотларини қайта ишлаш заводи қуриляпти. Юртимизда янги коммуникациялар — темир йўллар ўтказиш, янги қурилишлар, ер ўзлаштириш, ободончилик ишлари кенг миқёсда бораётир.

Аграр соҳада ҳам аҳвол ёмон эмас. Бу йил ғаллазорлар икки маротаба кўпайди. Экиш ишлари жадал сурьатлар билан ўтказилди. Ҳаммамиз Аллоҳ таолодан, она табиа-ти-

миздан сўрашимиз даркорки, бу йил ҳам меҳнаткаш халқимизнинг насибасини мул-қул қилиб берсин!

Шу билан бирга, ўтган давр бизни кўп масалалар бўйича тажрибали қилди, кўзимиз очилди. Бугунги кунда ташқи ва ички сиёсатимизни дадил ва бардам юритишда астойдил бел боғлаб меҳнат қилаётган халқимизнинг ўзи бизларга катта мадад бағишляпти.

Ўрнатли дўстлар! Бугун иқтисодий ислохотнинг янги босқичи бошланди. Авваламбор, ижобий ўзгаришларни ҳам маънавий, ҳам моддий ҳаётимизда кўриш мумкин. Одамларнинг руҳияти, дунёқараши, мулкка ва меҳнатга муносабати ўзгарапти. Ишбилармонликка ва тадбиркорликка нисбатан ижобий фикрлар уйғонди.

Уй-жойларни хусусийлаштириш, савдо, маҳаллий саноат ва хизмат кўрсатиш соҳаларидаги хусусийлаштириш жараёни амалда тугаш арафасида, саноатда, қурилишда, транспортда, деҳқончилик-саноат мажмуининг гушт-сут, озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлаш тармоқларида йирик корхоналарни ҳиссадорлик корхоналарига айлантириш ишлари фаол давом эттирилмоқда. Молия ва банк тизими қайта тузилмоқда.

Лунда қилиб айтганда, ислохотнинг янги босқичига ўтиш учун керакли шарт-шароит яратилди. Бу борада шу йил 21 январда чиқарилган Фармонни алоҳида эслатиб ўтиш мақсадга мувофиқ бўлур эди. Унинг аҳамиятини илгари ҳам батафсил баён этган эдик, бугун яна бир қарра таъкидлаш лозим, деб ўйлайман.

Ўш, 21 январь Фармони бизга нималар берди?

Биринчидан, у мамлакатимизда ўтказилаётган иқтисодий ислохотларни янада юксак босқичга кўтарди, уларга янгича сифат йўналишларини ва кафолатларини берди.

Иккинчидан, хусусий мулкка кенг йўл очиб бериш ва уни ҳимоялаш, мулкнинг барча шаклларидаги ҳар бир корхона ҳамда ишбилармонларнинг тадбиркорлик фаолиятини кучайтириш учун янги имкониятлар очади.

Учинчидан, бизнинг жаҳон бозорига чиқиш имкониятларимизни кенгайтиради, чет эл сармоялари учун юртимизга йўл очади, уларга ҳуқуқий ва иқтисодий имтиёзлар беради, пировардида Ўзбекистоннинг экспорт салоҳияти ва имкониятларини кескин кўпайтиради.

Шу билан бирга, бу Фармон миллий валюта обрўсини кучайтиради, бир сўз билан айтганда эса, давлатимизнинг иқтисодий қудратини оширади.

Тўртинчидан, у яқин келажакда маъмурий-буйруқбозлик замонидан қолган барча тўсиқларни барта-
раф этади, иқтисодий ҳаётимизга эркинлик бахш этади.

Ҳурматли ноиблар!

Ҳаёт ва тажриба шуни кўрсатдики, мулк эгали бўлмаган жойда интилиш, ташаббус ва изланиш бўлмас экан. Биз бугун хусусий мулкчилик ривожига учун яхши замин тайёрладик. Ҳалол ва ташаббускор меҳнатга ҳуқуқий ва иқтисодий кафолат жуда зарур. Масаланинг яна бир томони шуки, хусусий мулк эгалари, яъни ўз мулкини ўзи тасарруф этадиган кишилар ижтимоий ва сиёсий барқарорликдан ўта манфаатдор бўлиб, жамият осойишталиги учун зўр таянч сифатида хизмат қиладилар.

Зикр этилган Фармоннинг яна бир энг эътиборли жиҳати шуки, мамлакатимизда мулкчилик шаклини кескин ўзгартириш ва бу муҳим масалани ечиш, жонлантириш, ниҳоясига етказиш учун тегишли давлат бошқармаларининг таркиби ва низомлари ўзгарди.

Бугун бу масала билан шуғулланаётган вазирлик фақатгина давлат мулкини хусусийлаштириш билан эмас, балки тадбиркор тоифаларга жиддий ёрдам ва кўмак бериш билан ҳам машғул бўлиши зарур.

Ўтиш даврида асосий ишлаб чиқариш тармоқларида давлат концернлари фаолият кўрсатди. Бу ҳол, бир томондан, бевосита ишлаб чиқарувчиларнинг кўпроқ ҳуқуқ ва имкониятларга эга бўлишини таъминлади. Шу билан бирга, аҳоли турмушини таъминловчи соҳаларни бошқариш ва уларнинг батартиб иш юритишига имкон берди. Энди давлат концернлари, бирлашмалари ва йирик корхоналарни очиқ турдаги ҳиссадорлик жамиятларига айлантириш бошланди.

Хусусийлаштириш жараёни республикада қабул қилинган дастур бўйича икки босқичда ўтказилади.

Биринчи босқичда давлат корхоналарини, ишлаб чиқариш бирлашмаларини ва ёпиқ турдаги ҳиссадорлик жамиятларини очиқ турдаги ҳиссадорлик жамиятларига айлантириш кўзда тутилади.

Иккинчи босқичда ҳиссадорлик жамиятларига айлантирилган давлат корхоналари акцияларининг тегишли қисмлари меҳнат жамоаларига, юридик ва жисмоний шахсларга, шу жумладан, чет эл фуқароларига сотилади.

Бу чора-тадбирлар ва қабул қилинган қонун ҳамда қарорлар иқтисодиётимизни сифат жиҳатидан янги босқичга кўтармоқда. Товар ва хом ашё сотувчи биржалар, кўчмас мулк ва қимматли қўғоз бозорлари шаклланимоқда.

Умуман, республика бўйича ҳозирга қадар 50 мингдан, шу жумладан, йилнинг дастлабки кварталида 800 дан ортиқ корхона хусусийлаштирилди. Ўрта ва йирик корхоналарни очиқ турдаги ҳиссадорлик жамиятига айлантириш йўли билан уларни хусусийлаштириш бошланди.

Шуни айтиб ўтишни истардимки, республикада амалга оширилаётган мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш жараёнлари, ҳамдўстликнинг бошқа мамлакатларидан фарқли ўлароқ, амалда ялпи ишсизликка олиб келаётгани йўқ. Айни замонда, бугунги кунда турли корхоналарда 30 мингдан ортиқ иш жойлари бўш экани маълум.

Бунда тадбиркорлик фаолиятини, кичик ва ўртача корхоналарни, авваламбор — қишлоқ жойларда янада ривожлантириш катта аҳамият касб этади. Бугунги кунда кичик корхоналар сони 22 мингдан ошди. Ваҳоланки, йил бошида улар 18 мингга эди. Хусусий корхоналар сони икки марта кўпайиб, 11 мингга етди. Янги бозор тузилмаларида банд бўлган одамлар тахминан 400 минг кишига етди. Ишлаб чиқарилган миллий даромаднинг учдан бир қисми давлатга қарашли бўлмаган сектор улушига тўғри келади. Бундай натижа бозор иқтисодиётига ўтишда катта қадамдир.

Ташқи иқтисодий алоқаларимиз кўлами ҳам кенгаймоқда ва таркиби ўзгармоқда. Бу йил экспорт қилиш 40 фоиздан ортиқ кўпаяди. Сотиш учун четга чиқариладиган моллар таркибида ҳам ижобий ўзгаришлар бор. Ўтган йиллардагидан фарқли ўлароқ, машина ва ускуналарни импорт қилиш ҳажми 45 фоизга етди.

Ҳурматли дўстлар! Айни вақтда шуни алоҳида таъкидлашимиз зарурки, биз зарур озиқ-овқат маҳсулотларининг анча қисмини ҳозирча хориждан олиб келишга мажбурмиз. Аҳоли эҳтиёжини қондириш мақсадида 1994 йилнинг ўзида бир миллиарддан ортиқ Америка доллари ажратишга тўғри келади.

Тасаввур этиш ҳам қийин бўлган бу рақам Ўзбекистонда изчиллик билан юритилаётган сиёсатнинг бошқа маъно ва хулосалари билан бир қаторда, тагин бир

муҳим масалага эътиборимизни жалб қилади. Яъни — жамиятни янгилашни биринчи навбатда қишлоқ хўжалигидан бошлаш тўғри эканини исботлайди. Агар биз мақсадимизга — фаровонликка эришмоқчи бўлсак, агар ишлаб чиқаришни ривожлантириш орқали халқимизни тўлиқ таъминламоқчи бўлсак, иқтисодий ислоҳотни, энг аввало, қишлоқдан бошлашимиз даркор.

Аграр соҳада иқтисодий ислоҳотнинг энг биринчи, энг муҳим босқичи, бу — қишлоқ хўжалигида мулк шаклини ўзгартиришдир. Фермерлик ҳаракатини оёққа тургазишдир. Ҳозир мамлакатимизда тахминан 15 минг деҳқон (фермер) хўжалиги ишлаб турибди. Бу эса бир йил олдингига нисбатан 5 мингта кўпдир. Уларга берилган ер майдони ҳам икки баробар кўпайиб, 105 минг гектардан ошди.

Деҳқонларимизнинг томорқа майдони ҳам кенгаймоқда. Чорвачилик фермалари хусусийлаштирилмоқда, давлат хўжаликларининг шакли ўзгартирилмоқда.

1000 га яқин чорвачилик фермалари жамоа мулки қилиб берилди. Фермер хўжаликларига ва кичик корхоналарга солинадиган солиқ икки қисса камайди.

Аҳолига уруғ, кўчат сотувчи, фермерларга хизмат кўрсатадиган 100 та дўкон очилди.

Қишлоқда кичик ва ихчам корхоналар сони кўпаймоқда, илғор технологияларни жорий этиш учун ва чет эллик шериклар билан ҳамкорлик қилиш учун ҳуқуқий асос кенгаймоқда.

Хўжаликларнинг иқтисодий аҳволини яхшилаш мақсадида давлат буюртмалари йил сайин қисқартириб борилмоқда. Пахта ва ғаллага давлат буюртмаси 75 фоизгача, гўшт ва сутга — 50 фоизгача камайгани ҳамда қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг бошқа барча турларига нисбатан батамом бекор қилиниши бозор ислоҳотини чуқурлаштириш йўлида муҳим қадам бўлди.

Мен яна такоран айтмоқчиман: келажagini кўзлайдиган ҳар бир давлат, биринчи навбатда, қишлоқ хўжалиги ишларига алоҳида эътибор беради, кўмаклашади, тўсиқларни бартараф этишга ёрдам қилади, молиявий, агротехник, илмий ва сервис соҳаларида кўмагини аямайди. Шундагина қишлоқ хўжалиги билан банд бўлган азаматлар нималарга қодир эканини тўла кўрсатади.

Ана шу борада қилаётган ишларимизда жуда кўп камчилик мавжуд.

Қонунлар, фармон ва қарорлар бор, старли ҳуқуқ ва имкониятлар берилган. Лекин шу қарорларни бажариш, фаолиятимизда пировард натижаларга эришиш, эски, қотиб қолган бошқарув усулларидадан воз ксчиш — кўп жойларда муаммо бўлиб турибди.

Халқимизда бир мақол бор: "Минг ишчига — бир бошчи". Бундан шундай хулоса чиқадики, аграр секторимизда ҳам самарадорликка эришмоқ учун, биринчи навбатда, ҳар поғонага раҳбарни тўғри танлаш, иш тизимини оқилона ташкил этиш керак.

Бугунги иқтисодий ислохотларимизнинг пировард натижалари раҳбар ходимларнинг изланувчанлиги ва тадбиркорлигига, поклиги ва қатъиятига кўп жиҳатдан боғлиқдир. Буни ҳеч ким инкор қилолмайди.

Бугун шундай замон келдики, мана шу муаммони счмасдан, стук раҳбарларга, сш ва иқтидорли тадбиркорларга ва мутахассисларга кенг йўл очиб бермасдан, уларга таянмасдан туриб асло олға юролмаймиз. Бу ҳаммамизга маълум ва равшан бўлиши керак.

Қишлоқ аҳолисини иш билан таъминлаш, ишсиз одамларни тўла ёки қисман ишлаб чиқариш тармоқларига жалб этиш, уларни ижтимоий ҳимоялаш доимо диққат-этиборимизда бўлиши лозим. Саноат ва хизмат кўрсатув корхоналарини қишлоқ жойларига кўчириш, кичик ва ихчамгина тижорат шохобчалари қуриш даркор.

Бизда тоза сув, иссиқлик ва электр қуввати билан таъминланмаган, темир йўл ва автомобиль йўлларида узокда жойлашган, коммуникациялар ва қулайликлар стишмайдиган айрим қишлоқлар бор. Яна бир бор мутасадди ташкилотлар раҳбарларининг этиборини шунга жалб этмоқчиман. Ана шундай қишлоқ жойларини обод этиш учун давлат марказлашган фонддан ва ҳокимиятлар имкониятларидан маблағ ажратмоғи керак.

Мен бу муаммолар ҳақида кўп гапираман. Аммо, яна бир бор гапириш ва талаб қилишни, шу савоб ишни охирига етказишни бурчим деб ҳисоблайман. Чунки бу ерда гап аксарияти қишлоқ жойларда яшаётган халқимизнинг тақдири, келажаги ва фаровонлиги, жамиятимизнинг истиқболи ҳақида кетаяпти.

Биз ҳозир Ватанимизнинг куч-қудратини ошириш, ҳар бир оиланинг турмуш тарзини ўзгартиш ва юксак даражага кўтариш, фарзандларимизга бахтли келажак яратиш ҳаракатидамиз. Қисқача айтганда, мустақиллик бизга иқтисодиётимизни яхшилаш, шу муқаддас заминда яшовчи

ҳар бир оила ва ҳар бир инсоннинг фаровонлигини ошириш учун хизмат қилмоқда.

Муҳтарам дўстлар!

Бизнинг олға юриш учун қилаётган бугунги саъй-ҳаракатларимиз муҳим бир масалага тақалиб турибди.

Мана, ярим йилдирки, сўм-купонимиз муомалада. Бу, очиқ тан олиш керак, кўп жиҳатдан мажбурий чора эди. Мен миллий валютани жорий этиш инқилоб билан тенг, деган иборани ишлатган эдим. Ҳақиқатан ҳам, бу — шошқалоқликни хуш кўрмайдиган ғоят мураккаб жараён бўлиб, узоқ ва пухта тайёргарликни талаб этади. Айрим кишилар, муваққат валюта шартми, бирданига доимий валютага ўтган маъқул эди, деб юрганини биламиз. Аммо, бу масалада ҳам ўтиш даври бўлмоғи фойдадан холи эмас. Негаки, биз сўм-купон орқали миллий пул бирлигини жорий этиш стратегияси ва механизмини ўргандик. Сўм-купон орқали инфляцияга қарши чоралар ишлаб чиқилмоқда ва синаб кўрилмоқда. Сўм-купон орқали ўзаро ҳисоб-китоблар механизми тайёрланмоқда ва жаҳон валюталари билан муомалада пулимизнинг кучи, қадри ва харид қуввати аниқланмоқда.

Албатта, Ҳамдўстлик мамлакатларининг миллий валюталари, шу жумладан, Россия рубли каби сўм-купон ҳам инфляция жараёнини бошдан кечирмоқда. Биз нарх ошаётгани аҳоли елкасига оғир юк бўлиб тушаётганини биламиз ва бу юкни енгиллаштириш чораларини кўряпмиз.

Муаммони узил-кесил ҳал этиш йўли — инфляцияга қарши кенг миқёсли, яхлит ва таъсирчан дастур ишлаб чиқиш ва амалга оширишдан иборат. Шу мақсадда сўнгги пайтда сўм-купоннинг қувватини мустаҳкамлаш, уни товар ва олтин-валюта захиралари билан таъминлаш чоралари кўрилди. Валюта биржасида дастлабки савдолар бўлиб ўтди. Улар сўм-купоннинг курси доллар ва бошқа "қаттиқ" ва "юмшоқ" валюталарга нисбатан анча барқарор эканини кўрсатди.

Миллий валютага ўтиш ва бугунги молиявий сиёсатни юритишда биз жаҳондаги обрўли, статки халқаро ташкилотлар билан бамаслаҳат иш олиб боряпмиз. Инфляциянинг олдини олиш учун молия-кредит ва пул сиёсатини қаттиқ ушлаш, иқтисодиётимиздаги айрим номутаносибликларни бартараф этиш, умуман, харажатларни камайтириш тадбирлари шулар жумласидандир.

Муҳтарам халқ депутатлари!

Барча фуқароларни, фаолларимизни қизиқтираётган муҳим муаммолардан бири — Ўзбекистон давлатининг миллий валютасини муомалага киритиш, уни жорий этиш тартибидир.

Ҳаммамизга маълум: миллий валюта — мустақил, эркин давлатнинг асосий белгиларидан биридир. Мустақил давлатнинг валютаси ҳам, Марказий банки ҳам, молия ишлари ҳам мустақил бўлиши шарт.

Молия-кредит сиёсати, ички бозорни нақд пул билан таъминлаш, пул чиқариш миқдори, унинг харид кучи, келажак истиқболимиз учун сармоя ажратиш, кимга қарз бериш ва кимдан қарз олиш, қарзни тўлаш ва ундириб олиш муддатлари, фоиз ставкалари ва шунга дахли бор масалалар — буларнинг барчаси ҳам ташқи ва ҳам ички иқтисодиётнинг асосий омилларидир.

Ўшунда қилиб айтганда, ана шу ҳуқуқлардан ва имкониятлардан жудо бўлган давлат ҳеч қачон ўзини мустақил деб ҳисоблаши мумкин эмас ва уни ҳеч ким мустақил деб тан олмайди.

Мен нима учун бу масалаларга алоҳида диққатингизни жалб этяпман?

Барчамизга аён бўлиши керак: қайси давлатки ўз миллий валютасига эга бўлолмаса, ўз манфаатини кўзлаб мустақил равишда молия-кредит, банк сиёсатини аниқ юргизолмаса, у давлат ҳеч қачон ўз тақдирини, ташкилотлар, ҳўжаликлар ва инсонлар тақдирини белгилай олмайди ва пировардида бошқа кучли давлатлар кўрсатмаларига муте бўлиб қолади, оқибатда мустақиллигидан муқаррар тарзда жудо бўлади.

Шу хулосани инobatга олсак, бир фикрни яхши англашимиз керак: модомики биз мустақил давлат қурмоқчи эканмиз, ўз келажакимизни ўзимиз тузмоқчи эканмиз, бунинг асл пойдевори — миллий валютадир.

Шуни яна бир карра такрорлаб айтиш ва онгимизга сингдириш зарурки, миллий валюта — биз учун олий мақсаддир. Ва бу валюта ўзини мустақкам тутган, бошқа валюталар, авваламбор, кучли валюталар орасида обрўли ва қадри баланд валюта бўлмоғи даркор.

Шу билан бирга, аниқ билмоқ керакки, бу олий мақсадга эришиш — бир кунлик вазифа эмас, албатта. Дунё тажрибасини кўз олдимизга келтирсак, бунга эришмоқ учун давлатлар жуда узоқ ва машаққатли йўлларни босиб ўтган ҳамда бор қудратини сафарбар этган.

Азиз дўстлар!

Бир нарсасага эътибор берсак, бугунги вазиятни кўз ўнгимизга келтирсак, табиий бир савол туғилади: нима учун Россия рублига эҳтиёж катта-ю, ўзимизнинг сўм-купонга эътибор паст? Бунинг асл сабаб ва омиллари нималардан иборат?

Сабаб шуки, бизнинг минтақамиз, жумладан, Ўзбекистон ҳам, асосан хом ашё ҳудуди сифатида ҳар томонлама собиқ марказга боғлаб қўйилган эди. Бу жуда пухта ўйлаб ва ҳар томонлама ҳисоб-китоб қилиб юритилган, жуда кўп йиллар давомида уюштирилган сиёсатдир.

Тайёр маҳсулотларга, шу жумладан, озиқ-овқат молларига бўлган эҳтиёжимизни қондиришда ҳам, ишлаб турган ва янги қурилаётган заводу фабрикаларни дастгоҳлар ва ускуналар билан жиҳозлашда ҳам собиқ марказга қарам эдик. Биз шундай кун ксчиришга мажбур эдик. Негаки, республикамизга мол олиб келиш ва олиб чиқиш йўллари ҳам, коммуникациялар қуриш сиёсати ҳам худди шу мақсадга мослаштириб қўйилган эди. Буни кўпчилик бугун англаб етди.

Ҳўш, биз эски тузумдан қолган бу "мсрос"дан қандай қутулишимиз, мушкулларимизни қандай енгиллаштиришимиз мумкин?

Авваламбор, истиқлол йўлидан чинакам иқтисодий мустақилликка эришишимиз лозим. Жаҳоннинг энг йирик ва қудратли давлатлари билан алоқаларимизни мустаҳкамлашимиз керак.

Ички бозоримизни халқ истисмоли моллари билан тўлдиришимиз ва шу молларни ишлаб чиқарувчи корхоналар салоҳиятини кучайтиришимиз ва кўпайтиришимиз зарур.

Ишлаб чиқарадиган молларимиз сифатли ва рақобатга бардошли бўлиши керак. Молларимизни, энг аввало, ташқи бозорда, айниқса кснг жаҳон бозорида қанчалик кўп сотиб олишга интилишса ва эҳтиёж билдиришса, оқибатда мамлакатимизга шунча кўп чет эл валютаси кириб келади ва шу баробари миллий валютамизнинг ҳам кучи ошади.

Бу фикрларни оддий бир мисол билан изоҳлаш мумкин. Бугунги кунда турли бозорларда бизнинг сўм-купонни рус рублига алмаштиришда нисбат паст бўлишининг сабаби нима? Биринчи навбатда, бунинг сабабини, одамларимизда Россия рублига эҳтиёж катта бўлганини рублга четдан

авваламбор керакли мол, ускуна ва жиҳозлар олиб келиш имкони ва зарурати билан тушунтириш мумкин.

Хулоса шундай: қачонки, Россиядан мол келтиришга эҳтиёжimiz камайса ёки, бошқача айтганда, шу молларнинг энг керакли турларини етарли даражада, ички бозоримизда ҳам муҳайё этсак, яъни саноатимиз имкониятлари кенгайиб, ўша молларни ўзимиз ишлаб чиқарсак ва четга, керак бўлса, Россиянинг ўзига ҳам кўпроқ сотсак, масала ўз-ўзидан счилиши муқаррар.

Бугунги кунда эса мавжуд қийинчиликларни енгиш учун давлатимиз ўз захираларидаги маблағни рублга алмаштириш йўли билан корхона ва хўжаликларнинг талабларини бажо келтиришга ҳаракат қилмоқда.

Ҳурматли халқ депутатлари!

Энди икки оғиз гап янги валюта жорий қилиш муҳлати ва унинг услублари ҳақида.

Очиқ айтиш керак: бугунги кунда миллий валютамиз чоп қилиняпти. Қоғоз пул билан бир қаторда металл тийинлар ҳам зарб этиляпти. Бу йирик тадбирнинг ҳамма томони ҳисоб-китоб қилинган ва насиб этса, тайёргарлик ишлари шу йилнинг биринчи ярмида тугалланади.

Муваққат валюта ўз заминимизда қўлланаётгани ва ўзимизда чоп этилганини ҳисобга олсак, уни янги, замонавий, беқиёс даражада чиройли миллий валютамизга алмаштиришда — ишонтириб айтишимиз керак — катта муаммолар бўлмайди.

Тегишли курс ва нисбат билан бугунги сўм-купонлар эндиликда — ҳақиқий миллий валютамизга бемалол алмаштирилади. Ўйлаймизки, бу тадбир яна жамғарма банклари орқали амалга оширилади. Чунки бу тажриба 1993 йил ноябрь ойида ўзини оқлаган эди. Фикримизча, бу нарсa одамларимизга ҳам маъқул бўлади.

Азиз юртдошлар! Жамоат фикрини ўрганиш шуни кўрсатдики, мамлакат аҳолисининг кўпчилик қисми янги ислохотларни қўллаб-қувватламоқда. Бизнинг асосий таянчимиз, мувафаққиятларимиз гарови — ана шу юксак ишонч.

Ислохотлар ривожини халқ ўз тақдирини ишониб топширган раҳбарларга ҳам боғлиқ. Биз жамиятни қонун асосида ва қонун ёрдамида бошқаришга аҳд қилган эканмиз, ислохот қисматини айрим расмиятчилар қўлига топшириб қўймаслигимиз зарур.

Баъзида шундай бўладикки, қонун асосида қабул этилган жорий ҳужжатлар қонуннинг ўзидан ҳам кучлироқ

бўлишга интилади. Бундай зарарли тажрибадан воз кечиш шарт. Қонун устуворлиги таъмин этилса, ҳуқуқий маданият тезроқ юксалса, жамиятнинг равнақи ҳам шунчалик тезлашади.

Жинойтчиликка қарши қаттиқ кураш натижасида шу йилнинг уч ойида ҳуқуқни бузиш ҳолларининг умумий сони учдан бирга, қотиллик ва талончилик каби оғир жиноят турлари деярли икки маротаба камайди. Аммо фоиз камайгани жиноятчилик бутунлай йўқолиб кетди дегани эмас.

Демократик давлат ўз фуқароларига тинч яшаш ва меҳнат қилиш имконини тўла таъминлаб бермоғи керак. Лекин, айни замонда, жиноятчиликка қарши кураш шунчаки кампанияга айланиб кетмаслиги лозим. Бу иш — давлат сиёсатининг асосий тамойилларидан бири бўлмоғи зарур.

Аммо илгари ҳам таъкидланганидек, жиноятнинг ёпиқ ва энг қабиҳ тури бор. Бу — коррупция ва порахўрлик. Жиноятнинг бу тури бошқарув аппаратини издан чиқарибгина қолмай, бозор асосларини ҳам барбод этиши мумкин.

Бюрократ кимса ҳадик ёки масъулиятсизлик туфайли жараёни секинлаштириб қўйса, порахўр кўпинча кўра-била туриб, ўз манфаатини ўйлаб давлат ва халқ манфаатларига зид қарорларни қабул қилади.

Шу муносабат билан, мен тадбиркор ва ишбилармонларнинг ўзларига ҳам мурожаат қилиш зарур, деб ўйлайман. Порахўрлик, қонунни четлаб ўтиб чайқовчилик қилиш, энг аввало, тижорат аҳлининг ўзини обрўсизлантиради, аҳолининг қарғишига дучор этади. Шу сабабли, бозор муносабатларининг виждонли ва софдил тарафдорлари турли ўғри ва муттаҳамларга ўз ораларидан ўрин бермасликлари керак.

Ҳурматли халқ депутатлари!

Азиз дўстлар!

Бизнинг буюк ўтмишимиз бор. Миллий маданиятимиз жаҳон цивилизациясининг энг ёрқин саҳифаларидан жой олган. Ўтмишимиз неча ўн йиллар мобайнида хўрланиб, камситиб келинди. Ниҳоят истиқлол қуёши чиқиб, миллий қадриятимизни тиклаш йўлига ўтдик.

Ўзбекистоннинг буюк келажаги ҳақида жуда кўп гапириляпти. Бу ҳам тўғри. Негаки, фақат ўтмишни эслаш ва ўтмиш билан фахрланишнинг ўзи натижа бермайди. Мақсадни тўла англамай, истиқболни кўрмай,

яшаб ҳам, ишлаб ҳам бўлмайди. Янги давлат биноси қурилар экан, унинг ҳам ҳар бир жиҳатини пухта режалаштириш зарур.

Дўстлар! Бир нарсасага эътиборингизни тортмоқчиман. Айрим шахслар ўтмиш ва келажак ҳақидаги чиройли сўзларга маҳлиё бўлиб, бугунги кунни, бугун яшаётган кишиларнинг, фарзандларимизнинг, ёшларимизнинг маънавий ва ахлоқий жиҳатларини унутиб қўймаётими?

Келажак ўз-ўзидан келмайди. У бугунги машаққатли меҳнат билан яратилади. Бугун яратган нарсамиз келажакка ҳам ўтади. Агар бугун шошилиб ниманидир унутсак, келажак авлодлар ўша нарсалардан маҳрум бўлади.

Жамият маданиятсиз, маънавий-ахлоқий қадриятларсиз яшай олмайди. Уларни писанд қилмаган жамият пировардоқибатда таназзулга юз тутаяди. Афсуски, шу оддий ҳақиқатни айрим раҳбарларимиз, тадбиркор ва ишбилармонларимиз старли даражада тушуниб олмаганга ўхшайди. Баъзи жойлардаги мактабларга, болалар боғчаларига, касалхона, кутубхона ва музейларга бир назар солинг. Улар анча ночор аҳволда. Давлат қўлидан келганича ёрдам беряпти, лекин бу ҳали озлик қилади. Бунинг устига, айрим корхона раҳбарлари турли баҳоналарни рўқач қилиб, корхоналарга қарашли ижтимоий муассасалардан қутулишга уринмоқдалар.

Ҳурматли халқ ноиблари! Шу ўринда ҳақли бир савол туғилади: хўш, вилоят ва туман ҳокимларининг асосий вазифаси нималардан иборат? Биз уларнинг қўлини хўжалик ишларидан анча бўшатиб қўйдик. Бу ишларни жойлардаги корхона раҳбарлари, мутахассисларнинг ўзлари ҳал қилсин. Уларга старли эркинлик берилиши лозим.

Ҳокимларнинг бурчи — халқ тақдирини ўйлаш, майда-чуйда ташвишларга ўралашиб қолмасдан, онг йирик вазифаларни ҳал этиш, маданий ва маърифий ишларга тўғри йўналиш бериш. Ҳокимлар одамларнинг ташвишларидан, юмушларидан хабардор бўлиб, ўзaro бирлаштириб, руҳларини кўтариб, зарур шарт-шароитлар ва маънавий иқлим яратиб, уларни олдимизда турган мақсадлар ижросига сафарбар этишлари лозим.

Албатта, турли хўжаликларга бориб кўрсатмалар бериш осон. Вилоят, туман ва қишлоқларнинг истиқболини кўра билиш эса, гоят мураккаб ишдир.

Жойларда йўл қўйилган камчиликларни, бепарволик ва лоқайдлик ҳолатларини қуриб, раҳбарлардан изланувчанлик ва тадбиркорликни талаб этишга тўғри келади. Лекин бу талабларнинг бажарилиши амалда кўринмаса, оғирроқ қарорларни қабул қилишга мажбурмиз.

Мен бугун шу минбардан ҳокимларимизга яна бир марта мурожаат қилиб шу гаплардан тегишли хулоса чиқаришни сўрайман. Такрорлаб айтаман: биз ким нима қилишини узил-кесил аниқлаб олдик. Хўжалик раҳбари ўз ишини қилади, қурувчи — ўз ишини! Деҳқон ҳам ўз ишини ўзи эплайди, зиёлининг ҳам ўз бурчи ва ўз юмуши бор. Хулоса шуки, ишини билиб қилаётган одамларга халақит бермаслик керак.

Менинг бу масалада куйиб-пишиб гапираётганимнинг боиси нимада? Ҳозир ҳам сиёсий, ҳам иқтисодий ва ҳам маънавий соҳаларда олиб бораётган сиёсатимизнинг тақдири бир нарсага — жойлардаги раҳбарларнинг масъулиятига, ўз ишини билиб бажаришига боғлиқ бўлиб қолган.

Халқ ва мамлакат раҳбарияти ишонч билдирган кишилар ўз вазифасини пухта ва ҳалол бажарса бас, бугунги мушкулотлар ўз-ўзидан ечилади. Бунинг учун ҳокимлар маънавий уйғоқ бўлишлари керак.

Чет эл зиёрати билан боғлиқ давлат ишларини саранжом этиб, кейинги ойларда вилоят ва туманларга бориб, маҳаллий ҳокимларнинг иши билан албатта яқиндан танишамиз.

Албатта, уларнинг ҳар бири билан бафуржа гаплашамиз: қани, оғайни, бир чеккадан гапиринг-чи, нима ишлар қиляпсиз? Халқнинг кўнглини топдингизми? Одамлар ишингиздан розими? Ободончилик қандай? Ижтимоий ва маданий соҳалар қандай? Норозилик йўқми?

Қуруқ баландпарвоз гаплар билан қутулиб кетишни ўйлаганлар хато қилади. Аслида туман ёки қишлоқ марказини бир сидра айланиб чиқилса бас, бутун аҳвол аён бўлади-қолади. Ҳақиқий ҳолатни билиш учун текширишлар, тафтишлар, терговлар ўтказишнинг ҳеч ҳожати йўқ.

Ҳокимларимиз орасида ҳалол ва пок инсонлар кўп. Афсуски, баъзида уларда ташаббускорлик етишмайди. Инсон изланувчан бўлиши керак. Вақтни аямасдан, халқ орасида бўлиб, унинг ташвишини билиб, мавжуд муаммоларни ечиш йўлини ахтариш лозим. Билиб қўйинглар, кимдир биров бошқа жойдан келиб, бизнинг ишларимиз-

ни бажариб бермайди. Энди турли баҳоналар билан, ўз ташвишимизни ўзгаларнинг елкасига ташлай олмаймиз. Ўз тақдиримизни ўзимиз ҳал этишимиз керак.

Бизнинг асосий бойлигимиз, ривожланган давлат тузишга олиб борадиган йўлдаги асосий таянчимиз — инсондир. Юксак малакали ва юксак маънавиятли инсондир.

Бу нарса айниқса ёш авлодга тегишли. Келажаги буюк давлат, энг биринчи навбатда, бўлажак фуқароларининг маданияти, маълумоти ва маънавияти ҳақида ғамхўрлик қилмоғи зарур. Илм ўрганиш ва маънавий-ахлоқий қадриятлар ўрнини турли "Сникерс" ва сигарет савдоси эгаллашига асло чидаб бўлмайди.

Шу сабабли, мен барча ватандошларимизга мурожаат қилиб айтаман: бугун ҳаёт қанчалик оғир бўлмасин, маънавиятимиз ва маданиятимизни унутмайлик!

Бу ўринда сўз фақат ҳомийлик ва раҳномалик тўғрисида эмас, балки ижтимоий-маданий соҳадаги яхлит давлат сиёсати ҳақида бормоқда. Ўйлайманки, яқинда Президент Фармони билан тузилган "Маънавият ва маърифат" республика маркази фаолияти бу борада кенг қўламли дастур ишлаб чиқиш имконини беради.

Ҳурматли депутатлар! Рухсатингиз билан ташқи сиёсатимиз ва ташқи фаолиятимиздаги муҳим воқеалар ҳақида гаплашиб олсак. Шуни мамнуният билан таъкидлаш лозимки, бугун Ўзбекистон жаҳон ҳамжамиятида ўз ўрни, ўз мавқеи ва ўз обрў-эътиборига эга. Давлатимиз, мамлакатимиз кун сайин оёққа туриб, кучга тўлиб бормоқда. Бунинг далилини кейинги уч-тўрт ой мобайнида кечирган ҳаётимизда яққол кўришимиз мумкин.

Жаҳондаги энг йирик ва қудратли давлатлар расмий делегацияларининг Ўзбекистонга ташрифи мамлакатимизнинг мавқеи ошаётганидан дарак беради.

Яқинда Хитой Халқ Республикаси Давлат Кенгашининг Раиси Ли Пэн ва Франция Республикаси Президенти жаноб Франсуа Миттеранни иззат-иқром билан кутиб олдик. Хитой ва Франция каби буюк давлатларнинг раҳбарлари билан бўлган музокаралар, суҳбатлар, тасдиқланган ҳужжатлар ҳақида, келажакдаги ҳамкорлик режаларимиз тўғрисида фуқароларимиз матбуот, радио-телевидение орқали хабардор деб ўйлайман.

Таширфлар якуни ҳақида қисқача гапирганда, пойтахтимиз Тошкентда, Хива, Самарқанд заминидан бўлган уч-

рашувлар, ҳеч шубҳасиз, самарасини беради, ўзаро алоқаларимизни янги босқичга кўтаради.

Мен бугун, рухсатингиз билан, юксак мартабали меҳмонларни мустақил Ўзбекистон тупроғида илк бор тўлиқ расм-русуми билан кутиб олиш маросимлари ҳақида тўхталиб ўтмоқчиман.

Тантанали маросимларни кўп кўрганмиз. Бизлар хорижий мамлакатларга борганда меҳмон тараф делегацияларимизни зўр эҳтиром билан кутиб олган.

Бундай иззат ва эҳтиромни Ўзбекистоннинг тобора ўсаётган обрўсига, меҳнаткаш халқимизга, унинг буюк тарихи, маънавияти, салоҳият ва келажагига билдирилган ҳурмат намойиши деб қабул қиламиз.

Афсуски, ўзимизда бу нарсалар йўқ эди. Ўзгаларда кўриб ҳавас қилардик. Худога минг қатла шукр, эндиликда бизлар ҳам чет эллик юксак мартабали меҳмонларни энг олиймақом халқаро қондалар даражасида кутиб олиш имкониятига эгамиз.

Эътибор қилган бўлсангиз, аэропортда энг сара ва энг забардаст йигитларимиз саф тортиб турди. Йигитларнинг қандай виқор ва фахр билан саф тортганини, уларнинг адл қадди-қоматини кўрган бўлсангиз керак.

Олий мартабали меҳмонларни аэропортдаги янги бино олдида ва ичкарида кутиб олдик. Бу бино аслида янги ҳам эмас, эскисини кенгайтириб, таниб бўлмайдиган даражада безатиб таъмирладик. "Янги уй қурмай туриб, эскисини бузманг" деган тамойилимиз бу ерда ҳам қўл келди. Шу сабаб, харажатлар ҳам кўп бўлмади.

Мен "Тошкент—2" ҳаво бандаргоҳи ҳақида бу қадар батафсил гапиришимга сабаб шуки, ҳар қандай мустақил, ўз қадрини билган давлатларда бўлгани каби, бу бино — юртимизнинг ўзига хос дарвозаси. Ҳаво йўлидан келган меҳмонлар шу дарвозанинг савлатига қараб мамлакатнинг ўзига ҳам баҳо беради.

Бино залларидан бирида буюк бобомиз Алишер Навоийнинг қаҳрамонлари — Фарҳод ва Шириннинг сурати бор. Бу тасвир юртимизда ўтмишга ҳурмат ва бугунги кун масъулияти узвий эканини яққол намоянча этади. Фарҳод сиймосида эркакларимизнинг шижоати ва меҳнати, Ширин сиймосида аёлларимизнинг вафодорлиги, иффати ва гўзаллиги акс этади.

Нега миллий онг, миллий ғурур, миллий мафкура ҳақида жон куйдириб гапирамиз? Бунинг сабаби шуки, биз Ўзбекистонимизни буюк давлатлар қаторига қўшишга

аҳду паймон қилдик. Болаларимизни, йигит-қизларимизни шу ғояга қаттиқ ишонадиган буюк давлат фуқаролари, буюк давлатга муносиб фарзандлар этиб тарбиялашимиз лозим.

Миллий тимсоллар ва рамзларнинг ҳар бири ана шу буюк ғояга, миллий ғуруримизни юксалтиришга хизмат қилади. Уларнинг ҳар бири — катта бир дарслик, кучли тарбия воситасидир.

Ҳурматли депутатлар!

Давлатимиз ташқи сиёсатининг диққат марказида Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги таркибидаги мамлакатлар билан ўзаро тенг ва манфаатли алоқаларни мустаҳкамлаш вазифаси турибди.

Чунки ксйинги етмиш йил давомида ҳукм сурган марказлаштирилган буйруқбозлик сиёсати, мустабидлик сиёсати барчамизни узлуксиз тарзда, биринчи навбатда, иқтисодий жиҳатдан ўзаро ипсиз боғлаб қўйган эди. Бунинг таъсирини бугунги ҳаётимизда ҳар қадамда сезиб турибмиз. Охирги икки-уч йилда бир нарсани яхши англаб олдик: агар собиқ Совет Иттифоқи таркибидан чиққан мустақил давлатлар бугунги қийинчиликларни енгиш, иқтисодий инқироздан қутулиш мақсадида бир ёқадан бош чиқариб ҳаракат қилсалар, бу нарса барча халқларга маъқул сиёсат бўлур эди.

Бинобарин, Ҳамдўстлик давлатлари орасида энг кучли ва қудратли, катта салоҳият ва имкониятларга эга бўлмиш Россия Федерацияси билан тенг ҳуқуқли ва ўзаро манфаатли алоқалар тузиш Ўзбекистон учун жуда муҳимдир. Ва бу мақсадимизга эришиш учун биз кучимиз ва имкониятларимизни аямаймиз. Чунки буюк рус халқи ўзбек халқи билан ҳар доим дўст ва елкадош бўлган, энг оғир дамларда ёрдамга тайёр бўлган халқдир.

Россия Президенти Б. Н. Ельцин таклифига биноан Ўзбекистон расмий делегациясининг Москвага ташрифи, Россия пойтахтидаги қабул маросимлари, музокаралар, учрашувлар, имзоланган ҳужжатлар — ўзаро ҳурмат ва дўстлик, ўзаро ёрдам ва қўллаб-қувватлаш сиёсатининг тимсоли бўлди. Энг қувончли жиҳати шуки, бу муҳим воқеани ҳам рус, ҳам ўзбек халқи катта хурсандлик ва мамнуният билан кутиб олди.

Ҳурматли дўстлар!

Марказий Осиё ҳудудида Ўзбекистон, Қозоғистон ва Қирғизистон алоқалари дўстона ривож топмоқда. Ўтган давр мобайнидаги ғоят муҳим ва, шуни ишонч билан

таъкидлашимиз керак,— асосий ютуғимиз, бу — Ўзбекистон, Қозоғистон ва Қирғизистон ўртасида товар, иш кучи ва капитал ҳаракати йўлидаги ғовлар олиб ташланганидир. Халқ истисмоли молларига бож тўлови бекор қилинди. Рухсат ва лицензия талаб этиладиган маҳсулотлар рўхати кескин камайтирилди, ўзаро сармоя ётқизиш учун ҳуқуқий ва иқтисодий кафолатлар кучайтирилди.

Имзоланган қарорлар ва шартномалар ўзаро ишончимизни мустаҳкамлади, корхона ҳамда одамларимизнинг ишлаш ва ҳаёт кечиришига, ўзаро борди-келдисига анча снгилик берди, десак адашмаймиз, албатта.

Шахсан мен ўзим қилган ишларимизни Турон заминида, Туркистон заминида яшаётган халқларнинг азалий интилишларига ва талабларига жавоб берадиган ажойиб илк қадамлар деб биламан.

Кимки ўзини шу муқаддас заминнинг асл фарзанди деб билса, шу ерда яшаётган, оғир синов дамларида бир-бирига елкадош, ҳамдард бўлиб келган, томири ва тақдири муштарақ халқларимизни ўзаро бирлаштиришда бор куч-қувватини аямаслиги керак, деб ўйлайман.

Ва, азиз халқ ноиблари, сизларни ҳам шунга даъват этаман!

Муҳтарам биродарлар!

Мамлакатимиздаги вазият ҳақида гап кетаркан, атрофимиздаги мустақил мамлакатлардаги аҳвол ва сиёсий кайфиятлар билан ҳисоблашмасдан бўлмайди. Умуман, бугунги кунда илгари собиқ Иттифоқ таркибида бўлган кўпчилик мустақил давлатлар ҳам сиёсий, ҳам иқтисодий ва ҳам маънавий ҳаётларида ғоят мураккаб бир даврни ва шу давр билан боғлиқ катта қийинчиликларни бошдан кечирмоқда. Бунинг сабаби нима?

Баъзи мамлакатларнинг тажрибаси шунини кўрсатдики, бир вақтлар мустақиллик шабадасидан боши айланган айрим сиёсатчилар, раҳбарлар иқтисодий ва ижтимоий қонуниятларни, умуман ҳаётни билмасдан, унинг машаққатли синовларидан ўтмасдан, қуруқ гаплар билан, бақириқ-чақириқлар билан овора бўлиб қолдилар. Шу тариқа оёқлари ердан узилиб, нуқул осмони фалакда парвоз қилиб, одамларнинг бошини айлантириб ёлғон ваъдалар бериб, бугун нима қилишни билмай бошлари қотиб турибди.

Ўзлари қийналса майли эди, лекин бундай раҳбарларга ишонган халқ ҳам оғир аҳволда.

Қуруқ ваъдалар ва баландпарвоз сиёсат бошқа-ю, амалий ҳаёт ва иқтисод бошқа. Халқимизда бир ибора бор, ҳозир шуни ишлатсак ўринли бўлар деб ўйлайман: Ишқ бошқа — ҳавас бошқа.

Энг долзарб масала — одамларнинг қорнини тўйдириш бўлса, бу ниятни қуруқ гап билан эмас, балки иқтисодий ўзгаришлар ва амалий ишлар билан рўёбга чиқариш мумкин.

Инсонларни ҳимоялаш, боқиш, зарур товарлар билан таъминлаш ва энг муҳими, уларнинг қалбида келажакка ишонч уйғотиш қуруқ ваъдалар ва жарангдор баёнотлар билан амалга ошмайди.

Сўнгги пайтда ҳаётдан олган аччиқ сабоқларимиздан бири ҳам аслида шу. Бунинг устига Россиядаги воқсалар ривожига ҳаммамизни қайтадан ташвишга солмоқда. У ердаги айрим бесаранжом кучлар сиёсий, иқтисодий ва ҳатто давлатчилик инқирозига дучор бўлиб, эски Россия империясини қўмсаб қолгани гоё ачинарли ҳолдир.

Кейинги пайтларда Евроосиё иттифоқини тузиш ҳақидаги шов-шувлар кўпчиликнинг диққатини тортди. Бундай "иттифоқ"да ягона парламент, ягона давлат тили, ягона фуқаролик, марказий бошқарув органлари бўлар эмиш.

Хўш, айтингчи, бунинг собиқ СССРдан нима фарқи бор?

Яқинда Қирғизистон заминида бўлиб ўтган уч давлат — Қозоғистон, Қирғизистон ва Ўзбекистон раҳбарларининг учрашувида шу мураккаб масалани ҳам муҳокама қилдик. Биз шахсан дўстим Нурсултон Назарбоев билан фикр алмашиб, орани очиб олдик ва бу масалага муҳим бир аниқлик киритдик. Яъни Евроосиё иттифоқи ҳақидаги масалани кун тартибидан олиб ташлашга келишилди. Ва Қозоғистон — Ўзбекистон дўстлигини кўз қорачиғидай асраш, қўпоровчи кучларга имкон бермасдан, ўзаро ҳурматимизни ва жипслигимизни янада кучайтиришга аҳд қилдик.

Муҳтарам дўстлар! Эски тузумни қўмсаганлар бугунги қийинчиликларни рўкач қилиб, улардан фойдаланиб, ўзларининг қабиҳ ниятларига эришмоқчи бўладилар.

Ортга қайтиш йўқ энди. Олдинда битта йўл бор: истиқлол йўли, мустақил давлатчилик ва тараққиёт йўли. Эски тузумга қайтиш, бўйнимизни яна ўша эски бўйинтуруққа тиқиб бериш, яна такрорлаб айтаман, минг йиллик тарихимизга, халқимизга, бугун бизга умид билан

боқиб турган фарзандларимизга хиёнат, келажак авлодларимиз асло кечирмайдиган гуноҳ бўлади!

Ота-боболаримиз асрлар мобайнида орзу этган истиқлол йўлига чиқиб олдик. Энди йўлимиз очиқ. Келажакимиз, албатта, ёруғ бўлажак. Зийрак одам ҳозирнинг ўзидаёқ бу келажакни яққол тасаввур этиши, ҳатто кўриши мумкин.

Бугун ёши мўътабар отахонларимиз ва онахонларимиз қўлларини дуога очиб: "Илойим, юртимизга тинчлик-осойишталик берсин, халқимизнинг омадини берсин!" деб сидқидилдан тилак ва илтижолар қиладилар.

Агар юртимизнинг дардларини англамасак, аждодларимизнинг озодлик ҳақидаги муқаддас васиятларини амалга оширмасак, айтинглар, азиз биродарлар, биз нима деган одам бўламиз? Агар юртимизнинг чин маънода мустақил бўлишини таъмин этолмасак, кейин қандай бош кўтариб юрамиз?!

Шу йўлни танладикми, аҳду паймонни бир қилиб қўлни қўлга бериб, гина-кудуратларни четга суриб, юртимиз, Ўзбекистон деб аталмиш гўзал ва муқаддас диёримизнинг равнақи учун бутун борлигимизни ва ҳатто жонимизни бахшида этишимиз керак.

Муҳтарам дўстлар! Мен сизларга очиқ айтишим зарур, қўшни мамлакатлардаги айрим эски замонни қўмсаган кучлар тагин бош кўтаргач, шунинг шабадасини сезиб, бизда ҳам баъзи эскича фикрловчи, мутелик асоратидан қутула олмаган кимсалар ўзларича ҳаракат бошлайдиганга ўхшайди. Бир ҳисобда, буни ҳам табиий ҳол деб қараш керак. Чунки уларнинг кўнгли аламга тўла. Чунки уларнинг кўпчилиги эски тузум берган мансаб ва имтиёзлардан маҳрум бўлган. Улар тақдирга тан бериб, индамай яшайверса маъқул бўларди. Аммо мансабпарастлик ва шуҳратпарастлик балосига мубтало бўлган бундай кимсаларнинг тинч ўтириши қийин. Албатта, бугун замон ўзгача. Шу боис улар ўзларининг асл башараларини яшириш учун турли баландпарвоз шиорлар ниқоби ортига бскиниб, яна эски зўравонлик тузумини, коммунистик партияни тиклашга уриняпти. Агар бизлар миллат манфатларини шиор қилиб кўчага чиқишни мўлжаллаётган миллат ғанимларини кўриб-кўрмасликка олсак, уларнинг асл башарасини бугуноқ фош этмасак, уларнинг янгича русумдаги ниқобларини йиртмасак, эртага булар яна "эски ҳаммом, эски тос" қабилидаги ҳаётга қайтаришга уринишлари тайин.

Қани, айтинглар, азиз дўстлар, агар одамларда яхши, олижаноб ният-умидлар, эзгу фикрлар бўлса, нега уларни коммунистик байроқ остига чорлаш керак экан?! Яна кимлар билан шафқатсиз курашамиз? Яна кимларни тазйиқ остига олмоқчимиз? Яна кимларни гумдон қилмоқчимиз? Синфий гуноҳлари учун яна неча миллион одамни хонавайрон қилиш керак? Умуман, бу интилишларни қандай баҳолаш мумкин? Яна асрий урф-одатларимизнинг, ўзлигимизнинг томирига болта урамизми? Наслу насабимизни қайтадан унутамизми? Фарзандларимизни яна динсиз ва тилсиз этиб тарбия қиламизми?

Ана шу хавфни ҳозирдан англамоғимиз зарур. Шу муқаддас заминда яшаган, юртга фарзандлик бурчини ўйлаган ҳар бир инсон бу хатарни ўз вақтида англаб, "уйинчи"ларга ўз вақтида зарба бериши керак.

Ҳурматли депутатлар! Бу масаланинг яна бир томони бор: эски замонни қўмсаб юрганлар собиқ СССР тарафдори бўлиши муқаррар. Яъни, Москвада ўтирган ва бугун бош кутараётган эски дўстлари, ҳамтовоқлари ва "мураббий"ларига қўшилиб, ўзлари хоҳласа-хоҳламаса, мустақиллигимизга албатта қарши чиқади. Бу — табиий ҳол. Улар, турган гапки яна мустабид ҳаётга қайтиш, халқимизни яна эски ва ягона мафкура исканжасига солиш пайдан бўлади.

Бундай интилиш ва ҳаракатда бўлганлар сони, ўйлайманки, бизнинг мамлакатимизда унчалик кўп эмас. Биз уларга тушунтириб айтишимиз керак: келинлар, биродарлар, агар сизларда юрак тоза ва ниятлар соф бўлса, эски тузумдан қолган бесамар гояларни четга суриб, шу муқаддас замин равнақи учун биргаликда хизмат қилайлик. Ватанимиз чин маънода озод ва обод бўлиши учун курашайлик!

Тарихни ортга қайтариб бўлмайди. Бу — табиат ва жамият қонуни. Шундай экан, бу қонунларга ҳилоф иш тутган кишилар хато қилади. Халқимизнинг яқин ўтмишда чеккан заҳматларини билатуриб, эски бўйинтуруқни қайтадан бўйинга илиш — соғлом ақлга зиддир. Елкамизни қайтадан яғир қилмайлик. Эркин ҳаёт учун бир жону бир тан бўлиб курашайлик.

Азиз дўстлар!

Биз кслажакка катта ишонч билан қараямиз. Ҳар биримиз шу муқаддас заминга фарзандлик бурчимизни тўғри ва тўлиқ англаб, ўз иш жойимизда ва ўз масъулия-

тимизни бўйинга олиб, фидойилик билан меҳнат қилсак —
марра бизники.

Бизнинг ниятимиз пок. Мақсадларимиз улуг ва олижаноб. Халқимизнинг меҳнати ва муддаосини Аллоҳ таолонинг ўзи қўллашига имонимиз комил.

Сўзимни якунлар эканман, сизларнинг ҳар бирингизга, сизлар орқали бутун Ўзбекистон аҳлига сиҳат-саломатлик, тинчлик, бахт-саодат тилайман.

Ўн иккинчи чақириқ
Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг
ун бешинчи сессиясида сўзланган нутқ,
1994 йил 5 май

ТАРИХИМИЗ ҲАМ, КЕЛАЖАГИМИЗ ҲАМ МУШТАРАК

Ассалому алайкум, азиз биродарлар!
Муҳтарам Нурсултон Абишсвич!
Қадрли қозоқ дўстларимиз!

Энг аввало, Сизларнинг барчангизга қадимий ва Ҳамиша навқирон Ўзбекистонга ташриф буюргангиз учун чин дилдан миннатдорлик билдиришга рухсат этгайсизлар.

Юртимизга хуш келибсиз, қадамингиз қутлуг бўлсин!

Халқларимиз бундай учрашувларни Ҳамиша зўр ҳаяжон ва иштиёқ билан кутади. Ҳар иккала мамлакат раҳбарларининг, расмий делегацияларнинг турли хил учрашув ва суҳбатлари ўзбек ва қозоқ халқида доимо катта қизиқиш, келажакка умид ва ишонч уйғотади.

Шу маънода Ўзбекистон ва Қозоғистон раҳбариятининг Алматида, Тошкент ва Туркистонда, Ашхабод ва Бишкекда, Ўрдабоши ва Чўлпонотада ўтказилган самимий ва қизгин учрашувлари тарихий аҳамиятга эгадир. Ана шу учрашувларнинг самараси сифатида бугун ҳаммамиз меҳр-муҳаббат билан дийдорлашиб турибмиз.

Бизлар Буюк Турон дёрида униб-ўсган икки оға-ини халқмиз. Тилимиз ҳам, дилимиз ва динимиз ҳам муштаракдир.

Қадим-қадим замондан Туронзамин дсб аталган бу поёнсиз кенгликларда қозоғу ўзбек, қирғизу туркман — барчамизнинг ота-боболаримиз от суриб ўтганлар. Ям-яшил, серҳосил далаларда чорва боққанлар, дсҳқончилик қилганлар.

Не-не босқинларни, қирғинларни кўрган бу тупроқни боболаримиз ёнма-ён туриб ҳимоя қилганлар. Бинобарин, бизнинг тарихимиз ҳам, тақдиримиз ҳам бирлашиб кет-

ган ва бу Аллоҳ таоло берган азалий ва абадий насиба-миздир.

Яхши биласизлар, ўтмишда орамизда айирма чегаралар бўлган эмас. Умид қиламизки, иншооллоҳ, бундан кейин ҳам бўлмагай. Қозоғистоннинг улкан ҳудудида ўзбеклар неча асрлардан буён яшаб келаётган бўлса, Ўзбекистон бағрида ҳам бир миллиондан ортиқ қозоқ дўстларимиз истиқомат қилади.

Улар ҳамиша бир-бирларига оға-ини; қуда-қудағай бўлганлар, ҳозир ҳам ягона оила фарзандлари каби тотув ҳаёт кечирмоқдалар. Халқларимиз орасидаги бу дўстлик ва аҳилликни биз бениҳоя қадрлаймиз. Бу — бизнинг энг катта бойлигимиз, қудрат ва шаън-шавкатимиз манбаидир.

Бизнинг иқтисодий, маданий ва маънавий муносабатларимиз жуда қадим замонларга бориб тақалади. Тарихий маълумотларга қараганда, ўтган асрнинг 60-йилларида биргина Тошкент шаҳридан Қозоғистон томонга ҳар йили 40—50 минг туядан иборат савдо карвонлари мунтазам қатнаб турган.

Бухоро ва Фарғона водийсидан борадиган карвонларни ҳам қўшиб ҳисобласак, бу рақам янада ортади. Ўзбекистондан қозоқ овулларига газмоллар, кийим-кечак, уй-рузғор буюмлари олиб борилган бўлса, қозоқлар юртидан ўн минглаб қўй, от-туя, қорамол, кигиз, палос, жун, тери, озиқ-овқат, пистакўмир ва бошқа моллар келтирилган.

Кўриниб турибдики, донишманд ота-боболаримиз бугун биз "Ягона иқтисодий макон" деб атаётган иқтисодий тизимни ўша пайтдаёқ шакллантириб улгурганлар.

Бизнинг бугунги вазифамиз тарих синовидан ўтган шу қардошлик ришталарини янада такомиллаштириш, унга янгича моҳият бағишлашдан иборатдир.

Шу муносабат билан бугун тантанали вазиятда бошланаётган Қозоғистон кунларининг мазмуни, мақсади ва аҳамияти ҳақида икки оғиз тўхталиб ўтишга ижозат бергайсизлар.

Маълумки, биз илгарилари ҳам Ўзбекистонда қозоқ адабиёти ва санъати ёки Қозоғистонда ўзбек адабиёти ва санъати кунлари ўтганини биламиз. Аммо бу галги дийдорлашув — мустақиллик замонидаги илк анжуман аввалгиларидан тамоман фарқ қилади.

Бугун бизнинг ижтимоий-сиёсий ҳаётимиз янгича бўлгандек, ушбу мулоқотимиз ҳам янгича бўлиши табиий ҳолдир. Яъни бу анжуманни "Қозоғистон кунлари" деб

уйғоқлиги миллатни ғафлатдан асровчи асосий омиллардан биридир.

Муҳтарам дўстлар!

Дўстим Нурсултон Назарбоев ва унинг сафдошлари раҳбарлигида Қозоғистонда амалга оширилаётган ислохотларни ўзбек халқи катта қизиқиш ва хайрихоҳлик билан кузатиб турибди. Зеро, халқларимизнинг моддий-маънавий манфаатлари ҳар жиҳатдан ўзаро уйғундир.

Биз дунёдаги бирон бир моделга кўр-кўрона тақлид қилмоқчи эмасмиз. Айни вақтда, муайян тараққиёт босқичига эришган давлатларнинг ютуқларини ҳам камситмоқчи эмасмиз. Улардан юз ўгирмаймиз.

Аммо, азиз дўстлар, бизнинг қонимизда минг йиллик Шарқ тафаккурининг бедор руҳи гупуриб турибди. Жаҳон илм-фани ва маданиятига кибернетика асосларини яратган Хоразмийни, буюк файласуф бобомиз Форобийни, тиббиёт қонунларининг тенгсиз кашфиётчиси Ибн Синони, назм юлдузлари — Навоий ва Абайни, Амир Темур ва Бобур, Тулабий, Қозибекбий, Айтскебий каби улуг зотларни, Бегруний, Имом Бухорий, Баҳоуддин Нақшбанд, Бухор жиров, Иброй Олтинсарин, Чўқон Валихонов сингари мутафаккирларни берган бу муқаддас замин халқларининг яратувчилиқ даҳоси ҳамиша уйғоқдир.

Қадрли Нурсултон Абишсвич!

Азиз қозоқ биродарларимиз!

Мамлакатимиз жамиятни янгилаш йўлини танлади. Биз бир-биримизнинг ишимиздан нусха кўчирмаймиз, албатта. Бироқ пировард мақсадимиз битта — халқларимизга муносиб турмуш шароити яратиб бериш, иқтисодий, маданий ва маънавий фаровонликка эришишдан иборат.

Ўзбекистон ҳам, Қозоғистон ҳам беҳисоб табиий бойликка эга. Биз бу бойликни ўзлаштиришимиз, иқтисодий, маънавий ва инсоний салоҳиятларимизни янада жипслаштириш йўлидан боришимиз лозим. Бундай йўл иккала мамлакат халқларининг орзу-умидларига мосдир.

Жаҳон тажрибаси ҳамда унча катта бўлмаса-да, ўзимиз босиб ўтган йўл шуни кўрсатадики, мустақилликни қўлга киритиш, уни мустаҳкамлаш, миллий, ижтимоий ва иқтисодий эркинликка эришиш ҳеч қаерда ва ҳеч қачон осон кечган эмас.

Ўзбекистоннинг жамиятда ислохот ўтказиш, эски буйруқбозлик тизимидан ҳуқуқий давлат ва бозор муносабатлари тизимига ўтиш борасидаги йўли халқимизнинг миллий хусусиятлари, руҳияти, дунёқараши, табиий шароит-

лари ҳамда мамлакатнинг бошқа ўзига хос жиҳатларини ҳисобга олган ҳолда зўр қатъият билан амалга оширилмоқда.

Шу билан бир қаторда биз жаҳон ва баъзи давлатлар амалиётидаги барча ижобий тажрибалардан ижодий фойдаланмоқдамиз.

Шу нуқтаи назардан қараганда, биз мана шу учрашувимизга, Сизларнинг ташрифингизга ҳам катта умид боғлаймиз, азиз дўстлар!

Ишончим комилки, Қозоғистон давлатининг ҳурматли раҳбари, дўстим Нурсултон Абишсвич Назарбоев бизнинг юртимизга ўз мамлакатининг энг етук кишиларини, етук мутахассисларини, илғор замонавий билимларга эга бўлган одамларни, катта ҳаётий ва ҳўжалик тажрибасига эга, ўз ишининг ҳақиқий усталарини бошлаб келган.

Ўзбекистоннинг дарвозалари Сизлар учун ҳамиша очиқ, азиз меҳмонлар. Бизнинг гаплашадиган гапларимиз кўп, ҳамкорлигимиз уфқлари кенг. Келинглار, ўзаро борди-келдиларимиз мунтазамлик касб этсин, биргаликда меҳнат қилайлик, тажриба ва билимларимизни ўртоқлашайлик.

Ҳамкорлигимиз ажойиб самаралар беришига ишончим комил. Келинглар, олдимизда турган қийинчиликларни қўлни-қўлга берган ҳолда енгиб, бозор иқтисодиётини биргаликда қарор топтирайлик. Жаҳон аҳли бизнинг улкан имкониятларимизни кўрсин, бир-биримизга оға-ини, ишончли шерик ҳамда ҳаммаслак эканимизга амин бўлсин!

Қардош Қозоғистоннинг муҳтарам Президенти!

Ҳурматли меҳмонлар!

Ўзбекистон ҳозир қудратли саноат барпо этиш, амалдаги объектларни тубдан қайта қуриш юзасидан катта ишлар қилмоқда. Шу маънода қозоғистонлик мутахассисларга ўзаро ҳамкорлик учун жуда катта имкониятлар бор.

Энг аввало иқтисодий мустақиллигимизни таъминлайдиган саноатнинг бутун негизини ривожлантириш, бой хом ашё, моддий ресурсларимиз асосида тайёр маҳсулот олишга қаратилган юксак технологик лойиҳаларни амалга ошириш — мамлакатларимиз олдида турган муҳим вазифадир.

Устувор йўналишимиз қишлоқ ҳўжалигида иқтисодий ислоҳотни амалга оширишдан иборат. Чунки иқтисодиётни ривожлантириш ва халқимиз фаровонлигини оширишнинг энг асосий манбалари қишлоқда жойлашган.

Халқларимизнинг энг оғир, азобли дарди — Орол фожиасидир. Бу муаммо ўзбеклару қозоқлар ҳаёти ва тақдирига бевосита алоқадорлигидан ташқари, оламшумул аҳамият

касб этмоқда. Орол бўйи, унинг бойликлари, Сирдарё ва Амударё саховат билан инсонларга ҳаётият инъомлар илгари собиқ Иттифоқники бўлгани барчангизга яхши маълум.

Афсуслар бўлсинки, Оролбўйининг неъматларини барча "ягона совет халқи" билан баҳам кўрган бўлсак, унинг "аччиқ мева"си — Орол ва Оролбўйи фожиаси, бу ҳалокатнинг экологик оқибатлари, ҳалокатдан қутулиш йўллари қидириш — ёлғиз ўзимизнинг, Марказий Осиё халқларининг иши бўлиб қолди.

Шуни мамнуният билан қайд этиш керакки, асрлардан бери бу улуг дарёларимиздан сув ичиб келган ва бугунги кунда ҳам ичаётган қардош халқларимиз бу ўта машаққатли муаммони ҳал қилишга биргалашиб киришди. Давлатларимиз бу йўлда ташлаётган муҳим қадамлар барчангизга яхши маълум.

Бугунги учрашувда барча муаммо ва масалалар хусусида гапирмоқчи эмасман. Сизлар жойларда бўлиб, одамларимиз, уларнинг ишлари билан танишасизлар. Сизлар бизнинг тажрибамизни ўрганишингиз бизлар сизларнинг тажрибангизни ўрганганимиздек фойдали бўлишига ишончим комил. Бу учрашувлар мамлакатларимиз ўртасидаги истиқболли, мунтазам, бузилмас алоқаларни ривожлантиришда муҳим қадам бўлишига шубҳа йўқ.

Муҳтарам дўстлар!

Биз ҳозир ижтимоий янгиланишнинг мураккаб ва қийин жараёнини бошдан кечирмоқдамиз. Олдимизга қўйган мақсад ва вазифаларимизни бажариш учун биринчи навбатда тинчлик ва барқарорлик зарур. Аммо, таассуфлар бўлсинки, ер қуррамыз турли ташвиш, безовталиқ ва зиддиятларга тўла. Дам у ерда, дам бу ерда уруш олови ловиллаб турибди. Афсуски, бизнинг минтақамиз ҳам бу кулфатлардан холи эмас. Халқларимиз ўртасида қўшни Тожикистон ва Афғонистонда юз бераётган воқеалар катта ташвиш туғдирмоқда.

Ўзбекистон билан Қозоғистоннинг минтақада ялпи тинчлик ва барқарорликни таъминлаш борасидаги доимий саъй-ҳаракатлари бутун дунё аҳлига аён. Биз бундан кейин ҳам бу йўлда қўлимиздан келган барча ишни қиламиз.

Орамизга раҳна солишга уринаётганлар шуни билиб қўйсинки, бизнинг қондошлигимиз, қардошлигимиз ва аҳиллигимиз абадийдир. Бироқ биз бирон сония бўлса-да, ҳушёрликни йўқотмаслигимиз, халқнинг "ўзинга эҳтиёт бўл..." деган доно мақолини унутмаслигимиз керак.

Қозоқ ва ўзбек халқлари тарихнинг барча давларида бирга бўлган, ёнма-ён қадам ташлаб, турмушнинг бор шодлигу ғамини бирга баҳам кўрган. Асрлар ўтган, ижтимоий тузумлар ўзгарган, бутун-бутун салтанатлар вужудга келган ва емирилиб кетган, ҳукмдорлар ўзгарган, бироқ қозоқ билан ўзбекнинг қондошлиги, қардошлиги ва дўстлиги барқарорлигича қолган. Янглишмасам, қозоқ халқининг "девор бузилар — пойдевор қолар, беклар кетар — халқ қолар" деган мақоли бор.

Ҳозир дўстлигимиз, қардошлигимизнинг янги даври юз очди. Мустақил миллат, ўз мустақил ватанининг эгаси бўлган халқларимиз янги тарихини бошлади. Бу тарих — эрк тарихи, балоғатга етиш, иқтисодий ва маънавий қад ростлаш, жаҳон ҳамдўстлигида ўз номи ва нуфузини барқарор этиш тарихи бўлажак.

Мана шу ҳаяжонли дақиқаларда мен бизнинг юксак даражадаги учрашувларимиздан бирини эсладим. Биз ўшанда дўстим Нурсултон Назарбоев билан халқларимизнинг буюк маънавий падари бузруквори Хожа Аҳмад Ясавийнинг хоклари жой олган муқаддас Туркистон зами-нида учрашган эдик.

Ўша учрашув бизнинг қалбларимизга шу қадар кучли ҳарорат ва ёғду бахш этдики, бу ҳарорат ва ёғду бугунги кунда ҳам бизни олижаноб мақсад ва ишларга ундаб турибди.

Дўстлигимизни, умумий хонадонимиздаги қондошлик ва аҳилликни, халқларимизнинг тинч, осойишта ҳаётини кўз қорачигидек асраш — барчамиз учун шараф ва бурч иши дсб ўйлайман. Яна шуни айтишим лозимки, бу иш бизнинг инсоний бурчимиз, ўзларини ўзбегу қозоққа ажратмаган аجدодларимиз васиятига садоқатимиздир.

Ҳақиқатан ҳам халқларимиз орасидаги қондошлик шу даражадаки, мамлакатларимиз ўртасида қандайдир чегаралар, турли иқтисодий ва бошқа тўсиқлар бўлишини тасаввур қилиш қийин. Шу маънода дўстим Нурсултон Назарбоев билан халқларимиз ўртасидаги фарзандлик бурчимизни адо этишимиз лозимлигини вақтида англаб, ягона иқтисодий маконни барпо қилиш тўғрисидаги ҳужжатларни имзолаганимиз, кейинчалик бу фикрга яна бир дўстимиз, Қирғизистон Президенти Аскар Акаев ҳам қўшилгани бежиз эмас.

Адолат юзасидан эътироф этишим ва барчага маълум қилишим лозимки, бу ташаббус нафақат Қозоғистон, балки бутун Марказий Осиёда атоқли давлат арбоби, хизматлари

бутун дунёда эътироф этилган Нурсултон Назарбоевдан чиққан эди.

Миллатларнинг ўзаро яқинлиги уларнинг оила қуриш масаласи билан ҳам белгиланиши барчага маълум. Бироқ, назаримда, қардошлик бўйича жуда катта билимдон дўстим Нурсултон Абишевич Назарбоев ҳам мамлакатларимизда ўзбеклар ва қozoқлардан тузилган нечта оила борлигини аниқ айтиб беролмаса керак. Албатта, у киши ҳам, мен ҳам мамлакатларимизда қанча қozoқ ёки қанча ўзбек яшашини айтишимиз мумкин. Бироқ, рости, мен ҳеч қачон Ўзбекистондаги қozoқларни ўзимизнинг миллатдан айри қўйишни ҳаёлимга ҳам келтирмаганман. Биз — битта халқмиз. Мана шунинг ўзи ҳамма нарсани айтиб турибди.

Мен қozoқ халқининг Ўзбекистонни ўз ватани деб билган, бутун ҳаётини унга бахшида этган ўнлаб ва юзлаб фарзандларини санашим мумкин. Улардан бири — Қарши даштини ўзлаштиришдаги меҳнатларини биронта статистика бошқармаси ҳисоблай олмайдиган ажойиб чўлқувар, машҳур Султон Чегебоевдир.

Ёки бўлмаса, жамиятимизни маънавий қайта тиклаш юзасидан жуда кўп иш қилаётган Ўзбекистон Фанлар академиясининг мухбир аъзоси Жондор Туленов, шунингдек, ёзувчи-олим, бизнинг қozoқча газетамизнинг муҳаррири Қолдибек Сейдановни олайлик.

Қozoқ миллатига мансуб биродарларимиз — Конимех туманидаги "Қарақат" жамоа хўжалигининг чўпони Жаҳсимурод Сирманов, шу тумандаги интернат-мактаб ўқитувчиси Гулзира Аҳметова, томдилик Абдурасул Пулатов ва Турали Сулаймонов, учқудуқлик Ҳайлигул Жанасва ва Айтбой Турдимуродов биз билан ёнма-ён яшаб, меҳнат қилаётганидан ҳақли равишда фахрланамиз.

Тошкент вилоятида истиқомат қилаётган қozoқларнинг ҳам кўпчилиги жуда машҳур бўлиб кетган. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган пахтакор Комил Қўлдошев, хизмат кўрсатган халқ таълими ходими Тожибек Бойирбеков, хизмат кўрсатган қурувчи Абдулла Опоқхўжасв, хизмат кўрсатган ўқитувчи Жамила Бексултонова шулар жумласидандир.

Ўзбекистонда истиқомат қилаётган, Ўзбекистоннинг тенг ҳуқуқли фуқарolari бўлиш қozoқ халқининг бу ажойиб ўғил ва қизлари ўзларининг фидокорона меҳнати билан бизнинг умумий бойлигимизни кўпайтирмоқда, маънавий қардошлигимизни мустаҳкамламоқда.

Азиз дўстлар, азиз меҳмонлар!

Мен яна жуда кўп ўзбекистонлик қозоқларнинг номини тилга олишим мумкин эди, бироқ дўстим Нурсултон Назарбоев уларни Қозоғистонга олиб кетиб қолишидан қўрқиб, санашни бас қиламан. Чунки улар бизнинг ўзимизга керак.

Эҳтимол, дўстлар, менинг хавотирим ортиқчадир. Қозоғистондаги ўзбеклар қозоқ замини билан тутшиб кетгани сингари Ўзбекистондаги қозоқлар ҳам бизнинг замин билан тутшиб кетган. Дўстлигимиз, маънавий қондош-қариндошлигимизнинг кафолати ҳам шулардир.

Муҳтарам дўстим Нурсултон Абишевич!

Азиз қозоқ биродарларим!

Бугунги зўр анжуманимиз — катта йўлнинг ибтидоси, бошланишидир. Туркистон озодлигини юз йиллар давомида орзу қилиб ўтган ота-боболаримизнинг руҳи бугун шод бўляпти.

Бу қутлуғ кун барчамизга муборак бўлсин!

Яна бир бор хуш келибсиз, қозоғистонлик бовурларимиз!

Уйимизнинг, қалбимизнинг тўри сизники!

Сизларга сиҳат-саломатлик, омонлик, бахту фаровонлик, ишларингизга зафар тилайман!

Яшасин улўғ қозоқ халқи! Қозоғистон ва Ўзбекистон халқларининг дўстлиги дунё тургунча барқарор бўлсин!

*Ўзбекистонда Қозоғистон
кунларининг очилишига бағишланган тантанали
йиғилишида сўзланган нутқ,
1994 йил 23 май*

ТОШКЕНТДАГИ I ХАЛҚАРО ТЕННИС ТУРНИРИ ОЧИЛИШИ МАРОСИМИДА СЎЗЛАНГАН НУТҚ

Азиз дўстлар!

Хонимлар ва жаноблар!

Халқаро теннис беллашувининг ҳурматли қатнашчилари ва меҳмонлари! Спорт мухлислари!

Сизларни мустақил Ўзбекистонда ўтаётган биринчи халқаро теннис мусобақалари муносабати билан самимий қутлашга ижозат бергайсизлар.

Бугун, Ўзбекистонимизни дунёга танитган кўпгина тарихий воқеалар қатори, биринчи бор Халқаро теннис турнири бўлиб ўтяпти. Бу мусобақага атаб қисқа вақт ичида қурилган ҳашаматли теннис спорти саройи ҳам илк бор дунёнинг кўплаб мамлакатларидан келган азиз меҳмонларни ўз бағрига оляпти.

Мана шу муҳташам спорт саройини бунёд этган инсонларга ва бугунги катта спорт анжуманини ташкил қилишда фаоллик кўрсатган дўстларимизга, хусусан, жаноб Сасон Какшурига ўзимнинг самимий миннатдорлигимни билдираман.

Ушбу турнирда дунёнинг 20 дан ортиқ мамлакати, жумладан, Германия, Америка Қўшма Штатлари, Италия, Багам ороллари, Россия, Испания, Швеция, Чехия, Австрия ва бошқа бир қанча мамлакатларнинг вакиллари қатнашмоқда.

Очиқ чехра ва очиқ кўнгил билан она диёримизга, гўзал Ўзбекистонимизга келган барча спортчилар ва меҳмонларимизга: "Хуш келибсиз, азиз дўстларимиз!" деб айтамиз.

Ҳеч бир нарса мамлакатни спорт каби тезда дунёга машҳур қила олмайди. Бизнинг бу халқаро турнирдан кўзлаган мақсаду муддаомиз — Ўзбекистоннинг спорт

соҳасидаги катта салоҳиятини юзага чиқариш, бунинг учун старли шарт-шароитлар борлигини кўрсатиш.

Спорт — ўзбек халқига қадимий анъана. Ўзбекистонимизда юзлаб халқ миллий спорт ўйинлари билан бир қаторда замонавий спорт турлари ҳам ривож топаёпти.

Биз ёзги ва қишки Олимпиада ўйинлари, жаҳон ва Осиё биринчиликлари, чемпионатларида энг юксак ғалабаларга эришган юртдошларимиз билан ҳақли равишда фахрланамиз.

Спорт — тинчлик элчисидир. Бизнинг мақсадимиз ҳам — тинчлик, осойишталик ва шу асосда жаҳон аҳли билан ҳамкорлик қилиш.

"Соғлом танда — соғ ақл", дейдилар. Бизнинг яна бир мақсадимиз — ҳар томонлама камол топган, стук соғлом авлодни тарбиялашдир. Шу туфайли мустақил давлатимизнинг биринчи ордени ҳам "Соғлом авлод учун" деб аталди.

Соғлом авлодни эса спортсиз тасаввур этиб бўлмайди. Ишончим комилки, мамлакатимизда сўнгги йилларда ўтаётган кўпгина халқаро мусобақалар қатори, теннис турнири ҳам бу хайрли ишимизга салмоқли ҳисса қўшади.

Фурсатдан фойдаланиб, мен яна бир нарсани алоҳида таъкидлаб ўтишни истардим. Спорт — спорт учун эмас, энг аввало, одамлар учун, уларни ҳам жисмоний, ҳам маънавий жиҳатдан комил инсонлар этиб тарбиялаш учун, ер юзидаги барча кишиларнинг тинчлик-осойишталиги, дўстлик ва ҳамкорлиги, бахт-саодати учун хизмат қилиши даркор.

Мана шу маънода бугунги турнирнинг азалдан дўстлик ва тинчлик шаҳри деб донг таратган Тошкентда очилаётгани айниқса диққатга сазовордир.

Бу халқаро теннис мусобақалари Ўзбекистонда онда-сонда эмас, балки ҳар йили ўтади ва дунёдаги шу хил турнирлардан қолишмайдиган бўлади, деб ишонаман.

Ҳурматли турнир қатнашчилари ва меҳмонлар! Спорт мухлислари!

Сизларга яна бир бор "қадимий ва навқирон Ўзбекистонимизга хуш келибсиз!" деб айтаман, мусобақаларда ва ҳаётингизда янги зафарлар, сиҳат-саломатлик, бахт-саодат тилайман.

Рухсатингиз билан Ўзбекистонда ўтаётган биринчи халқаро теннис турнирини очиқ деб эълон қиламан!

1994 йил 25 июнь куни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасида йиғилиш бўлди. Унда Тошкент шаҳрида, шу жумладан, шаҳар бозорларида савдони ташкил этишнинг аҳволи ва Давлат солиқ қўмитасининг савдо-сотиқ фаолияти билан машғул юридик ҳамда жисмоний шахслар томонидан амалдаги қонунчиликка риоя этилишини назорат қилиш борасидаги ишлари туғрисидаги масалалар муҳокама қилинди. Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳокимлиги, шунингдек алоқадор вазирликлар, идоралар, концерн ва уюшмалар раҳбарлари ушбу йиғинда иштирок этдилар.

Йиғилишни Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов бошқарди.

Ислом Каримов йиғилишни очар экан, мамлакатимиз катта тарихий воқеа арафасида турганини, мустақилликнинг белгиларидан бири бўлган миллий валютага ўтиш жуда масъулиятли ва мураккаб иш эканини қайд этди. Ана шу сабабли биз миллий пулимизни жорий этиш олдидан у амалга киритилганда вазият қандай бўлишини яна бир карра чуқур ўйлаб кўришимиз, тегишли чораларни амалга оширишимиз лозим, деди Президент. Ўтган даврда бу борада катта тайёргарлик ишлари олиб борилди. Биз миллий пулни мустаҳкамлаш учун бажариладиган ишларнинг уч йўналишини аниқлаб олдик. Булар — истеъмол бозорини сифатли моллар билан тўлдириш, пул муомаласи, молия тизимини тартибга солиш ҳамда мамлакатимизнинг экспорт имкониятларини кенгайтира боришдан иборат.

Йиғилишда янги пул жорий этилиши осон кучиши учун тушунтириш ишларини янада кучайтириш лозимлигига эътибор қаратилди. Маълумки, жаҳон тажрибасида янги валютага ўтишнинг дастлабки пайтида фуқароларда бсҳадоватлик, таҳлика зоҳир бўлиши кузатилган. Янги пул барқарорлашгач, бу ҳолат тезда ўтиб кетади. Ислом Каримов мамлакатимизда бу даврнинг ғоят қисқа ксчишини таъминлашга эришиш зарурлигини таъкидлади. Ана шу сабабли бозордаги нархларнинг кескин кўтарилиб кетишига йўл қўймаслик, ишлаб чиқарувчи билан истеъмолчи орасига тушиб олган баъзи олибсотар ва чайқовчиларнинг фаолиятига ҳуқуқий баҳо бсриш, уларнинг пайини қирқиш лозимлигини уқтирди.

Бозор иқтисодиёти савдо тизимига эркинлик берилишини, унинг хусусийлаштирилишини тақозо этади, деди жумладан Президент. Шу боис, биз бу соҳага қулай имкониётлар яратиб бердик. Ишлаб чиқариш, савдо хизматини яхшилаш борасида талай ишлар қилинди. Буларнинг бари истеъмолчи, яъни мамлакатимиз фуқароларига яратилган қулайликлардир. Бироқ, бу эркинликдан ўз манфаати йўлида фойдаланиб, олибсотарлик йўлига ўтиб олган баъзи нопок кимсалар дўконлардаги маҳсулотларни олиб, уларни бир неча карра қимматига пуллаш, шу йўл билан текин даромад топишга уринмоқдалар. Бунинг оқибатида дўконларда сотилиши лозим бўлган моллар ўша "чаққон"лар қўлига ўтиб кетаяпти. Бунга ортиқ тоқат қилиб бўлмайди. Чунки бу ерда оддий меҳнаткашнинг, истеъмолчининг манфаатларига катта зиён етказиляпти.

Кўчаларда ёш-ёш болалар олибсотарлик билан шуғулланаётгани ғоят ачинарлидир. Бу ёшлар ўзларининг маънавий камолини ўйлаши лозим бўлган бир пайтда ана шу ишлар билан машғулдирлар. Бунга табиий ҳол деб қараш маънавиятимизга катта зарар етказиши ҳсч гап эмас. Ҳуқуқ-тартибот органлари, маҳалла қўмиталари фаолияти орқали бундай кўнгилсиз ҳолларнинг олдини олишга эришиш даркор.

Айрим шахслар тегишли ҳужжатсиз, давлат санитария идораси рухсатисиз сифати ноаён озиқ-овқат маҳсулотларни сотиш билан шуғулланмоқда. Бу фуқароларимиз соғлигини хавф остига қўяётир. Йиғилишда шу ўринда Давлат солиқ қўмитаси ўз вазифасини кўнгилдагидек бажармаётгани таъкидлаб ўтилди. Ваҳоланки, бу қўмита ўз ишини амалга ошириш учун старли ваколатларга эгадир.

Бозорларда ҳақиқий дехқоннинг савдо қилишига йўл қўймастган, у етиштирган маҳсулотларни арзон-гаровга сотиб олиб, бозорни атайин қимматлаштиришдан манфаатдор гуруҳлар пайдо бўлмоқда. Айрим маҳаллий ҳокимликлар, бозор қўмиталари бундай салбий ҳолга панжа орасидан қараб келяптилар.

Ислом Каримов юқорида қайд этилган вазиятни ўнглаш учун бозор қўмиталари ва Давлат солиқ қўмиталари иш-ни зудлик билан яхшилаш лозимлигини таъкидлади. Уларнинг фаолиятларини уйғунлаштириш, керак бўлса, бу ишга милиция органлари ходимларини жалб этиш зарурлигини уқтирди. Мазкур масалага ғоят эҳтиёткорлик билан ёндашиш, амалдаги қонунчиликдан чекиниш ҳолларига йўл қўймасликка даъват этди.

Бозор — ҳаётимиз кўзгуси бўлиб қолиши керак. Биз бозорга бефарқ қарамаслигимизнинг боиси шундаки, фуқароларимиз маошларининг кўп қисмини шу ерда сарфлаяптилар, деди Президент. Айрим фуқароларимиз бизга нархларни эркин қўйиб юбориш мақсадга мувофиқ эмаслигини маслаҳат бериб мактуб ёзаяптилар. Мен уларнинг ташвишини тушунаман. Дарҳақиқат, бозорни сифатли моллар билан тўлдирмасдан, ишлаб чиқаришда рақобатни қарор топтирмасдан бу ишни қилиш хатарли. Бироқ, биз бозор иқтисодиётини танладикми, нархларни эркинлаштиришга мажбурмиз, охир-оқибатда шунга келамиз. Бусиз маҳсулот мўл-кўллигига, фуқароларимиз ҳаётининг фаровонлашувига эришиб бўлмайди. Аммо шунинг унутмаслик керакки, эркин бозор иқтисодиётига ўтиш бозорни ўз ҳолига ташлаб қўйишни англатмайди. Биз Давлат солиқ қўмитаси ва бозор қўмиталари ёрдамида уни назорат қилиб, бу ерда тартиб ўрнатишимиз керак. Ислоҳотни амалга оширишда давлат ташаббускор бўлар экан, у ислоҳотнинг муваффақиятини таъминлашга масъулдир.

Йиғилишда Тошкентда ва республикамизнинг бошқа вилоятларида яхна ичимликлар билан савдо қилишдаги нуқсонлар кўрсатиб ўтилди. Айниқса, ёз мавсумида эҳтиёж юқори бўлган бу каби маҳсулотларни аҳолига етказиб бериш, уларнинг олибсатарлар қўлига ўтиб кетмаслиги чораларини кўриш лозимлиги уқтирилди. Бунинг учун ихтисослаштирилган дўконлар тармоғини кенгайтириш, хорижий фирмалар билан ҳамкорликда ушбу муаммони ҳал этадиган қўшма корхона қуриш, мавжуд корхоналар цех-

ларини кенгайтириш имкониятлари ўрганилиши мақсадга мувофиқ деб топилди.

"Ўзбексавдо", "Ўзбекистон саноати", "Ўзбекбирлашув", республика Прокуратураси, Ички ишлар вазирлиги ва бошқа тегишли ташкилотларга бу борадаги камчиликларни зудлик билан бартараф этиш, харидорларнинг талаб ва эҳтиёжларини тула қондириш чора-тадбирларини куриш, турли йўллар билан шахсий бойлик орттириш пайида ислохотга тўсиқ бўлаётган айрим нопок гуруҳларнинг фаолиятига чек қўйиш вазифаси топширилди.

ИЛМУ ФАН МАМЛАКАТ ТАРАҚҚИЁТИГА ХИЗМАТ ҚИЛСИН

Муҳтарам дўстлар!

Аввало, сизлар билан, Ўзбекистон фани ва келажаги учун катта хизмат қилаётган, эл-юрт орасида таниқли ва ардоқли инсонлар билан учрашганимдан бениҳоя мамнун эканимни изҳор этишга, ҳаммангизга сиҳат-саломатлик, мамлакатимиз равнақи йўлида қилаётган меҳнатингизда омад ва янги зафарлар тилашга ижозат бергайсиз.

Маърузани бошлашдан олдин, кейинги сайловда менинг камтарона хизматларимни юксак баҳолаб, Фанлар академияси каби улуғ ташкилот аъзолигига якдиллик билан номзодимни тасдиқлаганингиз учун сизларга чин қалбимдан самимий миннатдорлик изҳор этаман. Бу мен учун катта ишонч ва буни мамлакатда ўтказилаётган сиёсатни илму фан аҳли қўллаб-қувватлаётгани белгиси деб биламан.

Одамзод ҳаётида шундай қувончли воқеалар бўладими, улар ҳеч қачон унутилмайди, умрбод ёдда сақланади, унинг авлодлари томонидан ҳам фахр билан тилга олинади. Ана шу маънода академиклик илмий унвонига сазовор бўлишимни — менга ишонч билдирган атоқли олимларимиз олдида узилмас қарз, деб тушулман.

Сизлар — зукко илм аҳли билан учрашим, ҳаётимизда рўй бераётган тарихий воқеалар, бошимиздан ўтаётган катта-катта муаммолар, уларни счишга қаратилган режалар, дастурлар ва ҳаракатлар ҳақида фикр алмашиб, сизлардан маслаҳат олиш, керак бўлса, мадад олиш ҳар қайси раҳбарнинг вазифаси деб ҳисоблайман. Негаки, бу маслаҳатлар инсонга куч-қувват бағишлайди, иродасини тоблайди.

Албатта, сизлар давлат ва жамият ҳаётидаги ўзгаришлардан хабардорсиз. Бугунги ҳаётимизни ҳам яхши биласиз. Шу сабабли, мен энг муҳим масалалар билангина чекланмоқчиман.

Мустақил Ўзбекистонда амалга оширилаётган сиёсат хусусида гапирар эканмиз, мамлакатимиз ҳаётидаги энг муҳим ўзгариш — дунё ҳамжамятига тенг ҳуқуқли аъзо бўлиб кирганимиз бўлди. Ўзбекистон давлати ундан ўзининг муносиб жойини эгаллади. 130 дан ортиқ давлат билан дипломатик алоқалар ўрнатилди. Дунёнинг энг йирик ва энг нуфузли давлатларининг элликдан ортиқ элчихонаси пойтахтимиз Тошкентда фаолият кўрсатмоқда.

Ўзбекистоннинг салоҳияти, унинг порлоқ келажаги ҳамма тарафидан тўлиқ эътироф қилинмоқда ва очиқ тан олинмоқда. Дунёда Ўзбекистонни билмаган давлат қолмади, деб айтсак, ҳеч муболаға бўлмайди.

Қолаверса, Ўзбекистон бугун Марказий Осиё минтақасида нафақат жуғрофий, балки ҳам сиёсий, ҳам маънавий жиҳатдан марказий ўринни эгаллади. Бу ҳақиқатни фақатгина қўшниларибиз эмас, балки бизнинг бугунги сиёсатимизни кузатиб турган узоқдаги давлатлар ва уларнинг раҳбарлари ҳам тан оляпти.

Мамлакатимизнинг ташқи дунё билан сиёсий ва иқтисодий алоқалари кун сайин ривожланиб бормоқда. Мана, шу йилнинг олти ойини олиб қарайлик, шу вақт мобайнида Хитой Давлат Кенгашининг Раиси Ли Пэн, Франция Президенти Франсуа Миттеран, Корея Республикаси Президенти Ким Ен Сам жаноблари Ўзбекистон меҳмони бўлди. Ўзбекистон давлат делегациялари эса Ҳиндистонда, Японияда ва Туркияда бўлиб қайтди.

Расмий, норасмий музокара ва учрашувлар чоғида кўплаб халқаро масалалар, ўзаро сиёсий, иқтисодий ҳамда маданий ҳамкорлик масалалари атрофлича муҳокама қилинди. Ўнлаб муҳим ҳужжатлар имзоланди. Чет эллик ҳамкорлар билан тенг ҳуқуқий ва ўзаро фойдали йирик лойиҳалар тузилди ва амалга оширила бошланди.

Ўзбекистоннинг кейинги 2-3 йил мобайнидаги халқаро фаолияти, имзоланган муҳим халқаро ҳужжатлар, жаҳондаги энг йирик, нуфузли давлатлар билан тенг ҳуқуқли ва ўзаро манфаатли алоқалар ўрнатилиши, мамлакатимизга оқиб келаётган йирик сармоялар давлатимизнинг ҳақиқатан ҳам келажаги буюк, деб комил ишонч билан гапиришга асос бўла олади.

Ҳам ташқи, ҳам ички сиёсатимиз, ҳаракатларимизнинг асосий мақсади — халқимиз манфаатларини ўйлайдиган, унга фаровонлик ва эркинлик ато этадиган адолатли демократик жамиятни барпо этишдир.

Халқимиз, жамиятимиз қўллаб-қувватлаган мана шу кейинги икки-уч йил давомида қандай ишлар амалга оширилди?

Энг аввало, халқимизнинг асрий орзуларини рўёбга чиқариб, ўзимизнинг мустақил давлатчилигимизни шакллантирдик. Мустақил, озод суверен давлатнинг ҳуқуқий асоси яратилди. Мамлакат Конституцияси, давлат ва жамиятнинг мақсад ва вазифаларини белгиловчи ва йўлга солиб турувчи бир қанча қонунлар қабул қилинди.

Ижтимоий муносабатларнинг жамиятимиз учун мутлақо янги асослари, хусусий мулк ва кўп укладли, дунё сари юз тутган очиқ иқтисодиёт пайдо бўлмоқда ва ривожланмоқда.

Жаҳондаги энг илғор тажрибани инобатга олган ҳолда, бозор муносабатларига хос янги иқтисод, молия, банк-кредит, тижорат тизимлари барпо этилаёпти.

Биз эски мустабид, маъмурий-буйруқбозликка асосланган тақсимотчилик тизимидан воз кечдик. Ягона мафкурачилик, ҳаётнинг барча соҳаларида КПССнинг мафкуравий тазйиқи ва зўравонлигини йўқотдик, янги тарихимиз, ҳаётимиз саҳифаларини очдик.

Буюк аждодларимизнинг беқиёс маънавий мероси, минг йиллик тарихимиз ва маданиятимизга асосланган маънавий ҳаётимизни тиклай бошладик. Динимиз ва тилимизга қайтдик, миллий урф-одатларимиз ва анъаналаримиз, ҳулас, инсон маънавиятига дахлдор барча бойликларимиз қайтадан қад ростлаяпти. Одамларда ўзлигини англаш, миллий ғурур, орият, ўтмишдан фахрланиш, порлоқ келажакни барпо этишни ўз қўлимизга олганимиздан ғурурланиш каби туйғулар камол топаяпти, уларнинг буғунги ва эртанги кунга ишончи ортиб бораёпти.

Ўз олдига демократик давлат ва фуқаролар жамиятини барпо этишни мақсад қилиб қўйган давлат, жамоат ташкилотлари ва тизимлари шаклланмоқда.

Мамлакатимизнинг дунё иқтисодиётига интеграцияси кучайиб, чет эллик сармоя эгаларининг Ўзбекистонга қизиқиши ва улар олиб келаётган инвестициялар ҳажми кенгаймоқда.

Энг муҳими, кишиларнинг дунёқараши, меҳнатга муносабати, меҳнатни рағбатлантириш манбалари, сабаблари,

ҳаётга муносабати ўзгармоқда, улар демократик давлат ва бозор иқтисодиёти қадриятларига кўпроқ дохил бўлмоқдалар.

Янги валютага — миллий пулимизга утишимиз ҳаётимизда катта тарихий воқеа бўлди. У тақдиримизда ўчмас из қолдиради, келажагимизда улкан аҳамият касб этади. Энг муҳим вазифа — ана шу миллий валютамининг кучини, қудратини, харид қобилиятини белгилаш, унинг жаҳон миқёсидаги ўрни, обрўсини жойига қўйишдир. Шу мақсадда зарур дастурлар амалга оширилапти. Бу борадаги биринчи вазифа — унинг ички конвертациясига эришишдир.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, муддао ва мақсадимиз аниқ. Шу мақсад ва муддаоларга эришиш учун пухта ишланган дастурларимиз ва амалга оширилган ишларимиз, ўзимизга хос ва ўзимизга мос йўл — сиёсатимизнинг халқимиз томонидан қўллаб-қувватланиши — бизнинг энг катта ютуғимиздир. Халқимиз мамлакат олдида турган вазифаларни қанчалик самимий қабул этса, уларни ўзларининг хусусий манфаатлари билан чамбарчас боғласа, шу мақсадларни амалга оширишга бел боғлаб ҳаракат қилса, бунинг ҳосили — самараси ҳам шунчалик тез кўзга кўринади.

Яна бир бор таъкидлаб айтаман, халқнинг келажакка ишончи энг катта куч, энг катта бойлик, истиқлолнинг энг буюк гаровидир. Барча режаларни амалга оширувчи, тақдиримизни ҳал қилувчи мана шу омилдир.

Мана шу билдирилган, зикр этилган фикрларнинг маъноси ва аҳамияти жуда катта деб ўйлайман. Агар мендан бугунги ҳаётимизда аниқ сиёсатимизни ўтказишда энг оғир муаммо нима, деб сўралса, аввало, шу сиёсат учун, керак бўлса жонини фидо этадиган раҳбарларни, жонкуяр ижрочиларни топиш, деб жавоб берган бўлур эдим. Энг муҳим вазифа — шундай одамлар сафини кенгайтириш, ҳар қайси соҳада, бошқарувда, тармоқларни идора этишда, туман, қишлоқ ва маҳаллаларни бошқаришда ана шундай фидойи ва жонкуяр одамларни топиб, жой-жойига қўйишдан иборатдир.

Бу масаланинг бугунги ҳаётимизда аҳамияти ортиб бораётгани, алоҳида ўрин тутаётгани бежиз эмас.

Ўзингиз ўйлаб кўринг, 70—75 йил давомида бизга бутунлай бошқача тарбия берилган. Кўпчилик фаолларимизнинг ҳам суяги ўша тарбия билан қотган. Биз энди янгича фикрлайдиган, замонавий талаблар асосида ишлайдиган кишиларни тарбиялашимиз, вояга етказишимиз за-

рур. Яқин ўтмишимизга танқидий кўз билан қараб, ижобий ишларни саралаб олиб, бугунги кунга мос келмайдиган ва йўлимизга тўсиқ бўладиган ишлардан ва сиёсатдан воз кечишимиз лозим.

Албатта, эски сиёсатдан воз кечиш жуда осон. Аммо янгича сиёсат юритиш, янгича фикрлаш — ғоят мураккаб ва бу бир кунда ҳал бўладиган иш эмас. Бунинг учун анча вақт ва катта масъулият керак. Замон олдида, халқ олдида, жамият олдида масъул эканимизни ҳар дақиқа теран ҳис этиб бўлмайди.

Шунинг учун ҳам жамиятни ислоҳ этишда янгича, замонавий фикрловчи кишиларга таянишни мен ҳал қилувчи омил деб ҳисоблайман. Бу масаланинг ҳаётимизнинг барча тармоқларига, шу жумладан, илму фан соҳасига ҳам бевосита дахли бор.

Муҳтарам дўстлар!

Бизда келажакка катта умид ва ишонч бор. Ўзбекистон келажакда буюк давлат бўлади, деган сўзлар дабдабали шиор эмас, балки теран ўйлаб, ҳисоб-китоблар негизида чиқарилган асосли хулосадир.

Биринчидан, бизда буюк тарих ва буюк маънавий мерос бор. Халқимиз ва давлатимизнинг тарихий илдиэлари ғоят чуқур, қурилаётган муҳташам иморатимизнинг пойдевори жуда бақувват. Буюк маданиятга эга бўлган миллатнинг истиқболга умид билан қараши мутлақо табиий ҳолдир.

Иккинчидан, мамлакатимизнинг беҳисоб ер ости ва ер усти бойликлари, табиати, иқлими қулай экани ҳам шундай хулоса чиқаришга имкон беради.

Учинчидан, меҳнаткаш, ғайратли, бунёдкор халқимиз бор.

Лекин яна бир буюк хазинамиз борки, бу — мамлакатимизнинг интеллектуал салоҳияти, ақлий бойлигидир. Бу бойлик бизга ўтмиш аجدодларимиздан мерос бўлиб қолган. Сиз, муҳтарам олимларимиз, ана шу буюк бойлиқнинг ворисларисиз.

Республика мустақиллиги ва келажаги ҳақида гапирадиган бўлсак, бу, энг аввало мамлакатимиздаги интеллектуал бойлиқдан оқилона фойдаланишимизга боғлиқ экани аён бўлади.

Ақлий меҳнат туфайли тараққий топган давлатларни олиб қарайлик. Япония ёки Жанубий Кореянинг бизникидек улкан табиий бойликлари борми? Йўқ. Лекин дунёнинг энг илғор технологияси ана шу мамлакатларда жойлашган. Мен бу давлатнинг бугунги бойлиги ва тез ривож топиши,

энг нуфузли ва энг қудратли давлатлар сафига кириши сабабларини, аввало, шу жамиятнинг, шу халқларнинг ўз интеллектуал бойлигидан оқилона фойдаланиши, бу мамлакатларда яшаётган инсонларнинг ўз бурчига, ўз вазифасига виждонан ва масъулият билан қарашида, деб биламан.

Ўз тарихи, ўз меросига юксак ҳурмат, шу билан бирга, жаҳондаги энг катта хазина ҳисобланмиш интеллектуал салоҳиятни ўз ҳаётида, ўз иқтисодида мужассамлаштириш — ана шу давлатларнинг ҳам моддий, ҳам маънавий бойлиги асосини ташкил этади, деб айтсак, янглишмаган бўламиз.

Лекин бир ҳолни очиқ айтишимиз керак. Япония ва Жанубий Корея тажрибасини, ҳастини урганяпмиз. У ерга фаолларимиз ва мутахассисларимиз бориб келяпти. Уларнинг вакиллари ҳам юртимизга тез-тез келиб турибди.

Шундай бир табиий савол туғилади: ўзгаларнинг, жумладан, Япония ва Жанубий Корея тажриба-хулосаларини билиб-қуриб туриб, нега ўз интеллектуал бойлигимизга бошқача қўз билан қараймиз? Нега шу бойликдан тўғри фойдаланмаймиз?

Буни энг катта камчилик, бепарволик ва саёз фикрлашнинг яққол тасдиғи деб тушунмоқ керак.

Қани, айтинглар: академияда тўпланган илмий потенциални, мамлакатдаги илмий салоҳиятни, ҳсч бўлмаса, назарий жиҳатдан бирор бир киши ҳисоблаб чиққанми? Шунинг аниқ ва тулиқ ҳисоб-китоби борми?

Ахир Ўзбекистонда дунё кашфиётларига муносиб ҳисса қўшган олимлар кам эмас. Тўғри, Россия, Украина ва Белорусда йирик илмий мактаблар мавжуд. Лекин Ўзбекистон илмий салоҳиятнинг айрим соҳаларида улардан қолишадиган жойи йўқ, деб ўйлайман.

Бизнинг яна бир устунлик тарафимиз шуки, катта билим ва тажриба эгалари, баъзи мамлакатлардагидек, чет элларга кетиб қолаётгани йўқ. Олимларимиз Ватанга хизмат қилишга доимо тайёр. Уларда Ватан туйғуси барча нарсадан устунроқ. Мен бирорта йирик олимимизнинг четга кетиб қолганини билмайман. Бундан фахрланиш керак, азиз биродарлар! Мен буни миллатнинг нуфузи, буюк фазилати деб ҳисоблайман.

Муҳими — мавжуд илмий потенциалдан фойдаланиш, шу потенциални тезроқ ишга солиш. Гапнинг рости, кейинги 3—4 йилда бу масалалар ечилиши у ёқда турсин, умуман, у давлат назоратидан четда қолди. Аҳвол жиддийлашиб кетди. Буни очиқ тан олишимиз керак.

Албатта, масаланинг объектив ва субъектив сабаблари бор. Масаланинг объектив томони шундаки, тупланиб қолган муаммолар бугун бошимиздан кечаётган умумий инқироз билан боғлиқ. Чунки фан ҳам мамлакатимиз сингари собиқ Иттифоқ таркибида эди. Айтмоқчиманки, мавжуд муаммоларни биргина академиянинг фожиасига айлантирмасдан, уларга умумий инқироз доирасидан туриб қарашимиз лозим. Ана шунда унинг объектив сабабларини тўғри англаймиз ва бу соҳадаги олдимизда турган муаммоларни счиш йўлини топишимиз мумкин.

СССР даврида Фан ва техника комитети бўлиб, у фанга буюртмалар бсрар ва маблағ билан таъминлар эди. Академия эса жорий иқтисодий муаммолар хусусида бош қотирмасдан, йирик илмий лойиҳалар ва дастурлар устида ишлар эди.

Энди бугунги аҳволимизга бир назар ташласак. Республикада собиқ Госплан ўрнига Истиқболстат деган ташкилот тузилди. Бу ташкилот мамлакатнинг истиқбол режаларини белгилаб бериши керак эди. Республика истиқболидан келиб чиқиб, устувор йўналишларга боғланиб, қисқаси, давлатимизнинг тараққиёт стратегиясини инобатга олиб, илму фан, техника олдига, жумладан, академия олдига ҳам аниқ давлат буюртмаси — закази бериши, ана шу буюртмага қараб академия институтларига етарли маблағ ажратилиши керак эди. Амалда эса, аҳвол мутлақо бошқача.

Фан соҳасидаги сиёсатга келсак, узоқ муддатни қўя турайлик, ҳатто 5—10 йилга мўлжалланган оддий бир стратегия ҳам йўқ. Демак, олимлар ўз билганларича ишляптилар. Лекин бундай тарқоқ тадқиқотлар самарасиз бўлиши табиий. Илмий йўналишлар орасида узилишлар юзага келган. Натижада ҳар ким ўз ҳолига ташлаб қўйилган, ҳар ким ўзича ишляпти.

Режалар аниқ қўйилмаган, бунинг устига, ташкилотчилик ва талабчанлик паст бўлган жойда ҳар хил эътироз ва тушунмовчиликлар пайдо бўлиши муқаррар.

Умуман, фикримча, академия тизимидаги барча норозилик ва келишмовчиликлар турли гуруҳларнинг пайдо бўлишидан, режалаштириш ва маблағ тақсимлашдаги ҳатолардан келиб чиқади. Адолат бузилган жойда норозилик кучайиши табиий.

Энди мамлакат Фан-техника давлат қўмитаси хусусида тўхталсак. Бу ташкилотни биз катта орзу-умидлар билан тузган эдик. Орадан анча вақт ўтди. Бироқ у ҳақиқий давлат идораси даражасидаги нуфузга эга бўлолмади. Бу

ерда ўтирган мансабдор олимлар фан соҳасида давлат сиёсатини белгилаш ўрнига, мавжуд давлат буюртмаларини ўзларига яқинроқ бўлган олимларга бериш билан овора бўлди. Майда манфаатлардан воз кечиб, умумхалқ ва умумдавлат манфаатларини кўзлаш, Ўзбекистон илм-фани ва техникаси тараққиёти билан шуғулланиш ҳозирча Фан-техника қўмитаси қўлидан келмаяпти.

Ўйлайманки, Фанлар академияси Фан-техника давлат қўмитаси билан ҳамкорликда илмий-техникавий тадқиқотларнинг самарадорлигини ошириш, янги изланишларни йўлга қўйиш ва ишлаб чиқаришга жорий этиш борасида ҳамкорликни ташкил этса, аҳвол ўзгариши мумкин. Акс ҳолда улар ўртасидаги жарлик қанчалик чуқурлашса, ислохотларимизга шунчалик зарар етади.

Биз кучларни бирлаштирмасак, илмий изланишлар самарадорлигини оширмасак, илмий муассасаларда соғлом ижодий муҳитни барқарор қилмасак, эришган ютуқларимизни мустаҳкамлай олмаймиз. Халқимизнинг олимларга, зиёлиларга азалдан меҳр-муҳаббати беқиёс. Улар билан фахрланиб юради.

Ўзбекистоннинг келажаги тўғрисида ўйлаганимизда, уни Фанлар академиясисиз тасаввур этиб бўлмайди. Академия эса миллат фахри, мамлакат обрў-эътиборининг рамзига айланиши керак.

Мамлакатимизнинг турли вилоятларида ҳар хил даражадаги илмий муассасалар фаолият кўрсатмоқда. Улар ўз минтақаларида мавжуд бўлган муаммоларни ўрганиш ва шу минтақа тараққиётига боғлиқ бўлган масалаларни ҳал этиш билан шуғулланмоқда. Ана шу минтақавий илмий-тадқиқот муассасалари ўртасидаги номутаносибликни ҳам бартараф этиш алоҳида эътиборни талаб қилади.

Минтақаларда мавжуд илмий ташкилотлар, олий ўқув юртлари ва корхоналар ўртасидаги ҳамкорликни кучайтириш яхши самара беришини унутмайлик.

Академик фанни ривожлантириш қанчалик зарур эканини ҳаммамиз тушунамиз. Агар давлат ўз манфаатини кўзлаб, илму фан тараққиётининг аҳамиятини тўғри англаса, ўз бюджетидан керакли ҳажмдаги маблағни ажратиб бериши даркор.

Модомики, мустақиллик, истиқлол тақдири илмий-техника тараққиёти билан чамбарчас боғлиқ экан, илму фан аҳволига ва келажагига бефарқ қарай олмаймиз. Республикаимизнинг кучли илмий ва техникавий салоҳиятини назарда тутсак, халқ хўжалигининг барча тармоқларига

дахлдор бўлган илмий йўналишларни янада аниқроқ белгилаб олишимиз талаб этилади.

Дунё тажрибаси кўрсатиб турибдики, бозор иқтисодиёти ривожланган мамлакатларда фан ва техникани тараққий эттиришда, аввало, бу соҳани давлат томонидан бошқариш ва кўмак бериш муҳим ўрин тутди.

Лекин, шу билан бирга, биринчи навбатда фундаментал, назарий тадқиқотлар-изланишларни қўллаб-қувватлаш мақсадида махсус академик жамғарма ташкил этиш керак. Унинг маблағлари ҳам миллий, ҳам қадри баланд хорижий валютадан иборат бўлиши керак.

Албатта, асосий кўмак давлат томонидан берилади. Лекин мамлакатимизнинг йирик концерн ва уюшмалари, масалан, "Ўзбекнефтьгаз", "Ўзметасабзавотузумсаноат", "Ўзбекснгилсаноат" каби бадавлат ташкилотлар ҳам бу жамғармага ҳомийлик қилади, деб ишонамиз.

Жамғармани бошқариш ва ундаги маблағларни тақсимлаш Фанлар академияси президиумига топширилади. Унинг ҳайъатини тузиш ҳам президиум ихтиёрига берилади. Ўйлайманки, бундай махсус жамғарма жуда кўплаб илмий муаммоларни счишда фаол кўмакчи бўлади.

Азиз дўстлар!

Табиийки, биз бугунимизни ҳам фан-техника тараққиётисиз тасаввур эта олмаймиз. Жаҳон цивилизациясига дахлдор бўлган энг замонавий илмларни эгалламай туриб мамлакат тараққиётини таъминлаш қийин. Шунинг учун ҳам бугун сиз билан академия ва унинг фаолиятига доир масалалар ҳақида очиқ-ойдин гаплашиб олишимиз зарур, деб ўйлайман.

Биринчи навбатда, илму фаннинг ривож ва ўсишига тўсиқ бўлаётган баъзи субъектив сабаблар ҳақида, академияни, унинг институтларини бошқариш, бу борадаги тушунмовчиликлар, баъзан пайдо бўлаётган зиддиятлар ҳақида ҳам гаплашиб олсак.

Бир ҳақиқатни барчамиз теран англаб етишимиз керак: давлат, жамият ва жамоа манфаатларини ўз шахсий манфаатларимиздан устун қўймасак, ишимиз олға силжимади ва баракаси бўлмайди.

Ўзбек фани, ўзбек техникасининг оламшумул обрў-этибори барча шахсий икир-чикирлардан, майда-чуйда гаплардан, ўзаро келишмовчиликлардан юқори туриши лозим.

Таассуфки, ҳозиргача ҳам бир-биридан аразлашиш, бири-бирининг йўлини тўсиш каби ҳолларни учратиш мумкин.

Бугунги йиғилишдан муддао камчиликларни очиб ташлаш, бир-биримизни фош этиш эмас, балки масалага ҳолислик билан ёндашиб, академия фаолиятини тубдан ўзгартириш, юз берган инқироздан чиқиб олиш йўлларини излашдан иборатдир.

Умуман, Фанлар академияси шундай бир даргоҳки, у ўзига нисбатан алоҳида ёндашувни талаб этади. Унга ишлаб чиқариш корхонаси эмас, илмий тафаккур, ихтирочилик ва яратувчиликнинг йирик маркази сифатида ёндашиш ҳамда ҳар бир олимнинг ўзига хос эҳтиёжидан келиб чиқиб муносабатда бўлиш тақозо этилади.

Ҳар бир олим — ўзига хос бир дунё. Илмий ишни ҳеч қачон буйруқ, топшириқ ва кўрсатмалар билан бажариб бўлмайди. Умуман илму фанни ҳеч қачон қолипга солиб бўлмайди. Унинг ўзига хос ривожланиш қонуниятлари борки, биз буни албатта, инobatга олишимиз керак.

Мамлакат тараққиётида фундаментал фан муҳим ўрин тутади. Бу борада, яъни фундаментал фанни ривожлантириш учун Фанлар академиясида яхшигина тажриба ва имкониятлар бор.

Агар фанни улкан бир дарахт деб тасаввур қилсак, тадқиқотлар унинг илдизини ташкил этади. Зеро, илдиз қанчалик баққуват, чуқур кетган бўлса, дарахт шунчалик барқ уриб яшнайди, кўп ҳосил беради.

Мамлакатимизда фундаментал тадқиқотлар кўламини кенгайтириш, узоқни мўлжаллаб, олис истиқбол тараққиётини кўзлаб иш тутиш лозим. Фундаментал фанга умид билан қарашимиз, унга кенг йўл очиб беришимиз даркор.

Мисол тариқасида бўлса-да, пахтачилигимиз келажаги учун генетик олимларимизнинг қўшган ҳиссаси ва шу фаннинг аҳамиятини таърифлашга зарурат йўқдир.

Замон қишлоқ хўжалигида, жумладан, пахтачилик, чорвачилик, сабзавотчилик, пиллачилик ва бошқа соҳаларда, айниқса, мелиорация ва ирригация, тупроғимизнинг унумдорлигини ошириш бобида мавжуд изланишларни, агротехника ва агробиологик усулларни жиддий ўзгартиришни, жаҳоннинг энг илғор тажрибаларини қўллаб-қувватлашни ва жорий этишни тақозо қилмоқда.

Дехқончилик ва умуман ишлаб чиқаришни фан негизида, айниқса, назарий, фундаментал фан асосида қайта қуrollантирмас эканмиз, мамлакат тараққиётини тезлаштиришимиз амримаҳол.

Яхши биламизки, илму фан даргоҳларида, жумладан академия институтларида энг оқсоқ ва энг ночор жой, энг

ечилмаган муаммо, бу илмий тадқиқотлар натижаларини ҳаётга татбиқ этишдир.

Бу масалани ҳал этишда олимларимиз зиммасига ҳам худо берган иқтидори билан кашф этишни, ҳам шу кашфиётларни амалга оширишдек икки вазифани баробар юклаساқ, ўта адолатсизлик бўлур эди.

Очиқ айтиш керак: илгари ишлаб чиқариш соҳаси, корхоналар илму фан, илмий тадқиқотлар натижаси билан мутлақо қизиқмасди. Илмий кашфиётларни излаш, уларни дунёнинг бирор бурчагидан топиб келиб амалда қўллаш, унинг ортидан фойда кўриш эски ишлаб чиқариш тизимига мутлақо ёт эди. Нега деганда рақобат бўлмаган, боқимандалик, давлат ҳисобидан кун кўриш кайфияти устун бўлган жойда бундай илғор тартиб ва ёндашув мутлақо бўлмаслиги табиийдир. Оқибатда илму фан билан ишлаб чиқариш ўртасида жуда катта узилиш, жарлик пайдо бўлди. Зиддиятнинг асосий сабаби ҳам шунда. Бу масалани ечмасдан, ишлаб чиқаришда банд бўлган фаоллар ва жамоаларни илму фан тараққиётига қизиқтирмасдан илмий изланишлар натижаларини ҳаётга татбиқ этишни ҳал қилиб бўлмаслиги аён ҳақиқатдир.

Бугун академия институтларида, жумладан техник ва табиий фанлар соҳасида изланишлар олиб борадиган физика, химия, биология, геология, математика, механика ва бошқа институтларда жорий этилишини кутиб турган илмий ишларни танқидий кўз билан қараб чиқиш зарур. Уларнинг ҳаётга жорий этилмасдан қолиб кетишига давлатимиз иқтисодига зиён етказувчи заиф жойимиз деб қарасакгина иш жойидан силжийди.

Яна бир гап: олимларимиз, биринчи навбатда, ижтимоий фан вакиллари олдида турган улкан вазифалар ҳақида тўхталиб ўтмоқчиман. Мамлакатимиз мустақиллигини мустаҳкамлаш, миллий давлатчиликни шакллантириш, ҳуқуқий демократик давлатни барпо этиш ва фуқаролар жамиятини қарор топтиришдек улуғ орзу-умидлар билан яшар эканмиз, ижтимоий фанлар соҳасидаги илмий изланишлар ва уларнинг натижаларига алоҳида эътибор бермаслик мумкин эмас.

Кимки, миллатни ўзига қарам қилмоқчи бўлса, аввало унинг маданиятига чанг солади.

Ислом динимизнинг муқаддас мероси — фалсафа илми-ни, хусусан, Шарқ фалсафасини теран ўрганиш, шу асосда улуғ маданиятимиз ва қадриятларимиз илдизларини жонлантириш, яқин ўтмишимиздан қолган мафкурадан халос

бўлиш, ўзимизнинг асрлар синовидан ўтган, улуғ аждодларимиз бизга қолдирган миллий мафкура ва тафаккуримизни тиклаш, уни замонавий-умумбашарий руҳ билан бойитиш ҳаммамизнинг долзарб вазифамиздир.

Тарихчи олимларимиз томонидан олти жилдан иборат "Ўзбекистон тарихи"нинг яратилиши, темурийлар даври ва маданиятига доир кўплаб рисоаларнинг вужудга келиши халқимиз маданий ҳаётида катта воқеадир. Бу асарлар ҳозирги замон тарихий жараёнларини ўрганишга бўлган эҳтиёжни қанчалик қондирса, янги тадқиқотларни давом эттиришни ҳам шунчалик тақозо этади.

Тилшунослик соҳасидаги илмий изланишлар, авваламбор, ўзбек тилига давлат тили мақомининг берилиши ва унинг қўлланиш соҳасининг анча кенгайтирилгани, халқаро муносабатларда ишлатиладиган тиллар қаторига киритилиши кўйинги йилларнинг бу борадаги улкан ютуғидир. Шу муносабат билан мамлакатда Атамашунослик қўмитаси тузилди. Бир қанча луғатлар чоп этилди. Ўзбек тилининг лотин ёзувига асосланган орфографик қоидалари ишлаб чиқилди.

Мустақилликнинг ўтган уч йили мобайнида ижтимоий фанлар соҳасида, айтиш мумкинки, бирмунча ютуқлар қўлга киритилди.

Бироқ шиддат билан ўсаятган халқ онги, тобора кенгайиб бораётган дунёқараши олис ўтмиш, бугун ва келажакка бўлган қизиқиши, мазкур соҳани тубдан ривожлантиришни, унинг фаолият доирасини янада кенгайтиришни тақозо этмоқда.

Маънавият ва маърифат, маданият ва ахлоқ ҳақидаги асарларни кўплаб чоп этиш, айниқса маданий мсрос билан бирга янгиланаётган бугунги турмуш тарзини ва янгича тус олаётган жамиятимиз мазмун-моҳиятини теранроқ ёришти, кенгроқ ўрганиш муҳимдир.

Агар иқтисодий ўсиш, тараққиёт — жамиятимизнинг таънаси бўлса, маънавият-маърифат ва сиёсий онг етуқлиги унинг руҳи, ақли ва жонидир. Буюк давлат, буюк келажакимизга эришиш учун оқил, маърифатли, айна пайтда ўзининг ўтмиши, улуғ қадриятлари, миллати билан фахрланадиган ва келажакка ишонадиган инсонларни тарбиялашимиз керак. Бундай инсонни тарбиялаш эса ижтимоий фанимизнинг муқаддас бурчидир.

Ўз ишини ақл билан, тушуниб бажарадиган кишида меҳнатидан фахрланиш, ҳаётдан завқланиш туйғуси кучли бўлади. Ана шундай одамларни тарбиялашимиз, мам-

лакатимизнинг ҳар бир фуқароси ана шундай туйғу билан яшашига эришишимиз керак.

Иқтисод фанлари соҳасида амалга оширилаётган ишлар диққатга сазовордир. Биз иқтисодиётни ривожлантиришда ўз йўналиш ва йўлларимизни бирмунча аниқлаб олдик. Ҳозиргача эришган ютуқларимизга жаҳон жамоатчилиги юқори баҳо бермоқда. Бироқ бу билан кифоялансак, орқада қолиб кетишимиз шубҳасиз.

Тараққий топган мамлакатлар тажрибасидан фойдаланишимиз лозим. Бироқ бу тажрибаларга кўр-кўрона ёндашмасдан, ўзимизнинг миллий эҳтиёжларимиздан ва маҳаллий имкониятларимиздан келиб чиқиб, энг мақбул шакллари танлаб олишимиз даркор.

Лекин шуни очиқ таъкидлаш керакки, иқтисодиёт фани ҳам ҳали жамият тараққиётидан бирмунча орқада қолаётир.

Фанлар академияси иқтисод илмида, иқтисодий йўналишлар ва йўриқлар ишлаб чиқишда ўз имкониятларини тўла кўрсата олмаяпти. Шундан тегишли хулосалар чиқариш керак, деб ўйлайман.

Фан тараққиёти ҳамма вақт ёш авлодга таянади. Олимнинг нуфузи эса ўзига шогирд тайёрлаш, муносиб ўринбосар етиштириш билан баҳоланади. Академияда ана шу оддий ақидалар унутилган кўринади. Ёши улуғ олимлар билан ёшлар ўртасида узилиш пайдо бўлганга ўхшайди. Кўплаб янги ғоялар, янги фикрлар тўсиққа учраб, ёш муаллифларнинг қалбида сўниб кетмоқда.

Бунга сабаб нима? Ким ёки нима истеъдодли, катта ишонч ва умид билан меҳнат қилаётган ёш олимларимизнинг ўсишига, уларнинг тан олинишига ҳалақит бераяпти?

Бу табиий саволларга жавоб топишимиз даркор. Мана шу анжуманда давлатимиз, халқимиз илму фанимизга катта меҳнати сингган, номини жамоатчилик катта ҳурмат ва эҳтиром билан тилга оладиган устоз алломалар — академикларимиз ўтирибди.

Уларнинг жамиятимиз учун қилган меҳнатларини юксак баҳолаймиз. Устозларнинг бой тажрибаларидан, илмий ғояларидан озиқланган ёш олимларимиз ҳам улар билан фахрланиши, меҳнатидан руҳланиши лозим.

Бу масалани счиш учун академиядаги эскириб қолган баъзи бир қоидаларни, одат тусига кирган айрим тартибларни ўзгартириш вақти келди, деб ўйлайман.

Бугунги кунда ўз илмий изланишлари билан илму фан аҳли орасида танилган, ўз ишлари билан яқин ва узоқ

мамлакатларда катта обрў топган ёш олимларимизни академия аъзолигига қабул қилсак ва уларга ишлаш учун тегишли шароит яратиб берсак, бу ўзбек фани ва унинг келажаги учун жуда олижаноб иш бўлур эди.

Агар бизнинг миллат фанини ривожлантириш, мамлакатимизни илғор давлатлар қаторига қўшиш ниятимиз бўлса, ҳамжиҳатлик билан ишлашимиз керак. Бир ёқадан бош чиқариб, қўлга киритган ютуқларимизни мустақамлаб, маънавий стуклигимизни намоён этишимиз лозим.

Бизда ҳали-ҳануз эски замондан қолган бир камчилик мавжуд: академияга вазирлик сифатида қарашга ўрганиб қолганмиз. Масалага расмийчилик билан қараш оқибатида ҳатто вазирликларда штат қисқариши ҳақида гап кетса, Молия вазирлиги академияга: "Ҳайъат аъзолари фалонга қисқарсин", "Вице-президентлар фалонга бўлсин!" деган буйруқларни юборишга одатланиб қолган.

Ёки бугунги аҳволни олиб қарайлик. Ижтимоий фанлар бўлимида 12 соҳа фанларини бирлаштиришни қандай тушуниш мумкин? Яна бир мисол: Ўзбекистонимизнинг истиқболли белгилайдиган икки муҳим соҳа — химия ва химиявий технология бўлими билан геология ва кончилик бўлимлари бирлаштириб қўйилганини қандай баҳоласа бўлади?

Бир ҳолни қиёслаб кўрайлик. Геология вазирлигида 11 нафар, снгил саноатда эса 15 коллегия аъзоси бор. Айни вақтда нсга Фанлар академиясида фақат 9 та президиум аъзоси бўлиши керак? Ахир, академия ҳаётнинг барча соҳаларини қамраб олиши лозим-ку!

Фикримча, академиянинг нуфузини кўтариш, унга кўпроқ ҳуқуқ бериш керак. Академия нафақат ўзидаги, балки бутун мамлакатдаги фан масканларига ўз таъсирини ўтказиши лозим.

Бугунги кунда академия бўлимларида дсярли ҳуқуқ йўқ. Умуман, президиум аъзолари, аввало етакчи олим, кейин эса амалдор бўлиши керак.

Президиумнинг бўлажак таркибига худди шу нуқтаи назардан қараш зарур. Президиумга амалдорлар эмас, ҳақиқий олимлар аъзо бўлиб, келажак учун жон куйдириб хизмат қилсин.

Президиум аъзолари доимий бўлиши шарт эмас. Бу ерда ҳам, айтайлик, ҳар икки аъзоларнинг маълум қисми алмашса, мақсадга мувофиқ бўлади дсб ўйлайман.

Президиум бугун коллектив фикрини ифода этмайдиган бўлиб қолганга ўхшайди. Янги президиум илму фан жа-

моатчилиги фикрини одилона ифода этувчи холис ва объектив бўлиши зарур. Президиумга энг етук фан соҳиблари йиғилиши талаб этилади.

Президиум билан институтлар ўртасидаги алоқа жипс бўлиши шарт. Шу нуқтаи назардан қараганда кўпчилик олимларнинг фикрича, академиянинг низоми кўп жиҳатдан замон талабларига жавоб бермайди.

Бир ҳолга эътибор беришимиз керак. Ҳозирча ҳақиқий аъзолар билан мухбир аъзолар ўртасида узилиш борлиги ҳақида фикрлар мавжуд. Шуни инобатга олиб, кейинги сайловда ҳақиқий аъзолар сонини кўпайтиришни назарда тутиш зарур, деб ўйлайман.

Яна бир мулоҳаза: ҳақиқий аъзоликка номзодларнинг барчаси мухбир аъзо бўлиши шарт эмас. Ўз соҳасининг энг етук вакиллари бўлган фан докторларининг номзодларини ҳам олға суриш керак. Ана шундагина Фанлар академияси ёшаради, кучлироқ ва ғайратлироқ бўлади.

Менимча, янги сайланган президиум аъзоларига академия низомини обдон қайта ишлаб чиқиш ва йил охирида уни қабул этиш вазифаси топширилса, мақсадга мувофиқ бўлур эди.

Муҳтарам дўстлар, биродарлар!

Илмда ҳамжиҳатлик ва ҳамкорлик, туғилган янги ғояларни вақтида тўғри баҳолай билиш, энг мақбул ва самарали ғояларни қўллаб-қувватлаш олий фазилатдир. Бу — ижод кишисининг нуфузини оширадиган ноёб имконият.

Бугун академиямиз ва унинг тақдири билан боғлиқ бўлган масалалар хусусида фикр юритдик. Мамлакат тараққиётида ва ислохотлар самарадорлигини оширишда фан-техниканинг муҳим ўрни ҳақида гаплашиб олдик. Эндиги вазифа ҳаммамиз бор иқтидоримизни, истеъдодимизни, куч ва ғайратимизни миллат шаъни ва мамлакат шавкатини ошириш йўлида сафарбар этишдан иборат.

Умид қиламанки, олимларимиз улуг аждодларимиз вазиятларига амал қилиб, ворисларга хос иш тутадилар. Янги-янги ихтиролар билан мамлакатимиз шуҳратига шуҳрат қўшадилар. Ана шу масъулиятли, машаққатли ва шарафли ишда ҳаммангизга куч-қувват, жўшқин илҳом, кашфиётларингизга омад тилайман.

Ўзбекистон Республикаси
Фанлар академияси умумий йиғилишида
1994 йил 7 июлда сўзланган нутқ

ҲАЛОЛЛИК ВА ФИДОЙИЛИК ФАОЛИЯТИМИЗНИНГ АСОСИЙ МЕЗОНИ БЎЛСИН

Ассалому алайкум, азиз дўстлар!

Аввало, фурсатдан фойдаланиб, сиз, депутатларга ва сизнинг сиймонгизда пойтахтимиз — Тошкентнинг барча фаолларига ва меҳнаткашларига юксак ҳурмат-эҳтиромимни изҳор этмоқчиман.

Ҳаётимиздаги ўзгаришлар, ютуқларимиз, шу билан бирга, катта-катта муаммоларимиз, ташқи ва ички сиёсатимизнинг одимларидан хабардорсиз, албатта. Мамлакатимиз меҳнаткашлари келажакларини, тақдирларини ўз қўллари билан бунёд этмоқдалар. Мустақиллигимиз эълон қилинганидан буён ўтган давр нисбатан қисқа бўлса-да, халқимиз ва давлатимиз тарихида ғоят катта ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий ўзгаришлар юз берди. Миллий давлатчилигимизни қайта тиклашда, кўп асрлик беқиёс маънавий меросимиз, тариху маданиятимиз, дину тилимиз, муқаддас урф-одатларимизнинг яна қад ростлашида сезиларли қадамлар қўйилди. Миллий ғуруримиз, ориятимиз тикланмоқда, қалбимизда асл ватанпарварлик туйғулари уйғонмоқда. Ўзбекистон ўзига хос ва мос тараққиёт йўлини танлаб, ўз ҳаётини қурапти. Биз жаҳондаги тараққий этган мамлакатларнинг ривожланиш йўлларини диққат билан ўргандик ва ўрганиб бораётимиз. Улардан халқимиз руҳияти, табиатига мос келадиганларини танлаб олиб, фойдаланяпмиз. Шу билан бирга ўз тарихимизни жиддий ва синчиклаб таҳлил қилмоқдамиз.

Ўрта асрларда ўлкамизда шаклланган бозор муносабатларининг андазаси ўз даврида Европа мамлакатлари тараққиётига улкан таъсир кўрсатгани тарихдан маълум. Шу боисдан ўз ривожланиш йўлимизни аجدодларимизнинг турмуш тарзи ва ҳозирги пешқадам давлатларнинг иқти-

содиётда эришган ютуқлари асосида белгиламоқдамиз. Биз ишлаб чиққан иқтисодий ва ижтимоий тараққиёт йўлининг беш тамойили ана шу тажрибаларга асосланади. Яна так-
рорлайман: муҳими, биз турмуш тарзимизни ўзгартирувчи
ислохотларни инқилобий сакрашларсиз, босқичма-босқич,
меҳнаткашлар манфаатини муҳофаза қилган ҳолда, тадри-
жий — эволюцион равишда амалга ошираётимиз.

Хўш, танлаб олинган йўлнинг дастлабки босқичида
қандай натижаларга эришилди?

Мен бугун тўла ишонч билан айта оламанки, мазкур
қоидаларнинг рўёбга чиқарилиши минтақада барқарорлик-
ни, жамиятда осойишталикни, фуқаролар тотувлигини
сақлаб қолишга имкон берди. Тотувлик бор жойда эса
баракали ва самарали меҳнатга пухта замин бўлади.

Ижтимоий муносабатларда жамиятимиз учун мутлақо
янги бўлган асослар яратилмоқда, давлат бошқаруви, иқти-
сод қонунлари ўзгаряпти. Хусусий мулкчиликка асосланган
кўп укладли, дунё сари очиқ юз тутган иқтисодиёт пайдо
бўлаётир. Жаҳондаги энг илғор тажрибаларга таянган
ҳолда, бозор иқтисодиётига хос янги молия, банк-кредит,
тижорат тизимлари барпо этиляпти. Шуниси қувончики,
қўшни мамлакатлар бизнинг бу тажрибамиздан фойдалан-
моқда. Куни кеча Қирғизистонда "Ўзбекистон — бозор
муносабатларига ўтишнинг ўзига хос йўли" китобининг чоп
этилиши фикримизнинг ёрқин далилидир.

Бугун биз тарихий воқеани бошдан кечирмоқдамиз.
1994 йилнинг 1 июлидан бошлаб мамлакатимизда миллий
валюта— сўм муомалага киритилди. Сўмни муомалага ки-
ритиш юзасидан чиқарилган фармон ва қарорларнинг энг
муҳим жиҳати шундаки, уларда серфарзанд оилалар, на-
фақахўрлар, қаровчиси йўқ кишиларни ижтимоий
ҳимоялаш кўзда тутилган.

Халқимиз сўм-купоннинг 1 августга қадар янги пул
билан барабар муомалада юришини давлатнинг яна бир
ғамхўрлиги сифатида мамнуният билан қабул қилди.

Миллий пулга эга бўлиш ҳам бир саодат. Энди ҳамма
гап — ана шу саодатнинг қадрига етишда. Тўғри, пулнинг
қадр-қиммати унинг тайёр маҳсулот, олтин захираси билан
қай даражада таъминлангани ва яна бир қанча мезонлар
орқали белгиланади. Аммо унинг нуфузини кўтарадиган
яна бир муҳим омил борки, бу — биз ўз пулимизни
мустақиллигимиз белгиларидан бири сифатида асраб-авай-
лашимиз, унинг куч-қудрати, қадри баланд бўлиши йўлида
фидокорона меҳнат қилишимиз лозимлигидир. Зеро, мил-

лий пулимиз миллий гуруримиз демакдир. Мен бугунги учрашувдан фойдаланиб, эътиборингизни яна бир муҳим масалага жалб қилмоқчиман. Албатта, ҳар қайси одам, фуқаро бозорга, магазинга чиққанда қўлида, чўнтагида бўлган пулнинг харид имконияти кучли, қиймати баланд, бақувват бўлишини истайди. Шу мақсадга эришиш учун республикамизда бугунги кунда миллий валютани муомалага киритиш билан бирга қуйидаги муҳим дастурларни амалга оширишимиз зарур:

1. Ички бозоримизни истеъмол моллари билан тўлдириш.

2. Давлат харажатларини кескин қисқартириш, қатъий молия, банк-кредит сиёсатини ўтказиш.

3. Экспорт имкониятларини кескин кучайтириш. Шу йўл билан чет мамлакатлардан, аввало, эркин валюта олиб келиш. Чунки биз четдан маҳсулотни ана шу давлатларнинг пулига харид қиламиз. Яъни четга қанча кўп маҳсулот чиқарсак, шунча ўзимизга керакли мол, асбоб-ускуналар сотиб олишимиз мумкин.

4. Республикада пул эмиссиясига, яъни мол билан таъминланмаган ортиқча пул муомалада бўлишига йўл қўймаслик. Аҳолига берилган пулни товарлар сотиш, хизматлар кўрсатиш орқали, уларнинг эҳтиёж ва талабини қондириш билан давлат хазинасига қайтариш.

Пул муомаласини барқарорлаштириш ҳақида гапирар эканмиз, биринчи навбатдаги энг муҳим масала — пулимизни ички конвертация қилиш, содда тил билан айтганда, миллий пулимизни эркин валютага (доллар, марка, иен ва ҳоказо) алмаштиришга эришиш. Бу борада алмашиш курсини Марказий банкда ўтказиладиган биржаларда аниқланаётган даражада ташкил этиш, яъни эркин бозорнинг асосий талабларини қондириш, шу орқали дунё бозори таркибига кириш мақсади қўйиляпти. Айтмоқчиманки, бугунги кунда шу тадбирларни амалга ошириш учун катта ва пухта тайёргарлик кўряпмиз.

Бундай муҳим вазифаларни бажариш халқимиздан кўп синовларни бошдан кечиришни, ишимизда ҳалоллик ва фидойилик бўлишини талаб қилади.

Ўзбекистон собиқ СССР парчаланганидан кейин мустақилликни осонгина қўлга киритди, деганлар қаттиқ янглишади. Озодлик, эркинлик шундай буюк нсъматки, уни биров ҳады қилолмайди. Озодликка фақат курашиб эришилади. Бино тепасига ўз байроғимизни тикиб, биз — мустақилмиз, дейиш ўта соддаликдир. Сиёсий мустақиллик

пухта ва мустаҳкам иқтисодий заминга эга бўлмаса, у ҳали тўла мустақиллик дегани эмас. Том маънода мустақил бўлиш учун давлатимизнинг иқтисодий пойдевори-ни мустаҳкамлашимиз зарур.

Яна бир ҳақиқатни такрорлаб ўтишга тўғри келади: мустақиллик, танланган истиқлол йўли, авваламбор, ҳар қайси инсон, фуқаро бутун жамият келажаги учун муносиб ҳаёт, фаровонлик, барқарорлик бахш этган тақдир-дагина халқимиз учун маъқул бўлиши муқаррардир.

Азиз биродарлар!

Тошкент шаҳрининг Ўзбекистондаги мавқиси ва аҳамияти ҳаммамизга аён. У мустақил давлатимизнинг пойтахти, йирик илмий ва маданий марказигина бўлиб қолмасдан, таъбир жоиз бўлса, унинг юраги ҳамдир. Шу сабабли, Тошкентдаги ижтимоий-сиёсий барқарорликка, ишларнинг аҳволига қараб бутун республикамиздаги вазият ҳақида хулоса чиқариш мумкин. Юрак соғлом экан, мамлакатимиз ҳам тез ўсиб улғаяди, тараққиёт йўлидан дадил олға бораверади.

Бу шаҳри асимда Ўзбекистон қудрати, салоҳиятининг энг сара, танланган кучлари — етук ва бой тажрибага эга ташкилотчи раҳбарлар, илму фан ва маданиятимизнинг таниқли намояндалари, ҳар ишга қодир мутахассислар жамланган.

Тошкентликлар ҳақиқий фидойи ватанпарвар эканликларини доимо амалда исбот қилиб келганлар ва келмоқдалар. Кўпгина ибратли ишлар, ташаббуслар, янгилар одатда пойтахтдан бошланади.

Шаҳарликларнинг заҳматкаш қўллари билан зилзила вайроналари ўрнида қайтадан қад ростлаган Тошкент афсоналардагидек яшариб ва яшнаб, бутун кўрки, чиройи, муҳташамлиги билан чинакамига Шарқ юлдузи ва Шарқ дарвозаси бўлиб ном қозонди.

Сизларнинг заковатингиз туфайли саноатда ва бошқа муҳим соҳаларда илму фан тараққиётини белгилаб берувчи энг замонавий тармоқлар ва ишлаб чиқариш қувватлари яратилди. Низо ва адоватларга чек қўйиш, халқларни яраштириш ва дўстлаштириш, тинчликни мустаҳкамлаш, ҳамкорликни ривожлантириш каби савобли ишларга бошқош бўлгани туфайли "Тошкент руҳи" деган тушунча пайдо бўлди ва жаҳонга таралди. Бугун ҳам бу руҳ тирик, у тобора янги маъно ва мазмун билан бойиб бормоқда.

Ўзбекистон ҳукумати Тошкентнинг талаб ва эҳтиёжларига ҳамиша катта аҳамият бериб келган ва бундан

кейин ҳам шундай бўлиб қолади. Биргина мисол: фақат 1994 йил бошидан бери аҳолини мсьёр бўйича бериладиган маҳсулотлар билан узлуксиз таъминлаш, гушт, ун, шакар, болалар озиқ-овқатлари, бошқа кундалик эҳтиёж моллари харид қилиш учун 1 миллиард 300 миллион сўм миқдорида маблағ ажратилди. Шаҳар жамоат транспорти эҳтиёжини қондириш мақсадида янги автобус, трамвай ва троллейбуслар, эҳтиёт қисмлар харид қилиш учун имконият даражасида валюта берилмоқда. Аҳоли учун уй-жой қуриш, шаҳар коммунал хўжалиги сарф-харажатларининг асосий қисми ҳам давлат хазинаси ҳисобидан қопланипти.

Тошкент шаҳрига бундай катта имтиёз ва ҳуқуқлар берилган экан, пойтахтдаги ишларнинг аҳволи масаласида талабчанлик ҳам юксак бўлиши табиийдир. Биз шаҳар аҳли ва фаолларининг Ўзбекистон мустақиллигини мустаҳкамлаш, туб иқтисодий ислохотларни амалга оширишдаги ҳалол меҳнатлари, саъй-ҳаракатлари, изланишларини эътироф этган ҳолда, ҳамма соҳаларда ҳам иш бугунги мураккаб ва масъулиятли давр талаблари даражасида эмаслигини тан олмасдан иложимиз йўқ.

Камчилик ва нуқсонларга ўзимиз холис баҳо бермасак, уларни бартараф этиш юзасидан шошилиш чоралар кўрмасак, кейинчалик "касалнинг иситмаси" ошкор этиб қўяди.

Тошкент саноати — мамлакатимиз иқтисодиётининг таянч устунларидан бири, дсб айтсак, асло муболаға бўлмайди. Агар унинг фаолиятида камчилик юз берса, бу ҳолнинг оқибатлари бутун халқ хўжалигида сезилади, бошқа соҳаларни орқага тортади, муаммоларни кескинлаштиради. Шундай экан, пойтахт саноатининг барқарор ишлаши, маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмларини муттасил кўпайтириб бориш — энг долзарб вазифадир.

Тўғри, шаҳар саноатида бирмунча ижобий силжишлар бор. Бир қанча корхоналарда янги маҳсулот турлари ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Хитой, Ҳиндистон, Жанубий Корея, Америка Қўшма Штатлари, Италия, Олмония, Чехия, Болгария ва Туркия ишбилармонлари билан қўшма корхоналар барпо этилиб, уларнинг кўпчилиги ҳозир маҳсулот ишлаб чиқармоқда.

Лекин, бу — шаҳар саноатчиларининг ҳамма ишлари ҳам жойида экан, дегани эмас.

Ачинарли жойи шундаки, шаҳардаги деярли барча корхоналарда маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми ўтган йилнинг шу даврига нисбатан анча пасайди. Машинасозлик саноати

комплекси корхоналарида энг асосий маҳсулотлар — экскаватор ишлаб чиқариш 84,3 фоизга, автомобиль прицеplари ва ярим прицеplари 64,3 фоизга, компрессорлар 57,2 фоизга, пахта териш машиналари 58,3 фоизга, тракторлар эса 85,9 фоизга тушиб қолди.

Албатта, биз тўғри тушунамиз, буларнинг асосий сабаби кўп ҳолларда — Ҳамдўстлик мамлакатларидан хом ашё келтириш қийин бўлаётгани, хўжалик алоқаларининг узилиши деб айтиш мумкин. Бу бор гап ва жуда жиддий муаммо бўлиб турибди. Лекин бугунги кунда нуқул ана шу сабабларни рўкач қилаётган корхона раҳбарларини мен "баҳона изловчилар" деб атаган бўлардим. Ахир, ўзингиз ўйланг, Ҳамдўстлик мамлакатлари билан алоқалар узилганига уч-тўрт йилдан ошди. Нима, энди қўл қовуштириб ўтиравериш керакми? Кўриб турибсиз, Ҳамдўстлик мамлакатлари раҳбарлари билан бўлган олий даражадаги учрашувларда биз ҳар гал иқтисодий ҳамкорликни мустаҳкамлаш масаласини кўрмоқдамиз, қўлимиздан келганича чорасини кўряпмиз. Афсуски, айрим давлат ва ташкилот раҳбарлари бу борада қуруқ ваъдалардан нарига ўтолмаяпти. Уларнинг тушунчаси, дунёқараши, иш услублари эски замонда қотиб қолган, деб айтсак адашмаймиз. Чунки уларнинг асосий иш услуби — боқимандалик. Гуё уларнинг ишини давлат бажариши, муаммоларини кимдир ҳал қилиб бериши керак. Бундай эскича фикрлайдиган раҳбарлар билмайдик, ҳақиқий тадбиркорлар аллақачон янгича услубда ишлашга ўтган. Боз устига, узоқни кўрадиган раҳбарлар ўз корхоналарига чет эл сармояси ва илғор технологиясини олиб келяпти ва иқтисодий самарага эришяпти.

Маъмурий-бўйруқбозликни ақида этиб олган уқувсиз кишилар эса ҳали-ҳануз "олма пиш — оғзимга туш" деганларича, хом ашё ва зарур қисмларни давлат олиб келиб беришини кутиб ўтирибди. Масалан, Тошкент трактор заводида олинг. Бундай раҳбарлар фақат ўзига зиён келтирса майли эди, лекин уларнинг бундай фаолияти оқибатида корхона банкротга йўлиқиб, жамоа аъзолари ишсиз қолиши мумкин.

Мен ана шундай ҳолатларни таҳлил қилиб, бир хулосага келаман: корхонаси, меҳнат жамоаси тақдирини ўйламайдиган катта-катта корхоналарнинг раҳбарлари республика ташқарисидан ҳар эҳтимолга қарши ўзига бошпана, бошқача айтганда, "эҳтиёт жой"ларни ҳозирлаб қўйганга ўхшайди. Иш талаб қилсанг, "кетишим мумкин"

қабилдаги гапларни айтади. Қулида ишлайдиган меҳнаткашларнинг тирикчилиги, уларнинг тақдири ҳақида эса ўйлаш йўқ.

Ўзбекистонни ўз ватаним деб ҳисобламайдиган, унинг қийинчиликларини шахсий қийинчилигим деб ҳис этмайдиган раҳбарлардан не наф? Лекин бу муаммо билан шаҳарда бирор киши шуғулланадими? Бу масалани кўндаланг қўядиган одам борми?

Бозор иқтисодиётининг қонун ва талаблари бир жиҳатдан қатъий ва аёвсиз бўлса-да, улар ҳаммани ўз қўлидан келадиган иш билан шуғулланишга, топширилган вазифа, одамлар тақдири учун масъулиятни теран ҳис этишга ўргатади. Боқимандалик кайфиятида бўлганлар бозор йўлидан четга чиқиб қолаверади.

Тошкент шаҳрида ҳозир 70 дан зиёд зарар кўриб ишлаётган корхона борлигини шаҳар ҳокимлиги билармикан? Хуш, агар билса, унда қандай чоралар кўриляпти? Бу борада қандай амалий таклифлар бор? Бу саволнинг жавоби ҳаммага маълум: муҳим ишда сезиларли ўзгаришлар бўлаётгани йўқ.

Ҳолбуки, уларнинг тақдирини ҳал этиш керак. Қачонгача бу корхоналар давлат елкасида юк бўлади? Яқинда "Банкрот тўғрисида" қонун қабул қилдик. Ўйлайманки, агар давлат шу корхоналарни тарқатиб юбориб, ишчиларга нафақа тўласа ҳам ҳозиргидан камроқ зарар кўрар эди.

Уларни хусусийлаштириш, керак бўлса, тадбиркорларга шахсий мулк қилиб бериш керак, деб ўйлайман. Ишонаманки, бу корхоналарни ўз эгасига топширсак, иқтисодий аҳволи яхшиланади, гуллаб-яшнаб кетади.

Минг афсуски, бугунги ўтиш давридан фойдаланиб, баъзи бир нафс балоси гирдобига тушган раҳбарлар ўз манфаатини кўзлаб, нопок йўللарга, ҳатто жиноят йўлига ўтиб кетаётган ҳолларни учратиш мумкин.

Кейинги вақтда айрим ташкилот раҳбарларининг порахўрлик, молиявий хатолар ва талон-торожлик йўлига кириб қолгани фош бўляпти.

"Ўзбеккабель" бирлашмасининг раҳбарлари қандай қўпол хатоларга йўл қўйгани сизларга матбуотдан маълум. Бу бирлашмага ўтган йили 12 минг тонна қимматбаҳо маҳсулот — мана шу Ўзбекистон заминидан чиққан мис мақсадли йўналиш, шу жумладан, мамлакат эҳтиёжи — давлат буюртмасини бажариш учун ажратилган эди. Натижада эса унинг маълум қисми талон-торож қилинган. Бу

ерда сўм-купон, рубл ва доллар ҳисобидаги миллионлаб пул маблағлари соврилиб кетди. Бунда бевосита айбдор бўлган, нафси ҳакалак отган кимсалар бугун қонун олдида жавоб бермоқда. Афсуски, Тошкентдаги бошқа завод ва ташкилотларда ҳам шунга ўхшаш воқеалар рўй берган.

Ишлаб чиқариш корхоналарини хусусийлаштириш ва акциядорлик жамиятларига айлантириш билангина бугунги иқтисодий инқироздан чиқиш қийин. Энг аввало, ишлаб чиқаришга тадбиркор, ақлли, ташаббускор, иш ва жамоа манфаатлари ҳақида жон куйдирадиган инсонлар етакчилик қилиши зарурлигини ҳаётнинг ўзи талаб этмоқда. Лекин, минг афсуски, ишлаб чиқариш соҳасидаги айрим раҳбарларнинг суяғи эски замонда қотган, ишга муносабати ўзгармаяпти. "Бугунги вазиятдан фойдаланиб қолиш керак, эртага ким билади, нима бўлади", деб юрганлар ҳам кам эмас.

Хўш, бундай кимсалардан ва умуман, бундай аҳволдан қандай қутулиш мумкин? Менинг фикримча, қутулиш чораси битта — ишчан, ақлли, иродали, иймони бут, ривожланган мамлакатлар тажрибасини ўрганишга интилувчи, юрагида Ватан туйғуси кучли бўлган ёш кадрларга ишониш ва ишни уларга топшириш керак.

Биз бугун фақат Тошкент шаҳри ҳақида фикр юритяпмиз. Лекин бу хил нохуш вазият мамлакатнинг бошқа шаҳар ва вилоятларида ҳам мавжуд. Нуқсонларнинг асосий сабаби — ўша жойларда ўтирган мансабдорларнинг ўз вазифасини бажаролмаслигида, деб тушунаман. Яна ўша оддий ҳақиқатни эслашга тўғри келади: ҳар қайси корхона, ташкилот, даҳа, туман, керак бўлса, шаҳар ва вилоятнинг эгаси бўлиши керак, жонкуяри бўлиши керак.

Минг афсуслар билан айтишимиз керакки, олижаноб ва улуғвор ниятлар, одамларнинг ғам-ташвишлари, муаммо ва юмушлари четда қолиб, вазифада ўтирган айрим мансабдорлар ўйинчига айланиб, бир-бирининг жойини олиш, амал талашиш билан овора бўлаётган ҳолатларни кўриш мумкин. Шу каби ирқит ҳаракату интилишда юрган кимсалар бу беш кунлик дунёни, охиратни мутлақо ўйламайдилар. Уларга инсоф, меҳру оқибат тушунчалари мутлақо бегона.

Транспорт ва алоқа хизмати ёмонлиги пойтахт аҳолисининг ҳақли эътирозига сабаб бўляпти. Бу соҳа мутасаддилари хизмат кўрсатиш маданиятини яхшилаш ҳақида бош қотирмаяпти. Ҳамма билади: бугунги кунда юриб турган автобус, трамвай ва троллейбуслар сони анча

камайиб қолган ва уларнинг аҳволи ачинарли. Лекин ижара усулида ишлаётган кўплаб автобус ҳайдовчилари назорат йўқлиги туфайли маршрутдан чиқиб кетиб, ўз чўнтақларини ўйлаб, йстаган томонларига сафар қилишга одатланиб қолганини қандай изоҳлаш мумкин.

Биз шаҳар ва туман ҳокимлиги раҳбарларига соат 18 дан кейин, оддий фуқаролар сингари шаҳар транспортида юришни маслаҳат берган бўлур эдик, чунки улар хизмат машиналарининг пардали деразалари ортидаги ҳаётдан анча узилиб қолган кўринадилар.

Бугунги кунда шу соҳадаги кадрларнинг қўнимсизлиги туфайли корхоналарда 580 нафар автобус ҳайдовчиси, 160 нафар трамвай ҳайдовчиси, 200 нафарга яқин троллейбус ҳайдовчиси етишмайди.

Ана шундай сабаблар оқибатида шаҳар аҳолисининг бекатларда узоқ вақт қолиб кетиши, манзилига вақтида етиб боролмаслик ҳоллари рўй бермоқда.

Метро ишчиларининг фаолияти ҳам ўз ҳолига ташлаб қўйилган, ёрдам бериш, ижтимоий муҳофаза қилиш тadbирлари мутлақо раҳбарлар эътиборидан четда қолган.

Биз шаҳар транспортининг бир маромда ишлаши учун ҳамма чорани кўряпмиз. Яқинда Чехиядан 50 та трамвай вагони, 100 та троллейбус, Туркиядан 500 та замонавий автобус келтирилиши кўзда тутилмоқда. Уларни пахтамик эвазига сотиб оляпмиз.

Лекин шу соҳанинг мутасадди раҳбарлари ҳам жон куйдириши керакми-йўқми? Қачонгача шаҳар транспортдаги тартибсизликлар давом этади, хизмат савияси ниҳоятда ачинарли аҳволда қолади? Яна бир табиий савол: кўп жойларда корхона раҳбарлари енгил замонавий мошин — "иномарка" сотиб олиш билан банд. Шуларнинг ўрнига меҳнаткашларни, аҳолини олиб юрадиган автобуслар сотиб олишни уларга ким ман этган?

Эски шаҳар ҳудудида яшаётган аҳолининг нима айби бор — бунисини билмадим-у, лекин ободончилик масаласида, умуман, инсонга муносиб шароит яратиб беришда уларга ўғай кўз билан қаралаётгани аниқ. Эски шаҳар аҳли жуда қаноатли ва олижаноб халқ, газ ва канализация ўтказилганидан боши осмонга етиб юрибди. Лекин, азиз биродарлар, бизнинг улардан ҳали қарзимиз кўп. Модомики, транспорт масаласи хусусида гапирар эканмиз, келинг, бу ишнинг эски шаҳар қисмидаги аҳволи билан ҳам қизиқайлик.

Қарийб 700 минг киши истиқомат қилаётган эски шаҳар кўчаларини яна бир карра кўз ўнгимиздан ўтказайлик: ахир, бу кўчалардан автобус ёки троллейбус юрса — одам юролмайди, одам юрса — автобус ёки троллейбус юролмайди. Жазирама ёз иссиғида ёки қаҳратон қиш совуғида одам боласи жон сақлаб турадиган бирорта тузукроқ бекат ҳам йўқ. Менимча, шаҳар ҳокимлиги бу масалани жиддий ўрганиб, зудлик билан чора кўриши лозим.

Энди қурилиш масаласини олиб кўрайлик. Шаҳарда якка тартибда уй қуриш ниятида қарийб 12 минг талабнома берилган. Шундан атиги 4800 тагина талабнома қондирилган, холос, қолган 7200 талабнома шу кунга қадар эътибордан четда турибди.

Якка тартибдаги уй-жой қурувчилар учун кредит маблағлар ажратиш жуда муҳим масаладир. Шуниси ачинарлики, кредит сўраб берилган 14 минг талабномадан шу йилнинг ўтган 6 ойи мобайнида бор-йўғи 60 таси қондирилган, холос. Ана шу талабномаси қондирилганларга ҳам қарийб 3 миллион сўм ўрнига 1,5 миллион сўмгина ажратилганини қандай тушунмоқ керак?

Бизда ота-боболардан мерос ажойиб фазилат бор: маҳаллий миллат топганини, аввало, уй қуришга сарфлайди. Эртага ўғлимни уйлантирсам, қайга жойлайман деб ташвиш чекади.

Оғирлигини давлат зиммасига юкламай, ўзим уй қуриб оламан, деган ана шундай одамларга нега имтиёзли кредитлар бермаймиз? Нега уларни овораю сарсон қиламиз? Қаранг, 14 минг мурожаат бўлибдию, шундан 60 таси қондирилибди. Бу ўтакстган расмиятчилик, лоқайдлик эмасми?

Одамларга ғамхўрлик қилиш, 20—30 йилга, керак бўлса, 40 йилга кредит бериш лозим, ўзи тўламаса фарзандлари тўлайди.

Хуллас, шаҳарликларга кўпроқ имкон бериш, уларга уй-жой қуриш борасида ёрдам қилиш шаҳардаги раҳбарларнинг энг муҳим вазифаларидан бири бўлмоғи керак! Ҳақли савол туғилади: шаҳарда бу масалалар билан шуғулланувчи раҳбарлар борми ўзи ёки йўқми? Бор бўлса, улар ҳозиргача нима иш билан шуғулланган?

Тошкент шаҳар телефон алоқаси хизматида кейинги уч йил мобайнида ишнинг сифати ёмонлашаётгани аҳолининг норозилигига сабаб бўлаётир.

1994 йил июнь ойида Тошкент шаҳар алоқа тармоқларида ишламайдиган телефонлар 25 фоизни ташкил этди.

Станциялараро тармоқнинг 1820 йўналишидан 132 тасида умуман алоқа йўқ. Тармоқда материал-техник ҳолатнинг оғирлигини баҳона қилиб, ўз камчиликларига танқидий қарамаслик, ташаббуснинг йўқлиги ва лоқайдлик кайфияти ҳукм сурмоқда. Ҳатто бирор жойга қўнғироқ қилмоқчи бўлсанг, мақсадингга етишинг амримаҳол. Кабелларнинг сув ичида қолиши, аппаратларни вақтида профилактик таъмир қилиш раҳбарларнинг эътиборидан мутлақо четда қолган. Республика раҳбарияти талаб қилганидан кейин алоқа хизматидаги йўл қўйилган катта хатолар учун Тошкент шаҳар телефон алоқалари бирлашмаси бошлиғи П. Умаров, унинг ўринбосарлари, бир қанча телефон тармоқларининг бошлиқлари ишдан олинди. Савол тугилади: шаҳар ҳокимлигида шу соҳа билан шуғулланувчи раҳбарлар нимага бунчалик масъулиятсизликка йўл қўйди? Ҳокимлик уларга ўз вақтида нега талаб қўймади? Нега уларнинг масъулияти вақтида эслатилмади?

Бир ҳолат кишини ажаблантиради: айрим раҳбарлар кимни ишдан олса, Президент номи билан олади. Ишга эса ўз номидан қўяди. Бозордаги битта паттачини ишдан бўшата олмайдиган ҳоким ҳокимми? Бунақа ҳоким нега керак? Фақат савлат тўкиб юриш учунми?

Тошкент шаҳар соғлиқни сақлаш тизимида 60 та стационар ва 156 та амбулатория-поликлиника мавжуд бўлиб, уларнинг 3 фоизи ҳанузгача марказий иситиш тармоғига уланмаган. Шаҳарда қарийб 52 фоиз тиббий "тез ёрдам" шифокорлари, участка терапевти, педиатр етишмайди. Натижада "тез ёрдам"ни соатлаб кутилади. Бунинг устига, уларнинг машинаси ишламайди, телефони ишламайди, турли-туман баҳоналари эса беҳисоб.

Профилактика ишларининг ёмонлиги туфайли, айниқса, ўткир ичак касаллиги билан оғриганларнинг 70 фоизини 14 ёшгача бўлган болалар ташкил этади. Шу кунгача шаҳарда маиший корхоналарнинг чиқинди ва ахлатларни ўз вақтида олиб кетиш масаласи ҳал қилинмаган. Ҳар куни шаҳар ҳудудида минг тоннадан ортиқ чиқинди тўпланиб қолаётганини шаҳар раҳбарлари кўрмайдими?

Тошкент даволаш муассасалари, дорихоналари ишидаги жиддий камчиликлар тўғрисида кўпдан-кўп шикоятлар тушмоқда. Шаҳар аҳолиси дорихоналарда ҳеч топа олмаётган дори-дармонларнинг бозордаги чайқовчилар қўлида ақл бовар қилмайдиган нархларда исталганча топилиши тоқат қилиб бўлмас ҳолдир.

Биз дори-дармон сотиш масаласида куни кеча махсус Фармон қабул қилдик. Ана шу Фармонни қатъият билан амалга ошириш зарур. Кимки кўча-кўйда ёки бозорда дори-дармон сотаётган бўлса, қонунга мувофиқ жиноий жавобгарликка тортилиши керак.

Ўзингиз ўйланг, катта миқдордаги пулга дори сотиб олсангизу, кафолати бўлмаса, у даво бўлиш ўрнига соғлиққа зиён етказса, ҳатто одамнинг ўлимига сабаб бўлса! Бу нима деган гап, ахир?

Шу йил июль ойида бозорларда 135 шахс 150 турдаги 837 қути дори-дармонни ғайриқонуний сотаётгани аниқланди. Биргина Ринат Бахтиев деган кимсанинг уйдан 2 миллиард сўм-купонлик дори мусодара қилинди. Ваҳоланки, 1994 йилнинг биринчи ярмида шаҳар дорихоналари эҳтиёжнинг 10 фоизи миқдорида дори-дармон билан таъминланди, холос.

Бу ҳолат шуни кўрсатадики, шаҳарда соғлиқни сақлаш масаласи билан мутлақо шуғулланмай қўйилган. Акс ҳолда бозорда сотилаётган дори-дармон қасрдан олинаётганини, олибсатарларни кимлар дори билан таъминлаётганини аниқлаш қийин эмас эди. Лекин бундай ишларни охиригача етказиш учун одам масъулиятли бўлиши керак.

Муҳтарам биродарлар, айтинглар, умуман хизмат соҳаларини назорат қилиб туриш, аҳоли талаб ва эҳтиёжларини ўрганиш, хизмат савиясини оширишни талаб қилиш кимнинг иши ўзи?

Бизда мансабдор, амалдорлар, шунга мутасадди шахслар етарли эмасми?

Вазирлар Маҳкамасидаги йиғилишда "Ҳой, барака топ-курлар, саратон келди, кунлар иссиқ, одамларга сув беринглар!" деган эдик, мана, барча жойда минерал сув ва бошқа чанқовбосди ичимликлар пайдо бўлиб қолди.

Ақлли одамга биргина ишора кифоя, деган ҳикмат бор. Наҳотки, мутасадди кишилар шуни ҳам тушуниб етмаса? Энди шаҳар транспорти ва бошқа хизмат соҳалари билан ҳам Президентнинг ўзи шуғулланиши керакми?

Ҳар ким ўз нонини ҳалол топса, ўз вазифасини тўғри бажарса, олам гулистон бўлмайди, ахир?

Мен, одатда, масъулиятли лавозимга тайинланаётган одамдан: шу иш қўлингиздан келади, билимингиз, тажрибангиз стадими? деб сўрайман. Кўпчиликнинг жавоби шундай бўлади: мен солдатман, қасққа юборсангиз бора-вераман, содиқман ва ҳоказо. Бу ерда битта "шарт" бор: агар катта лавозим таклиф қилинаётган бўлса.

Нега ҳеч ким ўзига баҳо бериб, имкониятини чамалаб кўрмайди? Йўқ, бу иш қўлимдан келмайди, деб очиқ айтмайди?

Аслида ҳар соҳанинг бевосита раҳбари, халқимиз тилида айтганда, ҳар соҳанинг ўз эгаси бор. Афсуски, улар кўпроқ тантанали маросимларда кўриниш берадилар ва савлат тўкиб ўтирадилар, холос. Топширилган иш учун жавоб бериш талаб этилганида эса, ҳеч кимни топиб бўлмайди. Ҳамма айбни бир-бирига ағдараверади. Хуллас, муаммо кўп-у, ҳал қилувчи йўқ, раҳбар кўп-у, жавобгар йўқ.

Кўпчилик хафа бўлмасин-у, айрим раҳбарларнинг галати хислатлари ҳақида гапирмоқчиман. Улар қўл остидаги одамларга етарли эътибор бермайди; ўзидан юқори амалдорлар олдида эса, саккиз букялиб салом беради. Ишни билмайди десангиз, ўз манфаати йўлида калласини шундай ишлатади-ки, ҳайрон қоласиз! Ана шуларни кўриб, кадрларни танлаш ва жой-жойига қўйишда янглишиш нақадар мушкул оқибатларга олиб келиши мумкинлигига амин бўласиз. Тошкент шаҳрида иқтисодий ислохотларнинг боришига бир назар ташлайлик. Ҳозир шаҳарда 500 дан зиёд қўшма корхона рўйхатга олинган. Уларнинг кўпчилиги ҳали тўла ишга тушмаган. Бундай корхоналар, айниқса, Мирзо Улугбек. Юнусобод ва Яққасарой туманларида жуда ҳам кўп.

Хўш, ички бозоримизни сифатли маҳсулот билан таъминлайдиган ва хорижга мол чиқариб, мамлакат валюта захирасини бойитиши лозим бўлган бу қўшма корхоналар фаолияти билан биров қизиқяптими?

Мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш ҳам ниҳоятда суст амалга оширилмоқда. Ваҳолонки, шаҳарда зарар кўриб ишлаётган савдо, умумий овқатланиш, маданий-маиший хизмат шохобчалари, кичик ва ўртача саноат корхоналари жуда ҳам кўп. Уларни ўз эгаларига тезроқ топшириш керак.

Ишончим комилки, боя айтганимдек, тадбиркор ва ишнинг кўзини биладиган одамлар бундай корхоналарни тезда гуллайтиб-яшнатиб юборади. Ўз шаҳрини обод қилишга аҳд қилган ҳар бир ҳоким бозор иқтисодиётининг энг муҳим шarti — мулкчилик шакллариининг хилма-хиллигини, маҳсулот ишлаб чиқаришда ва хизмат соҳаларида ўзаро рақобатни вужудга келтиришга алоҳида аҳамият беради.

Бозор муносабатлари маълум даражада ишсизликни келтириб чиқариши табиийдир, корхона ва ташкилотлар берган рўйхат бўйича шу йилнинг биринчи чорагида 4 мингдан зиёд одам ишдан бўшаган. Лекин шу пайтнинг ўзида 14 минг 736 иш жойи бўш турган. Иш жойлари асосан саноат, қурилиш, транспорт, алоқа хизмати каби соҳаларда мавжуд. Бу муҳим масалада корхона ва тегишли идораларнинг бошини қовуштирадиган раҳбар борми-йўқми, деган савол туғилади.

Муҳтарам дўстлар!

Биз одатда иқтисодий қудратни фақат ишлаб чиқариш қувватларида деб тушунамиз. Аммо жаҳонда бошқа тажрибалар ҳам бор. Оқилона йўлга қўйилган банк тизими, биржалар фаолияти ҳам ўз давлатларига жуда катта фойда келтирмоқда.

Кейинги пайтларда Тошкентда бир неча машҳур хорижий банкларнинг ваколатхоналари очилди. Шунга қарамай, биз банкларимиз фаолиятида кескин ўзгаришларни сезмаяпмиз. Очигини айтганда, уларнинг молия бозоридаги "шогирдлик" даври анча чўзилиб кетмоқда.

Банкларимиз фақатгина мамлакатимиз ишлаб чиқариш кучларини ривожлантиришни таъминлабгина қолмасдан, хорижий мижозлар маблағи билан ўзаро манфаатли ҳамкорликни йўлга қўядиган пайт келди. Яқиндагина Алматыда Ўзбекистон, Қирғизистон ва Қозоғистон раҳбарларининг аҳдлашуви асосида Марказий Осиё Ҳамкорлик ва тараққиёт банкининг таъсис этилиши бунга янги имкониятлар очиб беришига аминмиз. Қардош дўстларимиз билан алоқаларни ривожлантириш ва кенгайтиришнинг аҳамияти катта. Тошкент шаҳрида бу борада хайрли ишлар қилинаётганини айтишимиз керак. Тошкент шаҳри, Тошкент вилояти ва Жанубий Қозоғистон вилояти ўртасида тузилган шартнома бунинг ҳуқуқий асосларини яратди. Шу билан бирга, ҳамкорлик кўлами ҳозирча Тошкентдек шаҳри азим имкониятлари даражасида дся олмаймиз.

Агар ўзаро талаб ва эҳтиёжлар батафсил ўрганиб чиқилса, ҳамкорлик йўлидаги бюрократик тўсиқлар олиб ташланса, ҳозир ярим қувват билан ишлаётган шаҳар корхоналари имкониятини анча ошириш, Тошкент бозорларидаги деҳқончилик маҳсулотлари нархларини анча арзонлаштириш мумкин бўлур эди.

Бизнинг асосий вазифамиз — халқнинг турмуш даражасини кўтариш учун иқтисодий ислохотларни амалга оши-

ришни жадаллаштириш ва ички бозорни маҳсулот билан тўлдиришда тадбиркорларга кенг йўл очиб беришдан иборатдир.

Шу ўринда яна бир карра раҳбарлик масъулияти ҳақида тўхталиб ўтишга тўғри келади. Чунки бугун ислохотнинг қай даражада амалга ошиши раҳбарларнинг дунёқарашига, ҳалол ва пок, тадбиркор ва ташаббускор бўлишига боғлиқдир.

Раҳбарлик — лавозим, мансаб эмас, аввало, одамларга хизмат қилиш масъулияти эканини барча тўғри тушуниб олмоғи зарур. Раҳбар дегани ҳаммадан кўпроқ ишлаб, фуқаролар саодати ва юрти равнақи учун елиб югурадиган фидойи инсон бўлиши керак.

Халқ ҳамиша ўз дастурхонига, туриш-турмушига қараб раҳбарларнинг ишига баҳо беради. Халқимиз сабр-тоқатли, чидамли халқ. Уни ўз ҳолига ташлаб қўйиш — ўта масъулиятсизлик, ноинсофликдир. Ўзининг хатти-ҳаракати билан ҳукумат шаънига доғ туширадиган раҳбарлар орамизда бўлмаслиги керак.

Ҳаёт тажрибаси шуни кўрсатадики, бирор масалада халққа мурожаат қилинса, "Эй, халойиқ, мана шундай масала, тўсиқ бор, шуни ечишга ёрдам беринглар" дейилса, халқ доимо "лаббай!" деб жавоб беради. Халқ — катта куч. Ҳамма гап — шу кучдан оқилона фойдаланиш, одамларни савобли, ижобий ишларга жалб қила билишда. Агар мансабдор, раҳбарлик лавозимида ўтирганлар ташаббус кўрсатиб, жонкуярлик қилиб, курашга аввало ўзи бел боғласа, қолаверса, халққа мурожаат қилса, ҳар доим халқимиз ёрдамга чиқади.

Жамиятда адолат тамойилларини тиклаш борасидаги ишларимизни, жинойтчиликка, порахўрликка, тамагирликка, зўравонликка қарши мурасасиз чора кўраётганимизни халқимиз қўллаб-қувватлаётир. Акмал Икромов туманидаги "Пахтакор" маҳалласи оқсоқолларининг мактубида шаҳар ҳаёти ўз ҳолига ташлаб қўйилгани ачиниш билан баён қилинади. Улар бозорлардаги, кўчалардаги аҳволдан бениҳоя ранжиб, шаҳарда мустаҳкам тартиб-интизом ўрнатишни сўрайдилар. Ана шундай камчиликларни бар-тараф этиш фурсати етди, деб ўйлайман.

Инсон самарали ишлаши учун, энг аввало, хотиржам яшаши керак. Шаҳар осойишталигини таъминлаш мақса-дида бирмунча ишлар қилинмоқда. Тошкентликларнинг ўзлари пойтахтда жамоат тартиби сақлаб турилганини, шаҳар тинч ва осойишта бўлиб қолганини эътироф эт-

моқдалар. Тошкент милицияси жиноятчиликни сезиларли даражада пасайтиришга, унинг оғир турларини анча камайитиришга муваффақ бўлди.

Мен кечқурун ишдан қайтар эканман, кўча-кўйларда бола-чақасини стаклаб, бемалол сайр этиб юрган одамларни, айниқса аёлларни кўриб қувонаман.

Шу билан бирга, бу масалада сал бўлса-да хотиржамликка берилиш жуда хавфлидир. Ҳали ҳам шаҳарда давлат ва фуқаролар мулкани ўғирлаш, жиноятчиликнинг баъзи бошқа турлари содир бўлиб турибди.

Маъмурий, ҳуқуқ-тартибот органлари шаҳар ҳокимлиги билан биргаликда яна ҳам қаттиқроқ ишлаши шарт. Шаҳарда жиноятнинг олдини олиш борасида янада кўпроқ иш қилинмоғи, коррупция, порахўрлик ва рэкетга нисбатан бешафқат кураш олиб борилмоғи лозим. Бу борада Тошкент шаҳри бутун мамлакатга намуна бўлиши керак, деб ўйлайман.

Тошкентда 2 миллион 200 мингдан зиёд одам яшайди. Келди-кетди ҳам ниҳоятда кўп. Ўзбэскларда, шаҳар бедарвоза эмас, деган гап бор. Шундай экан, Тошкентнинг дарвозаси бўлиши керак. Шимолдан, турли ёқлардан келаётган ҳар хил дайди ва муттаҳамларни ушлаб, келган жойига қайтариб юбориш керак.

Тошкентда жиноят оламининг машҳур намоёндалари — "авторитет"лар кўп эди. Уларнинг аксарияти тугатилди. Баъзилари ҳозир тижорат йўлига ўтган. Лекин ёш, ҳаётни тушуниб етмаган, халқ тили билан айтганда, "ўпкаси йўқ" зўравонлар пайдо бўлаётгани аҳолини ташвишлантирмоқда. Ана шу жиноятчилар билиб қўйсин, уларга қарши шафқатсиз кураш тўхтамайди. Ҳар қандай зўравоннинг танобини тортиб қўйиш қўлимиздан келади.

Ўз-ўзини бошқаришнинг халқимиз анъаналари ва қадриятларига жуда хос бўлган усули — маҳаллалар тизими сўнгги йилларда жуда катта нуфузга эга бўлиб бормоқда. Улар амалда ўз ҳуқуқларидаги барча ишлар учун масъулдирлар. Зеро, маҳалланинг қўлидан келмайдиган иш йўқ.

Мен яна бир бор маҳаллалар фаолиятига аҳамият беришга, уларнинг даражасини кўтаришга даъват қиламан. Зеро барчамиз маҳаллада ўсганмиз. Унинг нуфузини кўтариш, билингки, нафақат иқтисодий, нафақат ижтимоий, балки бу — сиёсий, тарбиявий, улкан маънавий масаладир. Биз маҳаллаларга шу нуқтаи назардан қарашимиз лозим. Маҳалланинг ҳар қандай масалани ечишга қурбон

стади. Нега деганда, энг адолатли муҳит, энг адолатли ижтимоий шароит, вазият фақат маҳаллада бўлиши мумкин. Ҳеч бир корхона, ҳеч бир давлат идораси ёки жамоат ташкилоти бу борада маҳалла билан тенглаша олмайди. У ерда ҳаёт тажрибаси катта, заминга яқин, кўпни кўрган, барча ишни жой-жойига қўя оладиган фидойи одамлар яшайди ва ишлайди. Энг зўравон, манаман деган одам ҳам маҳалла аҳли олдида ювош бўлиб қолади. Нега деганда, ҳамма — у қандай одам бўлмасин, қайси лавозимда ўтирмасин, маҳалла аҳлига бўйсунушга мажбур. Шунинг учун, такрор айтаман, айрим "бели бақувватлар" ҳам, қутуриб кстаётган баъзи кимсалар ҳам маҳаллага қулоқ солади. Қулоқ солмай ҳам кўрсин-чи! Шундай экан, барча масалада маҳаллаларга суянган ҳолда ишлашимиз, келажғимизни улар ёрдамида қуришимиз лозим.

Ўзбекистон ҳукумати маҳаллаларга катта эътибор билан қараяпти. Тошкент маҳаллаларида, айниқса, эски шаҳар қисмида амалга оширилган ишлар бунга гувоҳлик бериб турибди. Биз амалда барча маҳаллаларни ичимлик сув ва табиий газ билан таъминлаб бўлдик. "Маҳалла" жамғармасининг ташкил этилиши, пойтахтимизда ишлаб чиқилган махсус "Маҳалла" дастури шаҳардаги кўпгина муаммоларни изчил ҳал этишга кўмаклашмоқда. Фурсатдан фойдаланиб, маҳалла аҳлига, фаолларига ўз миннатдорчилигимни ва ҳурмат-эҳтиромимизни билдирмоқчиман.

Азиз ҳамшаҳарлар!

Тошкент — Ўзбекистоннинг кўркидир. Уни жаҳоннинг энг гўзал шаҳарларидан бирига айлантириш сиз билан бизнинг муқаддас ва шон-шараф ишимиздир.

Муваққат иқтисодий қийинчиликларга қарамасдан, Тошкентимиз — жонажон пойтахтимизнинг муаммоларини ҳал қилишда, мушкуллари енгиллаштиришда ҳеч ким меҳнатини аямайди деб ишонаман.

Хабарингиз бор, яқинда давлатимиз пойтахтини келажакда янада ривожлантириш вазифалари тўғрисида маслаҳатлашиб олган эдик. Ҳозир ишлаб чиқиладиган бош режага кўра, аҳоли учун ҳамма қулайликлар яратилган кўпдан-кўп тураржой бинолари ва бошқа ноёб иншоотлар қурилади, янги боғ ва хиёбонлар, кўча ва йўллар барпо этилади. Тошкентда жамоат транспорти, айниқса, унинг атроф-муҳитга зарар келтирмайдиган турларини жадал ривожлантириш чора-тадбирлари ҳам кўзда тутилган. Умуман, қуриладиган ва қилинадиган ишлар кўлами катта.

Мен дунёнинг кўп жойларида, Осиё, Европа, Америка қитъаси мамлакатларида бўлдим. Лекин қаерга бормай, Тошкентга, Ўзбекистонимизга тезроқ қайтсам дейман. Ўйлайманки, бу ҳол, жонажон шахримизга муҳаббат ҳеч бирингизга бегона эмас.

Тошкент аҳли азалдан меҳнаткаш, бир сўзли, оқибатли, бағри кенг, юрт ва миллат учун бутун борлиғи билан хизмат қилишга қаттиқ бел боғлаган фидокор инсонлардир.

Ишончим комилки, улар йўл қўйилган хато-камчиликларни биргаликда, аҳиллик ва ҳамжиҳатликда бартараф этадилар.

Ана шу улуғ мақсад йўлида сизларга, бутун шаҳар аҳлига сиҳат-саломатлик, омонлик ва бахт-саодат тилайман.

*Халқ депутатлари Тошкент шаҳар
Кенгаши сессиясида сузланган нутқ,
1994 йил 15 июль*

МУСТАҚИЛЛИГИМИЗ БОЎҚИЙ БЎЛСИН!

Азиз ватандошлар!

Муҳтарам юртдошлар!

Сизларни буюк сана — Ўзбекистон мустақиллигининг уч йиллиги байрами билан чин қалбимдан табриклашга ижозат бергайсиз.

Ана шу қутлуғ айёмда ватаним деб, элим деб, бугунги озод Ўзбекистон учун ҳаётини — жонини фидо қилганларни ёд этиш, улуғ аجدодларимизнинг руҳларини шод қилиш барчамизнинг инсоний бурчимиз деб биламан.

Ушбу муборак кунда улуғ тарих ва маънавият эгаси бўлмиш, мустақиллик учун кураш йўлида не-не аёвсиз бўронларни бошидан кечирган, бугунги машаққатли синовларга мардона бардош бераётган сабр-тоқатли, матонатли ва доно халқимизга таъзим қиламан. Биз учун мустақиллик — энг аввало, ўз тақдиримизни қўлимизга олиш, ўзлигимизни англаш, миллий қадриятларни, урф-одатларимизни тиклаш, ҳаммамиз учун мўътабар шу заминда, ҳар бир хонадонда тинчлик-осойишталикни, барқарорликни сақлашдир. Азиз ватанимизда адолат, инсоф, дину диёнат, меҳру оқибатни қарор топтиришдир.

Биз учун мустақиллик — Аллоҳнинг ўзи эл-юртимизга инъом этган табиий бойликларга эгалик қилиш, халқимиз қудрати, салоҳияти, ақлу заковатига таяниб, Ўзбекистонда яшаётган ҳар бир инсон, ҳар бир оила учун муносиб ҳаёт қуриш, келажак авлодлар учун озод ва обод ватан қолдиришдир.

Биз учун истиқлол — миллатимиз, мамлакатимизнинг жаҳонда обрў эътибори, шон-шавкатини кўтарадиган соғлом авлодни, ҳар жиҳатдан баркамол ва фидойи ўғил-қизларни тарбиялаш, уларни вояга етказиш ва бахтини

кўришдир. Ҳар бир фуқаромиз учун — миллати, ирқи ва диний эътиқодидан қатъи назар — эркинлик, тенглик, биродарлик, муносиб шароит яратиб беришдир.

Биз учун истиқлол — давлатчилигимизни мустақкамлаш, буюк келажагимизнинг пойдеворини қуриш, миллий онгимиз ва фахримизни юксалтириш, жаҳон ҳамжамиятида муносиб ўрнимизни эгаллашдир.

Шу мақсадларга эришиш учун юртимизнинг барча аҳолиси Ўзбекистонни ягона ва азиз юртимиз деб билиш, ўз тақдирини Ватан тақдири билан узвий боғлаб курашмоғи, меҳнат қилмоғи даркор.

Азиз дўстлар!

Она юртимиз учун, унинг порлоқ келажаги учун барча эзгу ниятларимизни бахшида этайлик!

Азиз ватанимизни асраб-авайлайлик, улуғлайлик!

Ватанимиз олдида ўз инсоний ва фуқаролик бурчимизни сидқидилдан бажо келтирайлик!

Илоҳим халқимизнинг тинчлиги ва тотувлигига кўз тегмасин, хонадонимиздан файз, қут-барака аримасин!

Мустақиллигимиз боқий бўлсин!

Шу муқаддас мақсадлар йўлида бизга парвардигорнинг ўзи мададкор бўлсин!

*Ўзбекистон Республикаси
мустақиллигининг уч йиллиги
муносабати билан 1994 йил 31 августда
байрам қитнашчиларига қарата
сўзланган нутқ*

БАТАННИНГ ОЛИЙ МУКОФОТЛАРИ ТОПШИРИЛДИ

Ўзбекистон давлат мустақиллиги эълон қилинганининг уч йиллиги муносабати билан Президент фармонига биноан бир гуруҳ ватандошларимиз республиканинг орден ва медаллари билан тақдирланган эди. 1994 йил 20 сентябрь куни Вазирлар Маҳкамасида ана шу мукофотларни топшириш маросими бўлди. Уни Президент Исроҳ Каримов очди.

Муҳтарам ватандошлар! Бугун биз қувончли ва ҳаяжонли бир воқеа муносабати билан учрашиб турибмиз, деди Президент.

Маълумки, мустақиллик байрамининг уч йиллиги арафасида ватанимиз истиқлолини мустаҳкамлаш йўлида алоҳида ўрнатган кўрсатган юртдошларимиздан бир гуруҳи олий нишонларга сазовор бўлган эди.

Бугун биз "Дўстлик" орденини дастлабки соҳибларига топшириш ва уларни муборакбод этиш учун йиғилдик.

Лекин, ижозатларингиз билан, аввало сўзни ўша Фармонда биринчи бўлиб зикр этилган "Мустақиллик" орденидан бошласак.

Хабарингиз борки, "Мустақиллик" ордени билан мустақил ҳуқуқий давлат барпо этиш ва унинг моддий-маънавий ҳаётини мустаҳкамлашга, республикада тинчлик ва тараққиётни таъминлашга улкан ҳисса қўшган инсонлар мукофотланади.

Бу юксак мукофотга биринчи бўлиб, буюк адиб ва улуғ инсон Абдулла Қодирий сазовор бўлди. Ўзбек халқининг маънавият ва маърифатини, миллий қадриятлари ва онгини юксалтириш йўлида у зотнинг қилган хизмати беқиёсдир.

Юртимизда Абдулла Қодирий асарлари кириб бормаган бирорта ҳам хонадон бўлмаса ксрак. У фақат ўзбекларнинг эмас, балки Туркистон халқларининг ҳам сеvimли адиби, озодлик ва истиқлол куйчисидир.

Бу буюк зот ўз жонини, ўз истъдодини ватанимиз эркинлиги ва мустақиллиги, халқимизнинг бахту саодати йўлида фидо қилди. Унинг ҳаёт ва ижоддаги саботи ва ҳалоллиги авлодлар қалбида ватанга муҳаббат ва садоқат туйғуларини тарбия этиб келмоқда. Абдулла Қодирий — бизнинг замондошимиз. Унинг муборак номи ва руҳи ҳамиша биз билан бирга.

Насиб этса, яқинда Ўзбекистон халқи Абдулла Қодирий таваллудининг 100 йиллигини кенг нишонлайди. Ўша тантанали кунларда буюк ёзувчимизнинг зурриётларига Абдулла Қодирий орзу этган ва азиз жонини бағишлаган буюк мақсад — мустақиллик номи билан юритиладиган энг биринчи орденни топширамыз деган эзгу ниятимиз бор.

Муҳтарам дўстлар!

Бобомиз Амир Темур: "Миллатнинг улуғ мартабасини, саодатини сақламоқ, унинг дардларига дармон бўлмоқ ва-зифангиздир" деб авлод-аждодаларимизга васият қилган эканлар, дейди Ислом Каримов, бугун юрт дарди билан яшаш, элга ҳалол меҳнат қилиш — улуғ бобомизнинг на-сиҳатларини бажаришдир. Шундай го-я-мақсад билан яша-ётган инсонлар бугун шу залда тўпланганлар.

Бугун сизларга — "Дўстлик" орденининг илк соҳибларига ана шу мукофотларни топшириш шарафидан беҳад мамнунман.

Бугун Ўзбекистонимизда яшаётган барча миллат ва элатлар ўртасида биродарлик, ўзаро ҳамжиҳатлик ва то-тувликни мустаҳкамлашда катта хизмат кўрсатган, Ўзбекистон халқининг бошқа мамлакатлар халқлари билан дўстлик ва ҳар тарафлама ҳамкорлигини ривожлантириш-га, шундай олижаноб фаолияти билан эл-юртимизнинг равнақи, порлоқ истиқболи учун улкан ҳисса қўшаётган — адиблар, олимлар, давлатимиз ва жамиятимиз арбоблари-ни, кўп миллатли зиёлилар ва ишчилар — халқимиз ва-килларини бағримга босмоқчиман ва уларни "Дўстлик" ордени билан чин қалбимдан табрикламоқчиман.

Ишонаманки, сизлар бу орденни фахр ва ғурур билан кўксингизга тақиб юрасиз. Ишонаманки, бу орденлар ҳаммамизни сизлар каби элга сидқидилдан хизмат қилишга руҳлантиради.

Бугун сизларга ушбу мукофотларни топширар эканман, ватанимиз тараққиёти йўлидаги фаолиятингизга куч-ғайрат, ташаббускорлик, шижоат тилайман. Барчангизга сиҳат-саломатлик, омонлик, оилавий фаровонлик тилайман, ишларингизда доим омад ёр бўлсин!

Ота-боболаримиз бир орзу билан яшаган, деди Ислон Қаримов маросим сўнгида. Бу ҳам бўлса, шу юртни бахтли-саодатли қилиш. Илоҳим, шу уйимиз, ягона хонадонимиз — Ўзбекистонга қўнган бахт қўши — тинчлик, осойишталик, барқарорлик бизни тарк этмасин. Юрт тинч, халқимиз ризқ-рўзи тугал, фарзандларимиз омон бўлсин. Мен иродаси бақувват, иймони бутун халқимга яна бир марта таъзим қиламан. Ҳаммамизга Ўзбекистоннинг буюк келажагини қўриш насиб этсин. Ана шу йўлда барчамиз слкадош бўлайлик.

ҚИШГА ТАЙЁРГАРЛИК — ДОЛЗАРБ ВАЗИФА

1994 йил 21 сентябрь куні Президент Ислон Каримов иштирокида республика Вазирлар Маҳкамасининг мажлиси бўлди. Унда вазирликлар, идоралар, давлат қўмиталари, уюшма ва корпорациялар ҳамда Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши раҳбарлари, вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳокимлари қатнашди. Йиғилишда республика халқ ҳўжалигини қиш мавсумига тайёрлаш билан боғлиқ масалалар муҳокама қилинди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримов кун тартибига қўйилган масаланинг халқ ҳўжалигидаги ҳар қайси соҳа учун долзарб жиҳатлари хусусида гапирди.

Қиш ҳар гал эшик қоқиб остонада тургандагина унга тайёргарлик кўриш зарурлиги ҳақида ўйлай бошлаймиз. Ваҳоланки, ҳар йили халқимизни айнан бир хил муаммолар қийнайди. Гоҳ кўмир етмай қолади, гоҳ иссиқ сув қувурлари ишдан чиқади ёки чироқ ўчади, кўчада транспорт қатновининг мароми бузилади. Нега шундай? Нега масъул раҳбарлар бурчини тушуниб етмаяпти? Ҳокимлар одамлар ташвишини олдиндан ўйлаши лозим эмасми?

Ислон Каримов мажлис қатнашчилари эътиборини қиш мавсумига тайёргарлик кўриш борасидаги муҳим муаммоларга қаратди. Сўнгги икки йил қиш фасли мобайнида қандай қийинчиликларга дуч келганимизни таҳлил этиш, қиш тайёргарлиги билан боғлиқ доимий муаммоларни аниқлаш лозим. Ҳали кўпгина вилоят ва ҳўжаликларда қишга тайёргарлик ишларида жиддий нуқсонлар бор. Баъзи вазирлар, бирлашма ва корхоналар раҳбарлари ташкилотчилик ишларини етарли даражада йўлга қўймаган.

Аҳолини қиш давомида иссиқлик билан таъминловчи қозонхоналарнинг узлуксиз ишлашини ташкил этиш зарур. Ҳар йили қиш даврида истеъмолчиларни ва хонадонларни иссиқлик билан узлуксиз ва сифатли равишда таъминлаш ишларида камчиликлар аниқланганига қарамасдан ушбу ишларни ўз вақтида бажаришда бу йил ҳам сусткашликка йўл қўйилган. Биргина Тошкент вилоятида ташкилотларга қарашли 507 уй-жойдан атиги 71 таси қишга тайёр қилинган. 136 мактаб, 141 болалар боғчаси ва 716 та турли муассасалар иссиқлик қабул қилишга шай эмас. Коммунал хизмат кўрсатиш вазирлигига қарашли уй-жойлар асосан хусусийлаштирилди, деди Президент. Шундай экан, бу уйларда истиқомат қилувчи аҳолининг сув ва газ таъминоти билан жойлардаги ҳокимликлар ҳам шуғулланиши керак. Ҳокимликларнинг ўз ресурслари, маблағи, ишчи кучи, мутахассислари бор. Улар катта ҳуқуқ ва масъулиятга эга. Демак, давлат таъминотини кутиб турмасдан, таъмир ишларини бажариш, қувурлар келтириш учун мустақил ҳаракат қилмоқ лозим эмасми? Баъзи раҳбарларимиз эса республикада иқтисодий ислоҳот, хусусан, мулкни хусусийлаштириш борасида қилинган ўзгаришлардан мутлақо беҳабардек ҳамон эскича фасолият юритмоқда. Мутахассислар маълумотига қараганда, бу йил қиш қаттиқ келади. Ёгин-сочин давригача кўмир ташвишини ҳам ҳал этиш зарур. Аҳолини кўмир билан таъминлаш ишлари шу йилнинг октябрь-ноябрь ойларида тўла бажарилиши керак.

Электр энергияси таъминотини ҳар жиҳатдан ижобий ҳал этиш учун Энергетика ва электрлаштириш вазирлиги зудлик билан, ишчанлик ва тadbиркорликни кучайтириб, энергия блоклари, қозонхона агрегатларини вақтида таъмирлаш ишлари ва уларни қиш мавсумида узлуксиз ишлатишни таъминлашлари керак. Президент қиш бўйи хонадонларга, ташкилот, муассаса ва корхоналарга нур ҳамда иссиқлик узатадиган марказларнинг узлуксиз ишлаши учун мутасадди раҳбарлар кафолат бериши, жавобгарликни зиммасига олиши лозимлигини таъкидлади.

Ўзбекистон собиқ СССР ҳудудида газ ишлаб чиқариш бўйича учинчи ўринни эгаллагани ҳолда, газлаштириш атиги тўрт фоизни ташкил қилар эди, деди Ислом Қаримов. Сўнгги уч йил ичида ана шу курсаткич 40 фоизга кўтарилди. Яъни халқимизни газ билан таъминлаш даражаси ўн барабар ортди. Аммо, айрим вилоятларда газдан тежамкорлик билан фойдаланилмаётир. Хусусан, Андижон,

Самарқанд, Қашқадарё ва Бухоро вилоятлари шартномада кўзда тутилганидан кўп газ олган. Хўш, нега исрофгарлар ортиқча ишлатадиган газга, керак бўлса, 10 баравар юқори нарх қўймаймиз? Нима учун замон талаб қилаётган мана шундай иқтисодий чораларни қўлламаймиз? Ҳадемай, қиш келиши билан ҳамма жойда, жумладан, Тошкент шаҳрида ҳам кишилар уй иситиш учун газ ёқиб қўяди. Қачонгача одамларни шундай яшашга мажбур этамиз? Ким бу ҳақда қайгуради? Мутасадди раҳбарлар ушбу масалаларга жиддий эътибор беришлари зарур, деб таъкидлади Президент.

Мамлакатимиз раҳбари чорвадорларнинг қишлови масаласига алоҳида тўхталди. Тоғли жойлардаги, чўл ва дашт зоналаридаги кишиларни, чорвадорларни, чўпонларни табиат қийинчиликларидан муҳофаза этиш, уларни зарур озиқ-овқат маҳсулотлари ҳамда иссиқ кийимлар билан таъминлаш мутасадди раҳбарларнинг муҳим ишларидандир. Шунингдек, чорвачилик фермаларини ва бошқа объектларни қишга тайёрлаш масаласи ҳам эътибордан четда қолмаслиги лозим. Бугунги иқтисодий тақчиллик шароитида мол туёғини сақлаш ва кўпайтириш муҳим масаладир. Эртанги қиш аёзларида чорва нобуд бўлмаслиги учун зарур чораларни кўриш долзарб муаммолардан биридир. Бу борада республикада аҳвол қандай? Жойларда қандай ишлар амалга ошириляпти? Қиш мавсумида чорва нобудгарчилигига йўл қўймаслик, молларни емиш билан таъминлаш борасида аниқ нормативлар бўлиши зарур. Амалда эса қиш мавсумига тайёргарлик 1 сентябргача 50-53 фоизга бажарилган, холос. Бу масалаларни пухта таҳлил қилиш ва аниқ чора-тадбирлар белгилаш зарур.

Транспорт — мамлакат иқтисодиётининг қон томирдир, деди Президент. Шу маънода мазкур соҳа раҳбарлари ҳам катта ишларни амалга оширишлари керак. Ҳозирги куз кунларидаёқ кечга бориб йўловчи ташувчи транспорт воситалари камайиб кетмоқда. Қиш даврида жамоат транспортининг ҳар кuni бир маромда йўлга чиқишини таъминлаш зарур. Хорижий мамлакатлардан янги автобус, троллейбус ва трамвайлар олиб келяпмиз. Лекин нима учун бекатларда ҳали ҳам тумонат одам? Сабаби шундаки, автобуслар ҳайдовчиларга бериб қўйилган, хоҳласа — юради, хоҳламаса — йўқ. Жамоат транспортининг хўжайини ким? Мутасадди раҳбарларми ёки қўрс муомалали ҳайдовчиларми? Транспорт соҳасида ишлайдиганлар қачон оддий тартиб-интизомга бўйсунадилар? Соҳада иш тарти-

бини бутунлай ўзгартириш зарур. Ҳайдовчиларнинг ишига қараб маош тўлашни йўлга қўйиш керак.

Хуллас, қишга тайёргарлик ишларини тўла-тўқис ва вақтида тугатиш шу куннинг долзарб масалаларидан биридир. Ислон Каримов ҳар қайси мутасадди раҳбар ўз тармоғининг қиш мавсумида узлуксиз ва мунтазам ишлашига кафолат бериши, жавобгарликни зиммасига олиши кераклигини яна бир карра таъкидлади.

ИЖОБИЙ ИШЛАРИМИЗНИ ОХИРИГА ЕТКАЗАЙЛИК

Ассалому алайкум, муҳтарам халқ ноиблари!
Қадрли дўстлар!

Олий Кенгашнинг бугунги XVI сессияси давлатимиз ва жамиятимиз тараққиётида муҳим аҳамиятга моликдир.

Аввало, бу сессия Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг уч йиллиги санасига тўғри келгани билан эътиборга сазовор. Кун икки кеча бўлиб ўтган байрам тантанаси бутун халқимиз ва жаҳон аҳлига танлаган йўлимизнинг тўғрилигини, мустақил тараққиётнинг ҳаётимиздаги аҳамиятини яна бир бор намоён этди.

Бу байрамни мамлакатимиз барқарорлик ва фуқаролар тотувлиги ҳукм сурган бир шароитда, бозор иқтисодиёти сари амалий қадамлар қўйилаётган, аҳоли ижтимоий жиҳатдан ҳар тарафлама муҳофаза қилинаётган, давлатимиз халқаро миқёсда кенг эътироф этилаётган бир вазиятда нишонлади.

Уч йил — тарих учун қисқа фурсат. Аммо жамият тараққиётини ҳал қилувчи замонда давр календарь ва рақлари билангина эмас, балки жамиятнинг сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва маънавий ҳаётида амалга оширилаётган ўзгаришларнинг теранлиги ва аҳамияти билан ўлчанади.

Тўла асос билан айтиш мумкинки, биз ўз миллий давлатимиз ривожининг бутун бир тарихий даврини босиб ўтдик, давлат тизими ва ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларида муҳим ўзгаришларга эришдик.

Ҳеч бир муболағасиз айтиш мумкинки, халқимиз иродаси ҳамда ваколати билан сайланган дастлабки Олий Кенгаш давлатимиз ва жамиятимиз ҳаётида тарихий бурилишга асос солди, пойдевор қурди ва бошқарди.

Ўйлайманки, ҳозир ҳар биримиз, ҳар бир депутат бугун тарих бўлиб қолган фаолиятимиздаги биринчи қўйган қадамларимизни, ўша унутилмас кунларни ҳаёлда қайтадан яшаб тургандекмиз. Шу боис ўша мураккаб, чигал, айни вақтда шарафли кунларнинг мазмун-моҳиятини яна бир карра кўз ўнгимиздан, юрак ва тафаккуримиздан ўтказишимиз табиий ҳолдир.

Чунки, биз бу қисқа муддат мобайнида асрларга тенг долғали бир ҳаётни бошимиздан кечирдик. Тарихда асло ўхшаши бўлмаган ижтимоий жараёнларга дуч келдик.

Тақдир бизнинг авлодимиз, сизу бизнинг зиммамизга мисли кўрилмаган синов ҳамда вазифаларни юклади.

Шунинг учун ҳам бугун босиб ўтган йўлимизга ҳолисона назар ташлаш, уни даврнинг асосий хусусиятлари нуқтаи назаридан идрок этиб баҳолаш зарур, деб ҳисоблайман. Баҳолаганда ҳам шунчаки расмий кўз билан эмас, балки инсонийлик нуқтаи назаридан тўғри ва ҳалол баҳо бериш лозим.

Нега деганда, жамиятдаги ҳар қандай янгиланиш, ҳар қандай ўзгариш аввало инсон учун, унинг ҳаётини фаровон этиш учун амалга оширилмоғи даркор. Биз бу ғояни ўз фаолиятимизнинг бош мақсади деб белгиладик ва шу йўлдан оғишмай боришга интилоқдамиз.

Аслини олганда, биз ҳисоботни халқимиз олдида, давр олдида беришимиз даркор. Қилган ишларимиздан элу юртимизга нима наф тегди, депутат, раҳбар ёки оддий фуқаро сифатида Ватанга қандай фойда келтирдик, деб ўзимизга савол берсак, менингча, адолат юзасидан иш тутган бўламиз.

Чунки охир-оқибатда бизнинг барча ишларимизга ҳаққоний баҳо берадиган одил ҳакам — бу халқ, шу азиз юртдошларимиздир.

Шу маънода ўтган даврни, аввало, дунёнинг сиёсий-ижтимоий жараёнлари нуқтаи назаридан таҳлил қилиш ўринлидир.

Маълумки, XX асрнинг сўнгги ўн йиллиги улкан ва унутилмас воқеаларга ниҳоятда бой бўлди. 70 йилдан зиёд вақт давомида дунё икки қарама-қарши лагерга бўлиниб, инсоният доимий таҳлика остида яшади. Жаҳонда ўзаро таҳдид ва қўрқув муҳити ҳукм сурди.

Айни пайтда ер юзининг турли минтақаларида миллий озодлик ва мустақиллик ҳаракатлари кучайиб борди. Мазлум халқларнинг эрк учун кураши асрнинг ғоясига айланди. Ўзга давлатларга тобе бўлиб келган кўплаб мамлакатлар

бирин-кетин эркинликка эриша бошлади. Мустамлакачилик сиёсати ижтимоий ҳодиса сифатида халқаро майдонда ҳалокатга маҳкум этилгани тобора аён бўла борди.

Айтиш мумкинки, бу жараён XX асрнинг энг асосий, энг муҳим ижтимоий-сиёсий тамойили сифатида ажралиб туради.

Ва ниҳоят, аср адоғига келиб тарих тақозоси билан оламдаги йирик ва сўнгги империялардан бири бўлмиш СССР емирилди. Ҳар қанча олижаноб шиорлар билан бежаб-бўялса-да, моҳият эътиборига кўра мустамлака салтанати бўлган Совет Иттифоқи бесамар коммунистик тажриба қурбони бўлди.

Дунёнинг олтидан бир қисмини эгаллаган улкан мамлакатда мутелик ҳолатида яшаган халқлар қарамлик кишанларидан халос бўлдилар. Уларнинг ҳар бири ўз имконияти, ўз ақл-заковати даражасида миллий давлатларни барпо этишга киришди.

Ўзбекистон халқи ҳам асрий орзусига эришди. Азиз Ватанимиз узра истиқлол байроғи ҳилпиради.

Ҳурматли депутатлар!

Юртдошлар!

Кейинги тўрт-беш йилда орттирилган озми-кўпми тажрибамиз, жамиятимизда бўлаётган ўзгаришлар, мамлакатимизда кечаётган жараёнларнинг хусусиятлари дастлабки якунлар, ютуқ ва хатоларимизнинг сабоқлари ҳақида айрим хулосаларни чиқаришга имкон беради.

Лекин бундай хулосаларни баён этиш ва таҳлил қилишдан олдин, бир зумга бўлса-да, тўрт-беш йил муқаддам бошимиздан кечган 1989—1990 йилларга ҳаёлан қайтайлик.

Баъзи бир ғоят қийин, лекин табиий саволларга жавоб берайлик:

— Ўйлаб кўринглар, азиз дўстлар, ўшанда бизлар ким эдик?

— Ўша йиллар умуман қандай давр эди?

— Тақдиримиз, эркимиз кимларнинг қўлида эди?

— Каъба деб қаерга сиғинар эдик? Ҳар тонг "Ассалом!.." деган мадҳия оҳанглари остида кимларга қуллуқ қилиб уйғонардик?

— Тилимиз, динимиз қай аҳволда эди? Имом Бухорий, Ат-Термизий, Хожа Баҳоуддин Нақшбандларнинг муқаддас хокларига эътибор бормиди? Амир Темур, Бобур ва бошқа улуғ бобокалонларимизнинг буюк номлари қайси тупроқларга қоришиб ётган эди?

— Миллий гуруримиз, инсонлик шаънимиз, урф-одатларимиз қандай тушунчаларга алмаштирилган эди?

— Ҳуш, ўзимиз-чи? Ўзимиз ўзлигимизни билармидик? Қандай муътабар замин, улуғ аجدодларимизнинг ўлмас мерослари билан озиқланган ер ўғлонлари эканимизни англаймидик?

— Айтинглар, ўша кезлари Ўзбекистонни дунёда биров билармиди? Биров бизлар билан ҳисоблашармиди? Жаҳон миқёсида бирор киши бизни назарига илармиди?

— Юртимиз қандай ва қанча беқийёс бойликлар хазинаси эканидан қай биримиз хабардор эдик?

— Гуё миллий ифтихор бўлмиш пахта, ҳақиқатда миллий гурур ўрнига бўйинтуруқ бўлиб, халқимизни ялангоёқ қилишдан, бошимизга азоб-уқубат, таъна-маломатдан бошқа нима келтирарди?

— Яна бир бор эслаб кўринглар, азиз юртдошларим, кунни кеча эмасмиди бошимизни кўтармасдан яшаганимиз? Кремлнинг ҳар бир имосига маҳтал бўлиб, ярим қуллик ҳолатида кун кечирганимиз?..

У кунларни унутишга бизнинг асло ҳаққимиз йўқ. Буни ҳаммамиз яхши англаб олишимиз зарур.

Ёки истиқлолнинг дастлабки чоғларини ёдга олайлик. Ўша пайтларда шундай чигал, хатарли вазиятлар рўй бердики, агар биз салгина янглишсак, ҳушёрлик ва қатъиятни озгина бой берсак, баъзи бир бақирӣқ-чақирӣқ йўлига ўтган "доҳий"ларнинг гапига кирсак, ўта хотиржамлик ва ғафлатта берилсак, эҳтимол, бугунги кунда халқимиз тақдири, ватанимиз тақдири бутунлай бошқа йўлдан кетиши, боши берк кўчаларга кириб қолиши мумкин эди.

Буниям аниқ тасаввур қилишимиз керак.

Шукурки, Аллоҳ барчамизга шундай қийин фурсатларда ақл-идрок берди, сабр-матонат ато этди, бир-биримизга бўлган меҳр-оқибатдан айирмади. Халқимиз, миллатимиз шу мушкул синов кунларига том маънода бир тану бир жон бўлиб бардош берди, ўзининг улуғ фазилатлар соҳиби эканини яна бир карра намойиш этди!

Бунинг учун мен шу элу юртнинг бир фарзанди сифатида мана шу юксак минбардан туриб халқимизга таъзим қиламан.

Бизнинг бугун эришган энг катта ютуғимиз, энг катта бойлигимиз — халқимизнинг ақл-заковати, унинг танлаган йўлимизга ишончи, мамлакатимизда ҳукм сураётган

халқлараро дўстлик, фуқаролар тотувлиги, юртимизнинг тинчлиги ва осойишталигидир.

Чунки фақатгина шу йўл билан халқимизни, миллатимизни таҳликали дунёда омон сақлаш ва қамолга етказиш мумкин.

Азиз дўстлар!

Юқорида зикр этилган фикрларни умумлаштирсак, бугунги кунимизни тўқсонинчи йил билан солиштирсак, қиссласак, ҳаётимизда бўлаётган ўзгаришларнинг, эришилган ютуқларимизнинг асосий мезони деб:

Биринчи навбатда, одамларнинг дунёқараши ўзгариши, ғурур, орият, шаън ва номус туйғулари кучайиши, ҳаётга ва меҳнатга муносабати, Ватанга, юртимизга меҳри, эғалик ва масъулият ҳисси кучайишини кўрамиз.

Қайта қуриш даврида кишилар онги бузилганини бир марта эслаб кўрайлик. Ўшанда бизлар ҳам юқумли бир касалга мубтало бўлган эдик. Яъни, сохта демократия ниқоби остида қилинган узоқни кўзламаган турли ҳаракатлар ҳали ҳам ёдимизда. Биз шундай касалликдан бошқаларга нисбатан анча осон қутулдик.

Мамлакатимиз — ягона оила, деган ақида қарор топди. Жамоаларда, маҳалла-кўйда, оилада маънавий иқлим соғайганини ўз кўзимиз билан кўриб турибмиз. Бу янги даврнинг олижаноб хусусиятларидан биридир.

Бугунги кунимизга хос ёрқин хусусиятлардан яна бири миллатнинг ўзлигини англашидир. Ниҳоят, қайси заминда яшаётганимизни ҳис этиш, қандай гўзал ва қадимий юрт фарзанди эканимизни тугал англаш фурсати келди.

Ҳаётимизда, умуминсоний қадриятларга интилиш билан бирга, Шарқ фалсафаси муносиб ўрин топяпти. Орамизда яна қайтадан мусулмончилик, халқимиз соддагина қилиб "ўзбекчилик" деб атайдиган меҳру оқибат, ўзаро чидам ва ҳурмат, ўзгаларнинг дардига ҳамдард бўлиш каби олижаноб фазилатлар қарор топяпти. Бу улуг ақидалар қалбимиз тўридан тобора кўпроқ жой олаётгани катта аҳамиятга эга.

Ота-боболаримиз дини бўлмиш Ислом динимизни қадрлаш, унинг таълимоти ва таъсири ҳаётимизни, маънавиятимизни янги маъно билан тўлдиришга хизмат қилмоқда. Буни ҳеч ким инкор эта олмайди.

Наслу насабини билмаган киши инсон саналмайди. Неча йиллар бизни тарихимиздан, динимиздан, маънавий меросимиздан ғофил этишга уриндилар.

Аммо биз ҳурриятни орзу этишдан, ҳуррият учун курашишдан чарчамадик. Маслагимизни, наслу насабимизни доимо ёдда сақладик.

Улуғ бобокалонларимиз руҳига, башарият тарихи ва маданияти ҳазинасига катта ҳисса қўшган улуғ аجدодларимизга, улар қолдирган улкан меросга муносиб бўлиш истаги жамиятимиз аъзолари орасида кенг ёйилиши, ҳар бир фуқароннинг онгидан мустаҳкам жой олиши — бу ҳам янги замоннинг муҳим хусусияти.

Ўзбекистон — муқаддас Ватан. Ота-бобомиз хоки ётган ер. Ўзимиз ётадиган ер. Фарзандларимизни шу заминга садоқат руҳида тарбиялаш, уларнинг қалбларида шу муборак заминнинг ҳар бир қаричига меҳру муҳаббат уйғотиш — бугунги куннинг энг устувор фазилатларидан бирига айланаётгани ҳаммамизни қувонтиради.

Тарихий шон-шуҳратимизни, бугунги кунимизни, жаҳонда тутган ўрнимизни англаб, порлоқ келажакка муносиб соғлом авлодни тарбиялаш ва вояга етказишга эътибор бераётганимиз ҳам — бугунги кунимизнинг ёрқин белгисидир.

Янги жамият ва давлат қуришда дадил қадамлар қўйдик.

Тоталитар тузумдан ва унинг бошқарув услубларидан батамом воз кечдик. Республикада жаҳон тажрибасига жавоб берадиган, ўзимизнинг дунёқарашимизга мос сиёсий тизим қарор топяпти.

Вилоятлар, шаҳар ва туманлар ҳудудида миллий онгимиз ва анъаналаримизга хос ҳокимлик институти барпо этилди. Айни замонда, маҳаллий ўз-ўзини бошқаришга, яъни маҳаллага катта эрк ва ҳуқуқлар берилди. Янги бошқарув тизими халқимиз табиатига, халқимиз талабига мос келиб, юртимизда тинчлик ва тотувликни сақлаш гарови бўлмоқда.

Бошқарувга янги ва ёш, жисмоний ва маънавий соғлом авлод вакиллариининг кўпроқ жалб этилаётгани ҳам — бугунги куннинг яна бир фазилатидир.

Катта ютуқларимиздан яна бири шуки, биздан олдинги авлодлар озикланган муборак заминда янги юксак бино — буюк давлат қуриш ва жаҳон давлатлари орасида муносиб ўрин эгаллаш учун ҳаракат бошланди.

Бу улуғвор мақсад сари сабот билан интилиш ҳам — янги давр аломатидир.

Юртимизда бошланган бундай ҳаракатларда фахрийларимиз, нуроний отахонларимиз ва онахонларимизнинг

ҳиссаси катта бўлгани бизни беҳад қувонтиради. Уларнинг биз билан бирга, ёнма-ён, елкама-елка туриб, бизларга ақл ўргатиб, онгимизни бойитиб, керак бўлган чоғларда, бугунги тинч ва осойишта ҳаётимизнинг қадрини тўғри тушунтириб, савобли ишларимизга оқ фотиҳа бериб тургани бизга доимо мадад бўлади, кучимизга куч, ғайратимизга ғайрат қўшади.

Яъники, бизнинг жамиятда бўлиниш, парокандалик юз бермади. Аҳиллик ва умум маслаҳати қарор топди. Бу ҳам бизнинг энг муҳим ютуғимиз ва кучимиздир.

Айни замонда, ўз миллий мафкурамизни шакллантириб, ўзлигимизни тобора кўпроқ англаб бораётган бир шароитда бошқа миллатларга ҳурмат, юртимизда яшаётган ҳар бир инсонга — унинг ирқи, миллати, диний эътиқодидан қатъи назар — муносиб шароит яратиб бериш йўлида қилинаётган сатъ-ҳаракатлар ҳам бугунги даврнинг энг олижаноб фазилатидир.

Ҳурматли депутатлар!

Бугунги ҳаётимиздаги энг долзарб вазифа, бу — иқтисодий ислохотларни тез суръатлар билан пировардига етказиш, уларнинг самарасидан баҳраманд бўлишдир.

Бунинг учун бошлаган ишларимизни жадал давом эттиришимиз керак. Бугунги кундаги энг муҳим ва ҳал қилувчи вазифа — мулкни давлат тасарруфидан чиқариш, хусусийлаштириш ишларини охирига етказиш, мулк шаклини ўзгартириб, уни ўз эгасига топшириш деб биламан.

Бу вазифани бажаришда — хоҳ саноатда ёки қурилишда, хоҳ савдо ёки хизмат кўрсатиш соҳасида, хоҳ қишлоқ хўжалик тармоқларида бўлсин — ҳеч қандай расмиятчиликка, хўжакўрсинликка, "мендан кетгунча — эгасига етгунча", деган бепарволикка йўл бермаслик керак.

Белгиланган тадбирларимизда энг катта эътибор — мулкчилик шаклидан қатъи назар — корхона, ташкилот, хўжалик меҳнат жамоаларининг иқтисодий мустақиллигини янада мустаҳкамлаш, уларнинг масъулиятини оширишга қаратилади.

Яна бир муҳим масала. Шахсий ва хусусий мулк эгаларига, уларнинг даромадига кўз олайтирмасдан, кенг йўл очиб бериш. Қонун ва фармонларимизда белгилаб қўйилган дахлсизлик ва кафолатларнинг қоғозда эмас, амалда бўлишига эришмоқ даркор! Афсуски, ҳозирча ҳаётда шундай бўлмаёпти. Аввалги — ҳаммани сунъий равишда тенглаштириш даври ўтди. Бу масаладаги қарашимизни ўзгартиришимиз даркор. Чунки бир одам ҳалол

меҳнати орқали бойиса, бошқаларга ҳам нафи тегеди. Халқ бой бўлади. Барчамиз баробар бўлиб, барчамиз хароб бўлиб яшаганимиз стар. Энди ақл-заковат билан, ҳалол меҳнат қиладиган одамларнинг косаси оқарадиган вақт келди.

Маълумки, меҳнат жамоаларига биз талай эркинликлар бердик.

Халқ хўжалигини бошқариш тизими қайта тузилди. Вазирликлар ва уларнинг органлари маъмурий бошқарув тизимининг жойлардаги бўлими сифатида тугатилди.

Давлат буюртмалари бекор қилинди ёки кескин қисқартирилди. Эркин нархга ўтдик. Бор ҳуқуқ ва имкониятлар бево-сита ишлаб чиқарувчининг ўзларига бериб қўйилди.

Бу тадбирларимиз илк самарасини бермоқда. Лекин ислохотлар йўлидаги фаолиятимизни танқидий кўз билан ҳо-лисона баҳолаш, кўп ачинарли ҳолатларни кўриш мумкин.

Аввало, ишлаб чиққан дастуримиз, тадбирларимизни ҳаётга татбиқ қилишда айрим раҳбар ва ходимларнинг ту-шунчаси, ислохотга муносабати ва масъулияти, иш бажариш интизоми кўп жойларда талаб даражасида эмас.

Бир нарсани жуда яхши ўрганиб олганмиз: минбарларда, мажлисларда сўзга чиқиб, ислохотларни мақтай-миз, иш қилиямиз, деб одамларни ишонтирамиз, баланд-парвоз ваъдалар берамиз, амалда эса — бутунлай бошқа ҳолат.

Бундай юқумли касалликдан, хўжакурсинга вайсашдан, расмиятчиликдан тезроқ қутулиш керак. Бундай ҳолатнинг чўзилиши, аввало, ислохотнинг ўзига, аҳамияти ва обрўйига доғ тушириши, охир-оқибатда эса, одамларимиз-нинг ислохотлардан ихлоси қайтишига сабаб бўлиши мум-кин.

Бугунги энг муҳим вазифа — халқимизнинг, ишчилари-мизнинг бор кучини бунёдкорликка сафарбар қилиш.

Албатта, ҳаммамиз ҳам, биринчи навбатда, раҳбарлик лавозимида ўтирган кишилар, бугунги кун талабларига жавоб бериш учун билим ва малакамизни оширишимиз, замонавий тажрибаларни қунт билан ўрганиш, изланиш ва тадбиркорлик йўлида ўзимизни аямаслигимиз лозим.

Албатта, тайёр раҳбар ва мутахассисларни топиш қийин. Аслида бу — энг мураккаб масала. Чунки раҳбарлик қоби-лияти ҳам одамнинг пешонасига битилган бўлади. Агар раҳбар эгаллаган лавозимига муносиб бўлса, ўша жойда халқ ўз ҳимоясини топади. Лекин, минг афсуски, раҳбарларимизнинг кўпчилиги ҳануз боқимандалик кайфи-

ятидан қутулгани йўқ, эски тизимнинг қотиб қолган услуб ва асоратларидан халос бўлмаяпти.

Кимдир юқоридан келиб уларга ҳамма шарт-шароитларни ташкил қилишига умид боғлаб, ўз масъулиятини сезмасдан ўтирган раҳбарларни учратиш жуда ачинарли ҳолдир.

Ҳаммамиз яхши тушунамиз: бугунги қийинчиликларни енгиш, тўғри йўл топиш, бу — жуда мураккаб ва қийин вазифа. Лекин, шу билан бирга, раҳбарлик қобилияти бўлган, керак бўлса, қаттиққўллик хусусиятларига эга, инсофли, диёнатли одамларнинггина раҳбарлик тўғрисида кийинги маънавий ҳаққи бор. Элим, юртим деб ёниб яшаш керак деган широк энг аввало ана шу раҳбарларнинг ҳаётий маслаҳи бўлмоғи лозим.

Раҳбарлик қобилияти ҳам, менинг фикримча одамзотга Аллоҳ таоло берадиган ноёб бир инъомдир. Бинобарин, раҳбар шахс ана шу юксак талаб ва мезонларга муносиб бўлиши зарур. Кўп ҳолларда раҳбарлик лавозими таклиф этилган кишилардан "ишончингиз учун раҳмат", "топиш-ригингизни бажараман" деган гапларни эшитамиз. Афсуски, бу одамларнинг барчаси ҳам зиммасига олаётган масъулиятини теран тушунавермайди. Баъзан беихтиёр ўйлаб қоламан: шундай бир асбоб-ускуна бўлсаки, у билан раҳбарликка номзоднинг ўй-фикрини, билимини, диёнатини яққол кўриб, кейин фармонга имзо чексам!..

Ҳаётий тажриба шуни кўрсатдики, инсофли, янгилликка интилувчи, кучли раҳбар атрофида соғлом фикрловчи, изланувчан, тadbиркор ва ишбилармон кишилар кўпаяди. Қарабсизки, бундай иш қайнаб турган жойда муҳит ҳам соғлом, одамларнинг кайфияти ҳам яхши.

Муҳит қаерда носоғлом? Бу саволга аниқ жавоб бериш мумкин.

Қўлидан иш келмайдиган, манманликка берилган, ғўдайган, атрофидагиларни менимайдиغان, уруғчилик, маҳаллийчиликни авж олдирган, аввало ўз манфаатини кўзлайдиган раҳбар шундай носоғлом аҳволга, жанжал, туполон, қарама-қаршилик ва адоватга тўла муҳитга сабаб бўлади.

Халқимиз "бир кун жанжал бўлган жойдан қирқ кун барака кетади" деб бежиз айтмайди, муҳити носоғлом бундай хўжалик ва туманларда ҳақиқатдан ҳам файзу барака ва омад йўқолади. Шунга қараб, хулосани ўз вақтида чиқарсак, ишимиз ҳам ўнгидан келиб, тезроқ юришиб кетади.

Ҳурматли халқ ноиблари!

Ҳаммангизга маълумки, бизга эски тузумдан мерос бўлиб қолган носоғлом иқтисод асоратларини йўқотмасдан, аynиқса, хом ашё минтақасига айланган бир ёқлама ривожланган ишлаб чиқаришни ўзгартирмасдан туриб, тўла мустақилликка эришиш қийин.

Ўтмишнинг бундай оғир асоратларини ҳали-ҳамон сезиб турибмиз.

Шу боисдан ҳам эски хатоларни тузатиш билан бир вақтда, бутунлай янги иқтисодиётни шакллантиришимиз керак.

Соҳа тизимлари жиддий ўзгартиришларга муҳтож. Қисқа вақт мобайнида кескин ўзгаришларга эришиш, биринчи навбатда, ихчамгина замонавий технологияга суянган тайёр маҳсулот чиқарувчи корхоналарни бунёд этиш ўта мушкул экани равшан ва бу кўплаб маблағ ҳамда инвестицияларни талаб этади.

Лекин бугуннинг ўзидаёқ халқ хўжалигини жумҳурият эҳтиёжлари ва халқ талаблари томон буриш учун бутун кучимизни сарфлашимиз зарур. Бу соҳада дастлабки қадамлар қўйилди. Энди уларни мустаҳкамлаш ва янада ривожлантириш керак.

Маълумки, ҳар қандай давлат, шу жумладан, жумҳуриятимиз ҳам энергетика мустақиллигига эришгандагина чин маънода мустақил бўла олади. Яқин-яқингача биз ҳаёт-мамотимизга дахлдор нефть, нефть маҳсулотлари ва энергия ресурсларини асосан Россиядан олиб келишга мажбур эдик. Лекин кейинги икки-уч йил мобайнида бу соҳада мустақилликка эришиш йўлида кўп иш қилинди. Мен бугун Мингбулоқ, Кўкдумалоқ конларини ўзлаштиришда матонат кўрсатаётган инсонларга яна бир бор ташаккур айтаман.

Бугун эса вазият ўнганмоқда. Ёқилғи-энергетика мажмуи яхши ишламоқда. Нефть, табиий газ, кўмир қазиб олиш ҳажми кўпайди. Нефть қазиб олиш ҳажми икки баробар ортди, мамлакатимизнинг ўзида мазут, дизель ёнилғиси, нефть мойларини ишлаб чиқариш сезиларли даражада ортди. Бу борада Мингбулоқ ва Кўкдумалоқдаги нефть конлари яхши истиқболлар очмоқда. Бухоро нефтни қайта ишлаш заводини қуриш ишлари жадал давом этмоқда.

Бутун ёқилғи-энергетика комплексини бундан буён ҳам жадал ривожлантириш сиёсатимизнинг устувор вазифаси бўлиб қолаверади.

Жумҳуриятимиз ҳамиша ўзининг қишлоқ хўжалик соҳасида етиштириладиган хом ашёси билан донг таратиб келган. Шу нуқтаи назардан, қайта ишлаш соҳаларида ихчамгина ва тижорат талабига жавоб берадиган корхона-ларни қуриш ва уларни замонавий технология билан таъминлаш, сифатли ва рақобатга бардошли халқ истеъмол маҳсулотлари тайёрлашни йўлга қўйиш муҳим стратегик вазифа бўлиб қолмоқда.

Энди биз хом ашё ёки арзон-гаров ярим тайёр маҳсулотлар эмас, аксинча, замонавий, ўта харидоргир тайёр моллар сотишни ўрганишимиз даркор.

Худудий тизимни такомиллаштиришга ҳам алоҳида эътибор бериш зарур. Вилоятлар ва Қорақалпоғистон Республикасининг салоҳияти ва меҳнат имкониятларидан етарли даражада ва самарали фойдаланилаётгани йўқ.

Юртимизда ҳалигача ишлаб чиқариш базаси ривожланмаган. Инфраструктураси қолоқ аҳоли пунктлари ва қишлоқлар кўплаб топилади.

Афсуски, айрим жойларда одамлар сифатли ичимлик сув, табиий газ ва маиший хизмат турларидан баҳраманд бўла олмаяпти. Галдаги вазифа қишлоқ аҳолисига ҳам шаҳардагидан қолишмайдиган шарт-шароит яратиб беришдан иборатдир.

Бунинг учун ҳудудларни комплекс ҳолда ривожлантириш, қишлоқнинг ижтимоий қиёфасини тубдан ўзгартириш — бугунги долзарб вазифамиздир.

Илгари бир неча бор таъкидлаган гапни яна бир марта қайтариб ўтмоқчиман: ўзининг келажагини ўйлайдиган ҳар бир давлат, аввало, қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга кўмак бериши зарур. Унга ҳар томонлама: иқтисодий, моддий ва илмий-техник жиҳатдан ёрдам қилмоғи шарт. Қишлоқ иқтисодимиз ва халқимиз фаровонлиги пойдеворидир.

Биз шу пайтгача қишлоқ хўжалигига асосий эътибор бериб келдик ва шундай бўлиб қолажак. Бу соҳага кўп имтиёзли иқтисодий шароит яратилмоқда. Пахта ва ғалланинг харид нархлари бир неча марта оширилди. Қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг деярли барчаси эркин нархларда сотилмоқда. Давлат буюртмасини пешма-пеш камайтириб, хўжаликларнинг ўзига кўпроқ иқтисодий эркинлик бераймиз. Давлат хўжаликлари жамоа ва ижара хўжаликларига айлантирилмоқда.

Деҳқон-фермер хўжаликлари сони, улар ихтиёридаги ер майдонлари ва томорқалар кўпаймоқда.

Шу билан бирга, қишлоқдаги ислохотлар тоқат қилиб бўлмайдиган даражада сушт ксчаётганини ҳам тан олиш керак.

Билмадим, сиз ҳурматли депутатлар буни қандай баҳолайсиз, лекин, менимча, қишлоқда ўтказилаётган ислохотларни охиригача етказиш йўлида тўсиқ-ғов бўлиб турган расмийчилик, лоқайдлик, ўтакетган бепарволик, боқимандалик ва порахўрлик каби иллатларга қарши жиддий кураш бошлаш вақти келди, деб ўйлайман.

Токайгача ислохот йўлида қонун-қарорлар қабул қилиб, уларни амалга оширишга турли поғоналарда тўсиқ бўлиб турган масъулиятсиз, ўз манфаатларидан ўзга ҳеч нарсани билмайдиган одамларга чидаб юрамиз?

Токайгача тили бошқаю, дили бошқа бўлган одамларни сафимизда сақлаймиз?

Бугунги вазиятга бир назар ташласак, юқорида — Республика даражасида қабул қилинган фармон ва қарорлар жойларга етиб боргунча, айрим мунофиқ амалдорлар уларни амалга ошириш у ёқда турсин, мазмунини ҳам ўзгартириб юборади. Айтинглар, токайгача бу аҳволга тоқат қилиб турамыз?

Ҳурматли юртдошлар!

Ўзбекистон учун, халқимиз учун, иқтисодий мустақиллигимизга эришиш учун ғаллага бўлган эҳтиёжимизни ўз кучимиз билан қондиришнинг аҳамияти ҳақида ортиқча гапиришнинг ҳожати йўқ.

Оддий ҳисоб-китоблар шуни кўрсатадики, халқимизни боқиш учун 3 миллион 800 минг тоннага яқин ғалла керак. Шунча ғалла тайёрлаш учун Ўзбекистонда тўла шарт-шароит ва имконият бор. Шу йилнинг ўзида ғаллакорлик учун 650 минг гектар суғориладиган ва 550 минг гектар лалми ер ажратилган эди.

1995 йилда эса бу мақсадларга, лалми ердан ташқари, суғориладиган ернинг ўзидан 1 миллион гектарга яқини ажратилиши белгиланди. Ўзингиз бир ҳисоб-китоб қилиб кўринг, қадрли дўстлар.

Агар шунча суғориладиган ернинг ҳар гектаридан 35—40 центнердан ғалла олсак — марра бизники.

Лалми ерлардан эса ўртача 10 центнердан ҳосил олинса, бу — яна қўшимча 500 минг тоннадан ортиқ ғалла демакдир.

Бир пайтлар ота-боболаримиз шундай ҳосил кўтаришган. Биз нима учун бугун унга эришолмаймиз?

Бунинг сабаблари бор.

Авваламбор, "пахта, пахта" деявериб, ғалла етиштиришдан бутунлай чиқиб кетдик. Унинг технологиясини ҳам унутиб қўйдик. Уруғчилик масаласида мутлақо иш олиб борилаётгани йўқ. Қисқа қилиб айтганда, ғаллачилик бизда ўгай соҳа бўлиб қолган.

Яна такрорлаб айтаман, республика бўйича ўртача 40 центнердан ғалла олиш, бу — қўлимиздан келадиган вазифа. Ахир, қачонгача олтинимиз, пахтамиз эвазига четдан ғалла олиб келамиз. Токи, ғалла мустақиллигига эришмас эканмиз, иқтисодий мустақиллик ҳақида гапириш ортиқча.

Лекин, бугунги кунда аҳвол жуда ачинарли. Ўзларинг айтинглари: нега Самарқанд вилоятининг Жомбой туманида айрим бригада ва хўжаликлар 60—65 центнердан хирмон кўтаради-ю, Тошкент вилоятида ва бошқа қолоқ туманларда бу кўрсаткич ўртача 22 центнердан ҳам ошмайди?

Қорақалпоғистонда сувли ердан олинган ўртача ҳосил 8 центнер бўлса, буни биз қандай баҳолашимиз керак?

Бунинг сабабини, биринчи навбатда, раҳбарларнинг масъулияти ва ерга муносабати сустигидан кўриш керак.

Нафақат СССР, балки бутун дунёдаги социалистик давлатларнинг пахта мустақиллигини таъминлаган мамлакатимиз, нима учун нон ва ғалла масаласида ўзининг мустақиллигига эриша олмайди?!

Мустақиллик, истиқдол ҳақида баландпарвоз гаплар билан юрган айрим ҳокимлар ва хўжалик раҳбарларига шу саволни беришимиз керак:

Барака топкурлар, халқимизнинг асосий озиқаси бўлмиш нон билан таъминлашда белни қаттиқ боғлаб, ўзларингги кўрсатинглари. Ҳақиқатда ҳам Ватан ва юрт мустақиллиги ва истиқболига садоқатли эканингизни сўзда эмас, амалда исбот қилинглари!

Ҳамма, айниқса ҳокимлар билиб қўйсин: бу масала бўйича сўроқ жуда қаттиқ бўлади! Бундан буён ҳар бир раҳбарнинг фаолияти Ватаннинг иқтисодий мустақиллигини таъминлашга нечоғли ҳисса қўшгани билан ўлчанади.

Шу маънода ўзимизни картошка билан таъминлаш масаласини олиб кўрсак, ҳеч қандай ақлга сиғмайдиган аҳволга дуч келамиз. Ўтган йили Голландиядан келтирилган 12 минг тонна уруғлик картошканинг 3 минг тоннаси чириб кетган. Сабаби — ишга масъулиятсизлик, халқ мулкига хиёнат. Аввало, технология талабига кўра июнь-июль ойларида экилиши лозим бўлган картошка, бир ой кеч — августда ерга тушган. Қолаверса, ихтисослашган сабзавотчилик институтимиз бўлатуриб, уруғликнинг бизнинг ша-

роитимизга мос келадиганини танлаб олиш учун ҳеч ким сафарбар қилинмаган. Бу ҳол бу йил ҳам такрорланганига нима дейиш мумкин? Бу иқтисодий қупорувчиликка ким жавоб беради? Ким айбдорларни жазолайди? Бундай ҳолатларни кўриб одам ёниб кетади!

Муҳтарам дўстлар!

Халқимиз бекорга "Ерни боқсанг, ер сени боқади", деб гапирмайди. Афсуски, ерга муносабатимизни ижобий баҳолаш қийин. Бошқа давлатлар билан солиштирганда, бизда ер унвдорлиги, ҳосилдорлиги бир неча марта кам эканини ҳамчамиз яхши биламиз-у, лекин нега тегишли чора кўрмаймиз?

Яна бир мисол: бугунги кунда одамларнинг эҳтиёжини қондириш учун ажратилган сувли томорқа ерлари майдони тахминан 700—750 минг гектарни ташкил этади. Томорқага ишлов бериб, катта даромад топиб, рўзгорини обод қилаётган миришкор деҳқонларимиз жуда кўп.

Шу билан бирга, айрим жойларда ҳар қаричи олтинга тенг бебаҳо томорқа ерларини ажриқ босиб ётганини кўрган одам: "Ажабо, ер эгаси ҳам шунчалик ношукур бўладими?!", деб ҳайратдан ёқасини ушлайди.

Қиссадан ҳисса шуки, томорқани ерни севган, ерга меҳри баланд, ерни улуглайдиган деҳқонларга беришимиз керак. Ерни тепган, ерни хор қилиб қўйган одамларни томорқадан маҳрум қилиш зарур.

Агар замонавий юксак деҳқончилик маданияти нуқтаи назаридан қарасак, Ўзбекистон шароитида 4 миллион 200 минг гектар сувли ер бўлса, ана шу майдонда аҳолининг бор-йўғи 7—10 фоизи ишлаб, иқтисодимизнинг, халқимизнинг қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига бўлган эҳтиёжини ҳар томонлама таъминлаши мумкин.

Қишлоқда истиқомат қилаётган аҳолининг қолган қисмини бошқа етарли даромад берувчи тармоқлар, саноат, қурилиш, савдо ва халқимизга хизмат қилувчи бошқа соҳаларга жалб этиш масаласини ҳал қилишимиз даркор.

Мисол учун, Жанубий Корея Республикасида 2 миллион гектар сўғориладиган ердан, яъни Ўзбекистонга нисбатан икки марта оз ердан олинадиган маҳсулот, 42 миллионлик халқини таъминлаб, яна экспортга ҳам жўнатилади. Қишлоқ хўжалиги соҳасида бор-йўғи 5—7 фоиз ишловчи аҳоли банд, хулосани ўзингиз чиқараверинг.

Ҳурматли халқ ноиблари!

Шу йилнинг 1 июлидан жумҳурият ҳаётида, иқтисодий ислохотларни ривожлантириш соҳасида янги босқич бош-

ланди. Янги миллий пул бирлиги — сўмни муомалага киритдик. Биз бу муҳим ишга узоқ ва пухта тайёргарлик кўрдик. Миллий валюта — бу миллий ғурур, давлат мустақиллиги рамзи ҳамда эгамен давлат белгисидир. У юксак қадр-қиммат ва куч-қувватга эга бўлмоғи керак.

Бунга эса рақобатга бардошли маҳсулотларнинг, шунингдек, захираларнинг старлилиги билан эришилади. Асосий вазифа миллий пул бирлигимизни мустаҳкамлаш ва уни дунёда ҳамма бирдай қадрлайдиган валютага айлантиришдан иборатдир.

Жумҳуриятимиздаги ҳар бир кишининг, корхонанинг фаровонлиги муомаладаги миллий валютанинг барқарорлигига боғлиқ эканини ҳеч қачон эсимиздан чиқармаслигимиз керак.

Ўз валютамининг барқарорлиги ва эркин муомаласини таъминлаш учун ишлаб чиқилган ва ҳукумат қабул қилган тўртта дастурни амалга оширишимиз зарур.

Биринчидан, сўмнинг харид қувватини ошириш учун тез орада бозорларни харидоргир маҳсулотлар билан тўлдириш зарур. Асосий вазифа халқнинг энг зарур эҳтиёжларини қондириши керак бўлган ўз маҳсулотларимизни ишлаб чиқаришни кўпайтиришдан иборат.

Бунинг учун биз халқ истеъмол маҳсулотлари ишлаб чиқарадиган корхоналарга ҳар томонлама ёрдам бериб борамиз, инвестицияларни биринчи навбатда ўша тарафга йўналтирамиз, уларни хом ашё ва кредит ресурслари билан таъминлаймиз. Ушбу йўналиш бўйича сезиларли ижобий ўзгаришлар бор. Истеъмол товарлари ишлаб чиқариш йилдан-йилга кўпайиб бормоқда. Бу — энгил, озиқ-овқат ва маҳаллий саноатлар хизматидир.

Аҳолига сотилаётган истеъмол товарларининг умумий ҳажмида ўзимизда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар улуши ортиб бормоқда. Бу ҳол, шубҳасиз, барчамизни қувонтиради, лекин хотиржамликка берилмаслигимиз керак.

Биз ҳали кўплаб зарур озиқ-овқат ва саноат маҳсулотларини четдан олиб келишга мажбур бўляпмиз. Бу муаммони тезроқ ҳал этиш лозим.

Иккинчидан. Биз такрор-такрор таъкидлаганимиздек, ислоҳотнинг асосий йўналишларидан бири — экспорт имкониятларини кенгайтириш, корхоналарни экспорт учун маҳсулот ишлаб чиқаришга мувофиқлаштириш, жаҳон бозорида ўзимизнинг мустаҳкам мавқеимизни эгаллашдир. Бундан кейин ҳам экспорт учун маҳсулот ишлаб чиқариш йўлини белгилаб олган корхоналарга хом ашё билан таъ-

минлашда ҳам, инвестиция олишда ҳам имтиёзлар бериб борамиз. Биз шундай имкониятлар, шундай механизмлар яратайликки, токи корхоналаримиз жаҳон бозорида рақобатга бардош бера оладиган маҳсулот ишлаб чиқаришга тўла юз тутсин.

Улар ўз маҳсулотлари билан жаҳон бозорига чиқиб, қатъий валюта ишлаб топишни ўрганишлари ва республика хазинасини тўлдиришлари шарт. Бу уларнинг давлат олдидаги, ўз жамоалари олдидаги, бутун халқ олдидаги вазифаси, муқаддас бурчидир.

Учинчидан. Молия-кредит сиёсатини изчил ўтказиш шарт. Биз ўз молиявий қувватларимиздан тсжаб-тергаб, ҳисобдонлик билан фойдаланишни ўрганайлик, унинг сочилиб кетишига йўл қўймайлик. Халқ ҳўжалигига сарфланган ҳар бир сўм катта фойда билан қайтиши ва республиканинг эртанги кунини учун, келажаги учун ишлаши шарт.

Корхоналар, ишбилармонлар давлатдан олган маблағлари, кредитларини фойдали ва аниқ мақсадлар учун йўналтириш масъулиятини таъминлаш ёзилмаган қонунга айланиши шарт. Айни пайтда кредитларни ўз вақтида қайтаришга ҳам ўрганиш керак. Ва ўз навбатида кредит бериш шартлари шундай бўлсинки, корхона қарз олиш масъулиятини доим ҳис этиб турсин. Ундан маҳсулот ишлаб чиқаришни кўпайтириш учун самарали равишда фойдаланишга ҳаракат қилсин.

Тўртинчидан. Энг муҳим масала — ички бозоримиздаги истеъмол моллари ва муомаладаги нақд пул ҳажмининг мутаносиблигини таъминлаш — пул қадрини сақлаш ва кучайтиришнинг асосий гарови ва шартидир. Фақатгина шу йўл билан инфляцияга қарши курашиш ва унинг даражасини кескин пасайтириш имконига эга бўлишимиз мумкин. Фақат шунинг ҳисобидан миллий валютамыз саломатлигини сақлаймиз.

"Сўм"имиз қандай куч билан ишлай бошлаганини биз ҳаммамиз ҳис этиб улгурдик. Деҳқон бозорида нарх-наво кескин тушди, пулнинг қадрсизланиши кескин даражада пасайди. Ва бу ижобий жараёни мустаҳкамлаш керак.

Зикр этилган фикрларнинг асосий маъноси шуки, муомаладаги пул ҳажмини кўпайтирмаслик, яъни пул эмиссиясининг ошишига, пулнинг аҳоли қўлида ушланиб қолишига йўл қўймаслик керак. Ҳаётдаги оддий бир қоидага эътибор берайлик: аҳолининг қўлидаги нақд пулнинг ҳажми кўпайиши билан одамларнинг ҳаёт даражаси ўсмайди.

Дастгоҳ — ўз қўлимизда деб, миллий пулимизни кўпроқ босиб чиқариш, шунинг ҳисобидан, аҳоли қўлига кўпроқ қуруқ пул етказиб бериш бугунги кунда қийин вазифа эмас.

Ҳаёт даражаси ўсишига эришмоқ учун, албатта, меҳнатчилар оладиган маош, нафақахўрларга бериладиган нафақа, студент ва ўқувчиларнинг стипендияси, умуман одамларнинг даромадлари ўсиши керак. Лекин пул ҳажми ўсишига нисбатан, ундан ҳам олдин ички бозоримиздаги моллар ва пулли хизматлар ҳажмини тез суръатлар билан оширишни таъминлашимиз лозим.

Содда қилиб айтганда: ҳар қайси кишининг киссасида бўлган пулига бозоримизда етарли даражада керакли мол ва эҳтиёжимизни қоплайдиган хизмат турлари бўлиши керак.

Азиз дўстлар!

Ислохотларимизнинг муҳим тамойилларидан бири — аҳолининг кам таъминланган табақаси, яъни, қариялар, ногиронлар, болаларни муҳофаза остига олиш, уларни пухта ҳимоялашдир. Ёшларнинг билим олиши, касб-ҳунар эгаллаши, иш билан таъминланишига ҳар томонлама ёрдам бериш давлатимизнинг муқаддас бурчидир.

Бундай керакли ва савобли мақсадларни амалга оширишда биз аҳолининг ўз-ўзини бошқариш тизимига, бугунги ҳаётимизда катта аҳамиятга эга бўлган маҳаллаларга суяниб ишлашга қарор қилдик.

Ҳар бир банкнинг маҳаллий бўлимларида махсус ҳисоб варақалари орқали, маҳаллалар қарорларига биноан, кам даромадли ва муҳтож oilаларга ёрдам бериш ҳақида фармон чиқардик.

Ишонамизки, бундай олижаноб ишларни ҳаётга татбиқ этишда, адолат сақлашда маҳаллаларимизнинг оқсоқоллари ва ишончли фаоллари ўз куч-ғайратини кўрсатади ва халқимиз назарида обрўсини янада оширади.

Ижтимоий ёрдам беришнинг ҳам яхлит, пухта бир тизими ишлаб чиқилиши даркор. Бунда давлат ва жамоатчилик идоралари, айниқса касаба уюшмалари, турли хайрия жамғармалари биргаликда ҳаракат қилмоғи жоиз.

Азиз дўстлар!

Биз қураётган жамият адолат ўрнатишни, ҳеч кимни огир аҳволда ва муҳтожликда қолдирмасликни ўзининг энг катта мақсади деб билади. Унинг оёққа туриши учун зарур ёрдам беради. Шундай экан, илгари айтган бир гапимни

яна такрорлайман: Инсон — ислоҳот учун эмас, ислоҳот — инсон учун хизмат қилиши керак.

Айни вақтда ҳар қайси инсон, авваламбор, фарзандларимиз республикамизнинг тараққиёт сари қўйган ҳар бир қадамини ўз орзу-ниятлари ушалиши учун туғилган яна бир имконият деб англаши лозим. Бунинг учун биз болаларимизни собитқадам, ҳақиқий ватанпарварлик руҳида тарбиялашга эътибор беришимиз керак.

Бундай тарбия асосида авлодлар ворислиги ётмоғи керак. Бизнинг онгу шууримизга катталарга ҳурмат, ишда, одамлар билан муомала-муносабатда ота-онамиздан ўрناк олиш, ота-боболаримиз бошлаган ишни давом эттиришдек олижаноб туйғулар сингдирилган. Халқимизнинг бу анъанасини ҳар томонлама ўстиришимиз ва мустаҳкамлашимиз зарур.

Бу муҳим вазифани бажариш учун ўқув ва тарбиядаги услубларни муттасил такомиллаштирмоқ керак.

Ҳам давлат, ҳам ижтимоий ташкилотлар, янги пайдо бўлаётган бирлашмалар ва жамғармалар ўз кучларини муҳассаслаштириб, бир ёқадан бош чиқариб, маҳалла-мактаб-оила ҳаракатларини амалга оширишда, жисмонан бақувват, ахлоқан етук, руҳан соғлом авлод тарбиялашда ҳеч қандай куч ва маблағларини аямасликлари керак.

Бундай сиёсат фаровон ва мустақил Ўзбекистонимизнинг пойдеворини мустаҳкам қилишимизда устувор давлат дастурига айланиши даркор. Бизнинг барча маънавий, ахлоқий, иқтисодий, ижтимоий-сиёсий муносабатларимиз ана шунга суяниши лозим.

Ахир, маданиятимиз, тарихимиз — бизнинг энг катта, кўз қорачиғидек асрайдиган бойлигимиз. Улар ҳеч қачон эскирмайди, инқирозга юз тутмайди, яроқсиз ҳолга келмайди. Улар одамни, жамиятни маънан ёшартириб турадиган бебаҳо неъматлардир. Ана шу неъматдан ҳар бир кишини баҳраманд этиш — биз қураётган жамиятнинг асосий мақсадидир.

Яқинда, шу ўқув йили бошланиши билан, Тошкентнинг эски шаҳар қисмида 24-мактабнинг янги биноси қуриб битказилди. Бу мактаб бугунги замонавий ҳаёт талабларига жавоб берадиган ўқув даргоҳига айланди. Бир қарашда, бу мамлакат миқёсида, Тошкент шаҳри миқёсида унчалик кўзга ташланмайдиган воқеа. Лекин, бунга бошқача кўз билан қарасак, шу мактабда тарбия олаётган 1800 боланинг 1800 оиласи мана шу ғамхўрликдан баҳраманд ва бахтиёр бўлганига мен ишонаман.

Қани энди, шундай олижаноб воқеалар юртимизда, ҳар бир шаҳар, туман ва қишлоқда янада кўпроқ бўлса! Қани энди, ҳар қайси ҳокимлик вазифасида ўтирган, ўзини халқ етакчиси деб ҳисоблайдиган раҳбар биттадан шунга ўхшаш мактаб қурса!

Шундай олижаноб вазифани ўз зиммасига олиб, ҳамма имкониятларини сафарбар этиб, жойлардаги ҳокимларимиз ҳар бир туманда камида биттадан замонавий, ҳавас қилса арзигулик мактаб қуради деб ишонаман!

Ўзларинг бир ҳисоблаб чиқинглар, шу ишимиз билан қанча фарзандлар ва уларнинг ота-оналарини рози қилардик!

Биз қураётган жамият чинакам инсонпарварлик жамияти бўлиши даркор.

Ўзбекистонда яшаётган ҳар бир инсон, ҳар бир миллат вакили ушбу ҳаёт неъматларидан баҳраманд бўлиш ҳуқуқи ва имкониятларидан фойдалана олсин.

Уларнинг ҳар бири бошини баланд кўтариб, фахр ва гурур билан: "Мен — озод ва обод Ўзбекистоннинг эркин фуқаросиман!", дея олсин.

Ҳурматли депутатлар!

Ўзбекистон парламенти ўз вазифасини шараф билан адо этди.

Давлатчилигимиз, иқтисодий ислохотлар ва умуман янги ҳаёт биносига тамал тошларини қўйиш сизларга — мана шу муҳташам залда ўтирган инсонларга насиб этди. Бу — катта бахт.

Конституцияда кўзда тутилган ва сизлар тасдиқлаган Олий Мажлис фаолиятига келсак, сайловга ҳозирдан тайёргарликни бошлашимиз керак.

Илгари баёнот бсрганимиздек, янги сайлов кўп партиялилик асосида, жамиятдаги барча сиёсий кучлар, ижтимоий табақаларнинг кенг иштирокида, халқаро ташкилотларнинг кузатуви билан, ҳақиқий демократик тарзда ўтишига шак-шубҳа йўқ.

Табиийки, сайловда қатнашадиган ҳар бир партиянинг, ҳар бир жамоат ташкилотининг ўз дастури ва ўз шиорлари бўлади. Аммо, бизнинг фикримизча, янги сайловларда бизнинг умумий миллий шиорларимиз, давлат аҳамиятига эга умумий мақсадларимиз ҳам баралла жаранглаши зарур.

Шундагина биз умуммиллий жипсликни ва аҳилликни таъминлай оламиз. Айни замонда умуммиллий шиорлар сайловга қатнашувчи турли партиялар ва жамоат ташки-

лотларининг дастурларига ҳам ижобий таъсир этади деб ишонсак бўлади.

Сайловдан олдин халқимизнинг эътиборини ва ҳаракатини жалб этувчи мақсадларни ҳаётимизнинг ўзи аниқ ва равшан этиб олдимизга қўйяпти. Уларнинг барчаси халқимизнинг дилида ва тилида турибди.

Хуш, бу шиорларнинг мазмуни ва моҳияти нималардан иборат?

Биринчидан, бугунги устувор ақидамызда собит бўлайлик, яъни — жамиятимиздаги тинчлик, осойишталик ва барқарорликни янада мустаҳкамлайлик!

Иккинчи шиоримиз: Маънавият ва маърифатни юксак даражага кўтарайлик! Умумбашарий ва миллий қадриятларни уйғунлаштириш негизида миллий онг ва демократик тафаккур тарбиясини кучайтирайлик!

Учинчидан, қонун устуворлиги заминидан кучли тартиб ва интизом ўрнатайлик! Ирқи, миллати ва эътиқодидан қатъи назар, ҳар бир фуқаронинг ҳақ-ҳуқуқларини таъминлайлик!

Тўртинчи шиоримиз: иқтисодий ҳаётимизда мулк шаклини ўзгартириб, мулкни ўз эгасига топширайлик! Эркинлик, тадбиркорлик ва ташаббускорлик асосида халқимизга фаровон ҳаёт яратиб берайлик!

Бешинчидан, жамиятимизда ўтказилаётган ислохотлар ва иқтисодимизни такомиллаштириш эвазига халқимизнинг реал даромадларини ва ҳаёт даражасини кўтарайлик!

Олтинчи вазифа. Давлатчилик тизимини мустаҳкамлайлик, дўстлик, ўзаро ҳурмат ва ҳамкорликни бош мезон этиб, дунё ҳамжамиятида муносиб ўринни эгаллайлик!

Еттинчи ва барча эзгу орзуларимизни мужассамлаштирган шиоримиз: келажагимиз учун, фарзандларимизнинг бахту саодати учун яшайлик ва ҳалол меҳнат қилайлик! Авлодларга озод ва обод ватан қолдирайлик!

Ўйлайманки, бундай олижаноб мақсадлар ҳаётимизни эзгу мазмун ва мақсад билан бойитади, ҳар бир партиянинг, ҳар бир жамоат ташкилотининг, ҳар бир ижтимоий табақанинг, ҳар бир Ўзбекистон фуқаросининг орзу-ўйларига монанд келади ва улар томонидан маъқулланади.

Азиз дўстлар!

Кузлаган мақсадларга эришиш йўли жуда мураккаб ва мушкул. Лекин биз унинг маълум қисмини — авваламбор

энг оғир қисмини босиб ўтишга муваффақ бўлдик. Асоратли тебранишлар ва зиддиятлар бўлмади. Ишлаб чиқаришда ўпирилишларга ва аҳоли турмуш даражасининг кескин пасайишига йўл берилмади. Давлатимиз, миллатимиз, эл-юртимизнинг обрў-эътиборини юксалтириш йўлида катта қадам қўйилди. Бунда депутатлар меҳнати, улар қабул қилган қонунлар ва қарорларнинг хизмати ва улуши катта бўлди. Буни ҳеч ким ва ҳеч қачон инкор қилолмайди.

Йиллар ўтар, лекин сизларнинг, ҳурматли халқ ноиблари, фаолиятингиз, қилган ишларингиз ўз тарихий аҳамияти билан миннатдор халқимиз ва авлодларимизнинг қалбида абадий сақланади.

Тарих ва халқимиз олдида мустақиллигимизни мустаҳкамлаш, шу заминда яшаётган барча кишиларга муносиб ҳаёт яратиб беришдек янгидан-янги ва улкан вазифалар турибди.

Ишонаманки, бугун шу залда ўтирган, катта ҳаёт мактабини кўрган инсонларнинг ҳаммаси эртага қаерда бўлишидан, қандай лавозимда, ким бўлиб ишлашидан қатъи назар, ватан олдидаги бурчини охирига қадар шараф билан адо этади.

Яратган Тангримизга ато этган тақдир насибаси учун шукроналар айтиб, эл-юртимизни бало-қазолардан асрашни, ҳалол ва пок ниятлар билан яшаётган халқимизга, унинг эзгу ниятларига мадад беришини тилаб қоламиз.

Ун иккинчи чақирғ
Ўзбекистон Республикаси
Олий Кенгашининг
XVI сессиясида сузланган нутқ,
1994 йил 22 сентябрь

МУСТАҚИЛЛИК — УЛКАН МАСЪУЛИЯТ

1994 йил 13 октябрь кuni Тошкентда Вазирлар Маҳкамасининг йиғилиши бўлди. Уни республика Президенти Ислom Каримов бошқарди. Йиғилишда вазирликлар, давлат қўмиталари, ташилотлар, уюшмалар, концерн ва корпорациялар раҳбарлари, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимларининг ўринбосарлари иштирок этди.

Вазирлар Маҳкамаси йиғилишида 1994 йилнинг тўққиз ойида республика бюджети бажарилишининг якунлари, ўзаро ҳисоб-китобларни яхшилаш, пул муомаласини янада барқарорлаштириш, миллий валюта — сўмнинг харид қувватини мустаҳкамлаш чора-тадбирлари ҳамда республика ички бозорини озиқ-овқат, саноат моллари билан тўлдириш масалалари муҳокама этилди.

— Мустақиллик шароитида яшаш, ишлаш кўнгилга бир олам ғурур ва шукуҳ бахш этибгина қолмай, ҳар бир вазир, раҳбар, ҳатто оддий фуқаро зиммасига улкан масъулият ҳам юклайди, — деди Президент Ислom Каримов мажлисни очиб. — Зеро, Ўзбекистонда яшаётган ҳар бир фуқаронинг кuni қандай кечади, таъминоти нима бўлади, мустақил ватанимизнинг порлоқ келажаги нечук барпо этилади — бу саволлар қаршисида барчамиз жавобгармиз. Илгари бирон бир муаммо туғилса, Москвада ҳал этиларди. Бугун эса, тақдиримиз ўз қўлимизда, демакки, ҳар бир муаммонинг ечимини ҳам ўзимиз топишимиз керак. Бу эса теварак-атрофимизда, қўшни мамлакатларда рўй бераётган воқеаларга тийрак кўз билан қарашимиз, сезгир бўлишимиз, улардан ўзимизга керакли хулоса чиқариб олишимизни тақозо этади. Чунки, ҳсч бир мамлакатнинг

иқтисодиёти, умуман ҳаёти ташқи оламдан узилган ҳолда кечмайдди.

Шу маънода, куни кеча Москва Банклараро валюта биржасида рўй берган фавқуллодда воқеа, яъни Россия рублининг АҚШ долларига нисбатан қадри кескин пасайиб кетиши бизни ҳушёр тортириши даркор, деди Президент. Бу, таъбир жоиз бўлса, огоҳлантирувчи қўнғироқдир. Бундай дефлансининг сабаби шундаки, биздаги кўплаб йирик корхоналарнинг фаолияти ҳали ҳам Россия билан чамбарчас боғлиқ. Биз у ердан турли маҳсулот ва кўплаб бутловчи материаллар оламиз. Рублнинг қадрсизланиши ана шу материалларнинг нархига таъсир этиши мумкин. Шу жиҳатдан, тузилган шартномаларни бажаришда, янгиларини тузишда вазирликлар, корхоналар раҳбарлари, мутахассислар ўта ҳушёрлик билан иш кўришлари талаб этилади.

Масаланинг яна бир томони шундаки, Москвада рўй берган ана шу воқеа бизнинг бозоримизга қандай таъсир ўтказадими? Бизда ҳам шунга ўхшаш вазият вужудга келмайдими? Бунинг олдини олиш учун нималар қилиш керак? Бугун бу ерда мана шу мураккаб саволларга ҳам жавоб топишимиз, амалга оширишимиз зарур бўлган чора-тадбирларни белгилаб олишимиз лозим.

Шу ўринда пулнинг қадрсизланишига асосан нима сабаб бўлади, деган саволни ўртага қўйиб, таҳлил қилиш жоиздир.

Мутахассислар, қолаверса, ҳаммамиз ҳам яхши биламизки, бунинг сабаби муомалада ортиқча, бошқача қилиб айтганда, товар билан таъминланмаган нақд пулнинг кўпайиб кетишидир. Хўш, бу "ортиқча" пул қандай пайдо бўлади? Мана шу ерда ўзаро тўловлар муаммоси келиб чиқади. Айтайлик, бир корхона зарар кўриб ишлайди, бошқа корхоналардан қарз, банкдаги ҳисоб варақасида пули йўқ. Лекин унга турли йўللار билан кредит берилаверади. У шу ҳисобдан ходим ва ишчиларига маош тўлайди. Кўриб турибсизки, ортиқча, товар билан таъминланмаган пул муомалага чиқади. Агар бундай корхоналар мамлакат бўйича ўнта, юзта бўлса-чи? Буёғини ўзингиз тасаввур қилаверинг. Димоқчиманки, пул қадрсизланишига асосий сабаб — корхоналарнинг амалга оширилмаган ўзаро тўловлари — бир-биридан қарзидир. Биз бу хавфнинг олдини олиш мақсадида марказ ва вилоятларда кредит бериш бўйича махсус комиссиялар тузган эдик. Афсуски, улар зиммасига юклатилган вазифани тўла бажармаяпти.

Йўқса, республика корхоналарининг ўзаро-қарзи 5 миллиард сўмдан ортиб кетганини қандай тушунмоқ керак?

Энди ўзаро қарз қандай пайдо бўлишини кўриб чиқайлик. Дейлик, бир корхона муайян маҳсулотни ишлаб чиқаради. Албатта уни сотиши керак. Шунда бепарволикка йўл қўйилади. Маҳсулот тўлов қобилиятига эга бўлмаган, яъни пули йўқ харидорга жўнатиб юборилади. Демакки, сотувчи маҳсулоти учун пул ололмайди. Бундан ташқари, маҳсулот ишлаб чиқариши учун бировдан хом ашё олган, электр қуввати, газ ва бошқа сарф-харажат қилган. Ўз навбатида ишлаб чиқарувчи ҳам бировдан қарз. Шу йўсин охири топилмайдиган "қарзлар занжири" пайдо бўлади.

Бунга йўл қўймаслик учун нима қилиш керак? Ҳар бир ишлаб чиқариш корхонаси тўлов қобилиятига эга харидор-гагина маҳсулот етказиб бериши, бунга ана шу вазирлик, корхона раҳбари шахсан масъул бўлиши лозим. Афсуски, бизда кўплаб раҳбарлар ҳисоб-китобни пухта билмайди, бу ишлар билан жиддий шуғулланмайди. Гўё бу масалаларни улар учун ҳукумат, Молия вазирлиги, банк счиб бериши керак! Энди ишга бундай ёндошишга чек қўйиш пайти келди. Қайсики раҳбар "текин"га маҳсулот берса, ҳақини вақтида ундириб ололмаса, бунинг оқибатида ишчилари маошсиз қолса, ана шу одамлар олдида ўзи жавоб беради. Токи улар маошсиз қолишига ким сабабчи эканини аниқ билиб қўйсин, ҳукуматдан, банкдан пул берилмаяпти, деб беҳуда ранжиб юрмасин. Ёки ўзаро тўлов амалга ошмаслиги оқибатида ун, ўсимлик ёғи, шакар каби зарур маҳсулотлар таъминотида бирон узилиш рўй берса, бундан албатта аҳоли жабр кўради. Хўш, бунга ким жавоб беради? Яна такрорлайман, вазирлар, корхона раҳбарлари, билиб қўйинглар, бу борада талаб қаттиқ бўлади, деди Президент.

Биз бозор иқтисодиётини шакллантириш, мулкни давлат тасарруфидан чиқариш борасида бир қанча қонунлар қабул қилганмиз. Мен келтирган мисоллардан кўриниб турибдики, вазирликлар, корхона раҳбарлари ана шу қонунларга тўла амал қилмаяпти. Шундай экан, Адлия вазирлиги, Прокуратура, Хўжалик суди қаёққа қараяпти? Нега улар баъзи муттаҳамларга қарзни тўлаш шартлигини эслатиб қўймайди. Қонунга мувофиқ жавобгарликка тортмайди? Ахир, биз ҳуқуқий давлат барпо этяпмизку! Шундай экан, бу давлатда қонунлар сўзсиз бажарилиши шарт эмасми?!

Умуман, бу вазиятдан чиқишнинг йўли борми? Бор. Бу йўл — хусусийлаштиришни жадал амалга оширишдир, деяртаъкидлади Ислом Каримов. Чунки, корхонанинг ҳақиқий эгаси бўлса, у бир мисқол ҳам маҳсулотни бировга тескинга бермайди. Ҳақини нима қилиб бўлсада, ундириб олади. Шунинг учун мулкни давлат тасарруфидан чиқариш жарасинини чуқурлаштириш, одамлар онгига мулкка эгалик ҳиссини янада теранроқ сингдириш даркор.

Инфляцияни пасайтириш, миллий валютамининг харида қувватини мустаҳкамлашнинг яна бир йўли пул эмиссиясини камайтириш, яъни одамлар қўлида пул тўпланиб қолишига йўл қўймаслик, уни товарлар таклиф этиш, хизмат кўрсатиш орқали банкка қайтаришдир. Афсуски, жойларда бу борада ҳам етарли чора-тадбирлар кўрилмаяпти. Қорақалпоғистон Республикасида, Хоразм, Жиззах, Сурхондарё вилоятларида берилган пулнинг ўртача 70—75 фоизи одамлар қўлида қолиб кетяпти. Вилоят ва туман ҳокимлари эса ойлик бериш учун пул юборинг, дейишдан нарига ўтмаяпти. Ваҳоланки, улар ички истеъмол бозорини тўлдириш, янги пуллик хизмат турларини ташкил этиш ҳақида қайғуриши керак!

Биз Ўзбекистоннинг танлаган ўз йўли бор деймиз. Иқтисодийнинг устувор тармоқларига инвестициялар бериш, аҳолининг турмуш даражаси пастлаб кетишига йўл қўймаслик ана шу йўлимизнинг муҳим жиҳатларидандир, деди Президент. Ўзингиз ўйланг, пахта ва ғалла етиштиришга, Дўстлик ва Асакадаги автомобиль заводлари қурилишига, Мингбулоқ ва Кўкдумалоқ нефть конларини ўзлаштиришга, ободонлаштириш ишларига маблағ ажратмай бўладими? Ахир, улар орзу қилаётган буюк келажакимизни таъминлайдиган, охир-оқибатда бизни иқтисодий мустақилликка олиб чиқадиган соҳалар-ку! Қолаверса, нефть ва ғалла билан ўзимизни таъминласак, шунинг ўзиёқ йилига қарийб 1 миллион тонна пахта толасини тежаш имконини беради. Ҳадемай, бу сарфлаган маблағларимизнинг, фидокорона меҳнатимизнинг самарасини кўрамиз! Ёки баъзи Ҳамдўстлик мамлакатларидагидек, одамларнинг 2-3 ойлаб, ҳатто ярим йиллаб маош олмаслигига йўл қўйиш мумкинми?

Йўқ, асло! Халқимизнинг табиати шундайки, уйда бир қоп-ярим қоп ун, озгина ёғ, шакар, чой захираси бўлмаса, ўзини хотиржам сезмайди. Шукрки, республикамизда ана шундай энг зарур маҳсулотлар етарли миқдорда ғамлаб қўйилган. Бундан одамларнинг кўнгли тўқ бўлсин. Шундай

экан, халқимиз яратган бойликни асраб-авайлашимиз, мамлакатимизда молия интизомини янада мустаҳкамлашимиз, ички бозоримизни зарур озиқ-овқат ва саноат моллари билан тўлдиришимиз, қисқача айтганда, иқтисодиёт қонунларига амал қилиб ишлашимиз ва яшашимиз лозим. Зеро, барчамизнинг мақсадимиз бир. У ҳам бўлса, ватанимизни обод, халқимизнинг ризқини тугал кўриш, ана шу эзгу мақсад йўлида хизмат қилишдир, деди Президент пировардида.

УЛУҒБЕК РУҲИ БАРҲАЁТ

Хонимлар ва жаноблар!

Муҳтарам дўстлар! Ватандошлар!

Бугун биз буюк аجدодларимиздан бири, дунёга машҳур аллома Муҳаммад Тарағай Улуғбек таваллудининг 600 йиллигини нишонлаш учун қадимий ва навқирон, гўзал шаҳри азим — Самарқандга йиғилдик.

Шу ҳаяжонли дақиқаларда инсоният тараққиёти тасдиқлаган бир ҳақиқатни яна бир бор эслатмоқчиман: тарихи бўлмаган халқнинг келажаги ҳам бўлмайди.

Неча асрлар, неча минг йилларни қамраб олган улуғ тарихимизнинг инсоният ривожига катта из қолдирган бир қисми Мирзо Улуғбек фаолиятида мужассам бўлган.

Бугун насл-насабимизни эслаш ва тикдаш замони келган бир даврда, келажагимизни қураётган бир вақтда катта ғурур ва ифтихор билан айтишимиз мумкин: бизларнинг томирларимизда Улуғбек қони бор, юрагимизда Улуғбек руҳи барҳаётдир.

Бугун бизнинг мамлакатимизни, бизнинг салоҳиятимизни тан олаётган давлатлар ва халқлар бир нарсани яхши англамоқда: Улуғбекдай муносиб фарзандлари бўлган миллат ҳар қайси замонда ва ҳар қандай шароитда ҳам янгидан-янги ғояларни яратишга ва ривожлантиришга қодир халқдир.

Бугун Улуғбекни эсламоқ — асрлар тарихий адолатини ва буюк қадриятларимизни қайтадан тикламоқ, кўнгилларни ифтихорга тўлдирмоқдир. Ва бизнинг миллий-маънавий илдизларимизнинг нақадар теран ва нақадар бақувват эканлигини исботламоқдир.

Биз бошқаларни камситиш ниятидан йироқмиз. Аммо бугунги айрим салтанатлар аҳли қабила-қабила бўлиб яшаган замонларда бизнинг муборак заминимизда илму

фан барқ уриб яшнагани, табиий илмлар, хусусан, тиббиёт, математика, астрономия каби фанлар мадрасаларда ўқитилгани, илмий академиялар ташкил этилиб, мағрибу машриққа ном таратганини эсласак ва бундан ҳар қанча гурурлансак арзийди.

Азиз дўстлар!

Мирзо Улуғбекдай беназир алломанинг ўрта асрлар шароитида намоён этган илмий жасорати бугунги кун олимларини ҳам ҳайратга солмасдан қўймайди.

Тақдир бу улуғ зотнинг зиммасига беҳад улкан ва машаққатли вазифалар юклади. Буюк саркарда Амир Темур бунёд этган салтанатнинг вориси бўлишдек мислсиз синов айнан унга насиб этди.

Чексиз ақл-идроки, азму қатъияти, одилона сиёсати билан Мирзо Улуғбек қарийб қирқ йил мобайнида Мовароуннаҳр диёрининг донишманд ҳукмдори бўлиб, халқларнинг азалий орзуси — тинчлик, тотувлик, ҳар томонлама тараққиётни қарор топтириш йўлида мислсиз шижоат ва матонат кўрсатди.

Мирзо Улуғбек, аввало, илмий фаразлар билан эмас, балки соф амалий услубда ижод қилди. Минглаб юдузларни жамлаган мукаммал харита ва бугунги энг замонавий ҳисоблардан деярли фарқ этмайдиган мукаммал астрономик жадвалини яратди.

Унинг ҳаёти ва ижоди ўзбек халқи маънавияти пойдеворида қўйилган тамал тошларидан бири бўлиб, халқимизнинг ўрта асрларда фундаментал фанга нечоғлик буюк аҳамият берганини кўрсатади.

"Зижи жадиди кўрагоний" деб номланган Улуғбек астрономик жадвали ўрта асрларда латин тилига таржима қилиниб, Европа олимлари орасида кенг тарқалгани бу фикримизнинг яққол исботидир.

Мирзо Улуғбек ўз умрини келажак учун, бугунги ҳаёт учун фидо этди. Ўша узоқ замонларда башарият тараққиётини ўйлаб яшади, ўз авлодлари асрлар оша тартиб этак-так маърифатли бир жамиятни орзу қилди. Ҳар қандай миллат ҳам Улуғбекдай фарзандни тарбия этгани учун гурурланиши табиий ҳолдир. Чунки бундай инсонлар фақат ўз халқига эмас, балки умумбашарий цивилизация учун ҳам хизмат қилади ва жаҳоннинг эътиборини қозонади.

Муҳтарам дўстлар!

Биз бугун тафаккуримизда, ҳаётимиз ва тақдиримизда рўй бераётган улкан ўзгаришларни Улуғбек сингари ажодларимиз руҳига таяниб амалга оширмоқдамиз.

Буюк давлат пойдеворини қуриш, дунёда ўзимизга муносиб ўринни эгаллашда Ал-Беруний, Ибн Сино, Муҳаммад Хоразмий, Аҳмад Фарғоний, Ал-Бухорий, Ат-Термизий, Амир Темур, Мирзо Улуғбек, Хожа Баҳоуддин Нақшбанд, Алишер Навоий, Бобур Мирзо каби боболаримизнинг бебаҳо мероси ҳамиша бошимизни баланд, қаддимизни тик қилади, халқимизнинг кучига-куч, ғайратига-ғайрат, ишончига-ишонч қўшади.

Азиз юртдошлар!

Биз бугун узоқ давом этган ғафлат уйқусидан уйғондик. Тарихимизни, маданиятимизни, ўзлигимизни танидик ва тиклай бошладик.

Улуғбекнинг муборак қадами теккан заминда янги ва эркин жамият барпо этиш вазифаси сизу бизга насиб этди.

Буюк давлат қуришни кўзлаб, порлоқ келажак учун, фарзандларимиз иқболи учун, авлодларга озод ва обод Ватан қолдирмоқ учун яшаш ва ҳалол меҳнат қилиш Ўзбекистонда истиқомат қилаётган ҳар бир инсоннинг муқаддас бурчидир.

Хонимлар ва жаноблар!

Азиз дўстлар!

Мирзо Улуғбекнинг умумбашарий қадриятларга қўшган ҳиссаси беқиёс бўлиб, у бугунги кунда ҳам ҳаётимизда улкан аҳамият касб этмоқда ва Ўзбекистоннинг халқаро обрўсини ошириш йўлида катта хизмат қилмоқда. Буюк аждодимиз Улуғбек номи берилган маънавият масканлари, маҳаллалар, кучалар ва шаҳарлар жуда кўп. Юртимизда дунёга кўз очаётган ҳар ўн чақалоқнинг бирига эзгу ният билан Улуғбекнинг муборак исми бериляпти деб айтсак, муболаға бўлмайди.

Буларнинг барчаси — миллатимизнинг буюк алломага бўлган чексиз ҳурмати ва эҳтиромидан дарак беради.

Улуғбек таваллудининг 600 йиллиги дунёнинг кўплаб мамлакатларида нишонланаётгани биз учун гоят қувончлидир. Биз бу воқеаларни дунё афкор оммасининг Мирзо Улуғбекка ва уни вояга етказган юртга, халққа ва унинг тарихига самимий ҳурмати деб биламиз.

Сўзимни якунлар эканман, узоқ-яқиндан келган сиз, азиз меҳмонларга ва шу қутлуг анжуманнинг барча иштирокчиларига биз билан биргаликда Мирзо Улуғбек руҳини шод этганингиз учун чин қалбимдан ташаккурлар билдирмоқчиман.

Улуғбек кунларида дунёнинг кўплаб мамлакатларидан келган азиз дўстларимизга алоҳида миннатдорлик сўзларини айтмоқчиман.

Азиз дўстлар!

Мана шу кўпни кўрган, ҳаммамиз учун муқаддас майдонда туриб:

— Шу кунларга етказгани учун, юртимизнинг тинч ва осуда, озод ва обод бўлиб яшаётгани учун тангримизга шукроналар айтамыз.

— Шу заминнинг ва шу заминда яшаётган халқимизнинг умри ва бахту саодати боқий бўлсин!

— Юртимизни ёмон кўздан, бало-қазодан асрасин!

— Ер юзининг сайқали аталмиш жаннатмонанд Самарқанд шўхрати бундан ҳам зиёда бўлсин!

— Мирзо Улуғбекнинг тафаккур юлдузи бундан буён ҳам бошимиз узра ёрқин порлаб тураверсин!

— Меҳнаткаш ва пок ниятли халқимиз мурод-мақсадига етсин!

*Мирзо Улуғбек таваллудининг
600 йиллигига бағишланган
тантанали маросимда
сўзланган нутқ,
1994 йил 15 октябрь*

САМИМИЙ МУЛОҚОТ

1994 йил 29 ноябрь куни Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов хорижий мамлакатлар ва халқаро ташкилотларнинг республикамиздаги ваколатхоналари раҳбарлари, маҳаллий ва чет эллик журналистлар билан учрашди.

Ислом Каримов йиғилганларга шу йилнинг августда бўлган учрашувдан сўнг ўтган вақт мобайнида мамлакатимиз ижтимоий ва сиёсий ҳаётида рўй берган муҳим воқеалар хусусида сўзлади. Ўзбекистон раҳбари, жумладан, Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик кенгашининг шу йил сентябрь ойида Тошкентда ўтган минтақавий семинари халқаро аҳамиятга эга муҳим воқеа бўлганини таъкидлади. Жаҳоннинг 30 дан зиёд мамлакатидан вакиллар қатнашган ушбу анжуман иштирокчилари семинарнинг фойдали бўлганини қайд этганини таъкидлар экан, мамлакатимизда Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик кенгашининг минтақавий ваколатхонасини очишга келишиб олиниши семинарнинг муҳим натижаларидан бири бўлганини айтди.

— Биз Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик кенгашининг жаҳонда, жумладан, Марказий Осиё минтақасида тинчлик ва осойишталик қарор топиши йўлида қилаётган ишларини юксак баҳолаймиз,— деди Ислом Каримов. — Ўзбекистон бу обрўли ташкилотнинг Венгрияда яқинда ўтадиган анжуманига ҳам жиддий тайёргарлик кўрмоқда.

АмERIKA Қўшма Штатлари давлат департаментининг МДХга аъзо мамлакатларга нисбатан сиёсий бош мувофиқлаштирувчиси Жеймс Коллинз раҳбарлигидаги делегациянинг мамлакатимизга ташрифи Ўзбекистон—АҚШ му-

носабатлари тарихида муҳим воқеа бўлди. Ўзбекистон Президенти ўзаро музокаралар чоғида жаҳонда ва Марказий Осиё минтақасида хавфсизликни таъминлашга ҳамда Ўзбекистон ва АҚШ ўртасидаги ўзаро муносабатларни ривожлантириш имкониятларини тўлароқ рўёбга чиқариш мақсадида, ҳуқуқий асосларни мустаҳкамлашга алоҳида эътибор қаратилганини, музокаралар якунида ҳамкорликни мустаҳкамлаш юзасидан муҳим ҳужжатлар имзоланганини учрашув иштирокчиларига маълум қилди.

Шу йил 21 октябрда МДХга аъзо мамлакатлар давлат раҳбарларининг навбатдаги учрашуви бўлиб ўтди. Ислом Каримов йиғилганларни ушбу учрашув якунлари билан таништирар экан, айрим сиёсий кучлар МДХ мамлакатларидаги мавжуд иқтисодий қийинчиликлардан фойдаланиб, халқларни чалғитишга уринаётганини, давлат тепасида турувчи сиёсий тузилмалар тузишни таклиф этиш билан собиқ империяни тиклашга интилаётганини айтди. Ягона парламент, ягона фуқаролик, ягона армия бўлишини кўзда тутувчи Евроосиё деб аталмиш иттифоқни тузиш каби таклифлар истиқлолга эришган давлатлар мустақиллигига жиддий хавф солишини таъкидлади.

— Ягона тўғри йўл иқтисодий интеграция йўлидан боришдир, — деди Ислом Каримов. — МДХ давлат раҳбарларининг навбатдаги учрашуви чоғида давлатлараро иқтисодий қўмитанинг ташкил этилиши бу борадаги муаммоларни ҳал қилишда муҳим ўрин тутди. Афсуски, орадан бир ярим ойга яқин вақт ўтса ҳам қўмитанинг ишида жонланиш сезилмаяпти. Агар МДХ мамлакатлари амалий ишга киришмас экан, бу муҳим аҳднома ҳам қоғозда қолиб кетади.

Ислом Каримов Ўзбекистон — Хитой муносабатларига тўхталиб, яқинда Ўзбекистон давлат делегациясининг Хитойга ташрифи ўзаро алоқаларни ривожлантириш йўлида муҳим босқич бўлганини айтди. ХХР Бош вазир Ли Пэн жаноблари мамлакатимизда расмий сафарда бўлганидан буён ҳамкорликнинг мустаҳкам асосини яратган 26 битим ва ҳужжатлар имзоланганини, бу галги ташриф давомида яна икки муҳим аҳдномага эришганини билдирди.

Туркий тилли давлатлар раҳбарларининг Истанбулда ўтган учрашуви ҳам халқаро майдонда сезиларли воқеа бўлди. Бироқ, айрим сиёсатдонлар ва оммавий ахборот воситалари вакиллари бу учрашувни нотўғри талқин қилишга уринмоқдалар. Ислом Каримов бундай уринишларнинг асоссизлигини яна бир карра таъкидлар экан,

Озарбайжон, Қозоғистон, Туркманистон, Ўзбекистон ва Туркия қардошлик аъналарига таянган ҳолда кўптомлама ва икки томонлама алоқаларни ривожлантиришга аҳдлашганини ва бу ҳамкорлик ҳар бир давлатнинг миллий мустақиллиги ва эгаменлигига ҳурмат руҳида амалга ошишини баён қилди. Истанбулда қабул қилинган баённома Россия билан муносабатларга асло нифоқ солмаслигига ишонч билдирди. Ўзбекистон ташқи сиёсатида Россия минтақада тинчлик ва осойишталикни кафолатловчи мамлакат сифатида муҳим ўрин эгаллашини таъкидлади.

Президент Ислам Каримов Ўзбекистон расмий делегациясининг Украинага ташрифи ва Ўзбекистон-Германия маслаҳатлашувларининг учинчи босқичи якунларига ҳам тўхталиб ўтди.

Учрашувда Ўзбекистон раҳбари Тожикистондаги вазият масаласига муносабат билдирди. Тожикистонда аҳволнинг яхшиланиши, миллий тотувлик борасидаги илк ижобий ўзгаришлар юз бераётганидан мамнуният изҳор этар экан, ҳали республикада тинчлик ва осойишталик қарор топгани ҳақида гапириш эрталигига эътибор қаратди. Халқаро ташкилотлар, ривожланган мамлакатлар ёрдамисиз жабрдийда тожик халқи бу йилги қишни талафотсиз кечириши ҳоят қийин. Бироқ, айрим мамлакатлар, халқаро ташкилотлар инсонпарварлик ёрдамларини у ёки бу гуруҳнинг сиёсий ақидаларига қараб тарқатмоқдалар. Ислам Каримов инсонпарварлик ёрдами муҳолиф гуруҳлар сиёсий қарашларини эътиборга олиб эмас, сиёсий ўйинлардан энг кўп талафот кўрадиган халққа мўлжалланиши лозимлигини таъкидлаб ўтди.

Ўзбекистон Президенти И. Каримов Афғонистон ташқи алоқалар давлат вазири Н. Лафроиннинг мамлакатимизга ташрифи чоғида Ўзбекистон Кобулга инсонпарварлик ёрдами кўрсатишга тайёр эканини маълум қилди. Бу юкларни Афғонистон халқига етказишда БМТ ёрдам кўрсатишига умид билдирди. Президент Афғонистон вазирининг ташрифи Ўзбекистон Ташқи ишлар вазирлиги ташаббуси билан амалга ошганини, музокаралар чоғида икки мамлакат ўртасидаги муносабатлар ривожини, Ўзбекистон — Афғонистон, Тожикистон — Афғонистон чегараси дахлсизлигини таъминлаш билан боғлиқ масалалар муҳокама қилинганини қайд этди.

Мамлакатимиз муҳим сиёсий воқеа арафасида турибди. Юртимизда 25 декабрь куни илк бор парламентга кўппартиялилиқ асосида сайлов бўлиб ўтади. Юртбошимиз

бу муҳим тадбирнинг мамлакатимизда демократияни мустаҳкамлаш, ҳуқуқий давлат барпо этиш йўлидаги аҳамиятига тўхталди. Сайловда кузатувчи сифатида қатнашиш учун БМТ, ЕХҲК, Европарламент ва МДҲ вакиллари таклиф этилганини айтди. Шу йил 14-16 ноябрь кунлари сайловни ташкил этиш юзасидан ўтказилган семинар ўзининг ижобий натижаларини беришига умид билдирди.

БАРҚАРОР ТИНЧЛИК ВА ЎЗARO МАНФААТЛИ ҲАМКОРЛИК УЧУН

Муҳтарама раис!

Хонимлар ва жаноблар!

Ўтган давр мобайнида Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик кенгаши тузилмаларидаги ҳамкорлигимизни танқидий кўз билан таҳлил қилар эканмиз, биз мазкур кенгашнинг мақсад ва дастурий вазифалари Ўзбекистон манфаатларига тўла мос келишига яна бир бор амин бўламиз.

ЕХХК доирасидаги кўп томонлама мулоқотлар биз — янги мустақил давлатлар учун демократик янгиланиш ва эркин бозор иқтисодиёти қурилишининг мураккаб йўлини босиб ўтган мамлакатлар қўлга киритган мислсиз тажрибадан баҳраманд бўлишда кенг имкониятлар очади.

Ҳозирги замон шароитида ЕХХК ўрнини босадиган бирон-бир ташкилот йўқ. Бошқа минтақаларда ЕХХК сингари тузилмалар барпо этиш лозимлиги хусусида пайдо бўлаётган турли-туман фикрлар ҳамда бундай тузилмалар тузишга уринишларни биз ноконструктив деб ҳисоблаймиз. Чунки, мубҳам, аниқ қиёфага эга бўлмаган бундай лойиҳалар, мулойим қилиб айтганда, Умумевропа ҳамкорлиги борасида вужудга келаётган ижобий жараёнлар ҳамда бу жараёнларга бошқа минтақаларни ҳам тортиш ишига кўмаклашмайди.

ЕХХК демократияни мустаҳкамлаш ва давлатлар ўртасида ишонч чоралари масалаларида шундай универсал тамойил ва йўналишларни ишлаб чиқиб, ўз фаолиятида фойдаланмоқдаки, бугунги кунда бутун-бутун минтақалар бу тамойил ва йўналишларга амал қилишдан манфаатдордир.

Мисол учун, бугунги кунда минг йилликлар давомида шаклланган тарихий, иқтисодий, маънавий тараққиёт бора-расида бир-бири билан чамбарчас боғлиқ бўлган юздан ортиқ турли миллат ва элат вакиллари истиқомат қилаётган Марказий Осиё минтақасини олиб кўрайлик.

Табиийки, бундай ноёб шароитда бу минтақадаги давлатларда янги ижтимоий муносабатларни шакллантиришда барқарорлик, тинчлик, бу ерда истиқомат қилаётган кишилар ўртасидаги миллатлараро ва фуқаролик тотувлиги энг муҳим кафолат ва мустаҳкам пойдевор бўлиб хизмат қилади.

Бироқ, айти пайтда биз Марказий Осиёнинг улкан табиий-хом ашё, стратегик ва жуғрофий-сиёсий геополитик салоҳиятини ҳисобга олган ҳолда, унинг таъсир доираси ва кучлар мутаносиблигини сақлаб қолиш ҳамда тақсимлаш учун ўзаро кураш майдонига, Европа мамлакатларига ҳам хавф туғдирадиган, наркобизнес ва қурол савдоси кенг тарқалаётган минтақага айланиб бораётганини ҳам кўрмаслигимиз мумкин эмас.

Вужудга келган бу мураккаб шароитда бизнинг мустақиллигимизни ҳамда янгидан ташкил топган давлатлар суверенитетини мустаҳкамлаш савий-ҳаракатларини қўллаб-қувватлашда ўтмишни соғиниш хусусида тобора кучайиб бораётган майлларнинг олдини олишда, сиёсий ва иқтисодий ислохотларнинг мустаҳкамланишида ЕХХК ва бошқа халқаро ташкилотларнинг ҳар томонлама қўллаб қувватлаши алоҳида муҳим аҳамият касб этади.

Афғонистонда давом этаётган фуқаролар уруши, Тожикистон — Афғонистон чегарасидаги кескин вазият ва Тожикистоннинг ўзидаги нотинчликни ҳисобга оладиган бўлсак, ҳудудимизга экстремизм ва ақидапарастликнинг бостириб кириш хавфига йўл қўймаслик биз учун ҳаётий аҳамиятга эгадир.

Бугунги кунда Ўзбекистон жамиятни қайта қуриш, кишиларнинг сиёсий ва миллий онги, янги демократик қадриятлар тикланиши ва мустаҳкамланиши сингари қийин, бироқ табиий жараёни бошдан кечирмоқда. Мамлакатда очиқ демократик давлат қуриш, бозор муносабатларини шакллантириш жараёни изчиллик билан бормоқда.

Мустақилликка эришганимиздан кейин ўтган уч йил биз танлаган йўл тўғри эканини кўрсатди. Биз ўтказётган ислохотларнинг моҳияти, энг аввало, иқтисодиётни мафкурардан холи қилиш, унинг сиёсатдан устунлиги, бизнинг шароитимизда "фалаж қилиб даволаш" деб аталмиш усул-

ни қўллаб бўлмаслиги, энг муҳими, кучли ижтимоий сиёсатни амалга ошириш, ўтказилаётган ислохотларнинг изчиллиги ва босқичма-босқич амалга оширилишини таъминлашдан иборат.

Демократия ва бозор ислоҳоти йўлидан муваффақият билан юриш учун минтақанинг ўзига хос хусусияти, яъни, айтган бўлардимки, маданий-тарихий заминини, шунингдек, халқимизнинг руҳиятини яхши билиш ва ҳисобга олиш талаб қилинади.

Биз кишилар тафаккурини ва уларнинг хусусий мулк ҳамда демократик қадриятларга муносабатини тубдан ўзгартирмай туриб, ислохотларнинг муваффақиятини таъминлаб бўлмаслигини яхши биламиз. Бу ўринда ўн йилликлар давомида ҳукм сурган тоталитар тузум даврида бир неча авлод бу қадриятларга мутлақ бепишандлик руҳида тарбияланганини ҳам эътибордан соқит қилиб бўлмайди.

Биз ЕХХҚнинг минтақамиздаги аҳамияти ва нуфузининг янада мустаҳкамланиши, "Тинчлик йўлидаги ҳамкорлик" дастурида фаол иштирок этиш — ҳодисалар номақбул йўналишининг олдини олиш ҳамда тикланиш жараёнларини демократик ислохотларнинг амалий ўзани сари йўналтириш учун зарур имконият яратишига аминмиз.

Энди ЕХХҚдек ноёб анжуман фаолиятини янада такомиллаштириш юзасидан мулоҳазаларимни баён этмоқчиман.

Совуқ уруш тамом бўлгани ва СССР тарқаб кетганидан кейин халқаро майдонда давлатларнинг янги тури — иқтисодий ўтиш давридаги мамлакатлар пайдо бўлганини эътироф этиш лозим.

Шу муносабат билан, назаримизда, ЕХХҚ, шунингдек Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг иқтисодий дастурларида мазкур мамлакатлар иқтисодини жаҳон иқтисодиёти билан мувофиқлаштириш масаласига кўпроқ аҳамият берилиши зарур. Бу мамлакатларга нисбатан ёндошувларда ва уларга берилган баҳоларда гоҳо кўзга ташланиб қоладиган кескинликни юзага келтирувчи фикрлаш асоратидан бутунлай воз кечиш керак.

Яна бир мулоҳаза. Равшанки, ЕХХҚга фақат Европа мамлакатларигина аъзо эмаслигини унутмаслигимиз лозим. Бироқ, бугун мунозаралар асосан Европадаги вазият ҳақида бўлаётганини таассуф билан таъкидлашга тўғри келади. Мен бу фикрни бугунги Европанинг хавфсизлиги фақат Европадаги осойишталиккагина эмас, балки унинг

атрофидаги минтақалар барқарорлигига ҳам боғлиқлигини аниқ англаётганим учун таъкидлаяпман.

ЕХХК фаолиятида минтақавий ҳамкорликни мувофиқлаштириш ва ривожлантириш масалалари тобора кўпроқ ўрин эгалламоғи лозим. Тарих тақозоси билан ёнма-ён яшашга маҳкум бўлган давлатлар ва миллатлар ўртасидаги ҳамкорлик — улар ўртасидаги ўзаро ишончни мустаҳкамлашнинг, ҳозирги замонда тобора авж олиб кетаётган миллатлараро ва минтақавий курашлар ва урушлар хавфини бартараф этишнинг энг муҳим омил ва воситасидир.

Собиқ СССР ҳудудидаги минтақавий ва миллатлараро қарама-қаршиликлар олови алангаланишининг асосий сабабларидан бири — ўтмишнинг оғир асоратларидан ташқари, бугунги кунда жуда кўп йўқотишларга мубтало бўлган кишиларнинг тенгсизлиги ва оғир молдий аҳволи эканини ҳам ҳисобга олиш муҳимдир.

Бугун ЕХХК эътиборини яна бир бор Тожикистондаги аҳволга қаратмоқчи эдим. Салмоқли халқаро инсонпарварлик ёрдамисиз бу мамлакатнинг беш миллионли аҳолиси қишдан чиқиши қийин.

Биз ЕХХКнинг бугунги кунда қон тўкилаётган минтақаларда тинчлик ўрнатишдаги етакчи ўрнини янада мустаҳкамлаш тарафдоримиз. Гап ЕХХКнинг тинчликпарварлик вазифасини амалга оширишдаги халқаро меъёрларга мувофиқ тарзда можароларнинг олдини олиш ва уларни бошқаришдаги аҳамиятини кучайтириш, шу мақсадларда ЕХХК доирасида зарур тузилмалар барпо этиш лозимлиги ҳақида бормоқда.

Бизнингча, можаролар бўлаётган жойлардаги барча тинчликпарварлик ишлари фақатгина ЕХХК мандати бўйича амалга оширилмоғи керак.

Назаримизда, давлатларнинг умумий қирғин қуроллари тарқатмаслик ва, айтган бўлардимки, бу қуроллarning сайёрамиз бўйлаб ёйилишига йўл қўймаслик юзасидан олган мажбуриятларига қатъий риоя этишларига эътиборни кучайтириш зарур.

Биз учинчи мамлакатларга замонавий қурол сотишда янада қаттиқроқ меъёрлар ўрнатилиши зарур, деб ҳисоблаймиз.

Ҳозирги пайтда ҳаётнинг ўзи қарор чиқарувчи ташкилотлар, шунингдек ижроия органлари, хусусан ЕХХК Бош қотиби нуфузини мустаҳкамлашни тақозо этмоқда.

Бугунги кунда айрим минтақаларда алоҳида кескинлик касб этаётган камсонли миллатлар масаласи ҳақида бир-икки оғиз гап. Бизнинг Конституциямиз, қонунчилигимиз ва кундалик ҳаётимиз миллати ва динидан қатъи назар Ўзбекистон ҳудудида яшаётган барча кишиларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари тенглиги учун зарур шароит яратиб берган.

Биз бундай сиёсатнинг тўғрилиги ва ҳаётийлигини Европа давлатлари мисолида кўриб турибмиз ҳамда худди шундай ёндашувни амалга оширишни олдимизда турган муҳим вазифалардан деб биламиз.

Биз қўш фуқароликни тақозо этадиган турли-туман тақлифларни қабул қилолмаймиз, чунки, қўш фуқаролик аҳолининг маълум қисмига устунлик бериб, мамлакатдаги ички барқарорлик ва тотувлик мувозанатини издан чиқариши, номақбул оқибатларга олиб келиши мумкин.

Айтмоқчи бўлган сўнги мулоҳазам шундан иборатки, ЕХҲК экология муаммоларига эътиборни кучайтириши зарур, деб ҳисоблайман. Бу муаммолар ҳозирги замонда айрим миллатлар муаммосигина бўлиб қолгани йўқ. Орол денгизи фожиаси барчага маълум. Бу фожаия инсонлар соғлиғига таъсир кўрсатмоқда, бундан ташқари номақбул ирсий ўзгаришларга олиб келмоқда. Бу ҳодиса минтақавий доирадан чиқиб, умумзамин муаммосига айланганига анча бўлди. У бугунги кунда бутун Евроосиё минтақасидаги муҳит мувозанатини жиддий тарзда бузмоқда.

Мен яна бир карра жаҳон ҳамжамиятини ЕХҲК сингари нуфузли ташкилот раҳбарлигида Орол муаммоси билан амалий равишда шуғулланишга, табиат ва бутун-бутун авлодлар саломатлигини сақлаб қолишга даъват этаман.

Бўсағада турганимиз янги минг йилликни инсоният қандай кутиб олиши ҳар бир халқ, ҳар бир мамлакат ҳамда бутун ҳамжамиятнинг саъй-ҳаракатига бевосита боғлиқдир. Мана шу буюк вазифаларга муносиб бўлайлик.

Эътиборингиз учун ташаккур.

*Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик
кенгашига аъзо мамлакатлар
давлат бошлиқларининг Будапештда
бўлиб ўтган конференциясида
сўзланган нутқ,
1994 йил декабрь*

АСОСИЙ ҚОНУНИМИЗ ТАНТАНАСИ

1994 йил 7 декабрь куни пойтахтимиздаги муҳташам "Туркистон" саройида Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 2 йиллигига бағишланган тантанали йиғилиш бўлди. Республика Президенти Ислом Каримов йиғилишда сўзга чиқди.

Бугун мустақил диёримиз тарихидаги энг улуг саналардан бири — Асосий қонунимиз қабул қилинган куннинг икки йиллигини нишонлаяпмиз, деди Президент. Зеро, Конституция жамият ҳаётининг пойдсвори, мамлакатимизда қарор топган тинчлик, осойишталик ва миллатлараро тотувликнинг асосидир. Ишонаманки, унинг кечаётган кунимизга таъсирини, озодлигимиз, эркинлигимизнинг ҳуқуқий кафолати эканини шу муқаддас заминда яшаётган ҳар бир фуқаро сезиб, ҳис этиб турибди.

Мен кеча йирик халқаро ташкилот — Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик кенгашининг Будапештда ўтган мажлисида иштирок этиб келдим. Шуниси диққатга сазоворки, жаҳондаги 53 та давлатни ўзида бирлаштирган мазкур кенгаш ишида Ўзбекистоннинг ҳам тенг ҳуқуқли аъзо сифатида қатнашиши барчамизни қувонтиради, бу Ватанимизнинг дунёда ўз ўрни, овозига ва нуфузига эга бўлиб бораётганидан шаҳодат беради.

Баъзиларда Ўзбекистон Осиё қитъасида бўлса, Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик кенгашида иштирок этишидан қандай манфаат бор, деган савол туғилиши мумкин, деди Ислом Каримов. Аввало, шуни таъкидлаш керакки, 1975 йилда 33 давлат иштирокида ташкил топган бу халқаро кенгаш таркиби йиллар оша кенгайиб бормоқда. Модомики, биз янги жамият, озод ва обод ватан қурмоқчи экан-

миз, жаҳондаги, хусусан, Европадаги тараққий этган давлатлар тажрибасидан имкони борича фойдаланмоғимиз керак. Бундан ташқари, ана шу давлатларнинг иқтисодий салоҳияти, ривожланаётган мамлакатларга ёрдам бериш имконияти бағоят катта. Буни ҳам эътибордан соқит қилмаслик керак. Муҳими, мазкур халқаро ташкилотнинг асосий мақсади, нафақат Европада, балки бутун дунёда осойишталик, тинчликни қарор топтириш, моддий фаровонликка эришмоқ бўлиб, бу ғоялар бизнинг энг олий мақсадларимиз билан муштаракдир. Қолаверса, ана шундай улкан анжуманларда фаол иштирок этиш, давлатта жаҳон аҳлини ўз овози, нияти ва сиёсати билан воқиф этиш имконини беради. Обруйига обрў қўшади.

Биз бу кенгаш ишида қатнашар эканмиз, қандай масалаларни ўртага қўйдик? Биринчидан, Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик кенгаши фақат Европага доир муаммолар билан чекланиб қолмаслиги, балки Марказий Осиёда ташкил топган мустақил давлатлар, уларнинг муаммолари билан ҳам изчил шуғулланиши керак, деган таклифни айтдик. Хусусан, собиқ Югославиядаги мамлакатлар билан бир қаторда оғир вазиятни бошдан кечираётган Тожикистонга ҳам инсонпарварлик ёрдами ажратилиши лозим. Шунингдек, Тожикистон ва Афғонистондаги вазиятга, умумжаҳон муаммосига айланган Орол фожиасига ҳам мазкур нуфузли ташкилотнинг эътиборини яна бир бор жалб этдик, бу борада амалий ишларга ўтиш вақти етганини таъкидладик.

Тараққий этган давлатларда сафарда бўлсам, у ердаги тўкин ҳаёт, фаровон турмушни кўриб, беихтиёр тарихни эслайман, деди Ислон Каримов. Шунда буюк марказлашган давлат бунёд бўлиб, Туронзамин гуллаб-яшнаган, бу ерда яшаган халқлар дунё цивилизациясига улкан ҳисса қўшган даврларда Европа қандай аҳволда эди, нега тарих ғилдираги чаппа айланиб кетиб, биз тараққиётнинг пастки ўринларига тушиб қолдик, деган саволлар хаёлимдан ўтади.

Ана шу вазиятдан чиқиб олишнинг, ҳар бир фуқарога муносиб турмуш шароити яратиб беришнинг йўли борми? Менимча, биз, мана шу азиз юртимизнинг ҳар бир фарзанди қуйидаги учта шартга амал қилсак, иншооллоҳ, буюк орзуларимизга эришгаймиз. Авваламбор, толеимизга шукрона айтишимиз керакки, ғўзалликда дунёда тенгсиз юртимиз, меҳнаткаш халқимиз бор. Уларни асрашимиз, авайлашимиз, керак бўлса, бу йўлда кўксимизни қалқон

қилишимиз зарур. Иккинчидан, ҳар бир ватандошимиз, миллати, тили, дини, мавқеи ва мансабидан қатъи назар, ватан менга нима берди деб эмас, балки мен ватанга нима бердим, унинг равнақи йўлида нима иш қилдим, деган эътиқод билан яшаши лозим. Учинчидан, энг катта бойлигимиз — диёримизда қарор топган осойишталик, ҳамжиҳатликни кўз қорачиғидек авайлашимиз шарт. Бусиз ҳеч нарсага эришиб бўлмайди. Ота-боболаримиз "Бир кун жанжал чиққан уйдан қирқ кун барака кетади", деб бежиз айтишмаган.

Ўтиш даврининг мураккабликлари, шу боис иқтисодий аҳволимиз ҳали кўнглимиздагидай эмаслиги, халқимиз вазиятни тушуниб сабр-тоқат билан ҳаёт кечираётгани маълум, деди Президент. Бунинг учун улардан миннатдор бўлишимиз лозим. Лекин ҳеч ким мустақилликка, ҳурликка осонлик билан эришган эмас. Бу ҳақиқатни ҳам унутмайлик.

Мен Ўзбекистонни 23 миллионли улкан оила деб тасаввур этаман, деди Ислон Каримов пировардида. Биз ҳамжиҳат бўлсак, ўз кучимизга, табиий ва илмий салоҳиятимизга таяниб иш кўрсак, ёруғ кунларга албатта етамиз, авлодларга орзу этганимиз — озод ва обод ватан қолдирамыз! Бунга Конституциямиз халқимизнинг хоҳиш-иродаси сифатида асос бўлиб хизмат қилмоқда.

ТАДБИРКОРЛИК — ИҚТИСОДИЁТ КЕЛАЖАГИ

1994 йил 16 декабрь куни Тошкентда Республика Президенти ҳузуридаги Иқтисодий ислохот, тадбиркорлик ва хорижий сармоялар бўйича идоралараро Кенгашининг навбатдаги мажлиси бўлди. Уни Президент Ислам Каримов бошқарди. Мажлисда мамлакатимизда хусусий тадбиркорликни янада ривожлантириш ва ундан давлат томонидан рағбатлантириш масалалари муҳокама этилди.

Маълумки, биз янги жамият қуриш, демократик ҳуқуқий давлат тузиш, иқтисодиётни бозор муносабатларига ўтказиш мақсадида ўзимизга хос ва мос йўл танлаганимиз, деди Президент. Унинг асосий пойдевори, барча ҳаракатларимизнинг дастуриламали бўлмиш беш тамойил ҳақида кўпчилик билади. Ана шу тамойиллардан бири — устувор мақсадларимизни унутмасдан, йўлимиздан адашмасдан, халқимизнинг ҳаёт даражасини назарда тутиб, аҳолининг ижтимоий ҳимоясини таъмин этган ҳолда бозор муносабатларига босқичма-босқич ўтишдир.

Мамлакатимизда ана шу янги тизимга ўтиш жараёнининг биринчи босқичида кўп муҳим ишлар амалга оширилди. Уларни таъриф-тавсиф қилиб ўтиришга ҳожат бўлмаса керак. Чунки, бу ишларнинг барчасини бошимиздан кечирдик, натижасини ҳаётимизда кўриб, ҳис этиб турибмиз.

Энг муҳими, давлат, жамият ҳаётининг асосий қонуни — янги Конституциямиз қабул қилинди, мазкур жараённинг ҳуқуқий асослари яратилиб, тегишли қонун ва фармонлар чиқарилди ва ҳаётга татбиқ этила бошлади. Давлат бошқаруви, вазирликлар, ташкилот ва корхоналар тизими ўзгартирилиб, улар янги тартиб — ҳаёт талаблари

асосида ишламоқда. Бозор инфраструктурасини шакллантириш мақсадида банк, молия, солиқ тузилмалари янги шароитга мослаштирилди.

Миллий валютамиз — сўмни муомалага чиқариб, унинг мавқеини мустақкамлаш, харид қувватини кучайтириш чора-тадбирларини кўришга киришдик. Қуйи поғоналардаги ташкилот ва корхоналарга иқтисодий эркинлик бериб, уларни давлат тазйиқидан халос этиб, янги усулда ишлаш йўлига ўтдик. Иқтисодимиздаги заифликка барҳам бериш, халқ хўжалигининг кўп муҳим соҳаларида бошқа минтақа ва давлатларга қарамликдан қутулиш, яъни иқтисодий мустақилликка эришиш йўлида катта қадамлар қўйдик. Хусусан, илгари республикага олиб келинадиган маҳсулот миқдори четга чиқариладиганига нисбатан ортиқ эди. Ҳозир бу нисбат ўзгарди. Бунинг нечоғлик аҳамиятга эга экани кўпчиликка аён.

Маънавий ҳаётимизда, миллий онгимизни, сиёсий савиямизни ошириш, миллий мафкура ва тафаккурни такомиллаштириш борасида қилинган ишлар, энг муҳими, одамларнинг дунёқарашида рўй бераётган ўзгаришларни энг катта ютуғимиз деб ҳисоблаш лозим.

Ислоҳот одамлар тақдирига, онгига қандай таъсир этяпти? У одамларга нима беряпти? Бу ўзгаришлар халқимизга маъқулми, йўқми? Мана шу — фаолиятимизнинг асосий мезони бўлиши керак. Зеро, ислоҳот халқ манфаати учун қилинади. Биз вақти-вақти билан ўзимизга ана шу саволларни бериб, ишимизни таҳлил этиб туришимиз даркор.

Келажагимиз учун, эл-юртимизнинг фаровонлиги учун, мустақил давлатимизнинг тараққиёти ва истиқболи учун мана шу йўналишлардаги ишларимизни охирига стказиш муҳим аҳамият касб этади, дея таъкидлади Ислом Қаримов. Бозор муносабатларига ўтиш жараёнининг навбатдаги босқичи, бу йўлдаги вазифалар хусусида гапирар эканмиз, қуйидаги муаммолар ва устувор йўналишларга алоҳида аҳамият бермоқ даркор.

Биринчи ва асосий масала — мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш борасидаги ишларни охирига етказишдан иборат. Ислоҳотнинг асосий маъноси ва, керак бўлса, негизи бу — мулкни ҳақиқий эгасига топшириш, тадбиркорликка кенг имкониятлар очиб беришдир.

Иккинчи муаммо ва устун йўналиш — иқтисодимиз таркибини кескин ўзгартириш, яъни хом ашё эмас, тайёр маҳсулот чиқаришга ўтиш, унинг сифати ва рақобатбардорчилигини дунё бозори талабларига жавоб берадиган

ҳолга етказиш. Ана шу мақсадда юртимизга янги технология, замонавий жиҳозлар, ускуналар келтириш, ихчам қилинган харажатни тез қоплайдиган корхоналар қуришдир. Бу хорижий сармояларга кенг йўл очиб беришни тақозо этади.

Ҳеч бир мамлакат хорижий сармояларсиз тараққиётга эришмаган. Ҳозир дунё бўйича 160 миллиард АҚШ доллари миқдоридаги чет эл сармояси айланади. Шундан бир қисмини Ўзбекистонга жалб этиш имкони борми? Бор! Биз билан ҳамкорлик қилишни истаган чет эл фирмалари, компаниялари кўп. Фақат ана шу имкониятлардан оқилона фойдаланиш керак. Инвестициялардан фойдаланиш лойиҳаларимизда мана шу инвестиция қасрга сарфланади. Мингбулоққа қанча, Бухоро нефтни қайта ишлаш заводида қанча, у қандай самара беради — бари олдиндан аниқ ҳисоб-китоб қилиб чиқилади. Фақат бу борадаги ишлар кўламини кенгайтириш лозим.

Бунинг йўли эса чет эл фирмалари билан ҳамкорликда қўшма корхоналар тузишдир. Мен бу ҳақда илгари ҳам айтган эдим. Яна такрорлайман, хориж билан алоқа боғламаган корхонанинг, тадбиркорнинг келажаги йўқ. Лекин бизда шундай раҳбарлар борки, чет эллик бизнесменлар билан гаплашишни истамайди. Бундай кайфиятларга барҳам бериш вақти етди.

Учинчи муҳим вазифа — миллий пулимиз нуфузини янада мустаҳкамлаш, унинг Америка доллари, немис маркаси, япон иени каби дунёдаги обрўли валюталар билан эркин алмашувига эришмоқдир. Зеро, миллий пул кучли бўлгандагина иқтисод бақувват бўлади. Биз банклараро валюта биржасида бир миллиард АҚШ доллари айланишига эришмоғимиз даркор. Токи, ҳар бир корхона, тадбиркор ва фуқаро истаган вақтда, истаган миқдордаги пулини эркин муомаладаги валютага ёки ишлаб топган валютасини миллий пулимизга алмаштира олиш имконига эга бўлсин.

Шуни яхши англаб олишимиз керакки, ихлоқотимизнинг тақдири, ҳаёт-мамоти, унинг самараси — халқимизнинг турмуш даражасини кўтариш, фаровон ҳаётга эришиш — ҳаммаси биринчи масалага тақалади. Яъни, мулкни давлат тасарруфидан чиқариш, хусусийлаштириш, иқтисодий фаолият учун эркин шароит туғдириб бериш муаммосини ҳал этмай туриб қутилган натижага эришиб бўлмайди, дея таъкидлади Президент.

Вазиятга шу нуқтаи назардан баҳо берадиган бўлсак, муайян ишлар қилинганига қарамай, республикада тадбиркорлик кунгилдагидек ривожланмаяпти. Бу йўлда қандай тўсиқлар, ечимини кутаётган муаммолар бор? Уларни бартараф этиш учун қандай чора-тадбирлар кўриш, ҳужжатлар қабул қилиш лозим? Бугун ана шу муаммоларни муҳокама этишимиз, тадбиркорликни янги поғонага кўтариш, кенг қулоч ёйдириш йўлларини белгилаб олишимиз зарур.

Ингилишда республика Бош вазирининг ўринбосари, Давлат мулкни бошқариш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат қўмитасининг раиси В. Чжен кун тартибига қўйилган масала юзасидан маъруза қилди.

Маърузада таъкидлаб ўтилдики, шу йил 21 январда чиқарилган "Иқтисодий ислохотларни янада чуқурлаштириш, хусусий мулк манфаатларини ҳимоя қилиш ва тадбиркорликни ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги Президент Фармони асосан республикада тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш тизими яратилди. Бозор муносабатларини тартибга солувчи зарур ҳужжатлар қабул қилинди. 1994 йилнинг ўзида хусусийлаштиришдан 300 миллион сўмдан зиёд пул тушди. Бу 12 минг хусусий тадбиркорни, асосан, фермерларни моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш имконини берди. Республикада тижорат банклари, компаниялари, жамғармалари, биржалари кенг фаолият кўрсатмоқда. Ташкил этилган 1300 қўшма корхона шу йилнинг 9 ойи мобайнида 830 миллион сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарди.

Лекин хусусий тадбиркорларнинг оёққа туриб олиши, ривожланиши қийин кечмоқда. Мулк хусусийлашгандан кейин уни ишга солиб юбориш жараёнида маълум тўсиқлар бор. Хусусан, бир кичик корхонани рўйхатдан ўтказиш учун бир неча идорадан рухсат олиш керак. Бунинг учун тадбиркор ойлаб вақт йўқотади. Навбат кутишлар, мансабдор шахсларнинг тўраларча муносабати, айрим ҳолларда очиқчасига тамагирлик қилиши тадбиркорларнинг ишдан қўнглини совутмоқда, ислохотга, келажакка ишончини сундирмоқда. Бундан ташқари банкда ҳисоб рақами очиш, муҳр тайёрлаш, кредит олиш, пул ўтказиш масалаларида тадбиркорларга ўғай кўз билан қараш ҳоллари мавжуд. Уларнинг солиқ идораларига топширадиган ҳисоб ҳужжатларини соддалаштириш, хом ашё билан таъминлашда давлат корхоналари билан бир хил шароит

яратиш, қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг улгуржи савдо ярмаркаларини ташкил этиш долзарб вазифалардандир.

Йиғилишда сўзга чиққан тадбиркорлар, вазирилик, бирлашма, концерн, банк ва бошқа алоқадор ташкилотлар вакиллари мавжуд муаммолар, уларни бартараф этиш йўллари ҳусусида фикр-мулоҳаза билдирдилар.

Бизда янги шахсий мулк эгаларига кўз олайтириш, уларга ҳавас билан эмас, аксинча, ҳасад билан қарашдек эскидан қолган ёмон одат бор, деди Ислом Каримов мажлис ниҳоясида. Айниқса, раҳбарлик лавозимида ўтирган айрим шахслар бундан воз кечиши керак. Баъзи зуравон, турли текшириш, ков-ковларни уюштирадиган, шунинг орқасидан манфаат топадиган тамагир ва порахўр кимсаларнинг танобини тортиб қўйиш, иқтисодиётимизнинг келажаги бўлган тадбиркорларни турли тазйиқлардан холи этиш даркор. Ана шунда уларнинг сафига янги-янги одамлар қўшилади.

Хом ашё сотиб, юртнинг табиий бойликларини совуриб, эл фаровонлигини ошираман дейиш — хомхаёлдан ўзга нарсас эмас. Вақтинча тўкинлик мамлакат келажаги учун қимматга тушиши мумкин. Чунки бундай шароитда одамларда боқимандалик кайфияти кучаяди, меҳнатни унутади. Бойлик, фаровонлик асоси — меҳнат эканини унутмайлик.

Илгари четдан 4 миллион тонна нефт сотиб олар эдик. Ўзимизда ишлаб чиқариш ҳисобидан бу кўрсаткични йилдан-йилга камайитириб келяпмиз. У 1995 йилда 750 минг тоннага тушади. 2-3 йилда ғалла масаласида ҳам ўзимизни ўзимиз таъминлашга эришишимиз керак. Бу нафақат иқтисодий, балки катта сиёсий масаладир.

Аллоҳ таоло ҳам, сендан ҳаракат — мендан баракат деган. Мен орзу қиламанки, ҳар бир одам, давлат нима бсрар экан деб ўтирмасдан, даромад топишга ҳаракат қилса — қимирлаб турса. Зеро, одам ўзини боқа олсагина бой бўлади. Ҳар бир одам бой бўлса, давлат бой бўлади, ҳар бир оила обод бўлса, мамлакат обод бўлади.

ФАОЛИЯТИМИЗ ДАВР РУҲИГА МОС БЎЛСИН

1995 йил 4 январь куни халқ депутатлари Навоий вилояти кенгашининг биринчи сессияси бўлди. Унда Президент Ислам Каримов нутқ сўзлади.

Бугун мамлакатимиз меҳнаткашлари ўз келажаги, ўз тақдирларини ўз қўллари билан бунёд этмоқдалар, деди Президент. Мустақиллигимиз эълон қилинганидан буён қисқа давр ўтган бўлса-да, халқимиз ва давлатимиз ҳаётида ғоят катта ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий ўзгаришлар юз берди.

Ҳуқуқий-демократик давлат қуришда, Ўзбекистоннинг бозор иқтисодига ўтишида, янги жамият барпо этишда биз ўзимизга хос ва ўзимизга мос йўлни тавлаб, ўтган давр мобайнида бу йўлда улкан қадамлар қўйдик.

Шу вақт мобайнида биз мустақил давлатимизга мустаҳкам пойдевор яратдик, деб бугун тўла ишонч билан айта оламиз.

Буни давлатимизнинг Асосий Қонуни ҳисобланган янги Конституциямизни қабул қилганимизда, яратилган ҳуқуқий асос негизида қонунлар, тегишли Фармонларни ва низомларни ҳаётимизга қатъият билан татбиқ этишга киришганимизда яққол кўриш мумкин. Ўтган йил 25 декабрь куни республика Олий Мажлисига, халқ депутатлари маҳаллий кенгашларига биринчи бор кўп партиявийлик асосида ўтказилган сайлов мустақил давлатимизнинг халқаро обрўсига обрў қўшди.

Ишончим комилки, ислоҳот йўлида келажагимиз пойдеворини қуриш учун қилган меҳнатларимиз, тортган қийинчиликларимиз зое кетмайди. Улар тез орада халқимизнинг ҳаёт даражасини кўтаришда, уни ижтимоий

ҳимоя қилишда ўз маҳсулини бера бошлайди, дсб таъкидлади И. Каримов.

Шундан сўнг юртбошимиз Навоий вилоятининг Ўзбекистон иқтисодий салоҳиятида тутган ўрни хусусида сўзлади.

Собиқ СССР тузуми даврида бу юрт мустамлакаликнинг яққол тимсоли эди, деди Президент.

Бу ерда ишлаб чиқарилган ер ости ва ер усти бойликлари Ўзбекистон билан, унинг меҳнаткаш халқи билан ҳисоб-китоб қилинмай ташиб кетиларди. Ишлаб чиқарилган юрт бойлигига ўзбекистонликлар эмас, аксинча, четдан келган раҳбарлар эғалик қилганлар, улар ўз хоҳишларига қараб иш тутганлар.

Яна бир афсусланарли жиҳати шундаки, вилоят ўша даврларда сарсон ва саргардон бўлиб бошқа вилоятларга қушиб юборилган эди. Мустақиллик туфайли вилоят ўз ўрнини топди, қайта ташкил этилди.

Бугунги кунда мустақил давлатимизнинг ижтимоий-сиёсий ҳаётида навоийлик меҳнаткашлар ҳам фаол иштирок этмоқдалар. Сахийқалб ва меҳнаткаш навоийликлар саноат, қишлоқ хўжалиги ҳамда бошқа соҳаларда бирмунча ижобий натижаларни қўлга киритмоқдалар, деб қайд этди мамлакатимиз раҳбари.

Шу билан бирга бугунги вазиятни танқидий баҳолаб, таҳлил қилсак, Навоий вилоятида раҳбарликнинг бўшаштириб юборилгани халқ хўжалигида амалга оширилаётган ишларнинг давр талабларидан орқада қолишига сабаб бўлмоқда.

Савол туғилади: нега вилоятда талабчанлик ва қатъият бўшаштириб юборилган? Нега вилоят раҳбарларида бугунги кун долзарб масалаларига лоқайдлик, хотиржамлик, бепарволик кайфияти пайдо бўлган? Вилоят аҳлини, меҳнаткашларни бир мақсад йўлида бирлаштириш, бир ёқадан бош чиқариб ишлаш, одамларнинг ғам-ташвишидан, дардидан хабардор бўлиш, уларнинг ғами билан яшаш раҳбарнинг асосий бурчи эмасми? Афсуски, бугунги ҳолат Навоий вилояти раҳбарларининг бундай гоялардан узоқлигини кўрсатмоқда.

Шундан сўнг Ислон Каримов вилоят халқ хўжалиги тармоқларидаги мавжуд камчиликларни мисоллар билан кўрсатиб ўтди.

Авваламбор, вилоятда ислохот суръатлари жуда суст бораётгани кўзга ташланади. Шуниси ачинарлики, 48та корхонадан 16 таси мулкчиликнинг бошқа шакллари

ўтказилган бўлса-да, уларда ишлаб чиқарилган ялпи маҳсулот атиги 5,5 фоизни ташкил этди, деди Президент.

Минерал ўғит, нитрон толаси, цемент, чорвачилик озуқалари ишлаб чиқариш 1994 йилда 1993 йилга нисбатан камайтириб юборилди.

Вилоятда йирик, иқтисодий жиҳатдан бақувват корхоналар бўлишига қарамасдан, уларнинг имкониятларидан яхши фойдаланилгани йўқ, бу корхоналар кўпинча ўз ҳолига ташлаб қўйилгани ҳолат ачинарлидир.

Капитал қурилиш борасида олиб борилаётган ишлар ҳам талабга жавоб бермайди. Уй-жойларни фойдаланишга топшириш 1994 йилда 1993 йилга нисбатан ниҳоятда паст даражада.

Вилоят меҳнаткашлари ўзи ташаббус кўрсатиб, уй-жой қуриш учун ҳаракат қилса-ю, раҳбарлар бунга йўл бермай ўтирса! Ваҳоланки, биз уларни қўллаб-қувватлаб, ёрдам беришимиз зарур.

Аҳолини иш билан таъминлаш борасида ҳам вилоятда ташкилотчилик, ташаббускорлик сезилмаётир. Жойларда тузилган меҳнат биржалари ходимлари аксарият ҳолларда ўз зиммаларига юкланган вазифалар билан шуғулланмайди. Қўшимча иш жойлари, хусусий, кичик, қўшма корхоналар ташкил этиш билан ҳозиргача ҳам ҳеч ким жиддий шуғулланмаяпти. Айниқса, Томди ва Конимех туманларида аҳвол ёмон. Бу ҳудудларда меҳнат ресурсларининг таъминланиш даражаси 56 фоизни ташкил этганини вилоят раҳбарлари ўйлаб кўрмаган ҳам. Қўшимча иш жойлари яратилмагани сабабли туман фуқаролари Зарафшон ва Навоий шаҳарларига иш излаб боришга мажбур бўлмоқда, деди Президент.

Айниқса, вилоятда аҳолини ичимлик сув ва газ билан таъминлаш бўйича Президент фармонининг ўта сусткашлик билан амалга оширилаётгани кечирилмас ҳолдир. Мамлакатимиз раҳбари ўз нутқида ана шу хусусда ҳам фикр юритди.

Агар вилоят ва туман раҳбарлари ўз вазифаларини сидқидилдан бажариб, эл манфаатини шахсий манфаатларидан юқори қўйганларида эди, газлаштириш Нурота, Конимех ва Навбаҳор туманларида 5-10 фоизни, аҳолини ичимлик сув билан таъминлаш Қизилтепа, Навбаҳор, Навоий, Нурота туманларида 10-35 фоизни ташкил этмаган бўларди, "Мен сенга, сен менга тегма" қабилида иш тутадиган бундай раҳбарларга орамизда ўрин бўлмаслиги керак! Ахир, аҳолини ижтимоий ҳимоялаш, турмуш шароити

тини яхшилаш ҳақидаги Фармон ва қарорларнинг ижросини таъминламайдиган, халқнинг оғирини снгил қилишга интилмайдиган, унинг ташвиши билан яшамайдиган раҳбар қандай раҳбар бўлди?

Мустақил давлатимизнинг равнақи нафақат саноатни ривожлантириш, балки қишлоқ хўжалигига ҳам чамбарчас боғлиқлиги ҳаммамизга маълум деди Президент мамлакатимиз иқтисодиётида қишлоқ хўжалигининг тутган ўрни ҳақида тўхталиб. Ҳаётимизни яхшилаш, аҳоли турмуш даражасини кўтариш, иқтисодиётимизнинг самарадорлигини ошириш, халқимизни боқиш, истиқболимизни режалаш — ҳуллас қандай муаммо, қандай масалани кўрмайлик, уларнинг аксарияти биринчи навбатда қишлоқ хўжалигига бориб тақалади. Мана шу соҳада Навоий вилоятида қилинаётган ишлар ҳам талабга жавоб бермайди.

Деҳқончилик саноати уюшмаси хўжаликлари ўтган йили жуда ёмон ишлагани сабабли уларнинг молиявий кўрсаткичлари ниҳоятда паст бўлди. Сабзавот ҳосилдорлиги 1993 йилга нисбатан 6 центнер, полиз маҳсулотлари 4 центнер камайтириб юборилди. Бундан ташқари ўтган йили дон етиштириш режаси 71,7, сабзавот 86,8, полиз маҳсулотлари 77,7, мева 72,4 фоиз бажарилганини қандай баҳолаш мумкин?!

Ғалла мустақиллиги тўғрисида жуда кўп гапиряпмиз деб сўзида давом этди мамлакатимиз раҳбари. Аммо Навоий вилоятида бу борада олиб борилаётган ишлар мутлақо талабга жавоб бермайди. Ўтган йили Нурота туманида дон етиштириш 20,7 фоиз, Навбаҳор туманида 59 фоиз, Навоий туманида 76 фоиз бажарилгани шу ҳудудларда ҳақиқий раҳбар йўқлигидан, ўзини раҳбар санаганлар эл учун ҳам, юрт учун ҳам қайғурмасдан, фақат ўз манфаатларини ўйлаб иш кўраётганидан далолат беради, холос!

Эътибор беринг, Нурота туманида ҳар гектар ердан атиги 2,1 центнердан, вилоятда эса бор-йўғи 14 центнердан дон ҳосили олинган. Табиий савол туғилади: бу вилоятда раҳбар борми ўзи ё йўқми? Дон режаси уддаланмаса, мева етиштириш ўз ҳолига ташлаб қўйилган бўлса, сабзавот маҳсулотлари йилдан-йилга камайиб кетаётган бўлса, унда шу соҳаларнинг мутасаддилари нима билан шуғулланаяптилар?!

Вилоятда пахтачилик борасидаги ишлар ҳам қониқарли аҳволда эмас. Ҳар гектар ердан олинаётган ҳосил салмоғи ниҳоятда паст. Ўтган йили пахта тайёрлаш режаси зўрға 97,7 фоизга етказилди. Сўрасанг, ҳамма раҳбарлар ўзини

пахта билан шуғулланаётган қилиб кўрсатади. Аниқроқ билмоқчи бўлсанг, вилоятда пахтачиликнинг эгаси йўқ!

Вилоятда чорвачилик ҳам эътибордан четда қоляпти. Натижада кейинги икки йил ичида қорамоллар сони 2 минг 700 бош, майда моллар сони эса 100 минг бош камайиб кетган. Қўйлардан қўзи олиш 1994 йилда 1993 йилга нисбатан 302 мингта кам бўлди. Жун сотиш 881 тоннага, қорақўл тери сотиш эса қарийб 380 минг донага, гўшт стиштириш 1992 йилга нисбатан қарийб 13 фоизга, тухум 82,3 фоизга, қорақўл тери тайёрлаш 25,4 фоизга камайтириб юборилган.

Чорвачилик тармоғидаги самарадорлик 1992 йилда 20,5 фоизни ташкил этган бўлса, 1994 йилга келиб бор-йўғи 1,1 фоиз бўлгани учун, вилоятда ким жавоб беради?!

Хўжаликда чорвачилик маҳсулотларининг камайиб кетиши асосан молларнинг озуқа базасига эътиборнинг сусайгани туфайли бўлмоқда. Сўнгги уч йил ичида Конимех, Томди ва Учқудуқ туманларида яйловларнинг ҳолатини яхшилаш борасида биронта ҳам тадбир амалга оширилмаган.

Ҳисоб-китобларга қараганда, бу туманларда чорва қишлоқини ўтказиш учун тайёрланган озуқа 10 февралга қадар зўрға стиши мумкин, холос.

Бундай ачинарли вазиятни изоҳлаб, эътиборингизни муҳим бир масалага жалб қилмоқчиман, деди Президент. Албатта, бугун халқимиз бошидан оғир кунларни кечирмоқда. Буни ҳаммамиз тан оламиз. Лекин саноатда ишлаб чиқариш ўсмаса, қишлоқ хўжалигида аҳвол яхшиланмаса, ғалла ҳосили экилган уруғидан кам бўлса, чорвадорнинг подаси очликдан нобуд бўлаверса — халқнинг косаси оқарадими, ҳаётимиз фаровон бўлиши мумкинми?

Раҳбарларнинг эътиборсизлиги, лоқайдлиги, моддий ва маънавий қўллаб-қувватламаслиги туфайли фермер хўжаликлари, жумладан, ўтган йили Томди туманида 5 та фермер хўжалиги ўз фаолиятини тўхтатишга мажбур бўлган. "Тадбиркор" банки эса кредит ресурслари ажратмаётир.

Биргина шу тумандаги фермер хўжаликларининг техника сотиб олиш учун 139 минг сўм кредит ресурси олиш ҳақидаги аризаси бугунги кунга қадар қондирилмаган. Бундай аҳвол юзга келишига сабаб нима? Очигини айтиш керак, бунинг асосий сабаби раҳбарларнинг ўзлари ҳали ҳам ислохотларнинг асл моҳиятини тушуниб етмаганлигидадир. Уларнинг ўзлари тушуниб етмаганликларидан к-

йин одамларга мулк, ерга эгалик қилиш моҳиятини қандай тушунтириб берсинлар?

Вилоятда мулк шаклларини ўзгартириб, жамоа, ширкат ва ижара хўжаликларига айлантириш номигагина амалга оширилган. Хўжалик бошқаруви ҳамон эскича қолаётир. Бошқарув идорасида аввал 80-100 нафар киши ишлаган бўлса, ҳозир ҳам шунча ходим фаолият кўрсатмоқда. Ўроқда йўқ, машоқда йўқ, хирмонда ҳозир бўлганлар билан раҳбарларнинг ҳали-ҳамон муросасозлик қилаётгани айниқса ташвишланарли ҳолдир, дея қайд этди республикамиз раҳбари.

Хўжаликларнинг ичида маҳсулот стиштириш бўйича ички шартномалар тузилмаган, ер одамларга бир неча йилга ижарага бўлиб берилмаган, бошқа асосий воситалар бепул мулк қилиб топширилмаган. Чўпонлар ва бошқа ходимлар мулк эгаси экани ҳақидаги тушунчага ҳам эга эмаслар. Даромадларни мустақил тасарруф қилишни билмайдилар, фойдадан улуш олиш тартибини тушунмайдилар.

Бозор иқтисодиёти шароитини англаб етмаган раҳбарлар республика идораларига, давлат бизга ёрдам берсин, деб мурожаат қилишни ҳали ҳам давом эттирмоқда. Одамлар бир нарсани тушуниб олиши керак, эски вақтлар қайтиб келмайди. Кимки ўша даврни қўмсаётган, қайтаришга уринаётган бўлса, у ўз жойини бошқаларга бўшатиб қўйгани маъқул!

Вилоятда қурилиши тугалланмаган объектларни сотиш ишлари ҳам яхши йўлга қўйилмаган. Шу кунга қадар 267 та чала объектларнинг бор-йўғи 5 таси сотилганини қандай тушуниш мумкин?!

Хусусийлаштирилаётган объектларни ер майдони билан баҳолаб сотиш ташкил этилмаган. Ҳозирча бирорта ҳам объект ер майдони билан бирга сотилган эмас. Вилоят, туман раҳбарлари бу билан давлат бюджетига тушадиган фойдага тўсқинлик қилмоқдалар. Бу аҳволга ортиқ тоқат қилиб бўлмайди.

Савдо, маиший хизматни яхшилаш чоралари давр талаблари асосида қайта кўрилмаётир. Савдо дўконларини хусусийлаштиришдан мақсад маҳсулот турларини кўпайтириш, аҳоли талабларини қондириш йўллари излаб топиш бўлса-да, вилоят раҳбарлари унинг моҳиятини тушуниб етмаяпти.

Вилоят раҳбарларига, нима учун пулнинг қайтиб тушиши кам, нега одамларга ўз вақтида маош тўланмайди,

деган саволни бersive, бизда бозор йўқ, савдода мол кам, одамлар бошқа шаҳарларга бориб савдо қилиб келади, деган жавобни айтади.

Оғзингизни очиб ўтирган билан биров сизларга молларни келтириб берармиди? Нима учун хусусийлаштирилган савдо шохобчаларига старли моллар келтирилмайди, янги хусусий дўконлар, бозорлар қурилмайди, Нима учун бундай ишлар қўлидан келадиган тадбиркорлар излаб топилмайди? Ё Навоийда ишбилармон кишилар йўқми? Яқинда Президент ҳузуридаги идоралараро кенгашда иштирок этган ишбилармонларнинг фикрларига аҳамият бердингизми? Нима учун улар қилаётган ишларни Навоийда амалга ошириш мумкин эмас? Боқимандалик қачонгача давом этиши мумкин?

Халқ таълими, соғлиқни сақлаш соҳасида ҳам камчиликлар талай. Болалар боғчалари, мактабларни таъмирлаш, ўқитувчи, тарбиячи, тиббиёт ходимларини ижтимоий ҳимоялаш масалалари эътибордан четда қолмоқда. Касалхоналарда дори-дармон, керакли жиҳозлар етишмайди. Оналар ва болалар ўлими бўйича кўрсаткич вилоятда ҳамон юқорилигича қолмоқда.

Республикаимиз бўйича жиноятчилик 1994 йили 1993 йилга нисбатан 20 фоиз камайган бўлса, Навоий вилоятида бу кўрсаткич 10 фоиз ортган. Оғир турдаги жиноятлар 20 фоиз, қасддан одам ўлдириш 11 фоиз, номусга тегиш 9,5 фоиз, талончилик 5 фоиз, фирибгарлик 54 фоиз, безорилик 57 фоиз кўпайган. Ҳозирга қадар содир этилган жиноятларнинг 668таси, шу жумладан, 518 та оғир турдаги жиноят очилмасдан қолган.

Бундан кўриниб турибдики, маъмурий органлар олиб бораётган ишлар талабга жавоб бермайди, деди, Ислон Каримов. Жойларда ҳокимлар билан улар ўртасида ҳамкорлик, жиноятчиликнинг олдини олиш, унга қарши кураш олиб боришда жамоатчилик ёрдами сезилмаяпти. Мазкур камчиликларнинг содир бўлишига жойларда раҳбарлик лавозимларига волейиқ, тасодифий кадрлар келиб қолиши сабаб бўлмоқда.

Вилоятда кадрларни тарбиялаш, танлаш, жой-жойига қўйиш, ёш мутахассислар, ишбилармонлар билан ишлаш яхши йўлга қўйилмаган. Кадрларни тарбиялашга эътибор берилмаяпти. Натижада кадрлар тез-тез алмаштирилмоқда. Айниқса, Навоий, Нурота, Томди, Конимех туманларида кадрларни танлашга эътибор йўқ.

Хулоса шуки, вилоятда раҳбарлик тизими ташаббускор, тадбиркор, масъулиятни чуқур ҳис эта оладиган кадрлар билан мустаҳкамланмаган.

Айрим раҳбарлар эл-юрт манфаатидан ўз манфаатини устун қўймоқда, нопок ишларга қўл урмоқда. Натижада халқ хўжалигининг барча соҳаларини жадал ривожлантириш давр талабларидан орқада қолган. Фармон ва қарорлар бажарилиши ўз ҳолига ташлаб қўйилган. Раҳбарлар ўртасида хотиржамлик, ўзибўларчилик ҳоллари юзага келган. Бу эса вилоятда ижтимоий-сиёсий аҳволнинг ёмонлашувига сабаб бўлмоқда.

Аминманки, Навоий вилояти меҳнаткашлари ориятли, танти, фидойи инсонлар. Оддий меҳнаткашдан тортиб раҳбаргача — ҳамма қўлни-қўлга бериб меҳнат қилиши, миллатидан қатъи назар, элим деб, юртим деб ёниб яшаши керак. Маҳаллийчиликка барҳам бериш, республикамиз тараққиёти, ривожига ўз ҳиссасини қўшиш шу заминда яшаётган ҳар бир кишининг қалб амрига айланмоғи зарур, деди Ислом Каримов пировардида.

ХАЛҚ ИШОНЧИ — ЮКСАК МАСЪУЛИЯТ

Ассалому алайкум, азиз дўстлар!

Янги йилнинг дастлабки кунларида, сизларни сиҳат-саломат, бардам кўриб турганимдан мамнунман.

Сизларни ва сизлар орқали пойтахт вилоятимизнинг барча аҳолисини Янги — 1995 йил билан муборакбод этиб, ҳаммангизга бахт-саодат, хонадонингизга файз-барака ва омадлар тилайман.

Шу билан бирга мана шу залда ўтирган депутатларни халқимиз билдирган юксак ишончни оқлаш йўлидаги фаолиятларида улкан муваффақиятлар тилашга рухсат бергайсизлар.

Ҳаммангизга аёнки, бугунги кунда — юртимиз, жамиятимиз машаққатли синовлардан ўтаётган бир пайтда халқимизнинг ишончига мушарраф бўлиш ҳар қайси инсон учун катта обрў, катта ишонч шунингдек, жуда катта масъулиятдир. Ишонаманки, бундай шарафли ишончга сазовор бўлган депутатлар буни яхши тушунадилар, унинг қадр-қимматини қалбларидан ўтказиб баҳолайдилар.

Бундай мураккаб пайтда халқ кимнинг кимлигини айниқса яхши билиб олади. Ким эл-юрт манфаати учун чинакам қайғуряпти-ю, ким қуруқ, ҳавойи ваъдалар билан ўз мақсадини кўзлаяпти — одамлар сезиб-билиб турадилар.

Шу маънода Ўзбекистон ҳаётида, жамиятимиз тарихида илк бор эркин, кўп партиявийлик асосида сайловлар ўтказилиши улкан тарихий воқеа десак, асло муболаға бўлмайди.

Чунки биринчи марта ҳам Ўзбекистон парламенти — Олий Мажлисга, ҳам маҳаллий туман, шаҳар, вилоят кенгашларига номзодлар кўрсатишда, улар орасидан

ҳақиқатда энг муносиб шахсни сайлаб, танлаб, ажратиб олишга имконият туғдирилди.

Биринчи бор сайловчи инсон учун Конституция берган ҳуқуқдан фойдаланиб, ўзининг хоҳиш-иродасини тўла намоён қилишга замин яратилди.

Бугун биз ўз юртимизда эркин ва озод жамият — адолатли ҳаёт пойдеворини, демократик давлатимизнинг асослари ва қадриятларини қураётган ва тиклаётган бир даврда ўтган сайловлар ва уларнинг натижаларидан Ўзбекистоннинг халқаро обрўйига обрў қўшилаётганини жамоатчилигимиз сезиб турганига аминман.

Шу билан бирга ўтган сайловлар фуқароларимиз сиёсий савиясининг ўсишида, одамларимиз онгида адолатга ишонч пайдо бўлишида ғоят ижобий таъсир қилаётганини ҳам кўриш мумкин.

Тарихимиздан маълумки, қадим замонлардан буён инсонларнинг энг катта ва эзгу орзу-ниятлари, мақсадлари ҳаётда адолат ўрнатиш, адолат ҳукмронлигини жамият ва ўз ҳаётида кўриш, ҳақиқат тантанаси учун курашдан иборат бўлган. Мен бир гапни кўп такрорлаб айтганман: халқимиз ҳар қандай қийинчиликка чидаши мумкин, лекин адолат, ҳақиқат мезони бузилса чидаммайди. Адолат устун бўлган жойда иш юришади, юртда файзу барака, одамларда меҳр оқибат устуворлик касб этади. Адолат бўлмаган жойда адоват пайдо бўлади, кишилар орасида низо-нифоқлар кучаяди. Бунинг тарихимиздан ва сўнгги йилларда ўлкамизда юз берган воқеалар мисолидан ҳам яққол кўриш мумкин.

Она юртимиз Туркистонга ёв бостириб келганда ҳам, инқилоб даврида ҳам, "босмачи" деган уйдирмалар чиққан пайтда ҳам, сўнгги йиллар давомида "ўзбек иши", "пахта иши" деган маломат ва бўҳтонлар авж олган, десантчилар келиб хонадонларимизни хонавайрон қилган вақтларда ҳам, Фарғона фожиаси туфайли халқимиз бошига ёғилган бало-офатларнинг барчасининг сабаби ва илдизини юртимизда адолат мезони бузилганидан кўриш керак. Ўйлайманки, қачонки шу кўз билан тарихимизнинг аламли саҳифаларига тўғри баҳо-изоҳ берсак, кўп нарсани жой-жойига қўйишимиз мумкин. Шундай вазифани авваламбор олимларимиз, тарихчиларимиз, адабиётчиларимиз, эл-юртимизнинг ҳақиқий ватанпарварлари ўз зиммасига олиши даркор.

Ҳаётда адолат ўрнатиш, албатта, ижтимоий тараққиётнинг кўпдан-кўп омилларига боғлиқ. Аммо энг муҳим, ҳал

қилувчи омиллардан бири — бу эркин, одил сайлов тизими-дир. Яъни ҳар қайси поғонада — жамоами, маҳаллами, корхонами, туманми, шаҳарми, вилоятми, давлатми, унинг ривожии ва тақдири кўп жиҳатдан муносиб ёки номуносиб шахсларни, ваколатларга эга бўлган раҳбарларни, шу жумладан, ҳаётимиз — келажагимизни ишониб топширган ноиб-депутатларни сайлаб олишимизга боғлиқдир.

Бу оддий ҳақиқатни ҳеч ким инкор қилмаса керак, деб ўйлайман. Чунки одамларнинг бошини қовуштириб, тинчлик-тотувлигини сақлаб, уларнинг эзгу ниятларини амалга ошириш йўлига бошлайдиган, ҳамдард ва раҳнамо бўлиб, ўзидан ном қолдирадиган ҳам раҳбар. Ёки аксинча, мансаб курсисига ўтириб, ваъдаларига вафо қилмасдан, ўз манфаатини кўзлаб, ҳаром-харишга қўл урадиган, ишнинг кўзини билмасдан, қўлидан иш келмасдан жамоа ҳаётини вайрон қилиб ўзидан доғ қолдирадиган ҳам раҳбар. Бу фикрларнинг асосий маъноси шуки — депутатлар ҳам, улар орасидан танлаб олинадиган раҳбарлар ҳам сайлов пайтида сайланади, қандай инсон эканлиги намоён бўлади.

Сайловлар маълум бир қолип ва тартибда, яъни эски замондан қолган усулда — хоҳлайсизми-йўқми, ёқадими-ёқмайдими, маъқулми-номаъқулми, ишонасизми-ишонмайсизми ҳаёт-мамотимизни ҳал қилувчи "улуғ партиямиз" — КПСС белгилаб берган танҳо номзодга овоз беришга мажбур бўлган замонимизда қандай эркинлик бўлиши мумкин эди?

Демократик давлат қураётган ҳозирги бир шароитда кўппартиявийлик, муқобиллик йўли билан ўтказган дастлабки сайловларимиз ҳаётимизга катта ўзгаришлар олиб кириши табиий. Шу сайловни ўтказиш жараёнининг ўзидаёқ одамларнинг онги ўзгарди, ҳаётга янги кўз билан қарайдиган бўлди.

Илгариги сайловларни эсга оладиган бўлсак, ҳар беш йилда бир хил одамларни депутатликка сайлар эдик. Сайлов арафасида улар катта ваъдалар берарди-ю, ваколати тугуётганда эса ҳеч ким улардан ҳисобот талаб қилмасди. Муқобиллик, кўппартиявийлик асосида сайлов ўтказар эканмиз, буларнинг ҳаммасига ҳаётнинг ўзи чек қўйди.

Шунинг учун ҳам ўтган сайловларда сайловчиларга берилган ҳуқуқ — ўз овозини, ўз хоҳиш-иродасини билдириб, икки-уч номзоддан битта номзодни танлаб олиш ҳуқуқи ҳаётимизнинг янги босқичига қадам қўйиш билан баробар.

Келажакда жамиятимизда қандай партиялар тузилмасин, уларнинг сони қанча бўлмасин, қайси партия олдига қандай вазифа қўйилмасин — улар ўз мақсадларига, ўз ғояларини амалга оширишга сайловчиларнинг овозини, яъни ишонч-этиборини қозонибгина эришиши мумкин.

Бoshqacha айтганда, одамларни ҳар хил бақариқ-чақариқлар билан майдону кўчаларга чорламасдан, уларнинг тинчлиги, тотувлиги, ижтимоий барқарорликни бузмасдан, адолатли сайлов орқали ҳокимият органларига вакилларини ўтказиш, ўзига ваколат олиш, туман, шаҳар, вилоят, республика кенгашларида ўзлари бсрган ваъдаларни, дастурларини амалга оширишга куч-ғайратини бағишлаш, сайловчилар олдида олган ваколатларини ўз муддатида масъулият билан адо этиш — бу партиялар фаолиятининг бош йўналиши бўлиши лозим.

Партия дегани — бу мансаб учун, лавозим учун кураш эмас, балки муайян ғоя учун, унинг жамиятда устувор бўлиши ва рўёбга чиқиши учун кураш демакдир. Агар партия маъносини мана шу нуқтаи назардан тушунар эканмиз, қанча партия бўлса бўлаверсин, уларнинг фаолиятига тегишли шароит яратиб берилади.

Аммо, жамиятни бўлиб ташлаш, одамларни бир-бирига қарама-қарши қилиб қўйиш, турли беқарорликлар келтириб чиқарадиган ғоялар тарғиб қилинадиган бўлса, бундай партиялар бизга керак эмас.

Ўзбекистонда ҳали ўзини тутиб олган, мустақкам ғоясига эга бўлган партиялар шаклланиб улгурганича йўқ. ХДПнинг тузилганига мана уч-турт йил бўлди. Лекин ҳали бу партиянинг ҳам амалий ҳаракатлари, ғояси билан одамларни ўзига жалб қилиш, янги дастурлар ишлаб чиқиш борасида кўп заиф томонлари бор. Келажакда бу партия ҳам ўзини тутиб олишига ишонаман.

Мен бир нарсига эътиборингизни қаратмоқчиман: кунги кеча "Яшасин КПСС!" деб қичқариб юрган баъзи кимсалар бугун ҳам ягона бир сиёсий куч, ягона бир партиянинг яккаҳокимлигини орзу қилиб юришибди. Яккапартиявийлик тузумида яшаган кунларимизнинг қандай хунук оқибатларга олиб келганини назарда тутиб, биз бунга асло йўл қўёлмаймиз. Бу ҳаммага аён бўлиши керак.

Умуман, чуқурроқ ўйлаб қарайдиган бўлсак, нима учун ёлғиз қандайдир сиёсий гуруҳ ўз манфаатини кўзлаб, ҳаётдан узоқ, сохта, баландпарвоз гаплар ва чақариқлар туфайли одамларни алдаб, ўз мансабпараст мақсадларига эришиши керак экан? Биз масаланинг бу тарзда

қўйилишига бутунлай қаршимиз. Биз аввало халқимиз, жамиятимизнинг барча аъзолари фаровон ҳаёт кечириб яшасин, деган ақида тарафдоримиз. Ишончим комилки, шундагина биз фуқаролар тотувлигига, миллатлар ҳамжиҳатлигига асосланган мустаҳкам демократик жамият қуришга эришамиз.

Сўнгги сайловларда маҳаллий кенгашлар, Халқ демократик партияси, "Ватан тараққиёти" партияларидан кўрсатилган номзодлардан депутатлар сайланди. Энди депутатлар қайси тоифадан, партиядан, қайси гуруҳдан сайланган бўлсалар, шулар номидан ишлаши, фаолият кўрсатиши лозим.

Кечаги сайловлар натижасида маҳаллий кенгашлардан тахминан 67 фоиз, ХДПдан 28 фоиз, "Ватан тараққиёти" партиясидан эса 5 фоиз депутат сайланди.

Кейинги сайловлар пайтида яна бир бор сайловчилар билан юзма-юз бўлганда ишга ноқобил, қуруқ ваъдалар билан сайловдан ўтган номзодларга халқ ўзи ҳакам бўлади. Агар одамлар дастлаб адашган бўлишса, навбатдаги учрашувларда анча пишиқ бўлиб қолишлари муқаррар.

Ишонаманки, халқаро тажрибада ўзини оқлаган мана шундай тизим-тартибга биз ҳам босқичма-босқич стиб борамиз, албатта.

Бугун Тошкент вилояти Кенгашига сайланган депутатлар ишга киришар экан, мана шу фикрларнинг маъзига етиб, ўз масъулиятларини чуқур англаб олиб, фаолиятларини бошлашлари керак.

Ўтган давр мобайнида амалга оширилган ишларга танқидий кўз ташлаб, авваламбор, йўл қўйилган камчиликлар, хатоларни баҳолаб, ундан кейин янги йил рўжчаларини кўриш лозим.

Тошкент вилояти — катта салоҳиятга эга бўлган, меҳнаткаш, билимдон, ишнинг кўзини биладиган, омилкор аҳолисининг маҳорати билан донг қозонган, доимо бошқаларга намуна бўлиб келган вилоятдир.

Буни ҳеч ким ҳеч қачон инкор қилолмайди. Саноат, қурилиш, деҳқончилик, хизмат тармоқлари — қандай соҳани олсангиз ҳам, буларнинг барчасида республиканинг, узоқ-яқин жойларида маълум ва машҳур бўлган Тошкент вилоятининг меҳнат жамоаларини кўрсатиш мумкин.

Мамлакатимиздаги энг улкан, катта имкониятларга эга бўлган корхоналар ҳам Тошкент вилоятида. Кадрлар ҳақида гапирадиган бўлсак, зиёлилар ҳақида гапирадиган

булсак — ҳар доим Тошкент вилоятини фахр билан тилга оламиз.

Республика миқёсида ҳавас қиладиган одамлар, Ўзбекистоннинг шуҳратини оламга таратаётган инсонлар ҳам шу вилоятдан чиққан. Буларнинг ҳаммасини инobatга олсак, Тошкент вилоятидан кўп нарсаларни кутиш лозим бўлади. Авваламбор, бугун юртимизда бўлаётган янгила-ниш, ислохотларда бу вилоятнинг пешқадамлар сафида бўлишини кутишга ҳақлимиз.

Яна бир бор таъкидламоқчиман: Тошкент вилоятини республика илғорлари қаторида кўриш ҳаммамиз учун табиий ҳолдир.

Лекин, минг афсуски, вилоятда олиб борилаётган ишлар билан танишганда, ҳавас қилгулик жиҳатлар йўқлигини кўриб ҳам ачинасиз, ҳам таажжубга тушасиз. Нима булди-ю, кейинги йилларда вилоятда иш юришмай қолди. Халқ хўжалиги соҳаларидаги кўрсаткичлар йилдан-йилга пасайиб бормоқда. Бундай ҳолни тушуниш жуда қийин. Чунки, бундан бир йил аввал — 1993 йил декабрь ойида Тошкент вилояти фаоллари билан учрашувда айни шу мазмундаги гаплар айтилган, бугун шу йиғинда ўтирган кўпгина туман, вилоят раҳбарлари иштирокида аҳвол ба-тафсил таҳлил қилиниб, очиқ-ойдин баҳо берилган эди.

Бугунги мажлисда ўтган давр мобайнида вилоятда қил-ган ишларимизга якун ясасак, маҳтаниш у ёқда турсин, кўп соҳалардаги вазиятни тушуниш қийин. Хўш, 1994 йилда 1993 йилга нисбатан қандай ўзгаришлар юз берди?

Саноат соҳасини қараб чиқайлик.

Вилоятдаги қайси йирик корхонани олсангиз ҳам аҳвол ғоят ташвишланарли эканини кўрасиз. Айниқса, Олмалик кон-металлургия комбинатида, Ўзбекистон металлургия за-води, Чирчиқдаги қийин эрийдиган ва ўтга чидамли ме-таллар комбинати, "Электрохимпром", Чирчиқ қишлоқ хўжалиги машинасозлиги заводида (бу рўйхатни давом эттириш мумкин), аҳвол ниҳоятда ачинарлидир.

Вилоятда тахминан 2500 та кичик ва хусусий корхона тузилганига қарамасдан, улардан биронтаси ҳам рақобатли маҳсулот ишлаб чиқаришга қодир эмас.

Ташкил қилинган 66 қўшма корхоналардан 50 фоизи фаолият кўрсатмоқда, холос. Кўпчилик раҳбарлар бугунги вазиятни собиқ Иттифоқ пароканда бўлгандан кейин алоқалар узилишига боғлаб ўтирибдилар, шу сабабларни рўкач қилмоқдалар.

Албатта, ҳаммамиз тушунамиз, бунинг таъсири катта. Лекин ундан буён орадан уч йил ўтиб кетди. Хўш, тоқай-гача яна эски замонни қўмсаб ўтирамиз? Ишлашни истакан, изланувчан раҳбар ва жамоалар ўз ишини бошқатдан ташкил қилиб, ўзини анча тутиб олди.

Иккинчидан, агар Россия билан алоқалар узилгани сабаб бўлса, у ҳолда нима учун Россиянинг ўзидаги корхоналар тўхтаб қолган? Бунга сабаб нима? Уларга ким халақит беряпти? Уларнинг ўзаро алоқаларини ким бузаяпти? Асосий масала — алоқалар узилишида эмас, балки ишни янгича ташкил қилолмасликдадир, бозор иқтисоди қонунларининг бугунги кайфиятларга тўғри келмаслигидадир.

Асосий сабаб шундаки, баъзи катта корхоналарнинг раҳбарлари, шояд бирон-бир шаклда, айтайлик, Евроосиё ниқобида яна СССР қайта тикланармикан, деган умидда хомхал қилиб юришибди. Бундай кайфиятлар ҳам борлигини очиқ айтишимиз керак.

Ҳаммамиз яхши англаб олишимиз керакки, гап СССРнинг смирилганида эмас, балки илгари бошқача иқтисодий тизим шароитида ишлаган ва яшаган бўлсак, эндиликда бутунлай янги иқтисодий тузумга ўтаётганлигимиздадир.

Муайян кучлар Ўзбекистон халқ хўжалигининг стратегик тармоқлари — олтин, металлургия, рангли металл ишлаб чиқариш соҳаларини барбод қилишга интилоқдалар. Ва шу тариқа бизнинг бўйнимизга яна бўйинтуруқ илиб марказга тобе қилишга уринмоқдалар. Биз буларнинг барчасига ҳушёр кўз билан баҳо бермоғимиз даркор.

Биз дунё бозоридан хом ашё билан эмас, аксинча, сифатли, рақобатга бардош бера оладиган тайёр маҳсулот билан ўз муносиб ўрнимизни эгаллашимиз лозим. Муаммоларни, олдимизда турган тўсиқларни бартараф қилишнинг асосий йўли шу.

Шундай кунлар келади, келмоқда ҳам. Ўзбекистон тобора жаҳон бозорига чиқиб бормоқда.

Аммо бу улуг мақсадларга етиш учун, фарзандларимизга озод, эркин, фаровон ҳаёт яратиб бериш учун қийинчиликларга мардона бардош бериб, сидқидилдан меҳнат қилишимиз керак.

Афсуски, шу нуқтаи назардан вилоятдаги бошқа соҳалар ишига назар ташласангиз, қурилиш, хизмат кўрсатиш тармоқларининг ҳам кўпида деярли ўзгаришлар йўқлигини кўрасиз... Эски ҳаммом, эски тос. Кўпгина

ҳолатларни таҳлил қилганда авваламбор боқимандалик кайфияти ҳамон ҳукм сураётганини сезиш мумкин. Аввало раҳбарлар ўзини мустақил ва мустаҳкам сезмасдан, нима-нидир пойлаб ўтирганини кўриш мумкин.

Яна бир бор аниқ ва қатъий айтмоқчиман: эски замон энди ҳеч қачон қайтмайди! Бекорга пойлаб-қўмсаб ўтирибсизлар. Вақти-соати келди энди жавоб беришга. Ёки бугунги замон талаби билан ишлайсизлар ёки овора бўлмасдан, бизларни ҳам овора қилмасдан, йўлни тўсмасдан, жойингизни бўшатиб бсрасизлар!

Қишлоқ хўжалиги соҳасидаги аҳвол саноатдагидан ҳам ночор. Айтинглار, бу ҳолга ким жавобгар? Ким четдан туриб вилоятга халақит бермоқда, ишингизга ғов бўлмоқда? Балки шу залда ўтирган туман ҳокимлари ва хўжалик раҳбарлари ўтган йил мавсуми натижаларини, якунларини изоҳлаб, тушунтириб беришар?

Шуниси ачинарлики, вилоятда пахтачилик бўйича йиллик режани уддалай олмаган туманлар ва хўжаликларнинг деҳқонлари 33 фоизлик имкониятдан, янги қўшимча катта даромадлардан маҳрум бўлдилар. Мен буларнинг ҳаммаси раҳбарлик ва бошқарувнинг нотўғри ташкил этилганлиги оқибати, деб биламан. 1994 йил мавсумида бошқа сабабларни рукач қилишга ва ўзини оқлашга ўрин йўқ, деб ўйлайман.

Ғаллачиликда ҳам ўтган мавсумда ҳосилдорликнинг яна пасайиб, маҳсулот умумий ҳажмининг янада қониқарсиз даражага тушиб қолганлиги эътиборни жалб қилади.

1994 йили вилоятда дон ҳосилдорлигининг 3-4 центрга камайиб кетганлигини ҳеч қандай сабаб билан оқлаш мумкин эмас. Бундай аҳволда Ўзбекистоннинг ғалла мустақиллигига эришиш масаласини ҳал этишда пойтахт деҳқонларининг ҳиссаси қандай бўлади, бунинг бир чуқурроқ ўйлаб кўрайлик!

Сабзавотчилик соҳасини олиб кўрадиган бўлсак, яна нохуш манзарага дуч келамиз. Тошкент вилоятининг кўп туман ва хўжаликларининг сабзавотчиликка ихтисослаштирилгани маълум. Хўш, шундай экан, ўтган даврда бу соҳада қандай ютуқларга эришдик? 1994 йили 1993 йилга нисбатан вилоятда 22,5 минг тонна сабзавот, 16 минг тонна картошка, минг тонна узум кам етиштирилди. Агар Тошкент вилоятида сабзавотчилик шу суръатлар билан ривож топадиган бўлса, Тошкент шаҳрининг 2 млн. 300 минг кишилик аҳолисини таъминоти у ёқда турсин, вилоят аҳолисини боқиш ҳам амримаҳолдир.

Энг оғир аҳвол чорвачилик тармоғида мавжуд. Биргина 1994 йилнинг ўзида хўжаликлар ҳисобида қора молларнинг сони 14 мингтага, қўй-эчкилар 52 мингтага, паррандалар сони 500 мингтага камайиб кетганини қандай изоҳлаш керак?

Бундай ачинарли, ночор аҳволнинг сабабларини кўп нарсаларда кўриш мумкин. Лекин бу иллатнинг асосий сабаб ва илдизларини ишни эскича ташкил қилиш, бепарволик, лоқайдлик, раҳбарлар ва мутасадди мутахассисларнинг суяғи эски тизим қоидаларида қотиб қолганлигида кўриш мумкин.

Ислоҳотларни ўтакетган расмийчилик, хўжакўрсинлик усулида ўтказиш, ҳар қандай янгиликка қарши туриш, бугунги замон талабларини мутлақо тушунмаслик ва уларга қаршилик кўрсатиш ҳам бу ҳолатнинг сабабларидир. Мулк шаклини ўзгартириш бўйича эълон қилинган фармон ва қарорларни бажариш ўрнига ҳар қадамда уларга тўсқинлик қилаётган бюрократик тартиблар ҳам бунинг яна бир сабабидир.

Заҳматкаш, оддий деҳқонни ҳурмат қилмаслик, унда мулк эгаси ҳиссиётини тарбиялаш у ёқда турсин, янги пайдо бўлаётган фермерларга, мулк эгаларига тўсқинлик қилиш — ўтказилаётган ислоҳотларнинг самарасини йўққа чиқаради.

Яна бир бор айтаман: бугунги босқичда кўп нарса ҳокимлар ва хўжалик раҳбарларининг савиясига, инсофига, ишбилармонлиги ва тadbиркорлигига боғлиқ. Ҳамма белгилаган тadbирларимиз, дастурларимизнинг бажарилиши шуларга боғлиқ бўлиб турибди. Бироқ; минг афсуски, эски замон тарбияси билан суяғи қотган, ўртача поғонада ўтирган кўпчилик раҳбар ва фаолларимиз аксарият ҳолларда бугунги ислоҳотларга ғов бўлиб турибди. Чунки бундай кимсалар аввало янгиликдан қўрқади, масъулиятни ўзига олмайди, эшигимизни қоқиб турган бугунги ҳаёт талабларини тушунишни хоҳламайди, давлат-жамоа мулкани худди ота-бобосидан қолган меросдай билади.

Бу ҳолатнинг энг ёмон, хавфли томони шундаки, буларнинг барчаси давлат вакиллари деб кўрсатади, илоҳотларнинг ўзини давлат вакиллари деб кўрсатади, илоҳотларнинг обрўйини тўқади. Оддий фуқаролар, деҳқонларимиз эртага ҳам шу ҳолат давом этса, илоҳотларга ишончини йўқотиши мумкин. У ҳолда уларнинг ишдан қўли совиб, ҳафсаласи пир бўлиб қолиши табиий ҳолдир.

Демак, йўлимизда ғов бўлиб турган мана шундай ўтакетган бюрократларни, бугунги сиёсатни англамасдан, ўз шахсий манфаати билангина юрган раҳбарларни уйғотмасак, онгини, тушунчаси ва дунёқарашини ўзгартирмасак, лозим бўлса, алмаштирмасак, биз ислохотлардан кўзланган мақсадларга эришолмаймиз. Бу — аниқ гап, буни ошқора айтишимиз ва бу йўлда азму шижоат билан аниқ фаолият олиб боришимиз шарт.

Шундан келиб чиқиб, Тошкент вилояти аҳолисини, биринчи навбатда, қишлоқ жойларда истиқомат қилувчи халқимизнинг ижтимоий аҳволини, уларнинг ичимлик суви ва газ билан таъминотини баҳоласак, жуда ачинарли хулосаларга дуч келиш мумкин.

Бўка, Пискент, Оққўрғон туманларида газлаштириш бори-йўғи 20-25 фоизни ташкил қилади. Ангрен шаҳри эса табиий газ билан яхши таъминланмаганлиги, Бўстонлиқ, Қуйи Чирчиқ, Оққўрғон ва Зангиота туманларида тоза ичимлик суви билан таъминлаш ишлари қониқарсиз аҳволда эканлиги наҳотки бу жойларда йўлбошчи бўлиб юрган раҳбарларни ташвишга солмаса?!

Билмадим, бугун шу залда ўтирган ҳокимлар қишлоқларда яшаётган одамларнинг аҳволини шу нуқтаи назардан баҳолайдими-йўқми? Вазиятнинг масъулиятини, унинг оқибатларини англайдими? Англайдиган бўлса, ўз сайловчиларининг юзига қандай қарайди? Бсрган ваъдаларининг устидан чиқолмайдиган диспутатлар, авваламбор, ҳокимлар эртага қай аҳволда қолишларини сезадими-йўқми?

Куни кеча бўлиб ўтган сайловларда айрим туманларнинг ҳокимлари ҳатто туман кенгаши депутатлигига ҳам сайлана олмай қолганликлари барча каттаю кичик раҳбарларимизнинг кўзини очиши, уларни ҳушёрликка даъват этиши лозим. Энди ёлғон-яшиқ ваъдалар билан одамларни алдаб бўлмайди. Ким бўлишимиздан, қандай юксак лавозимни эгаллаганлигимиздан қатъи назар, эртага кўпчилик олдида, халқ олдида жавоб беришимиз, ҳисоб беришимиз муққаррар эканлигини унутишга асло ҳаққимиз йўқ.

Раҳбар шахс учун эса эл-юрт назаридан қолиш, жамоатчилик ишончидан маҳрум бўлишдан кўра оғирроқ жазо йўқ.

Тошкент вилоятида соғлиқни сақлаш, халқ таълими муассасаларининг моддий-техника аҳволини мустаҳкамлаш бўйича ишлар етарли даражада олиб борилмаётганлигини

афсус билан қайд этиш зарур. Бир қанча хўжаликларнинг молиявий шароити оғир ҳолатда экани айниқса ачинарлидир.

Банкларнинг фаолияти ҳақида алоҳида тўхталиб ўтишимиз лозим. Илгарилари савдо-таъминот соҳасида ишлаётганлар орасида нопок кимсалар бор, деган фикр мавжуд бўлса, бугун ўз хизмат вазифасини суниистеъмол қиладиганлар асосан банк муассасаларида жойлашган, десак, хато бўлмайди. Бу соҳани тез кунларда тозалаш, мустаҳкам тартиб ўрнатиш, ишни янги услубда ташкил қилишга ўтиш бизнинг кечиктириб бўлмайдиган муҳим вазифамиздир.

Вилоятда вазиятни барқарорлаштириш, тинчлик ва осоишталикни, жамоат хавфсизлигини таъминлашда, қонунчилик ва ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлашда ҳам қатор камчиликлар мавжуд. Жиноятчиликнинг олдини олиш, унинг келиб чиқиш сабабларини ўрганиш бўйича жиддий ишлар олиб борилмаганлиги туфайли 1994 йилнинг ўн бир ойлик маълумотларига қараганда қасддан одам ўлдириш, порахўрлик ва тамагирлик каби жиноят турлари кўпаймоқда. Аҳвол шу даражага етиб борганки, ҳатто ҳуқуқ-тартибот идораларининг ходимлари орасида жиноятга қўл урганлари ҳам йўқ эмас. Ахир қонун ҳимоячиларининг ўзлари қонунбузарлик билан шуғулланса, оддий фуқаролардан нимани талаб қилишимиз мумкин?

Ислоҳотларнинг тақдири, уларнинг самараси, ҳаёти-мизга таъсири авваламбор кадрларнинг малакасига, уларнинг ўз ишини қай даражада ўзлаштириб олганлигига, юртпарварлиги ва фидойилигига боғлиқдир. Бугунги ўтиш даврида бу муаммо энг мураккаб, энг оғир масалага айланиб қолиши кўпчиликка маълум. Бу муаммони тўғри ечишга эриша олсак, халқ ғамини, ташвишини ўз дардидай ҳис қиладиган, ишбилармон, тadbиркор, билимдон, инсофли, диёнатли, элим деб, юртим деб ёниб турган одамларни жой-жойига қўйиш масаласини ҳал эта олсак, аминманки, ишларимиз доимо бароридан келади, зафар ва омадлар ёр бўлади.

Бугунги кунда эски тизим янги, эркин тизимга ўз жойини бўшатиб бераётган бир пайтда — бу масала энг муҳим, ҳал қилувчи вазифага айланмоқда.

Бугун муҳокама этаётган масалаларимизнинг негизида кадрларни тўғри танлаш, масъулиятли лавозимга муносиб раҳбарларни тайинлаш масаласи бор. Нега деганда ҳисобот даврида йўл қўйилган кўпгина хато ва камчиликлар зами-

рида танланган раҳбарларнинг ҳақиқий раҳбарлик қобилиятига эга бўлмаганлиги, бугунги замон талабларига жавоб беролмаганлиги ётибди. Шу маънода Тошкент вилоятининг ҳокимини тайинлаётганида католикка йўл қўйилгани бугун аниқ. Буни очиқ тан олишимиз лозим. Мирзамурод Икромов тайинланаётган, сайланаётган пайтда биз холис ният, катта умид билан, уни ёш мутахассис раҳбар сифатида, Ўрта Чирчиқ туманидаги меҳнат фаолиятида ҳам ўзини иши билан кўрсатганини инобатга олган эдик. Кўпгина номзодлар орасидан у кишини ажратиб олган эдик. Лекин, минг афсуски, Мирзамурод Икромов билдирилган ишончини ўз фаолияти билан оқлай олмади.

Яхши биласизлар, юртимиздаги ҳар бир шаҳар, қишлоқ, туман, вилоят дейсизми, ўзига хос бир файзи бор. Оллоҳ таолонинг шу юртга ато этган марҳаматлари, берган нсъматларини ҳам мана шу файз-бараканинг ифодаси деб биламан. Ўзини стакчи деган ҳар қайси раҳбар мана шу файз-бараканинг маъносини, мазмун-моҳиятини чуқур англаши, кўз қорачиғидай асраб-авайлаши лозим. Ўзининг пок орзу-ниятлари билан, соф ва холисона ҳаракатлари билан эл-юртнинг ишончини қозониши ва мустаҳкамлаши даркор.

Афсуски, шундай вазият Мирзамурод Икромов раҳбарликка келиши билан Тошкент вилоятида мавжуд бўлмади.

Ҳар қайси раҳбар ўз фаолиятини авваламбор одамларнинг бошини қовуштириш, бирлаштиришдан, аҳиллик ва тотувликни қарор топтиришдан бошлаши керак. Атрофида ишлаётган фаолларга иши билан ибрат бўлиб, уларни изидан эргаштира олиши зарур. Икромовнинг раҳбарлик фаолияти кадрларни бошқаришдан эмас, уларга қарши курашдан бошланди. У ишни кўпчиликни ўзига қарама-қарши қўйиб, муҳитни бузишдан бошлади. Албатта, ишда талабчанлик, қаттиққўллик керак. Қаттиққўлликни ҳам одамлар тўғри тушунади, агар қаттиққўллик адолатга, одамларни ҳурмат қилишга асосланган бўлса, ҳар қандай инсон ҳам буни тан олади.

Ҳар қайси раҳбар — авваламбор инсон. Инсоннинг ўзига хос камчиликлари бўлиши табиий. Лекин манманлик, бошқаларни менсимаслик, ўзини катта тутиш, гердайиш, ўзбошимчалик энг хунук, ҳеч кимга ёқмайдиган хусусиятлардандир. Афсуски, Икромов бундай хусусиятлардан катта лавозим эгаси бўлганида ҳам қутула олмади.

Албатта, ҳеч ким осмондан тайёр раҳбар бўлиб тушмайди. Инсон фақатгина олижаноб фазилатларга эга бўлиб туғилмайди. Агарки, одамзод ўрганмоқчи бўлса, кундалик ҳаёт ўзининг сабоқлари, аччиқ тажрибалари билан уни кўп нарсага ўргатиши мумкин. Йил давомида Икромов кўп марта огоҳлантирилди, лекин бундан хулоса чиқармади.

Ориятли, мард одам бундай пайтда албатта тегишли хулоса, сабоқ чиқаради, ишини, фаолиятини ўзгартиришга ҳаракат қилади. Мана шундай аччиқ ҳақиқатни инobatга олган ҳолда, Икромовнинг ўзи вазиятни англаб, вилоят ҳокимлиги лавозимидан озод қилишни сўраб ариза берди. Ўйлайманки, Икромовнинг аризасини қондириш керак.

Ҳурматли дўстлар!

Сўзимнинг охирида эътиборингизни буюк соҳибқирон Амир Темури бобомизнинг ушбу ҳикматларига қаратишни истар эдим. У киши "салтанат ишларида тўрт нарсага амал қилиш лозим" деб айтган эканлар:

- кенгаш
- маслаҳату машварат
- қатъий қарор
- тадбиркорлик, ҳушёрлик ва эҳтиёткорлик.

Бу тўрт омил, яъни — кенгаш, маслаҳату машварат, қатъият ва тадбиркорлик кейинчалик оқибатда надомат чекишдан сақлайди ва пушаймон бўлишнинг олдини олади, деб уқтиради соҳибқирон бобомиз.

Истар эдимки, Тошкент вилоятининг бугунги сайлан-диган янги ҳокими, шу залда ўтирган барча катта-кичик раҳбарлар шу доно ўғитларга оғишмай амал қилсак, уларни ўз фаолиятимизнинг асосий дастуриламали деб билсак, фарзандларимиз камолини ўйлаб, уларга улуг ва озод Ватанни мерос қилиб қолдириш орзуси билан яшаб-меҳнат қилсак, иншооллоҳ, Тангри ҳам, буюк аждодларимизнинг руҳлари ҳам бизни ҳамиша қўллаб-қувватлайди, эзгу мақсадларимизга етказди.

**Халқ депутатлари
Тошкент вилояти кенгаши
сессиясида сузланган нутқ,
1995 йил 10 январь*

ЎЗБЕКИСТОН ИСЛОҲОТЛАРНИНГ ЯНГИ БОСҚИЧИДА

Жаноб Раис!

Хонимлар ва жаноблар!

Давосдаги Жаҳон Иқтисодий Кенгашида Ўзбекистон вакиллариининг иштирок этиши яхши анъанага айланиб қолди.

Бу ердаги фикр алмашувлар амалга оширилаётган ислоҳотларга диққат билан ва танқидий баҳо бериш, зарур хулосалар чиқариш, бундан буён ташланадиган қадамларни ўлчаб олиш имконини беради.

Ўзбекистон мамлакатимизнинг ўзига хос хусусиятларини, халқимизнинг руҳиятини ҳисобга олган ҳолда ўзининг тараққиёт йўлини танлаб олгани маълум. Мустақилликка эришганимиздан бери ўтган уч йилдан ошиқроқ вақт танлаб олган йўлимизнинг тўғрилигини исботлаб турибди.

Ўзбекистон бугунги кунда ўз салоҳиятидан самарали фойдаланган ҳолда бозор муносабатларига изчиллик билан, турли ларзаларсиз ўтишдек бош масалани ҳал қилмоқда.

Бу вазифа хорижий шериклар билан ўзаро фойдали ҳамкорлик қилинганидагина амалга оширилиши шубҳасиз, албатта.

Мамлакатимизнинг бой табиий ресурслари, унинг жуғрофий ўрни, мўтадил иқлими Ўзбекистоннинг жаҳон хўжалик тизимига қўшилиши учун барча шарт-шароитни яратади. Аслини олганда, Ўзбекистон Ғарбни Шарқ билан, Шимолни Жануб билан боғлайдиган кўприқдир.

Алоқаларимизнинг кенг кўламлиги ҳам ана шундан. Бу кўлам деярли барча қитъаларни қамраб олади.

Муболағасиз айтиш мумкинки, ўтган 1994 йил биз учун муҳим бурилиш йили бўлди. Бозор инфраструктураси барпо этилди, ишбилармонлар синфини шакллантириш жара-

ени тезлашди. Деярли барча бюрократик устқурмалар тугатилди. Биз миллий валютамыз — СЎМни муомалага киритдик.

Қаъий бюджет ва пул сиёсати юритилиши сўмнинг барқарорлашувига, давлат бюджетида камомаднинг озайишига, пул қадрсизланиши жараёнларининг сустлашувига кўмаклашди. Биз ишлаб чиқариш ҳажми ҳамда аҳоли даромадининг кескин камайиб кетишига йўл қўймасликка муваффақ бўлдик.

Маълумки, жаҳондаги бирон-бир давлат хорижий сармояларни жалб қилмасдан туриб тараққиётга ҳамда иқтисодиёт ривожига эришолган эмас.

Шунинг учун ҳам бу иш бизнинг иқтисодий сиёсатимиз устувор йўналишларидан бирига айланган. Биз бу сиёсатни қуйидаги тамойиллар асосига қурмоқдамиз:

- ташқи иқтисодий фаолиятни эркинлаштириш;
- Республика иқтисодиётига капитал маблағларни жалб этишни таъминловчи ҳуқуқий асос, ижтимоий-иқтисодий ва бошқа шарт-шароитларни шакллантириш;
- Жаҳон андозалари талабларига жавоб берадиган технологияларни етказиб берувчи ҳамда халқ ҳўжалигининг замонавий тузилмаларини барпо этишга кўмаклашувчи хорижий сармоядорларга нисбатан очиқ эшиклар сиёсатини мунтазам равишда юритиш;
- маблағларни рақобатбардошли маҳсулот ишлаб чиқаришни ўзлаштириш билан боғлиқ энг муҳим устувор йўналишларга сарфлаш.

Биздаги мавжуд қонунчилик хорижий сармоядорларга бир қатор кафолат ва имтиёзлар берилишини таъминлайди.

Турли хавф-хатардан кафолатлаш мақсадида Ўзбекистонда "Ўзбекинвест" миллий суғурта компанияси барпо этилган. Асосий капитали 100 миллион АҚШ долларида иборат "Ўзбекинвест Интернешнл" халқаро компанияси таъсис этилган.

Биз жаҳондаги 20 мамлакат билан сармояларни рағбатлантириш ва ҳимоя қилиш бўйича битим тузиб қўйдик. Хорижий сармоядорларга уларнинг қонуний фаолият натижасида қўлга киритган фойда ва бошқа маблағларини хорижга ўтказиш кафолати; даромадни республика ҳудудида бемалол яна сармояга қўйиш ёки мулк эгасининг ихтиёрига қараб ундан бошқа тарзда фойдаланиш ҳуқуқи берилади.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, хорижий сармоялардан фойдаланаётган корхоналар даромадининг ишлаб

чиқариш ва технологик янгилашни кенгайтиришга сарфланадиган қисми солиқдан озод қилинади.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси қонуни келтирилган қабул қилинган қонунчилик сармоя шарт-шароитларига салбий таъсир кўрсатадиган тақдирда ҳам, хорижий сармоядорлар иш бошлаган пайтда амалда бўлган қонунчилик уларга нисбатан 10 йил давомида амал қилишини белгилаб қўйган.

Шунингдек, ижозат бериладиган товарлар рўyxатининг қисқартирилгани ҳам муҳим ҳол ҳисобланади. 1993 йилда бундай товарлар миқдори 74 тани ташкил этган бўлса, бу йил 11 тагина товарга ижозат олиш лозим, холос. Биз бундан буён бу рўyxатни янада қисқартириш ниятидамиз.

1995 йил ёзига қадар республикага олиб келинаётган товарлардан бож тўлови олиш бекор қилинган.

Мамлакатимиз хорижий кредитларни тўлаш бўйича қарздор бўлиб қолаётгани йўқ. Биз зиммамизга олган мажбуриятларни қатъий равишда бажаряпмиз.

Хорижий, жисмоний ва ҳуқуқий шахсларга давлат мулкни хусусийлаштириш жараёнига кириш учун бемалол йўл очиб қўйилган. Кўчмас мулкни сотиш, хусусийлаштирилган корхоналарнинг акцияларини сотиб олиш ҳам шунга киради. Уларга тураржой, савдо объектлари ва хизмат соҳаси корхоналарини хусусийлаштириш пайтида тураржой ва хўжалик бинолари қурилатган ерларни хусусий мулк қилиб сотиб олиш ҳуқуқи берилган.

Кўриб турибсизки, биз барча шарт-шароитни муҳайё қилиб қўйганмиз. Энди буёғи сиз бизнесменларга боғлиқ. Бир нечта рақам келтиришга ижозат беринглари. Ўзбекистонда ҳозирнинг ўзида иқтисодиётнинг турли соҳаларида 1300 қўшма корхона ишлаб турибди, хорижий компания ва фирмаларнинг 170 дан ортиқ, йирик хорижий банкларнинг 5 та ваколатхонаси рўyxатдан ўтган.

Умумий қиймати 3 миллиард АҚШ доллари миқдоридан ошиқ бўлган 20 йирик лойиҳани амалга ошириш бошлаб юборилган. Кон қазиш саноати, туризм, снгил саноат соҳалари бўйича яхши-яхши лойиҳалар ҳам ўз навбатини кутиб турибди.

Ҳурматли хонимлар ва жаноблар!

Яширмайман: Ўзбекистон иқтисодиётини қайта тиклаш ва барқарор иқтисодий ўсишни таъминлаш учун хорижий сармояга муҳтож. Бизга инфраструктурани, шу жумладан ижтимоий соҳани ҳам, қишлоқ хўжалигини ҳам ривожлан-

тириш ҳамда ишлаб чиқариладиган тайёр маҳсулот миқдорини ошириш учун техник ва молиявий кўмак зарур.

Хуллас, биз бир дақиқалик муваффақиятга интилаётганимиз йўқ, аксинча узоқ муддатли самара берадиган лойиҳаларни афзал кўраемиз.

Бундай лойиҳалар тижорат жозибаси билан йирик сармоядорларни ўзига жалб этишига ишончим комил.

Тенг ва ўзаро ҳамкорлик учун Ўзбекистоннинг эшиклари очиқ ҳамда биз кслажакка — XXI асрга ишонч билан қараймиз.

Давос шахрида
ишбилармонлар доиралари
вакиллари билан учрашувда
сузланган нутқ,
1995 йил январь

САВДО УЙИДАН ИПАК ЙЎЛИНИ ТИКЛАШ САРИ

Хонимлар ва жаноблар!

Аввало сизларга ёш давлатимиз учун шонли воқеа бўлган хорихда дастлабки Ўзбекистон иқтисодиёт уйини очиш маросимида иштирок этаётганингиз учун миннатдорлик билдиришга рухсат этгайсиз.

Мамлакатимиз мустақилликка эришганидан сўнг атиги уч йилдан сал кўпроқ вақт ўтди. У дадил оёққа турмоқда, бошқа мамлакатлар билан тенг ҳуқуқли сиёсий ва иқтисодий муносабатлар ўрнатмоқда, жаҳон бозорига чиқмоқда.

Шу қисқа давр ичида эски иқтисодий тизимни тугатиш учун, эркин бозор тамойиллари асосида миллий иқтисодиётни барқарорлаштириш учун кўп иш қила олдик.

Миллий валютани мустақкамлаш ҳамда уни эркин алмаштиришга тайёрлаш юзасидан жадал иш олиб борилмоқда.

Саноат ишлаб чиқаришини ўстиришда биз яхши суръатга эришдик. Пулнинг қадрсизланиши даражасини анча камайтиришга муваффақ бўлдик.

Савдо ва хизмат кўрсатиш соҳасида, майда корхоналарни хусусийлаштириш жараёни ниҳоясига етди. Ўртача ва катта корхоналарни хусусийлаштириш бошланди.

Ҳозирги кунда Ўзбекистон жаҳондаги 75 давлат билан савдо-сотиқ қилмоқда. Мамлакатимиз четга пахта сотишда иккинчи ўринни, пахта стиштиришда тўртинчи ўринни, олтин қазиб чиқаришда еттинчи ўринни эгаллаб турибди.

Халқимиз тарихи ва маданияти қадимийдир. Бизнинг мамлакатимиз орқали, унинг Самарқанд, Бухоро, Хива, Тошкент, Фарғона каби гўзал шаҳарлари орқали Буюк ипак йўли ўтган. Бу йўл Осиё билан Европа ўртасида ишончли маданий ва савдо кўприги бўлиб хизмат қилган.

Ҳозир биз шу қадимий Ипак йўлини тиклаш ва уни замонавий мазмун билан тўлдириш учун бутун куч-гайратимизни сарфлаяпмиз.

Европанинг марказида, Альтендорф шаҳрида очилган Савдо уйимиз қайтадан тикланаётган қадимий Ипак йўлининг муҳим бўғини бўлиб қолишига ишонаман. Бу ерда одамлар дам олибгина қолмай, шу билан бирга мамлакатимиз тўғрисида, ўзларининг бўлажак ўзбек ҳамкорлари ҳақида, бизнинг бозорда қандай қилиб муваффақиятли ишлаш тўғрисида тўла маълумот олишлари мумкин.

Бу ерда Савдо уйимиз очилгач, биз Европадаги ҳамкорларимиз билан тез-тез ва яхшироқ мулоқот қила оламиз. Бу уйнинг фаолияти Ўзбекистон бизнеси оперативлиги ва очиқлигини кучайтиради.

Фурсатдан фойдаланиб, Альтендорфда Ўзбекистон иқтисодиёт уйини барпо этишдаги ёрдами ва кўмаги учун Швейцария федерал ҳокимиятига ва Швиц Кантони ҳокимиятига миннатдорлик билдираман.

Савдо уйининг очилиши Европа иқтисодиётидаги вакиллик ишида дастлабки қадам, холос. Шу қадам қутлуғ ва баракали бўлсин.

Хонимлар ва жаноблар, Савдо уйининг обод ва баравж бўлиши сизларга, дўстларимиз ва мижозларимизга ҳам боғлиқ. Умид қиламизки, ёрдамларингизни аямайсизлар.

Бу уй сизнинг ҳам уйингиз бўлсин. Сиз бу ерда ҳамиша дўстларингиз ардоғида бўлишингизга, қалбимиз ҳароратини сезиб туришингизга ишонаман.

Хуш келибсиз!

*Швейцариянинг
Альтендорф шаҳрида
Ўзбекистон Савдо уйини
очиш чоғида сўзланган нутқ,
1995 йил январь*

ИСЛОҲОТ ЙЎЛИДА ЯНАДА ҚАТЪИЯТЛИ БЎЛАЙЛИК

1995 йил 18 январь кuni Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузурида Қорақалпоғистон Республикаси Жуқорғи Кенгеси Раиси, вилоятлар, Тошкент шаҳри ҳокимлари ҳамда айрим вазирликлар раҳбарлари иштирокида мажлис бўлди. Уни Президент Ислон Каримов бошқарди.

Мажлисда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ва маҳаллий кенгашларга сайловдан кейин вилоят, туман ва шаҳарларда ўтказилган биринчи ташкилий сессияларнинг яқунлари, аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш борасида Қорақалпоғистон Республикасида, вилоятларда ва Тошкент шаҳрида амалга оширилаётган ишлар, қишлоқ хўжалигида иқтисодий ислохотларнинг бориши тўғрисидаги масалалар муҳокама этилди.

Республика Олий Мажлиси ва маҳаллий кенгашларга бўлган сайловнинг Ўзбекистон ҳаётидаги ўрни, одамлар онгига таъсири катта аҳамиятга эгадир, деди Президент Ислон Каримов. Зеро, у демократик руҳда, муқобиллик асосида ўтгани билан халқаро миқёсда ҳам юртимиз обрўсига обрў қўшди. Сизларни ана шундай кескин курашда халқ ишончига сазовор бўлганингиз — депутат этиб сайланганингиз билан табриклайман. Қолаверса, Маҳаллий кенгашларнинг биринчи ташкилий сессияларида ҳам мана шу ерда ўтирган ҳокимларга юксак ишонч билдирилди, модомики ҳокимлар — Президентнинг жойлардаги вакили экан, мен буни ўзимга билдирилган ишонч каби қабул қиламан. Аввал айтганимдек, мамлакатда амалга оширилаётган сиёсий ва иқтисодий ислохотнинг биринчи босқичи яқунланди. Биз бу даврда, аввало, давлат бошқарув тизи-

мини шакллантириб олдик. Маҳаллий кенгашлар, маҳалла оқсоқоллари йиғинлари ҳозирги осойишталик ва барқарорликнинг пойдевори бўлиб хизмат қиляпти, десак хато бўлмайди. Мустаҳкам бошқарув тизими қабул қилинган фармон ва қарорларнинг юқоридан қуйи поғонагача етиб боришини таъмин этмоқда. Бусиз ҳеч нарсага эришиб бўлмайди. Бошқача айтганда, бошқарув тизими мустаҳкам бўлсагина иш юришади.

Ўтказилган сайловнинг энг катта сиёсий аҳамияти — ана шу тизимни шакллантириб олганимиздир. Энди асосий иш шу тизимни жонлантириш, улуғвор вазифаларни бажара оладиган ҳолга келтиришдан иборат.

Бу туман ва шаҳар кенгашларини қандай одамлар бошқаришига ҳам боғлиқ. Биз бугун шу масалани пухта ўйлаб ҳал қилишимиз лозим. Чунки ҳамма иш — ислоҳотнинг амалга оширилиши ҳам, аҳолининг таъминоти ҳам, ободонлаштириш ҳам кўп жиҳатдан ҳокимларнинг даражасига, қатъиятига боғлиқдир.

Конституцияга биноан вилоят ҳокимларини Президент тавсия этади. Мен кимни шу масъулиятли лавозимга лойиқ топган бўлсам — унга ишонч билдирганимдир. Бошқача айтганда, мен уларнинг кафолатини зиммамга оламан. Вилоят ҳокимлари эса туман ва шаҳар ҳокимлигига муносиб номзодларни топиб, тақдим этишлари ҳамда уларнинг фаолияти учун жавоб беришлари шарт. Бундай лавозимларга масъулиятсиз, қатъиятсиз, йўлдан тоядиган, халқ ҳақиқага хиёнат қиладиган одамлар тасдиқланиб қолмаслиги керак.

Илгари юртимиздаги тинчлик, осойишталик — энг катта бойлигимиздир, деган эдим. Яна бир улкан давлатимиз эса мана шу юрт фуқароларининг, халқимизнинг юксак ишончидир. Ҳаммамизга ана шу ишончни оқлаш насиб этсин. Халқни меҳр-оқибатли қилиш, бир мақсад йўлида бирлаштириш борасида чеккан заҳматларимиз, қийинчиликларимиз, билингки, ҳеч қачон зое кетмайди. Одамлар ҳамма нарсани, кимнинг қандайлигини доим кўриб, билиб туради.

Сайловда учта сиёсий-ижтимоий куч — Халқ демократик партияси, маҳаллий ҳокимлик вакиллари ҳамда "Ватан тараққиёти" партиясидан кўрсатилган номзодлар депутатлик мандати учун курашди ва энг муносиблар бу юксак ишончга сазовор бўлди, дея таъкидлади Ислом Каримов. Энди ҳар бир депутат уни қайси сиёсий куч тавсия этган бўлса, амалий фаолиятида ана шу партия ёки ҳокимлик

олинганини, аҳолиси кўп бўлган Фарғона вилоятида — 62 минг гектар ерга дон экилганини қандай баҳолаш мумкин? Қорақалпоғистондаги аҳвол бундан ҳам баттар! Ёки машаққат билан келтирилган озиқ-овқат маҳсулотларини четга чиқиб кетаётганига чидаб бўладими? Қисқаси, ҳар бир вилоят аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш дастурини ишлаб чиқсин. Марказдан қанча маҳсулот олади, ўзи қанчасини топади — буни келишиб олсин. Ҳукумат ўзига тегшли қисмини етказиб беради. Муҳими ҳар бир дўконда бўлиши белгилаб қўйилган ун, ёғ, шакар, чой каби саккиз турдаги маҳсулот доимо турсин. Токи одамлар ишонч билан, хотиржам яшасин.

Лекин бу ўринда ўзингни бил, ўзгани қўй қабилада иш бўлмаслиги керак. Ўзбекистон яхлит мамлакатлигини унутмайлик. Масалан, Хоразмда ортиқча гуруч бўлса, Қашқадарёда ғалла бор. Четга югургандан кўра, улар ўзаро маҳсулот алмашса, яхши эмасми?

Қишлоқ хўжалигида ислохотнинг амалга оширилиши муҳим аҳамиятга эга, деди Президент. Чунки бу халқ хўжалигининг барча соҳаларига таъсир этади. Қишлоқ хўжалиги ўзгармас экан, ҳаётда ўзгариш бўлмайди. Бунинг учун эса шу соҳада хусусийлаштиришни жой-жойига қўйиш керак. Афсуски, биз бунга ҳали тўла эриша олганимиз йўқ. Негаки, энг катта камчилик — ҳамон расмиятчилик кучли. Давлат, жамоа хўжаликларининг номи, мулк шакли ўзгаргани билан моҳият ўзгармаяпти. Ҳамон ўша раҳбар, қотиб қолган раҳбар бошқарув тизими билан жойида ўтирибди. Энг ёмони — ислохот йўлида тўсиқ-ғов бўляпти. Бунга барҳам берилмас экан, токи ҳар бир деҳқон ерга, ишлаб чиқариш воситаларига ўз мулким деб қараб, шунга яраша муносабатда бўлмас экан, мақсадга эришиш қийин.

Бу борада кескин чоралар кўриш, фермерларни қўллаб-қувватлаш зарур. Завод ва жамоа, деҳқон хўжаликлари иштирокида агрофирмалар тузиш, уларга бир киши эмас, балки ана шу фирма бошқаруви раҳбарлик қилиши керак. Гўшт, мева, узум маҳсулотларини қайта ишлашда ҳам шундай йўл тутиш лозим. Хуллас, ҳокимликлар, олимлар бу борада бир фикрга келиб, ўз тавсияларини беришлари даркор.

Қишлоқ хўжалигига дахлдор ҳар бир ташкилот — у банкми, техника таъминоти билан шуғулланадими — барчаси шу соҳада ҳақиқий ислохотни амалга ошириш учун

жон куйдирмоғи шарт. Ҳеч ким бу ишдан четда турмас-
лиги керак.

Мамлакатда ҳисоб-китоб ишлари ҳам пухта бўлмоғи
лозим. Чунки хорижий давлатлар ана шу ҳисоб-китобларда
қайд этилган кўрсаткичларга қараб бизнинг иқтисодий
салоҳиятимизни баҳолайди, муносабатда бўлади. Қо-
лаверса, ўзимиз ҳам шунга қараб муаммоларимизни
аниқлаб оламиз.

Бир мисол: биз маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми пасай-
ди, деймиз. Собиқ Иттифокда ҳар бир киши ўртача 68
килограмм гўшт истеъмол қиларди. Бу кўрсаткич Ўзбе-
кистонда 26-28 килограмм эди. Ҳозир 40 килограммдан
ортди. Хўш, бизда гўшт ишлаб чиқариш камайдими, орт-
дими?

Биз устувор йўналишлар — ғалла ва нефть мустақил-
лигига эришишни мақсад қилган эдик.

Худо хоҳласа, қолган соҳаларда ҳам ўзимизни ўзимиз
таъминлайдиган даражага етамиз. Чунки иқтисодий мус-
тақилликнинг нечоғли аҳамиятга эга эканини халқимиз
теран тушунади.

Бу йил катта синов йили бўлади. Биринчи босқич
даврида қилган саъй-ҳаракатларимиз илк натижаларини
бера бошлайди. Қолаверса, мақсадимиз аниқ, унга етишиш
йўлларини танлаб олдик, ниятимиз эса холис. Кимнингки
нияти пок бўлса, яратган ҳам қўллайди, дейдилар. Зеро,
мана шу барчамизга азиз бўлган ватан, заҳматкаш халқ
фаровонлиги йўлида хизмат қилишдан ортиқ савоб йўқдир,
деди Ислом Каримов пировардида.

ИСЛОҲОТ МЕЗОНИ — ОДАМЛАР ҲАЁТИДАГИ ЎЗГАРИШДИР

1995 йил 8 февраль куни Тошкентда Президент Ислам Каримов иштирокида республика Вазирлар Маҳкамасининг мажлиси бўлди. Вазирликлар, идоралар, давлат қўмиталари, концерн ва уюшмалар раҳбарлари, Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси Раиси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳокимлари таклиф этилган мазкур мажлисда 1994 йилда иқтисодий ислохотларнинг амалга оширилиши ва уларни янада чуқурлаштиришнинг асосий йўналишлари тўғрисидаги масала муҳокама қилинди. Мажлисда республика Президенти Ислам Каримов сўзга чиқди.

Бугун биз фаолиятимизга танқидий кўз билан қараб, қандай ютуқларга эришдик, қандай камчиликка йўл қўйдик, қандай имкониятлар мавжуд — буларнинг барчасини назардан ўтказиб, ўз ишларимизга рўй-роstd, ҳаққоний баҳо бермоғимиз лозим, деди Президент. Айниқса, ислохот ҳар биримизнинг зиммамизга нақадар улкан масъулият юклашини, уни охирига етказмасак, халқимиз олдида жавоб беришга тўғри келишини унутмаслигимиз керак.

1994 йил якунлари ҳақида гапирар эканмиз, аввало, шуни айтиш жоизки, Ўзбекистонда ишлаб чиқаришнинг кескин камайиб кетишига йўл қўйилмади, халқ ҳўжалигининг устувор йўналишларида эса ўсишга эришилди. Ҳақиқат таққосларда намоён бўлади, дейдилар. Шу нуқтаи назардан қарасак, 1994 йилда ялпи ички маҳсулот ҳажми бизда 3,5 фоиз камайган бўлса, бу кўрсаткич Россияда 16 фоиз, Қозоғистонда 25,4, Белорусда 20 фоизни ташкил этди. Агар солиштириш учун 1991 йилни оладиган

бўлсак, фарқ ундан ҳам катта. Масалан, бизда саноат ишлаб чиқариши 1991 йилга нисбатан атиги 2 фоиз камайган бўлса, Россияда 44 фоиз, Белорусда 32 фоиз, Украинада 38 фоиз, қўшнимиз Қозоғистонда эса 48 фоизга етди.

Бундай таққосларни чакана савдо товар обороти, капитал сарфлар ҳажми, аҳолининг пул даромадлари каби бошқа энг муҳим кўрсаткичлар бўйича ҳам келтириш мумкин.

Бу меҳнаткаш халқимиз йил мойбайнида фидокорона меҳнат қилганини, иқтисодий тараққиётнинг тўғри йўлини танлаганимизни кўрсатади. Қолаверса, гап рақам ва кўрсаткичларда ҳам эмас. Балки, ислохотнинг одамлар тушунчасига таъсирида, уларнинг ҳаётини, дунёқарашини нечоғли ўзгартираётганидир. Бошқача айтсак, барча фаолиятимиз, ўтказаятган ислохотимиз халқимиз ҳаётида нима ўзгарди, деган асосий мезон билан ўлчанади. Шу нуқтаи назардан қараганда, 1994 йил биз учун кескин бурилиш йили бўлди ва унинг натижалари билан фахрлансак, самарали меҳнат учун халқимиздан миннатдор бўлсак арзийди.

Ўтган йилнинг муҳим воқсаларидан бири — республиканинг ўз миллий валютасига ўтиши бўлди, дея таъкидлади Илом Каримов. Бу мустақил ижтимоий-иқтисодий ислохотлар йўлини ўтказиш, суверен валюта сиёсати олиб бориш учун янада тўлиқроқ имкон берди. Бу, айниқса, пулнинг қадрсизланишини пасайтиришда намоён бўлди. Бизда шу йил январь ойида эмиссия 1,2 фоизга тушди. Бу катта ютуғимиздир.

Биз хусусийлаштиришни иқтисодий ислохотнинг асосий шарти, деб биламиз. Шу маънода давлат мулкани хусусийлаштириш жараёни суръати ошмоқда. Республикада маҳаллий саноат корхоналарини, савдо, умумий овқатланиш ва маиший хизмат кўрсатиш объектларини хусусийлаштириш амалда тугалланди. Ўтган йили республикада 10 мингга яқин объект мулкчилик шаклини ўзгартирди. Энди халқ хўжалигининг базавий тармоқларини, оғир саноат корхоналарини давлат тасарруфидан чиқариш бошланмоқда.

Бугунги кунда давлат тасарруфидан чиққан ва хусусийлаштирилган корхоналарда 4 миллиондан ортиқ киши ишламоқда. Яъни, бутун халқ хўжалигида ишлаётганларнинг ярмиси эркин бозор муҳитида, боқимандалик асоратлари-

дан қутулиб, тирикчилигини ўтказмоқда. Бу ҳам эътиборга молик воқеадир.

Лекин қишлоқда ислохот суст кечмоқда. Бизнинг қишлоқ аҳлидан қарзимиз кўп. Биз уларнинг газини, сувини, йўлини жой-жойига қўйиб, юзларига тик қарайдиган бўлишимиз керак. Буни мен Президент сифатидаги бурчим дёб биламан. Айниқса, қишлоқда ишловчиларнинг 60 фоизини саноатга, хизмат соҳаларига ўтказишни ташкил этиш зарур.

Республикада хорижий инвестиция соҳаси кенгаймоқда. Хорижий инвестицияларни жалб этиш, республика тадбиркорларининг ишбилармонлик фаолиятини ошириш учун қулай шароитлар яратилди ва уларнинг кафолатлари мустаҳкамланди. Хорижий инвесторлар иштирокида бир ярим минг қорхона ташкил этилди.

Ўзбекистон иқтисодини қарамлик, боқимандалик асоратидан халос қилиш ва устувор соҳаларда бутунлай мустақилликка эришиш, бу — иқтисодий мустақиллик демакдир. Иқтисодий мустақиллик — аввало, ҳар бир давлатнинг ўз аҳолисини озиқ-овқат, халқ хўжалигини ёқилғи-энергетика маҳсулотлари билан таъминлаш ва чет элга маҳсулот экспорт қилиш имкониятлари билан белгиланади. Хўш, бу соҳада нима ишлар қилинди?

Масалан, илгари Россиядан 4,5 миллион тонна нефть келтирилган бўлса, бу йилги режамиз бор-йўғи 750 минг тонна нефть сотиб олиш. Насиб этса, 1996 йилдан бошлаб халқ хўжалик эҳтиёжларини тўла ўз нефть маҳсулотларимиз билан таъминлаймиз. Ўзимизда ишлаб чиқарилаётган газ миқдорининг ошиши ҳисобига 320 миллион долларни тежаб қолиш имконига эга бўлдик! Бундай мисолларни металлургия, химия, машинасозлик ва бошқа йирик тармоқларда ҳам кўриш мумкин.

Озиқ-овқат, айниқса, дон маҳсулотлари билан ўзимизни таъминлаш борасида ҳам сезиларли ишлар амалга оширилди. Масалан, илгари 5-6 миллион тонна ғалла четдан келтирилган бўлса, ҳозир бу миқдор 3,5 миллион тоннани ташкил этди. Гўшт ва гўшт маҳсулотлари келтириш 7 баравар камайди, сут ва сут маҳсулотлари эса 28 фоиздан 5 фоизга тушди. Бундан ташқари, кундалик эҳтиёж учун зарур бўлган бир қанча маҳсулотларни ўзимизда ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Шу ўринда айтиб ўтиш керакки, олинган кредитларнинг барчаси аниқ жойига эга бўлиб, келажакда ўзини оқлайди ва фойда келтиради. Бу пухта ҳисоб-китоб қилинган. Улар бировдан тилаб олинган қарз

эмас. Ўзини ҳурмат қилган халқ, давлат бундай қилмайди, бировга қўл чўзиб бормайди. Биз ана шу ақидага амал қилиб келдик ва бундан кейин ҳам шундай қиламиз. Қўплаб йирик иншоотларга ўзимиз ишлаб топган валюта ҳисобидан 550 миллион доллар миқдорида кредит бердик. Асака автомобиль заводига 120 миллион сарф қилдик. Бухоро нефтни қайта ишлаш заводи эса 400 миллион доллар туради, Дўстлик шаҳридаги "Мерседес-Бенц" автомобиллари заводига эса йилнинг ҳар чорагида 24 миллион доллар ажратилмоқда. Буни ким изоҳлайди? Бундай манзарани собиқ Иттифоқ республикаларининг қайси бирида учратиш мумкин? Бундан ташқари, 600 миллион доллар хорижий банкларда турибди.

Ҳуш, биз ҳам фақат шу кунни ўйласак, ана шу пулга озиқ-овқат олиб келиб одамларнинг қорнини тўйгазишимиз мумкин эмасми? Мумкин. Лекин эртага нима бўлади? Биз шунини ўйлашимиз керак. Бу сарфланган маблағ эртага бўлмаса, индинга самара беришини унутмаслигимиз лозим. Халқимиз буни яхши тушунади. Шунинг учун ҳам бу сиёсатни — иқтисодий мустақилликка эришиш йўлини қўллаб-қувватламоқда.

Республикада ижтимоий барқарорликни таъминлаш ва аҳоли турмуш даражасининг кескин пасайиб кетишига йўл қўймаслик мақсадида 1994 йилда нархларнинг эркинлаштирилиши билан бир вақтда иш ҳақи, пенсиялар ва стипендиялар миқдори бир неча марта оширилди.

Кам таъминланган oilаларга моддий ёрдам кўрсатиш мақсадида ўз-ўзини бошқариш органларининг махсус ҳисобларига давлат бюджетидан 310 миллион сўмдан зиёд маблағ ўтказилди. Болали oilаларга давлат ёрдами кўрсатишнинг ягона тизими жорий этилди.

Ҳа, бугунги кунда Ўзбекистонда иқтисодий вазият МДХдаги қўплаб мамлакатларга қараганда анча яхши десак, ҳеч қандай муболаға бўлмайди, дея таъкидлади Президент. Лекин бу республика халқ ҳўжалигидаги ишларнинг аҳволи бизни қониқтиради, деган маънони билдирмайди. Шу маънода 1995 йилдаги ва истиқболдаги вазифалар асосан нималардан иборат?

Бу йил ҳам хусусийлаштириш асосий масала бўлиб қолади. Чунки бу жараён умуман олганда, ҳали тугаллангани йўқ. Ўртача ва йирик корхоналарни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш ҳар бир ҳолатни aloҳида кўриб чиққан ҳолда ўтказилиши керак. Муҳими, тармоқнинг ишлаб чиқаришдаги улуши кескин ошишига

эришмоқ даркор. Ўтган йилги кўрсаткич — 8 миллион сўмлик маҳсулот ҳеч кимни қониқтирмайди.

Иккинчи муҳим вазифа — миллий валютамиз қудратини янада ошириш, инфляцияни жиловлаш, нарх-навони барқарорлаштиришдан иборатдир. Шу йўл билан аҳоли даромадларини нарх-наво билан мувофиқ келишига эришмоғимиз лозим. Умуман олганда, бошқа барча ишлар ҳам ушбу муаммони ҳал этишга боғлиқдир.

Айниқса банклараро биржада айланадиган чет эл валютаси миқдорини кескин ошириш, Ўзбекистоннинг халқаро миқёсдаги ҳамкорлигини янада кенгайтириш лозим.

Муҳими, қабул қилинган фармон ва қарорларнинг тўла ишлашига эришмоқ даркор. Зеро, уларни қабул қилиш биринчи масала бўлса, ҳаётга татбиқ этиш иккинчи, асосий масаладир.

Одамлар руҳиятини ўзгартириш борасидаги ҳаракатларимиз ҳам сезиларли натижа бермоқда. Одамлар аста-секин боқимандалик кайфиятидан халос бўлмоқда. Бу ҳол, айниқса, ёшлар орасида кузатилаётгани кишини қувонтиради.

Бир пайтлар қарамлик туфайли дон, гўшт, сут сингари асосий тирикчилик воситаларига ҳам муҳтож бир аҳволга тушиб қолган эдик. Биз мана шундай вазиятда мустақил давлат қуришга киришдик. Бировга қарамлик, боқимандалик кайфиятининг аста-секин дунёқарашимиздан йўқолиб бораётгани катта ютуқларимиздан биридир. Ён-атрофимиздаги кўпгина давлатлар фақат ўзини сақлаб қолиш ҳақида қайғураётган бўлса, биз келажак ривожини ҳақида, иқтисодий-маънавий тараққиёт ҳақида ўйламоқдамиз.

Бу ҳақиқатни очиқ эътироф этмасак, менимча, гуноҳ бўлади.

Ўзлигини англаган ва ўзгаларни ҳам тан оладиган, ўз маданияти, санъати ва кўп асрлик ноёб меросини янада бойитиш ҳақида доимо қайғурадиган халқ билан ҳар қанча фахрланса арзийди. Биз истиқлол шарофати туфайли эришган энг катта ютуғимиз одамларда пайдо бўлаётган ва тобора мустақамланиб бораётган келажакка ишонч ва масъулият туйғусидир.

Мен жойлардаги учрашувларда, кундалик мулоқотларда ҳаётдаги янги ва яхши ишлар туфайли одамлар юзида ишонч, мамнуният ифодаси акс этиб турганини кўрсам, бир олам куч-ғайрат топаман. Эгнига тўн, бошига дўппи кийган, қўли қадоқ меҳнаткаш кишилар билан, фариштали отахонлар билан учрашганимда, уларнинг юз-кўзида,

чеҳрасида ўтган кунидан розилик, ҳаётдан хурсандлик аломатларини кўрсам, бошим кўкка етгудай бўлади. Улар бизнинг ишларимизни қўллаб-қувватлаб турганини, уларнинг юрагида эртанги кунга ишонч барқарор эканини ҳис этмоқдан ортиқ бахт борми!

Шу маънода, 1995 йил — мамлакатимизда иқтисодни барқарорлаштириш йили бўлиши керак. Синовларга барҳам бериш вақти етди.

Барчамиз ана шу ҳақиқатни ҳеч қачон унутмасдан, шу жафокаш ва мард халқнинг содиқ фарзандлари бўлиб, унга садоқат ва ҳалоллик билан хизмат қилсак, биз албатта ўз мақсадимизга етамиз, деб таъкидлади Ислом Каримов пировардида.

ЎЗБЕКИСТОННИНГ СИЁСИЙ-ИЖТИМОЙ ВА ИҚТИСОДИЙ ИСТИҚБОЛИНИНГ АСОСИЙ ТАМОЙИЛЛАРИ

Ассалому алайкум, муҳтарам халқ ноиблари!
Қадрли дўстлар!

Авваламбор, барчангизни халқимизнинг ишончига мушарраф бўлиб, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига депутат этиб сайланганингиз билан чин қалбимдан табриклашга ижозат бергайсизлар.

Ўйлайманки, бугунги анжуман барчамизнинг хотира-мизда ғоят муҳим бир воқеа сифатида сақланиб қолади.

Чунки сизлар Ўзбекистон тарихида илк марта кўппартиявийлик ва демократик асосда ўтказилган сайловлар натижасида мамлакат парламентиغا аъзо этиб сайландингиз.

Биринчилар қаторида бўлиш — жуда шарафли ва, шу билан баробар, жуда масъулиятли ишдир.

Мен бугун бу муҳташам залда Ўзбекистон равнақи учун, халқимизга фаровон турмуш яратиб бериш учун ўз меҳнати, ақл-заковати, истеъдоди ва салоҳиятини аямай, ҳузур-ҳаловатдан кечиб, Ватанимизга сидқидилдан ва садоқат билан хизмат қилишга бел боғлаб, халқимизнинг эзгу ниятларини рўёбга чиқаришга аҳд этган сиздай инсонларни кўришимдан ва сиз азизлар билан сафдош бўлганимдан бениҳоя хурсандман.

Азиз дўстлар!

Сизларнинг сафингизда турмушнинг аччиқ-чучугини обдан татиган, бой ҳаётини тажрибалари ва оқилона маслаҳату насиҳатлари билан барчамизга ўрнак бўлиб келаётган нуроний оқсоқолларимиз бор.

Сизларнинг сафингизда янгича тафаккур ва фаолиятлари билан элга танилган ташаббускор ва тадбиркор иш одамлари бор.

Сизларнинг сафингизда илму фан, маданият ва маърифат соҳасининг энг атоқли намояндалари борки, биз улар билан бир замонда яшаётганимиз, улар билан ёнма-ён ва ҳамнафас бўлиб меҳнат қилаётганимиздан ҳақли равишда фахрланамиз.

Сизларнинг сафингизда халқимизнинг орзу-умидларини тсран англайдиган, халқимизнинг оғирини енгил этишни муқаддас бурч деб биладиган билимдон ва қатъиятли раҳбарлар борлиги кўнглимизни тоғдай кўтарди.

Ишончим комилки, сизлар, ҳурматли депутатлар, азиз диёримизнинг куч-қудрати ва шон-шуҳратини юксалтириш, халқ вакили деган шарафли номни оқлаш учун фидокорона ва ҳалол меҳнат қиласизлар.

Сизларга бу олижаноб йўлда ҳамisha омад ва зафарлар ёр бўлсин.

Муҳтарам юртдошлар!

Бугунги муборак кунда, яъни янги парламент — Олий Мажлис ўз фаолиятини бошлаган кунда, ўтган йилларда иш олиб борган собиқ Олий Кенгаш фаолиятини эслаб ўтишни барчамизнинг ватандошлик бурчимиз деб ҳисоблайман.

Адолат юзасидан айтишимиз керак: Олий Кенгаш яхши ва унумли ишлади. Олий Кенгаш ниҳоятда мураккаб даврда фаолият кўрсатиб, Ўзбекистон истиқлолини эълон қилиб, давлат мустақиллигининг сиёсий-ҳуқуқий асосларини, маънавий негизларини тайёрлади ва амалга оширди.

Олий Кенгаш ва Президент ҳамда мамлакат ҳукумати ўзаро аҳиллик билан фаолият кўрсатди. Жамиятда сиёсий парокандалик, бўлиниш юз бермади. Тинчлик ва тотувлик ҳукм сурди. Халқимиз жипслашди. Давлатимиз пойдевори мустаҳкамланди. Ўзбекистон жаҳон миқёсига чиқди.

Олий Кенгаш ўз фаолиятини бошлаган пайтда собиқ Шўролар тузумининг қонунлари кучда эди.

Истиқлолга эришганимиздан кейин мустақиллик даврига муносиб янги қонунчиликни яратиш вазифаси вужудга келди. Собиқ Олий Кенгашимиз тайёрлаган ва қабул қилган 200 га яқин қонун ва 500 дан зиёд қарор ана шу муқаддас вазифанинг шарафли ижроси эди.

Собиқ Олий Кенгаш мамлакатимиз тарихида биринчи бор Президентни сайлади. Мустақиллик декларациясини эълон қилди. Ўзбекистоннинг давлат мустақиллиги ҳақидаги тарихий қонунларини ва унинг асосий Қомусини қабул этди.

Булар барчаси — тарихий воқеалар. Бу воқеаларнинг ижодкори ва ижрочиси бўлмиш Олий Кенгаш аъзоларининг фаолиятини бугун биз фахр билан эсласак арзийди.

Улар ўтиш даврининг муҳим ҳақиқати — жамиятда ўзаро тотувликни сақлаш принципини яхши англаган ҳолда фаолият юритдилар. Янги замон талабларини тушуниб, очиқ, демократик жамият қуриш ва эркин бозор муносабатларига ўтишга асос солувчи жуда муҳим қонунларни ишлаб чиқдилар ва қабул қилдилар.

Ота-бобомиздан қолган ўзаро меҳру оқибат тушунчасига садоқатимизни намоён этиб, ўз номимдан, ҳукуматимиз номидан ва сиз, янги сайланган халқ депутатлари номидан ваколатини топширган Олий Кенгаш аъзоларига, барча собиқ халқ депутатларига самимий миннатдорчилик билдиришга, уларга сиҳат-саломатлик ва узоқ умр тилашга ижозат бергайсизлар.

1. ДЕМОКРАТИЯ — БОШ ЙЎЛИМИЗ

Муҳтарам дўстлар!

Эришилган яққол ва муҳим натижаларга қарамасдан, хотиржам бўлишимизга ҳали асос йўқ. Биз ХХI асрда яшайдиган янги уйимизнинг пойдеворини қуришни бошладик, холос. "Ўзбекистон янги аср бошида" деган узоқ муддатга мўлжалланган, кенг қамровли ривожланиш дастурини ишлаб чиқиш ва уни ҳаётга татбиқ этиш вақти келди.

Бу дастурда ҳар бир фуқаро, ҳар бир ватандошимизнинг бугунги ва келажак манфаатлари ўз ифодасини топиши лозим.

Мустақилликка эришган кунимиздан буён ўтган йиллар мобайнида Ўзбекистоннинг сиёсий тизимида улкан ва жиддий ўзгаришлар юз берди.

Авваламбор, давлатимизнинг ҳуқуқий пойдевори яратилди. Энг юксак демократик талабларга жавоб берадиган мустақил Ўзбекистон Республикасининг биринчи Конституцияси қабул қилинди.

Вакиллик ҳокимиятини вужудга келтиришнинг жаҳондаги энг демократик тизимларидан бири ташкил этилди. Ўзбекистон парламенти — Олий Мажлис илк марта кўппартиявийлик асосида сайланди.

Ҳокимият бўлинишининг конституцион тамойиллари асосида қатор қонунлар ишлаб чиқилди ва ҳаётга жорий этилди. Ижро ва суд ҳокимияти тармоқлари шаклланди.

Мамлакатимизда сиёсий ўзгаришларга мос равишда ихчам, очиқ ва тадрижий ривожланишга эга бўлган ижтимоий тизим яратилди. Шу туфайли биз ўтмишни баҳолашда барча фуқароларнинг ҳамфикрлилигига, умуммиллий якдилликка эриша олдик. Сиёсий ислохотларнинг ҳар томонлама чуқурлашиши учун қулай шароит ҳозирланди.

Барчамизга аёнки, яқин ўтмишда қилган ишларимизни, фаолиятимизни эслар эканмиз, авваламбор, олдимизда турган улкан вазифалар ҳақида гапиришимиз табиийдир.

"Бугун биз қандай давлат қураямиз? Унинг сиёсий ва ижтимоий негизи, унинг қиёфаси қандай бўлиши керак? Янги демократик жамият шаклланишида унинг таъсири қандай бўлади?" — деган саволларга жавоб топиш, бу хусусда атрофлича фикр юритиш фурсати етди.

Албатта, бу масалалар бизнинг Конституциямизда ўз ифодасини топган. Мақсадимиз аниқ — бозор иқтисоди таъмоийлларига асосланган, эркин, очиқ, демократик давлат қуриш. Бироқ ана шу мақсад сари қадам қўяр эканмиз, қураётган давлатимизнинг шаклини, қиёфасини ўзимиз яққол тасаввур қилишимиз керак. Шу мақсадга эришиш учун жамиятимизнинг тараққиёт босқичларини аниқ белгилаб олишимиз зарур.

Булар мураккаб, аини пайтда ғоят муҳим масалалардир. Биз бу саволларга қанчалик тўғри жавоб топа олак, адолатли, демократик жамият қуришнинг энг мақбул ва маърифий йўлларини шунчалик тезроқ топамиз. Халқимиз келажаги, Ватанимиз истиқболи ана шунга боғлиқ.

Давлат қурилиши борасида танқидий нуқтаи назарсиз қабул қилинадиган тайёр қолип ва андозалар йўқ. Дунёда бир-бирига айнан ўхшаган иккита инсон булмаганидек, бир-бирига айнан ўхшаган иккита давлат ҳам йўқ. Бундай бўлиши мумкин ҳам эмас.

Ҳар бир давлат — бетакрор ижтимоий ҳодисадир. У ҳар қайси халқ тарихий ва маънавий тараққиётининг ҳосилидир, унинг ўзига хос, ўзига мос маданияти ривожининг натижасидир.

Биз ҳозир ўзгартираётган совет социалистик давлати халқимиз ҳаётига четдан зўравонлик билан жорий этилган эди. Бу давлатнинг шакли ва моҳияти халқимизнинг ахлоқий, маънавий ва руҳий қадриятларига тўғри келмайдиган, мос келмайдиган тизимга асосланган эди.

Хўш, бундай тузум авваламбор кимга суянар эди?

Бу тузум ўз халқининг тарихини, унинг руҳи ва урф-одатларини, ўз авлод-аждодларини билмайдиган манқурт-

ларга таянар эди. Шунинг учун ҳам эски совет тузумининг байроқларида ва шиорларида баён қилинган ғоялар амалдаги ишларидан ниҳоятда узоқ эди. Худди шу боис бу давлатнинг ижтимоий тизими билан халқ эҳтиёжлари ўртасида жарлик пайдо бўлди. Яъни инсон, унинг моддий, маънавий, шу жумладан, миллий қадриятлари бу тизимда орқа ўринда турар эди. Бинобарин, бундай давлатнинг аввал-бошданоқ истиқболи йўқ эди. Собиқ Иттифоқ ҳудудининг гоҳ у, гоҳ бу ерида рўй бераётган бугунги кескин ижтимоий, этник можаролар бунинг яққол мисолидир.

Этмиш-саксон йиллик вақт — халқ тарихи учун бир лаҳзага тенг.

Бугун бизнинг олдимизда шундай тарихий имконият пайдо бўлдики, биз босиб ўтган йўлимизни танқидий баҳолаб, миллий давлатчилигимиз негизларини аниқлаб, буюк маданиятимиз томирларига, қадимий меросимиз илдизларига қайтиб, ўтмишимиздаги бой анъаналарни янги жамият қурилишига татбиқ этмоғимиз керак.

Биз барпо этаётган давлат энг аввало, умумжаҳон цивилизациясига, давлат қурилиши соҳасида бошқа халқлар эришган тажрибаларга, ижтимоий қадриятларга асосланиши лозим.

Ватанимиз азалдан башарият тафаккур хазинасига унутилмас ҳисса қўшиб келган. Асрлар мобайнида халқимизнинг юксак маънавият, адолатпарварлик, маърифатсеварлик каби эзгу фазилатлари Шарқ фалсафаси ва ислом дини таълимоти билан узвий равишда ривожланди. Ва ўз навбатида бу фалсафий-ахлоқий таълимотлар ҳам халқимиз даҳосидан баҳра олиб бойиб борди.

Бизнинг келажаги буюк давлатимиз ана шу фалсафага уйғун ҳолда, Хожа Аҳмад Яссавий, Хожа Баҳоваддин Нақшбанд, Имом Бухорий, Имом Термизий, Амир Темур, Мирзо Улуғбек, Алишер Навоий, Бобур Мирзо сингари мутафаккир аждодларимизнинг доно фикрларига уйғун ҳолда шаклланиши лозим.

Мен шу уйғунлик хусусида бир мисол келтириб ўтмоқчиман. Муборак ҳадисларнинг бирида шундай дейилади: "Одамларнинг яхшиси — бу дунёни деб, охиратини ва охират деб, бу дунёни тарк этмайдиган, бошқаларга оғирлиги тушмайдиган кишилардир".

Ўйлайманки, биз бугун барпо этаётган жамиятимизнинг ижтимоий-маънавий асосларини белгилашда мана шундай ғояларга суянсак, хато қилмаган бўламиз.

Маълумки, демократик жамиятнинг халқаро миқёсда эътироф этилган тамойиллари бор. Инсоннинг ўз хоҳиш-иродасини эркин билдириши ҳамда уни амалга ошириши, озчиликнинг кўпчиликка бўйсунishi, барча фуқароларнинг тенг ҳуқуқлилиги, давлат ва жамият бошқарувида қонун устуворлиги, давлатнинг асосий органлари сайланиши, уларнинг сайловчилар олдида ҳисоб бериши, тайинлаш йўли билан шаклланадиган давлат органларининг сайловчи ташкилотлар олдидаги жавобгарлиги ва бошқалар шулар жумласига киради.

Бу тамойиллар деярли барча ривожланган мамлакатларнинг конституцияларида ўз ифодасини топган. Улар аynи шу жиҳатлари билан ўзларини демократик мамлакат деб баҳолашади. Бироқ уларнинг ҳаммаси ҳам ҳақиқий демократик жамият қура олганми-йўқми? Ана шу давлатларда ҳамма вақт ҳам инсон ва жамият, жамият ва давлат ҳокимияти баҳамжиҳат ва аҳил яшамоқдами?

Шу ўринда биз учун муҳим бир савол туғилади. Хўш, бу тамойиллар бизнинг заминимизда қандай амал қилиши керак? Ҳуқуқий давлат, чин маънодаги эркин фуқаролар жамияти қуришимиз учун шуларнинг ўзигина кифоями?

Демократик жараёнлар ўз объектив қонуниятлари асосида ривожланади. Уларни ўрганиб бориш, уларга амал қилиш талаб этилади.

Шарқда демократик жараёнларнинг қадимдан шаклланган ўзига хос ва ўзига мос хусусиятлари бор. Бунини асло назардан қочириб бўлмайди. Яъни Шарқда демократик жараёнлар узвий равишда ва аста-секин тараққий топади. Бу соҳада инқилобий ўзгаришлар ясашга уринишлар ғоят нохуш, ҳатто фожиали натижаларга олиб келади. Инқилобни ғарб олимлари ҳам "ижтимоий тараққиётнинг ибтидоий ва ёввойи шакли" деб атаганлар. Табиийки, бундай йўл бизга асло туғри келмайди.

Албатта, ислохотлар — янгича тафаккур, янгича изланишлар меваси. Бироқ ҳар қандай ислохот ҳам аввало инсон манфаатига унинг ҳаёт синовидан ўтган тажрибаларига ва янги жамиятнинг эҳтиёжларига асосланиши лозим.

Тубдан янгиланиш даврида анъаналарга таяниб иш тутиш, улардан янги ўзгаришларга мос ҳолда оқилона фойдаланиш ислохотларнинг изчил ва собитқадамлик билан амалга ошишига ҳамда жамият барқарорлигига хизмат қилади.

Жамиятни демократиялаштиришнинг иккинчи муҳим шартини одамларнинг тафаккури ва ижтимоий савияси билан

демократик ўзгаришлар даражаси ва суръатлари бир-бирига қанчалик мутаносиб бўлишига боғлиқдир.

Тарихий тажриба шундан далолат берадики, демократик жараёнларни четдан нусха олиб кўр-кўрона кўчириш асло самара бермайди. Аксинча, бундай йўл чалкаш ва хатарли оқибатларга олиб келиши мумкин.

Инсоният босиб ўтган тараққиёт йўли яна шундан далолат берадики, демократия ўз-ўзидан вужудга келмайди. Демократияга тинимсиз ақлий ва жисмоний меҳнат қилиб, тер тўкиб, ҳаётнинг аччиқ-чучугини обдан тотиб, қийин, айтиш мумкинки, ҳатто фожиали тажрибаларни ҳам бошдан ўтказиб, оғир синов ва курашларга мардона бардош берибгина эришиш мумкин.

Демократик ўзгаришлар ва янги демократик жараёнларни бошқаришни ва ҳаётга татбиқ қилишни ҳамда уларни ҳимоялаш зарурлигини авваламбор жамиятнинг ўзи англамоғи даркор.

Учинчидан, демократик жараёнлар халқимиз миллий маданиятининг ўзига хос жиҳатларини, унинг табиатини ўзида мужассам этмоғи керак. Маълумки, Ғарб намунаси кўп ҳолларда индивидуализм фалсафасига таянади ва оммани ҳаддан ташқари сиёсийлаштиришга олиб келади.

Осиё минтақаси ва мусулмон Шарқидаги демократик қадриятлар ва ўзгаришларнинг ривожланиш тажрибаси ўзига хос хусусиятлар, ўзига хос анъаналарга эга. Шарқда демократия тушунчаси ҳамжиҳатлик ғояси, жамоатчилик фикрининг устуворлиги заминиди шаклланади. Бизнинг мамлакатимизда демократик жараёнлар халқимизнинг қонунни ҳурмат қилиш, қонунга итоат этиш каби фазилатларига мос равишда ривожланиши зарур. Ахлоқий, маънавий қадриятлар сиёсий муносабатларда ҳам устуник касб этиши даркор.

Шу муносабат билан мутафаккир бобомиз Аҳмад Ясавийнинг инсон — маънавий камолотга интилиб яшаши лозим, кўнглида эътиқоди йўқ одам эса инсон номига номуносибдир, деган ибратли ҳикматларини бир бор эслаш жоиз.

Буларнинг барчаси жамиятнинг бошқариш тизимини белгилаш пайтида алоҳида ҳисобга олиниши керак. Биз буни ҳисобга олаяпмиз. Буни маҳаллалар иши мисолида яққол кўришимиз мумкин.

Маълумки, асрлар мобайнида маҳаллаларда кўпдан-кўп ҳаётий муаммолар ўз ечимини топиб келади. Тўй-маъракалар ҳам, ҳайиту ҳашарлар ҳам маҳалла аҳлисиз ўтмайди. Маҳаллаларда сиёсий, иқтисодий ва бошқа маса-

лаларга доир жамоатчилик фикри шаклланади. Бу эса халқимизнинг турмуш тарзи, ота-боболаримиздан бизга мерос бўлиб келаётган тафаккур тарзидир. Бинобарин, ҳаётнинг ўзи маҳаллаларни ривожлантириш ва уларни қўллаб-қувватлашни тақозо этмоқда. Мамлакатимизда кўп қиррали ислохотлар амалга ошаётган бир пайтда маҳалла жамият учун ишончли таянч ва таъсирчан куч бўлиб хизмат қилиши лозим.

Биз шунчаки демократик жамият эмас, демократик одил жамият қурмоқчимиз. Адолат ва ҳақиқатга интилиш эса халқимиз табиатининг энг муҳим фазилатларидан биридир. Ўтмишда олий адолат ғояси мансабдор шахсларга қўйиладиган талаб ва баҳонинг асоси бўлган. У давлатчилик негизларини белгилаш, исломий қоидалар ва шариат мезонларининг пойдеворини ташкил этган. Биз тарихимиздаги ана шу жиҳатларни ҳисобга олмасак, қудратли, эркин, демократик давлат қура олмаймиз.

Адолат ва ҳақиқат ғояси ижтимоий ҳаётимизнинг барча соҳаларини қамраб олмоғи даркор. Адолат ва ҳақиқат ғояси қонунчилик фаолиятимизнинг замини, бош йўналиши бўлмоғи шарт. Давлатчилик ва фуқаролик муносабатлари, меҳнат ва уй-жой, нафақа ва солиқ, табиатни муҳофаза қилиш ва жиноятчиликка қарши курашиш масалалари, қўйингки, ҳаётимизнинг ҳамма жабҳалари ана шу заминга таяниши зарур.

Бугун жамиятда ижтимоий мулккий жараёнларнинг объектив ўзгариши юз бераётган бир пайтда адолат ғоясини ихчам бир хулоса билан ифодалаш мумкин. Яъни давлат жамиятнинг кескин табақаланишига — ошиб-тошиб кетган бойлару камбағал-қашшоқларга бўлиниб кетишига йўл қўймаслиги керак.

Бизнинг асосий вазифамиз — одамлар ўз қобилият ва эҳтиёжларини тўла намоён қилишлари ва амалга оширишлари учун зарур бўлган дастлабки тенг имкониятларни, шу жараёни вужудга келтирадиган ҳуқуқий механизмини яратиб беришдан иборат. Шундан кейин инсоннинг жамиятдаги ўрни унинг салоҳиятига, меҳнат қилиш истагига, оқилу уддабуронлигига боғлиқ бўлади.

Шу билан бирга, биз барпо этаётган жамиятнинг яна бир муҳим вазифаси ҳалол меҳнат қилаётган ҳар бир кишига ўз оиласини боқиш, билим олиш, тиббий хизматдан фойдаланиш, ўзининг ва қариндош-уруғларининг қадр-қимматини ҳимоя қилиш учун баробар имкониятлар вужудга келтиришдир.

Биз фуқаролик жамиятини қуришга интилноқдамиз. Бунинг маъноси шуки, давлатчилигимиз ривожлана борган сари бошқарувнинг турли хил вазифаларини бевосита халққа топшириш, яъни ўзини ўзи бошқариш органларини янада ривожлантириш демакдир.

Бугунги кунда нафақат Ўзбекистонда, балки собиқ Иттифоқ ҳудудида вужудга келган барча давлатларда шундай бир ҳолатни кўриш мумкин. Эски, қотиб қолган тизим билан янги тизим ўртасидаги кураш кескин тус олган ҳозирги ўтиш даврида ижтимоий-иқтисодий ислохотларни муваффақиятли амалга ошириш учун кучли ижро ҳокимияти зарур. Бунинг ҳаётнинг ўзи ҳар қадамда тақозо этмоқда. Жамият тубдан янгиланаётган бир пайтда бизга малакали, ҳар томонлама тажрибага эга бўлган, ўзгаришларни ҳаётга татбиқ этишга қодир бошқарув аппарати керак.

Биз кейинги йилларда республика ва маҳаллий давлат ҳокимияти ҳамда унинг бошқарув идоралари мисолида шундай тизимни шакллантира олдик. Янги тарихий жараёнда ўтмишда синалган анъанавий бошқарув идоралари — ҳокимликлар қайта тикланди. Уларнинг фаолияти ва ислохотларни қўллаб-қувватлаётган ижтимоий кучлар мавжудлиги туфайли давлатимизда сиёсий ва иқтисодий барқарорлик сақланиб турибди. Ҳар биримизнинг хонадонимизда тинчлик ва осойишталик ҳукм сурмоқда.

Аммо ҳақиқий миллий равнаққа биз фақат давлат ҳокимияти вазифалари қатъий ва мукамал белгилаб ва шу билан бирга чекланиб қўйилган фуқаролик жамияти шароитидагина эришмоғимиз мумкин. Бундай жамиятда давлатнинг бош вазифаси тараққиёт стратегиясини аниқ белгилаш ва уни ҳаётга жорий этиш учун қаттиқ назорат олиб боришдан иборат бўлади.

Фуқаролик жамиятида давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари умуммиллий манфаатларга дахлдор энг муҳим вазифаларинигина амалга оширади. Мудофаа, давлат хавфсизлиги, ташқи сиёсат, пул-молия ва солиқ тизимини шакллантириш, қонунчиликни ривожлантириш шулар жумласидандир.

Ана шундай давлат ва жамиятни қуриш, ҳақиқий демократик қадриятларни вужудга келтириш — бизнинг бош концепциямиз ва миллий равнақимиз асосидир.

Бугун тараққиёт йўлимизни, унинг босқичларини аниқ белгилаб олишимиз зарур. Бу ғоят долзарб масала. Шу боис уларнинг энг муҳимларига тўхталиб ўтмоқчиман.

Биринчидан, жамиятда сиёсий миллатлараро, ижтимоий ва моддий тенгликни таъминловчи самарали тизимга асосланган қонунлар қабул қилишимиз керак. Одамлар ўртасида мулкдорлик жиҳатидан тафовутнинг кучайиб бориш тенденцияси жамиятимиз учун ташвишли аломат бўлиб турмоғи керак. Бу тенденциянинг олдини олиш учун тегишли тарзда ҳаракат қиладиган ҳимоя механизмини шакллантириш даркор.

Давлатимизнинг олий қонунчилик органи — Олий Мажлис фаолиятининг энг муҳим вазифаларидан бири сифатида ана шундай таъсирчан ҳуқуқий механизмни вужудга келтириш деб биламан.

Иккинчидан, барча бўғиндаги давлат идоралари фаолиятининг ҳуқуқий асоси бўлиб хизмат қиладиган қонунлар тизимини барпо этиш лозим. Бу тизим, бир томондан, марказий, иккинчи томондан эса вилоят, шаҳар ва туманлар даражасидаги давлат ҳокимияти ҳамда бошқарув идораларининг вазифаларини аниқ белгилаб бериши, уларнинг ишини мувофиқлаштириб туриши керак. Ва ниҳоят, у бошқарув вазифаларининг асосий қисмини марказдан вилоятларга, вилоятлардан шаҳар-туманлардаги давлат ҳокимияти ва бошқарув идораларига ўтишини таъминлаши даркор. Шу тариқа бу босқич аста-секин ўз-ўзини бошқариш жамоатчилиқ ташкилотларига ҳам етиб боради.

Давлат бошқаруви идораларининг барча бўғинлари фаолиятини юқоридан пастга қадар қатъий тафтиш қилиб чиқиш зарур. Улар қандай ишляпти? Уларнинг умумий ишимизга амалий фойдаси тегяптими-йўқми? Ана шу масалани аниқлаб олиш шарт. Чунки самарасиз бошқарув бўғинлари қанчалик кўп бўлса, фуқаролик жамиятини қуриш шунчалик қийин кечиши ҳеч кимга сир эмас.

Биз давлат қудратига ҳокимият ва бошқарув идораларининг сони ва миқёсига қараб эмас, аксинча, уларнинг иш тизими қанчалик самара бераётганига, улар фаолиятининг қонуний асослари қай даражада шаклланганига қараб баҳо беришимиз лозим.

Учинчидан, иқтисодий, айниқса, сиёсий ислохотлар муваффақияти, аввало, бошқарув соҳасидаги кадрларни тайёрлаш даражасига, уларнинг бугунги ўзгаришларни амалга ошириш истаги ва лаёқатига боғлиқ. Худди шу боис ҳам давлат хизматчиларининг мақоми тўғрисида қонун қабул қилиш зарурати сезилмоқда. Бу қонунда ва унинг асосида қабул қилинадиган меъёрий ҳужжатларда давлат хизматчиларини танлаб олиш тизими, уларнинг ҳуқуқ ва бурч-

лари, масъулияти, униб-ўсиши, ижтимоий ҳимояси, имтиёзлари белгилаб берилган бўлур эди.

Мазкур муносабатларни қонун йўли билан тартибга солиш кадрларни танлаш ва жой-жойига қўйишдаги ўзбошимчаликни, шахсий садоқат, қариндош-уруғчилик каби иллатларнинг пайини қирқади. Қонун кучли рағбатлантириш механизмини вужудга келтириши керак. Сир эмаски, бугун давлат муассасаларида хизмат қилиш на моддий на маънавий жиҳатдан ҳавас қиладиган машғулот. Бундай қонун қабул қилинган эса, ўз хизмат вазифасига садоқатли, юксак малакали хизматчилардан иборат давлат аппаратига эга бўламиз, дсб ўйлайман.

Шу билан бирга, биз кадрларнинг топширилган вазифа учун жавобгарлигини қаттиқ назорат остига олишимиз керак. Токи ҳар бир раҳбар жамиятимизда амалга оширилаётган ислохотлар учун масъул эканини теран ҳис этсин. У белгиланган вазифаларни амалга ошириш йўлида одамларни бирлаштириш, ижодий муҳит ярата билиш қобилиятига эга бўлиши лозим. Биз ноқобил, лоқайд, манман раҳбар кадрлардан тезроқ қутулишимиз керак. Ўзини билимдон ва уддабурон қилиб кўрсатадиган, амалда эса ҳеч нарсани ҳал қилмайдиган, ўз манфаатларини жамият манфаатларидан устун қўядиган, эл-юрт ичида обрў қозонолмаган шахсларга раҳбарлар орасида ўрин бўлмаслиги керак.

Тўртинчидан, ҳуқуқ органлари фаолиятининг қонуний негизини мустаҳкамлашимиз зарур. Албатта, уларнинг мураккаб ўтиш даврида қонун, ҳуқуқ-тартиботга бўйсунишни таъминлагани, МДХдаги айрим давлатларда юз берганидай, жиноятчиликнинг ҳаддан ташқари кучайиб кетишига йўл қўймаганини эътироф этиш керак. Шу билан биргаликда, биз ҳар ким ва ҳар бир нарса қонунга бўйсунishi лозим бўлган ҳуқуқий давлат қурмоқчимиз. Бизнинг жамиятда қонун бошқарувнинг асосий ва кўп қиррали воситасига айланиши зарур. Бундай шароитда ҳуқуқни муҳофаза этиш органлари зиммасига катта масъулият юкланади. Уларнинг касб маҳорати ва ахлоқий сифатларига бўлган талаб кескин ошади. Шундан келиб чиққан ҳолда, суд, прокуратура, милиция тўғрисидаги қонунларни такомиллаштириб бориш зарурати тобора кўзга ташланмоқда. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ходимлари тўғрисида қонун қабул қилишни ҳам ўйлаб кўриш лозим. Қонунда бу органларда кимнинг ишлашга ҳаққи бор, у қандай хусусиятларга эга бўлиши керак, унинг жавобгарлиги ва мансаб пиллапоясидан кўтарилиш шартлари ўз аксини

топиши керак. Мазкур органларга қўли эгри, порахўр, виждонсиз кимсалар кириб қолишини бартараф этадиган тизимни қонун йўли билан белгилаб қўйиш мақсадга мувофиқдир.

Бешинчидан, яқин келажакда фуқароларнинг сиёсий жараёнларда, давлатни бошқаришда қатнашувини таъминлайдиган ҳуқуқий асосларни такомиллаштиришга алоҳида эътибор бериш зарур. Бунда мен сиёсий партиялар, бирлашмалар, касаба уюшмалари, ёшлар ташкилотлари, турли хил хайрия ва ижодий жамғармалар ҳамда уюшмалар фаолиятини назарда тутяпман. Ҳозиргача уларнинг фаолияти "Жамоат ташкилотлари тўғрисида"ги қонунда белгилаб қўйилган эди. Ўз вақтида прогрессив бўлган бу қонун сиёсий ҳаётимизни демократиялаш жараёнида муҳим аҳамият касб этди. Бироқ сиёсий жараённинг ниҳоятда тез ривожланиши оқибатида мазкур қонун бугунги кун талабларига жавоб бера олмай қолди. Натижада юзага келган бўшлиқни тўлдириш учун бир қанча фармон ва қарорлар қабул қилишга тўғри келди. Бугунги кунда биттагина қонун эмас, жамоат ташкилотлари, жамғармалар, уюшмалар ҳуқуқини оширадиган, уларнинг жамият сиёсий тизимидаги ўрни ва аҳамиятини белгилаб берадиган, давлат ишларига таъсирини кучайтирадиган бутун бир қонунлар тизимига эҳтиёж сезилмоқда.

Олтинчидан, бозор муносабатлари шароитида давлатнинг иқтисодиётни бошқаришдаги роли кескин ўзгаради. Иқтисодиётни бошқаришнинг асосий усули давлат органларининг бошқарувчилик фаолияти эмас, аксинча, қонун бўлиб қолмоқда. Давлатнинг бош вазифаси иқтисодий, ишлаб чиқариш, ижтимоий ва савдо-иқтисодий муносабатларнинг ўз маромида ишлаши учун зарур шарт-шароитлар яратиб беришдан иборат. Бу ўта муҳим тизим иқтисодий фаолиятимизга қийинчиликлар билан бўлса-да, кириб бормоқда. Эскича фикрлаш, маъмурий-буйруқбозлик, сансалорлик каби иллатлардан қутулиш жуда қийин бўляпти. Шунинг учун ҳам иқтисодий ва хўжалик фаолиятига давлат бевосита аралашадиган соҳаларни камайитириш борасидаги саъй-ҳаракатлар нафақат иқтисодий, балки улкан сиёсий аҳамиятга эгадир.

Қонунчилик соҳасида асосий эътибор бошқарув органлари фаолиятини аниқ белгилаб қўйиш, зўравонлик ва ўзбошимчаликка барҳам беришга қаратилмоғи зарур. Бу борада ҳам Олий Мажлис адо этиши лозим бўлган ишлар ниҳоятда кўп.

Еттинчидан, иқтисодий ва сиёсий соҳалардаги барча ислохотларимизнинг пировард мақсади юртимизда яшаётган барча фуқаролар учун муносиб ҳаёт шароитларини ташкил қилиб беришдан иборатдир. Айнан шунинг учун ҳам маънавий жиҳатдан мукаммал ривожланган инсонни тарбиялаш, таълим ва маорифни юксалтириш, миллий уйғониш ғоясини рўёбга чиқарадиган янги авлодни вояга етказиш давлатимизнинг энг муҳим вазифаларидан бири бўлиб қолади.

Муҳтарам биродарлар!

Шу ўринда ҳақли савол туғилади: бизнинг ўрта, ўрта-махсус ва олий мактабларимиз касб маҳорати ва маънавий-руҳий жиҳатдан ана шундай замонавий соҳаларда ишлайдиган ёшларни тайёрлашга қодирми? Менимча, унчалик тайёр эмас. Халқ таълими янгича шароитларда ўз ишини ниҳоятда секинлик билан қайта қурмоқда.

Жаҳон бозоридаги интеграция, илмий-техникавий тараққиёт суръатлари халқ таълимининг барча бўғинлари ўртасидаги ўзаро алоқаларни мустаҳкамлашни талаб этмоқда. Бинобарин, бу ҳол тарбия, таълим, сиёсий ва касбий тайёргарлик масалаларини ҳал этишга жамулжам ёндошишни тақозо қилмоқда.

Мактаб — ўрта — олий таълим — илмий-тадқиқот институтлари шаклидаги илмий-маърифий комплексларни вужудга келтириш йўлидан бориш керак, дсб ўйлайман. Бунда илмий-техник тараққиётнинг устувор йўналишларига алоҳида эътибор бериш зарур. Ана шундай мустаҳкам алоқалар туфайлигина замонавий юксак технологияларда ишлай оладиган, бозор қонуниятларига мос янгича фикрлай биладиган мутахассисларни тайёрлашимиз мумкин.

Олий Мажлис бу борада ҳам изчил фаолият кўрсатиб, халқ таълимига оид давр талабларига жавоб берадиган, энг қулай, илғор тажрибаларга таянган ва ўзаро узвий боғлиқ бўлган қатор қонунлар қабул қилиши керак.

Жамиятимизнинг маънавий қиёфасини белгилаб берадиган барча ижодий меҳнат соҳалари ҳам қонун ҳимоясида бўлиши зарур. Ҳозирги дунёда ҳамма нарса уйғунлаштирилган. Жамиятнинг бир ёқлама, технократик ривож иллат салоҳиятини пасайтириб юбориши, оғир ижтимоий, маънавий ва сиёсий йўқотишларга олиб келиши мумкин ва олиб келмоқда ҳам.

Ижодий меҳнат кадр-қимматини оширишнинг ҳуқуқий асосларини яратиш керак. Ижодий бирлашмалар, илмий,

илмий-техник жамоалар ва уюшмалар фаолиятини кенгайтириш учун янгидан-янги имкониятларни вужудга келтириш лозим.

Бир сўз билан айтганда, биз жамиятимизда инсоннинг ўз қобилиятини, табиат ато этган иқтидори ва истеъдодини тўла намоён этиши учун, адабиёт, санъат ва умуман эркин ижодий фаолият ривожини учун зарур шароитларни яратишимиз лозим. Биз бу борадаги ишларимизни танқидий назар билан таҳлил қилишимиз керак.

Саккизинчидан, иқтисодий ва ижтимоий муаммоларнинг самарали ҳал этилиши пировард натижада инсон ҳуқуқларини таъминлашнинг моддий кафолатини яратишга олиб келади.

Бугун Ўзбекистонда шахс эркинлиги, инсон ҳуқуқларининг муҳофазаси ва кафолати, эътиқод, меҳнат ва касбни эркин танлаш ҳуқуқи, таълим олиш, ижтимоий муҳофаза ва бошқа имкониятлар қонун билан ҳимоя қилинган. Бугунги қийин ва зиддиятли бир пайтда, мамлакатимиз сарҳадига яқин жойларда урушлар рўй бериб, қон тукилиб турган бир вазиятда, бегуноҳ одамлар қурбон бўлиб, сарсон-саргардон кишилар кўпайиб бораётган бир шароитда Ўзбекистонда инсон учун энг олий неъмат — яшаш ҳуқуқи ва оқойишта ҳаёт кечириш ҳуқуқи тўла таъмин этилган.

Шу билан бирга инсон ҳуқуқлари ғояси Олий Мажлис фаолиятида доимий ўрин эгаллаши керак. Ҳар қандай қонун, ҳаракат соҳасидан қатъи назар, ишлаб чиқиладиган ва муҳокама этиладиган пайтда инсоннинг асосий, бузилмас ҳуқуқларига қанчалик мос келишига алоҳида эътибор қаратиш зарур. Ана шу тамойилларга оғишмай риоя этган ҳолдагина биз чин маънодаги ҳуқуқий, адолатпарвар давлат қуришга эриша оламиз. Яқин кунларда ташкил қилиниши лозим бўлган Конституцион суд ўз фаолиятида ана шу тамойилга амал қилиши керак. Суд, ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари ва табиийки, давлат аппарати ҳам шу қоидага бўйсунити тақозо этилади.

Инсон ва давлат ўртасидаги муносабатларда инсон манфаатлари устувор бўлиши керак. Давлат ва давлат ҳокимиятининг барча тармоқлари ўз фаолиятини инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва қўриқлаш ишига сафарбар қилгандагина ўз вазифасини тўғри адо этган ҳисобланади. Бу қоида ҳамма тан олиши, бу қоидага ҳамма итоат қилиши шарт.

Хусусан, фуқароларнинг манфаатлари ва ҳуқуқларини суд орқали ҳимоя қилиш соҳасини мумкин қадар кенгайтириш

тириш даркор. Ваҳоланки, айрим тармоқ қонунларида ҳуқуқлари поймол этилган фуқароларнинг шикоятларини судлов йўли билан эмас, маъмурий йўл билан кўриб чиқиш тартиби ҳам учрайди.

Албатта, бу ҳол — Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларациясига ва бизнинг Конституциямиз талабларига зид. Фуқаро, агар унинг қонуний манфаатлари ва ҳақ-ҳуқуқлари поймол этилган тақдирда, ҳар қандай масала бўйича ҳимоя учун судга мурожаат қилиш ҳуқуқига эга бўлмоғи даркор!

Азиз дўстлар!

Парламентимиз — Олий Мажлиснинг инсон ҳуқуқлари ва эркинлигини ҳимоя қилиш, уни амалга ошириш, унга кафолат бериш борасидаги таъсири хусусида сўз юритар эканмиз, қатор демократик мамлакатлар тажрибасидан келиб чиқиб, Олий Мажлис таркибида инсон ҳуқуқлари масаласи билан шуғулланувчи вакиллик ташкил этилса, мақсадга мувофиқ бўлур эди, деб ўйлайман. Бу олий қонунчилик органимиз мақомига мос келади. Муҳими, у жамиятимизда инсон ҳуқуқлари муаммосини ҳал этишни янги сифат даражасига кўтаришга хизмат қилади.

Қадрли депутатлар!

Кўриб турганимиздек, биринчи бор сайланган Олий Мажлисимиз олдида фавқулодда масъулиятли ва мураккаб вазифалар турибди. Ана шу вазифаларни у қанчалик оқилона ҳал этолса, республикаимизнинг учинчи минг йилликдаги қиёфаси шунчалик баркамол бўлади. Бу баланд-парвоз гаплар эмас, аини ҳақиқатдир.

Ана шу улкан масъулиятни ҳисобга олиб дастлабки кунларданоқ ҳар бир депутат ва парламент ишининг усулини, шаклини ва умуман тизимини аниқ белгилаб олмоқ керак. Олий Мажлиснинг ижро ва суд ҳокимияти идоралари билан алоқасини мустаҳкамловчи энг самарали тизимни ишлаб чиқиш лозим. Бу тизим Вазирлар Маҳкамаси, вазирликлар, идоралар, ҳокимликлар, Олий суд, прокуратура, ижтимоий-сиёсий партиялар ва ҳаракатлар билан узвий ишлашдек муҳим вазифаларни ўз ичига олади.

Бунинг учун, аввало, Олий Мажлиснинг давлатимиз сиёсий тизимидаги ўрнини яққол белгилаб олишимиз керак. Аини пайтда яна шундай ҳақли савол туғилади: Олий Мажлис олдинги Олий Кенгашдан нимаси билан фарқ қилади?

Сайловолди кампаниясини кузатиб туриб, олимлар, депутатликка номзодларнинг маърузаларида мазкур маса-

лалар бўйича турли хил фикрларни эшитдик. Олий Мажлис — биринчи профессионал парламент, депутатлар фақат қонунчилик фаолияти билан шуғулланишлари керак, деган мулоҳазалар ҳам ўртага ташланди. Улар ўзлари сайланган ҳудудлардаги иқтисодий ва ижтимоий аҳвол учун ҳеч қандай жавобгар эмас, деганлар ҳам бўлди.

Мунозараларнинг бир қатор қатнашчилари эса кўп-партиявийлик шароитида депутат парламентда ўз партияси манфаатларини ҳимоя қилиши кераклигини баён қилдилар. Айримлар эса депутат муайян ҳудуд ёки муайян партия таркибидан сайланган бўлса-да, аммо бутун халқ манфаати йўлида хизмат қилиши кераклигини таъкидлашди.

Қисқаси, бу борада турли-туман фикрлар ўртага ташланди. Бир-бирини инкор этадиган мулоҳазалар билдирилди. Бу хусусда яна нима дейиш мумкин?

Олий Мажлис собиқ Олий Кенгашдан бутун мазмун-моҳияти билан фарқ қилади. Унинг шаклланишидан тартиб ўз фаолиятини ташкил этиш тартиблари ва усуллари-гача буни яққол исботлайди.

Биринчидан, депутатлар сайлови биринчи марта кўппартиявийлик асосида ўтказилди. Ҳар бир сайлов округида икки-уч номзод депутатлик учун курашди. Сайловчиларга эса ана шу номзодлардан танлаб олишнинг реал ҳуқуқи берилди.

Кўппартиявийлик тамойили энди Олий Мажлис ишига жорий этилиши лозим. Ана шундан келиб чиқиб, партиявий фракциялар ва гуруҳлар фаолиятини қонунлаштириш керак, деб ўйлайман. Фракциялар орқали партиялар қонунларни ишлаб чиқишга таъсир кўрсатиши ва шу тариқа давлат бошқарувига муносиб ҳисса қўшиши мумкин бўлади.

Олий Мажлис фаолиятида сиёсий ҳамжиҳатлик бош йўналиш бўлмоғи даркор. Масалага бундай ёндашув давлат ва ҳуқуқ тушунчаларини янгича англашга асосланган.

Биз яқин ўтмишимизда синфий ҳукмронликнинг қуроли сифатида давлат ҳақидаги марксча ғояни шиор қилиб олиб, бу назарияни догмага, давлат ва ҳуқуқни эса синфий кураш, синфий рақибларни енгиш воситасига айлантирган эдик. Демократия шароитларида эса давлат ижтимоий қарама-қаршиликларни зўрлик ва бостириш йўли билан эмас, балки ижтимоий келишув, халқ таъбири билан айтганда, муросаи мадора билан бартараф этиш воситасига айланади.

Ҳуқуқнинг ўзига эса ижтимоий ҳамжиҳатлик ва келишувга асосланган ижтимоий тартиб-интизомга эришиш,

эркинлик, адолатпарварлик ва тенгликни вужудга келтириш воситаси сифатида ёндашилади.

Иккинчидан, Олий Мажлисга ва шунингдек, маҳаллий ҳокимиятлар вакиллик органларига кейинги сайловларни ташкил қилишнинг дастлабки давларидаёқ синфий ёндашув нодемократик тамойил сифатида рад этилган эди.

Маълумки, олдинги пайтларда Олий Кенгашни шакллантириш жараёнида ишчилар синфи, колхозчи деҳқонлар, халқ зиёлиларининг ўрни ва сони олдиндан белгилаб қўйилар эди. Масалага бундай ёндашувнинг натижалари ҳақида гапириб ўтирмайман. У ҳаммамизга аён.

Олий Мажлис депутатлари турли партия ва ҳаракатларнинг вакилларидан иборат номзодлар орасидан муқобиллик асосида сайланди. Республикамиз фуқаролари сайловларда қатнашар экан, энг аввало, қўйилган номзодларнинг ижтимоий келиб чиқишига эмас, аксинча, уларнинг ишчанлик ва ахлоқий сифатларига, энг муҳими, дастурларининг мазмун-моҳиятига катта эътибор бердилар.

Учинчидан, менинг назаримда, Олий Мажлисни профессионал парламент сифатида баҳолаш ҳам унчалик тўғри эмас. Бу тушунча, депутатлар ўз ваколатлари даврида депутатлик фаолиятидан бошқа ҳеч иш билан шуғулланмайдиган парламентга эга бўлган давлатларда шаклланган. Улар учун депутатлик фаолияти маълум муддатли касб, давлат хизмати сифатида қабул қилинган.

Олий Мажлис фаолияти бироз бошқачароқ негиз асосида тузилиши маъқул деб ўйлайман. Бир қисм депутатларнинг парламент таркибида доимий ишлашга ўтиши кутилмоқда. Халқ ноибларининг маълум бир қисми, бизнингча, олдинги хизмат вазифалари билан бирга депутатлик ваколатларини ҳам қўшган ҳолда иш олиб боришлари ўринлидир.

Хўш, бундай тартибни жорий қилишда биз нималарни назарда тутмоқдамиз?

Маълумки, депутатлар орасида атоқли олимлар, ишлаб чиқаришнинг йирик ташкилотчилари, тармоқ ва маҳаллий давлат бошқаруви органларининг тажрибали раҳбарлари бор. Уларнинг ўз тегишли соҳалари ва ҳукумат идораларини тарк этиши ҳозирги ғоят масъулиятли ўтиш даврида жамият, халқ ва умуман мамлакат манфаатларига таъсир кўрсатиши мумкинлиги инобатга олиниши шарт.

Айни пайтда, бир қисм депутатларнинг халқ ҳужалиғи муайян тармоқларида ўз фаолиятини изчил давом эттириши иқтисодиётимиз учун муҳим аҳамиятга эга. Бу йўл

орқали Олий Мажлиснинг бевосита ҳаёт билан, жамоатчилик талаб-истаклари ва халқ билан алоқаси таъминланади. Бу ўз навбатида кундалик ҳаётимизга, ҳўжалик юритиш соҳаси учун зарур қонунларни яратишга катта таъсир ўтказади.

Олий Мажлис тузилмалари ва унинг қўмиталарини сайлаш ва шакллантириш жараёнида уларда доимий ишлаш учун қанча депутат кераклиги маълум бўлади. Кейинчалик эса сиёсий нуфузи, профессионал имкониятларига кўра ҳам Олий Мажлис таркибига доимий ишлаш учун ўтиши мумкин бўлган депутатлар таклиф қилинади. Ўйлайманки, масалага ана шундай ёндашув парламентни халқ ҳўжалигининг муайян соҳаларини, мамлакат маданияти ва маорифини яхши биладиган депутатлар билан тўлдириш имконини беради.

Тўртинчидан, Олий Мажлиснинг кучи депутатларнинг ўз сайловчилари билан кундалик муносабатида, яқин мулоқотидадир. Шунини айтиш керакки, олдинги парламентда бу масалага унчалик эътибор берилмаган эди. Айни пайтда халқ, авваламбор, сайловчилар Олий Мажлисда қандай қонун муҳокама қилинаётгани ва қабул этилаётганидан хабардор бўлиб туриши керак. Шу билан бирга депутат ҳаётининг энг долзарб, қайноқ нуқталарида аҳоли билан бирга бўлиши шарт.

Депутатларнинг ўз сайловчилари олдида ҳисобот беришлари Олий Мажлис фаолиятида муҳим ўрин тутиши лозим. Ва ҳатто, маълум бир лойиҳа, конкрет қонун муҳокама этилаётган пайтда сайловчилар билан учрашувлар ташкил этиш ҳам мумкин. Бу қонунчилик фаолияти сифатини оширади, қонуннинг таъсирчанлигини таъминлайди, халқнинг ҳуқуқий маданиятини юксалтириш имконини беради.

Ҳуқуқий маданият даражаси фақатгина қонунларни билиш, ҳуқуқий маълумотлардан хабардор бўлишдангина иборат эмас. У — қонунларга амал қилиш ва уларга бўйсунуш маданияти демакдир. У — одил судни ҳўрмат қилиш, ўз ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилиш учун судга мурожаат этиш эҳтиёжи демакдир. Ҳуқуқий маданият дегани — турли можароларни ҳал қилишда қонунга ҳилоф кучлардан фойдаланишни рад этиш демакдир.

Бешинчидан, мустақил ташқи сиёсатимиз туфайли Ўзбекистон парламенти бир қатор нуфузли халқаро ташкилотларга аъзо бўлди.

Жумладан, 1992 йил сентябрь ойида дунёдаги энг катта ва обрўли халқаро ташкилотлардан бири — Парламентлараро Иттифоққа 119-аъзо бўлиб кирдик.

1993 йил январь ойида Ўзбекистон парламенти Европа Хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилотининг Парламент Ассамблеясига аъзо бўлди. Бу ташкилот энг муҳим халқаро муаммоларни ҳамжиҳатликда ҳал қиладиган самарали ва таъсирчан қуролга, Европада, умуман, бутун дунёда ижобий сиёсий ва иқтисодий ўзгаришлар омилига айланди. Шунинг учун ҳам бу ташкилотга аъзо бўлиш Олий Мажлиста Европадаги етакчи давлатларнинг парламентлари билан ҳамкорлик қилиш, қонунчилик борасида жаҳонда тўпланган бой тажрибаларни ўрганиш ва ўзлаштириш имконини беради.

Ўзбекистон парламенти мана шундай обрўли ташкилотларнинг аъзоси сифатида бу улкан минбарлардан давлатимизнинг ички ва ташқи сиёсати ҳақида ҳаққоний ахборотларни тарқатиш учун тўла фойдаланиши керак.

Янги Олий Мажлис Ўзбекистон Республикаси жаҳон халқаро сиёсатининг шаклланишида муҳим омил бўлиб хизмат қилиши учун барча имкониятларни ишга солади, деб умид қиламиз. Умуман, ана шу вазифалардан келиб чиқиб ва жаҳондаги бошқа парламентлар билан алоқаларни мустаҳкамлаш мақсадида Олий Мажлис қошида махсус парламентлараро алоқалар қўмитаси ташкил этилса, мақсадга мувофиқ бўлар эди.

II. ИҚТИСОДИЙ МУНОСАБАТЛАРНИ ДЕМОКРАТИЯЛАШ — БОЗОР ИСЛОҲОТЛАРИНИНГ МУҲИМ ШАРТИ

Муҳтарам дўстлар!

Янги босқичдаги иқтисодий ислоҳотлар ҳақида сўзлашдан олдин, босиб ўтилган йўлга бир назар ташласак, мақсадга мувофиқ бўлур эди.

Маълумки, мамлакатимизда ижтимоий йўналишдаги бозор иқтисодиётини барпо қилиш ўта мураккаб ижтимоий-иқтисодий, сиёсий вазиятда бошланди.

Ўзбекистон собиқ Иттифоқдан нефть, машина ва ускуналар, дон, чорва, озиқ-овқат маҳсулотлари билан бирга эҳтиёжимизни қондирадиган оддий молларни ҳам четдан келтирилиши билан боғлиқ ўта вайрон ҳолдаги марказлашган режали иқтисодиётни, аҳолининг паст турмуш даража-

сини мерос қилиб олган эди. Хужалик алоқалари бузилган, банк тизими ишдан чиққан эди.

Ижтимоий-сиёсий, иқтисодий ва демографик вазият аҳолини ижтимоий жиҳатдан қўллаб-қувватлашни, ташкилий тузилма ислоҳотларини аста-секинлик билан ўтказишга асосланган вазмин, ғоят пухта ўйланган маълум беш тамойилга асосланган иқтисодий сиёсат юргизишни тақозо қилар эди.

Шунинг учун ҳам, иқтисодий ислоҳотларнинг биринчи босқичида, энг аввало, бозорга хос янгилишларнинг ҳуқуқий негизи барпо этилди. Ишлаб чиқариш суръатининг, аҳоли турмуш даражасининг кескин тушиб кетишига йўл қўйилмади, тўлов ҳолати яхшиланди, ишлаб чиқариш устувор тармоқларини такомиллаштиришга эътибор берилди.

Бу даврда мулк, корхоналар, ишбилармонлик, ташқи иқтисодий фаолият, банклар ва банк фаолияти, мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш, хужалик жамиятлари ва бирлашмалари тўғрисида қонунлар қабул қилинди. Ислоҳотларнинг ҳуқуқий асосини шакллантириш жараёнини таъминловчи бир қанча Президент Фармонлари ва ҳукумат қарорлари чиқди.

Бу даврдаги қонун чиқариш жараёни конституциявий жиҳатдан асосланган икки муҳим принцип: турли шаклдаги (шу жумладан хусусий) мулк эркинлиги ва тенглиги принципи ҳамда иқтисодий фаолият эркинлиги принципи асосида ривожланди.

Эски, маъмурий-буйруқбозлик усулига қурилган бошқарув тизими тубдан янгиланди, ортиқча назорат қилувчи ва тафтиш ўтказадиган идоралар сони кескин камайтирилди. Бир қанча вазирликлар тугатилиб, улар ўрнида фаолиятининг моҳиятига кўра бозор муносабатлари талабларига жавоб бера оладиган ҳиссадорлик компаниялари, уюшмалар ташкил этилди. Айни пайтда биржалар, савдо уйлари сингари бозор инфраструктураси объектлари барпо этила бошланди.

Давлат корхоналарига молиявий жиҳатдан ёрдам берилди, алоҳида маблағ ажратиш йўли билан маълум муддатга қадар асосий озиқ-овқат маҳсулотлари нархи чеклаб турилди.

Айни пайтда мулк муносабатлари чуқур ислоҳ қилинди. 1994 йилда мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш жараёнини тезлаштириш ва миқёсини кенгайтириш ишлари кенг жорий қилинди. Фонд биржалари,

қимматбаҳо қоғозларни ҳисобга оладиган ва сақлайдиган миллий депозитарий барпо этилди. Ўрта ва йирик корхоналарни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш, ёпиқ турдаги акционерлик жамиятларини очиқ турдаги жамиятларга айлантириш жараёни бошланди.

Ташқи иқтисодий фаолият соҳасида ҳам жиддий янгиланишлар амалга оширилди. "Хорижий сармоялар ва хорижий сармоядорлар фаолиятини кафолатлаш тўғрисида", "Банкротлик тўғрисида", "Ташқи иқтисодий фаолият тўғрисида" қонунлар қабул қилинди. Бу қонунлар ташқи иқтисодий фаолиятни сезиларли даражада кенгайтириш имконини берди, хорижий сармоядорлар учун имтиёзли шароит яратди. Мисол учун, экспорт қилиш маълум даражада чекланган товарлар рўйхати қисқартирила бориб, 1994 йилнинг биринчи ярмида 26 хилни, йил охирига келиб эса, 11 хилни ташкил этди.

Экспорт маҳсулотини ва унинг ҳажмини кўпайтиришга эришган корхоналарга катта имтиёзлар берилгани эътиборга сазовор.

Миллий валютанинг жорий қилиниши ташкилий янгиланишларни амалга оширишда янада муҳим омил бўлди. Республика валюта биржаси ташкил этилиб, бу биржада ўтказилаётган савдо натижасига қараб пулнинг расмий алмашув қиймати белгилана бошланди.

1 августдан бошлаб сўмнинг чекланган конвертация жараёни жорий этилди.

Ҳукумат миллий валютани мустақкамлаш мақсадида бюджет ва пул-кредит сиёсатини кескинлаштириш, истёмо-мол бозорини тўлдириш, экспортни кенгайтириш ва ташқи иқтисодий фаолиятни такомиллаштириш, пул айланишини тезлаштириш ва муомаладаги нақд пулни камайтириш юзасидан тўртта дастур ишлаб чиқиб, қабул қилди.

Давлат бюджетда харажатларни камайтириш ва даромадларни кўпайтириш бўйича кўрилган чора-тадбирлар туфайли 1994 йилда бюджет камомадини чеклаш, пул қадрсизланиши жараёнини сезиларли даражада секинлаштиришга эришилди. Аҳолига метёрли тарзда ўлчаб бериладиган маҳсулотлар турини ҳам кескин қисқартириш, оқибатда савдо соҳасини бутунлай эркинлаштириш имконини берди.

Иқтисодиётда барқарорлик ва маълум даражадаги иқтисодий ўсиш аломатлари кўрина бошлади. Нефть ва газ конденсати қазиб олиш 1991 йилдагига нисбатан икки баравар кўпайди, олтин, дон, енгил саноат, озуқа саноати

ва бошқа маҳсулотлар ишлаб чиқариш анча ошди. МДҲдаги барча давлатлар билан савдони яхши йўлга қўйишга эришилди.

Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги мамлакатлари билан иқтисодий алоқаларда сифат жиҳатидан янги ривожланишга, яъни ўзаро савдода биринчи марта ижобий сальдога эришдик.

Иқтисодий соҳада эришилган ютуқларнинг қўламини фақат қиёслаш орқали аниқ тасаввур қилиш мумкин.

Масалан, Ўзбекистоннинг ялпи ички маҳсулоти 1994 йилда 1991 йилдагига нисбатан 83 фоизни ташкил этди. Ялпи ички маҳсулот 1991 йилдагига нисбатан атиги 17 фоиз камайган. Ваҳоланки, бу кўрсаткич Қозоғистонда 43, Россияда 39, Украинада 40, Беларусда 35 фоизни ташкил этганини яхши биламиз.

Саноат маҳсулотлари ҳажми эса Ўзбекистонда 1991 йилга нисбатан атиги 2 фоиз камайган бўлса, Қозоғистонда 48, Россияда 44, Украинада 38, Беларусда 32 фоизга камайиб кетди. 1994 йилда республикамызда саноат ўсиши суръатлари 1993 йилга қараганда 101 фоиз ўсди. Ялпи ташқи савдо обороти 1993 йилга нисбатан 5,5 фоизга кўпайди ва 3 млрд. 800 млн. АҚШ долларини ташкил қилди. Республика йиғма бюджетининг тақчиллиги ялпи ички маҳсулотнинг 3,5 фоизини ташкил этди.

Инфляция балоси МДҲ мамлакатларининг бирортасини четлаб ўтгани йўқ. Лекин, шунга қарамасдан, кейинги пайтда Ўзбекистонда нарх сакрашини бирмунча жиловладик. Дейлик, 1994 йилнинг октябрида истеъмол нархлари 24 фоизга ўсган бўлса, декабрга келиб тахминан 11 фоизни ташкил этгани бунга ёрқин мисолдир.

Таққослаш учун яна бир рақамни келтираман: 1991 йилга нисбатан нархлар бизда 1129 баробар, Беларусда 3207, Қозоғистонда 5618, Украинада эса 10800 баробар ошди.

Бундай рақамларни чакана товароборот, капитал маблағлар ҳажми, аҳолининг даромадлари каби муҳим кўрсаткичлар бўйича ҳам келтириш мумкин.

1994 йил якунлари тўғрисида гапирар эканмиз, иқтисодиётимизда эришилган натижалардан энг муҳимларини қуйидагича изоҳлаш мумкин:

Биринчидан, макроиқтисодий барқарорлаштириш сиёсатини амалга ошириш сари илк қадам ташладик. Пухта ишлаб чиқилган пул-кредит, бюджет ва аксиэмиссия сиёсатини қўллаб, нарх ўсиш суръатларини пасайтиришга,

валютамининги мустаҳкамлаш муаммоларинини ечишга дадил киришдик.

Иккинчидан, саноатни, умуман ишлаб чиқаришнинг устувор йўналишларинини давлат томонидан доимий равишда қўллаб-қувватланишинини таъминлай олдик. Бу эса ўз навбатида ишсизликни чегаралашга, меҳнат ресурсларининг банд бўлишига, уларнинг даромади ва бюджет даромадини барқарорлаштиришга олиб келди.

Учинчидан, давлатимиз иқтисодий жиҳатдан мустақил бўлишинини назарда тутиб, халқимизнинг эҳтибжинини қондирадиган галла, дон, гўшт, сут маҳсулотларинини четдан олиб келишни кескин камайтирдик. Нефть ва нефть маҳсулотларинини қўшни давлатлардан олиб келишни камайтириш сари ҳал қилувчи қадам қўйилди.

Тўртинчидан, хорижий сармояларни мамлакатимизга жалб этиш учун кенг имкониятлар ва муҳим шарт-шароитларни яратдик.

Шу билан бирга ижтимоий-иқтисодий вазият ҳамон анча мураккаб эканини ҳам эътироф этиш лозим. Қишлоқ хўжалиги ва бошқа халқ хўжалик соҳаларида мулкчиликнинг янги шакли қарор топиши чинакамига таъминланмаяпти, бозор инфраструктураси зарур даражада ривожланмаяпти. Ишлаб чиқариш суръатининг пасайиши кўп тармоқларда давом этмоқда, сармояларнинг етарли эмаслиги иқтисодиётни яхшилаб қайта қуришга тўсиқ бўлмоқда. Тўлов, ҳисоб-китоб масалалари ҳамон оғир аҳволда. Пулнинг ойлик қадрсизланиш суръатлари нисбатан юқори ҳолда сақланаётгани аҳолининг ҳаёт даражасига салбий таъсир қилмоқда. Соғлиқни сақлаш, халқ таълими, фан, маданият ва бошқа ижтимоий соҳалар молиявий жиҳатдан қўшимча ёрдамга муҳтож.

Ўзбекистон мана шундай шароитда иқтисодий ислохотларнинг иккинчи босқичига кириб бормоқда.

Иқтисодий ислохотларнинг бугунги босқичида энг муҳим ва долзарб вазифа — мулккий муносабатларни тубдан ўзгартирмоқдир. Унинг туб моҳияти — мулкни ҳақиқий эгалари қўлига беришни тезлаштириш, тадбиркорлик учун кенг йўл очиб бериш ва мулкдорда янги мулк эгаси ҳиссиётинини тарбиялашдан иборат.

Хусусийлаштириш соҳасида мулкдорга дуч келаётган муаммоларни ечиш, унга кенг йўл очиб бериш, кўплаб ҳақиқий мулк эгаларинини тарбиялаш мақсадга мувофиқдир. Биринчи навбатда, тадбиркорликнинг қонуний базасини

мустаҳкамлаш ва унинг давлат томонидан қўллаб-қувватланишини таъминлаш керак.

Тадбиркорларга ва бозор муносабатларини жорий этишга интилаётган шахсларга Ўзбекистон давлатининг фақатгина ҳуқуқий кафолатини бериш кифоя эмас. Шу ҳуқуқлардан ва кафолатлардан тўла фойдаланиш учун шарт-шароит яратиш, ишбилармон фаолиятига тўсқинлик қилувчиларнинг танобини тортиб қўйиш бугунги куннинг бош масаласидир. Хусусий тадбиркорликни ҳар томонлама ривожлантиришга бугун республикамизнинг иқтисодий тараққиётини таъминловчи омил сифатида қарашимиз ва қонунчилик фаолиятимизда ҳам бу соҳага худди шу нуқтаи назардан ёндашмоғимиз даркор.

Биз учун хусусийлаштиришнинг ўзидан ҳам, унинг ишлаб чиқаришни рағбатлантириши, меҳнат маҳсулоти сифатини яхшилаш ва кўпайтиришдан манфаатдорликни ошириши, аҳоли эҳтиёжини қондиришда рақобат муҳитини вужудга келтириши, яккаҳокимликни йўқ қилиши ва шу орқали эркин иқтисод пайдо бўлишига имкон яратиши муҳим ва қимматлироқдир.

Ер ва ер ислоҳотини жадаллаштиришга оид қонунларни такомиллаштириш масаласи пишиб стилмоқда. Тўғри, давлат мулкчилигигина қайд этилган "Ер ҳақида"ги қонун бор. Бироқ ер ўз эгасини тополмаётган ҳоллар тез-тез учраб турибди. Ерга эгалик қилишдаги мулк ҳуқуқини кенгайтириш, суғориладиган ерлардан унумли фойдаланиш, керак бўлса, деҳқонларимизнинг хусусий эгалик ҳуқуқини кучайтириш шарт, деб ўйлайман.

Ердан фойдаланиш соҳасида ижара муносабатларини тартибга солувчи қонунчиликнинг йўқлиги ҳам ер ислоҳотини тўхтатиб турибди. Ижарани ривожлантириш учун республика парламенти томонидан "Қишлоқ хўжалиги ерларини ижарага олиш" ҳақидаги қонунни кўриб чиқиш ва қабул қилишни тезлатиш даркор.

Иқтисодий салоҳиятимизни ва даромадимизни янги босқичга кўтарадиган яна бир долзарб вазифа, асосий муаммо ва устун йўналиш — бу тайёр маҳсулот ишлаб чиқаришни кенгайтириш, унинг сифати ҳамда рақобатга чидашини жаҳон бозори талаблари даражасига етказиш мақсадида иқтисодиётда таркибий-структуравий ўзгаришларни амалга оширишдир.

Ўзини мустақил санаган ҳар бир давлат, жаҳон иқтисодида ўз ўрнини топмоқчи бўлган ҳар бир мамлакат

аввало оддий саволларга жавоб беришга уриниб кўриши керак:

— иқтисодиётининг устувор соҳалари ва тармоқлари нималардан иборат? Жаҳон бозорида рақобатга бардош бера оладиган маҳсулотларни қандай қилиб ва нима ҳисобидан ишлаб чиқариш мумкин? Тайёр маҳсулот ишлаб чиқаришда, бошқаларнинг эътиборини жалб этишининг, жаҳон ҳамжамиятида ўзига хос ва ўзига мос обрў топишининг қандай мақбул йўллари бор?

Бу саволларга аниқ жавоб топмаса, ўз иқтисоди, биринчи навбатда ишлаб чиқариш тармоқларини шунга мослаштириб қайта қуриб олмаса, янги замонавий технология ва ускуналарни олиб келиб ўрнатмаса, корхоналарда ишлайдиганлар ва уларнинг раҳбарлари савиясини, иш услубларини жаҳон талаблари даражасига кўтармаса, ишлаб чиқарилаётган кундалик маҳсулот ўз харидорини топмаса, бундай давлат ривожланмайди, фаровонликка эришмайди.

Шунинг учун ҳам мустақиллигимизнинг биринчи кунлариданоқ бой имкониятларимиз — захираларимиздан фойдаланиб, юртимизни арзон-гаров хом ашё маконидан дунёдаги етакчи давлатлар билан бўйлашадиган, иқтисоди замонавий талабларга жавоб берадиган мамлакатга айлантириш учун азму қарор қилдик. Ҳар кунги ҳаётимиз бу йўлдан огишмай бораётганлигимизни кўрсатиб турибди. Тайёр маҳсулот ишлаб чиқарадиган кўплаб кичик ва ўрта корхоналар, янги завод ва фабрикалар қурилмоқда, ишлаб чиқариш кучлари тобора ривожланмоқда. Шуларнинг ҳисобидан, яна бир бор таъкидламоқчиман, охириги 3-4 йилда Ўзбекистонга четдан олиб келинаётган нефть ва нефть маҳсулотларини 6-7 карра, гушт ва сут маҳсулотларини 2-3 баробар, дон ва ун маҳсулотини 2 карра камайтирганимиз бунга яққол мисол бўла олади.

Вилоятларда хорижий инвестициялар билан қурилаётган корхоналар яқин орада албатта ўз натижасини беради. Қурилаётган темирйўл ва автомобил йўлларимиз, уй-жой қурилиши ва ободончилик ишларимиз, энергетика ва бошқа базавий тармоқлар ишга тушгач, шаҳар ва қишлоқларимиз янада обод бўлади. Лекин бу улуғвор ишларимизнинг бошланиши, холос.

Ташкил этилаётган корхоналарга асбоб-ускуналар харид қилиш учун давлат томонидан имтиёзли қарз ва ёрдам бериш, ишлаб чиқариш йўналишидаги маҳсулотларни чет элга сотишдаги чеклашларни бекор қилиш, ишлаб чиқариш ҳажмини кўпайтиришга маблағ сарфлаш, қарз бериш, со-

лиқ солишнинг давлат томонидан мувофиқлаштириш воситаларини кучайтириш, суғуртанинг таъсирчан усулларини яратиш йўллари мустақкам ҳуқуқий асос негизда вужудга келтириш кичик ва ўртача тадбиркорлар учун ҳозир жуда муҳим.

Яна бир бор таъкидламоқчиман: бугунги энг муҳим ҳал қилувчи масала — кичик ва ўрта корхоналарни ривожлантириш, уларга кенг имконият ва имтиёзлар ташкил қилиб беришдир.

Қисқа муддат ичида ички бозорни тўлдирадиган ва экспорт қилинадиган маҳсулот ишлаб чиқарувчи кичик технологияларни жорий этиш концепцияси ва миллий дастурини ишлаб чиқиш зарур.

Имкони топилган барча йўллар билан (хорижий кредитларни ишга солиш, сармоя жамғармалари, маҳаллий бюджетлар, суғурта компаниялари ва фуқароларнинг шахсий жамғармаларидаги пуллар) кичик технологияларни харид қилишни тезлаштириш зарур.

Кичик технологиялар сотиб олинadиган мамлакат ва фирмаларни аниқлашда асосий эътибор жиҳозлаш ва тайёр маҳсулот сифати, уларнинг жаҳон андозалари талабларига қай даражада жавоб беришига қаратилиши зарур.

Жаҳон тажрибасида бундай ёндашув синовдан ўтган. Японияда 1956-1957 йилларда давлат иқтисодиётнинг бир қанча устувор йўналишларини қўллаб-қувватлаш бўйича чора-тадбирларни белгилаб берган, яъни "Электрон саноатини ривожлантириш бўйича фавқулодда чора-тадбирлар тўғрисида", "Машинасозлик саноатини ривожлантириш бўйича фавқулодда чора-тадбирлар тўғрисида" қонунлар қабул қилинган эди. 1962 йилда Япония миллий тараққиётининг биринчи тўлақонли режаси ишлаб чиқилган бўлиб, унинг асоси давлат устувор йўналишлари тизимини кенг жорий қилишдан иборат бўлган эди.

Олий Мажлис давлат мулкани хусусийлаштиришга, кичик корхоналар ташкил этиш ва бу мулкни сотиб олишга Ўзбекистон фуқароларининг шахсий сармояларини жалб этишнинг қонуний асосларини ишлаб чиқиши лозим. Айни замонда у солиқ солиш тартибининг ҳуқуқий жиҳатдан шаклланишини ҳам таъминлаши керак.

Бунда маблағларни узоқ муддат мобайнида ва манфатли тарзда ишлатишнинг пишиқ-пухта тизимини яратиш кўзда тутилади.

Шунинг учун ҳам банк, молия, кредит тизимларини такомиллаштириш, уларни жаҳон талабларига кўтариш,

тўловларни тартибга солиш борасидаги ислоҳотлар бугунги босқичда муҳим ўринни олиши даркор.

Бюджет сиёсатини, биринчи навбатда иқтисодий ва ижтимоий масалаларга тааллуқли вазифаларни ишлаб чиқиш ҳамда тасдиқлаш соҳасида Олий Мажлиснинг таъсири сезиларли даражада ошиб бормоғи зарур.

Иқтисодиётимизни барқарорлаштиришни, пул қадрсизланиши — инфляцияни камайтиришни, товар ва хизматлар бозорида рақобат ташкил қилишни, ички миллий маҳсулот ҳажмининг ошиб боришини таъминлаш, тўлов балансини мустаҳкамлаш ва бошқаришни қўллаб-қувватлаш, ташкилий янгиланишларни чуқурлаштириш — булар, албатта, мураккаб, аммо бажариш мумкин бўлган вазифалардир. Уларни амалга ошириш учун:

аввало, давлат ишлаб чиқариш ташкилотларини бюджет томонидан қўллаб-қувватлашни кескин камайтириш, истеъмолчилик сармоя ёрдамини чеклаш;

иккинчидан, солиқ сиёсатини тўғри йўлга қўйиш. Табиий ресурслардан фойдаланиш борасида солиқнинг рағбатлантирувчи аҳамиятини ошириш, техник қайта жиҳозланишни фаол жорий этаётган корхоналар зиммасидаги солиқ юкини камайтириш, табиий бойлик ва захираларимизга, мулкка солиқ ставкасини ошириш;

учинчидан, ресурсларни тақсимлаш механизми сифатида эркин бозор нархларини тартибга солиш ва уларнинг аҳамиятини ошириш, барча соҳада, шу жумладан, энергоресурслар, озиқ-овқат ва бошқа маҳсулотлар нарх-навосини ўз ҳолига қўйиш;

тўртинчидан, давлатнинг тақсимотчилик фаолиятини чеклаш, яқин йиллар ичида ишлаб чиқариш-техник ҳусусиятига эга бўлган маҳсулотлар, шу жумладан, пахта ва ғаллага давлат буюртмасини кескин даражада қисқартириш лозим. Давлат буюртмаси тизими ундан яхшироқ бўлган, яъни давлатнинг зарур эҳтиёжларини қоплайдиган ва харидор ўртасида келишилган нарх асосида қондиришга қаратилган давлат харид тизими билан алмаштирилиши талаб этилади.

Нафақат иқтисодда, умуман республикада ўтказилаётган барча ислоҳотлар — бу, авваламбор, институцион ислоҳотлар, яъни эски, мустабид иқтисоднинг қотиб қолган, ғоят марказлаштирилган тизимини янги, эркин бошқарувга кўчириш, рағбатлантириш ва жонлантирувчи тизимга айлантириш пойдевори ҳисобланади. Шу ўзгаришларни нуфузли халқаро ташкилотлар тайёрлаган

махсус дастурлар асосида ўтказиш, замонавий услуб ва компьютерлар тизимини жорий қилиш, ёш, истеъдодли мутахассисларимизни жадал суръатлар билан хорижий мамлакатларда ва ўз юртимизда ўқитиб-тарбиялаш диққат-эътиборимиз марказида турмоғи керак.

Муҳтарам дўстлар!

Мамлакатимизда ўтказилаётган нафақат иқтисодий, балки ижтимоий соҳалардаги ислоҳотлардан ҳам асосий кўзланган мақсад, барча ўзгаришларнинг натижаси ва белгиси миллий валютаимиз — сўмимизни мустаҳкамлаш, уни босқичма-босқич жаҳоннинг кучли валюталари билан конвертациялашга, яъни эркин алмашувига эришишдир. Бу соҳада талай ишлар қилинди. Лекин 1995 йил шу масалани узил-кесил ҳал қилиш йили бўлишига ишонаман.

Республикаимиз дўконлари ва бозорлари товарлар билан тўлиб-тошсагина миллий валютаимиз куч-қудрат касб этади, обрў-эътибор топади. Яна бир бор таъкидламоқчиман: миллий валютаимиз мустаҳкам бўлсагина давлатимиз қудратли, обрўли, ҳаётимиз фаровон бўлади!

Мен "давлат" сўзига алоҳида урғу бераётганим бежиз эмас. Ислоҳотларни амалга ошириш, иқтисодиётнинг устувор йўналишларини, аниқ мақсадларини белгилаш, шу мақсадларга эришиш учун тегишли шароит, механизмларни яратиш ва амалга ошириш давлат зиммасига тушади. Давлат ислоҳотлар тақдири учун масъул, уни ўз ҳолига ташлаб қўя олмайди!

Ўтиш даврида халқимизнинг муҳтож табақаларини ҳимоялаш, уларга тегишли ёрдам бериш — ислоҳотларнинг иккинчи босқичида ҳам давом этади. Ўзларингиз бир ўйлаб кўринглар: ислоҳотлардан мақсад нима? Янги жамиятимиз биноси авваламбор ким учун қуриляпти? Албатта, халқимиз учун! Фарзандларимиз учун!

Одамларимизнинг аҳвол-руҳиятидан хабардор бўлиб турайлик, бир-биримизга қўмаклашайлик. Меҳр-оқибат, мурувват бўлмаган жамият ҳалокатга маҳкумдир.

Ислоҳотлар давомида, мулкчиликнинг қайси шакли ва соҳаларида банд бўлишидан қатъи назар, барча меҳнаткашларни тенг ижтимоий кафолатлар билан таъминлаш, айниқса, аҳолининг ночор қатламларига ёрдам бериш, бошқача айтганда, эгаси аниқ ижтимоий қўллаб-қувватлаш тизимига ўтиш жараёнини фаоллаштириш талаб этилади. Менинг фикримча, биз ўз фаолиятимизда бир қоидага ҳамиша амал қилишимиз зарур: Олий

Мажлис кўриб чиқадиган ҳар бир қонун лойиҳасига ижтимоий муҳофазани кўзда тутган тадбирлар илова қилиниши шарт.

Азиз дўстлар!

Биз эгаллашимиз керак бўлган яна бир мураккаб масала бор — бу одамлар руҳиятини ўзгартириш, бозор психологиясини шакллантиришдир. Бу борадаги ўзгаришлар ҳам сезилмоқда, одамларимиз аста-секин боқимандачилик кайфиятидан халос бўлмоқдалар, ташаббускорлик ва тадбиркорлик қарор топтоқда. Бу ҳолни, айниқса, ёшлар орасида кузатиш мумкин. Шу билан бирга, бизнинг кўплаб раҳбарларимиз, фаолларимиз эски тизим асоратларидан жудо бўлолмаяптилар. Кўпчилик ҳал этилмаган муаммолар ҳокимиятнинг ўрта бўғинларида чигаллашади, ташаббускорлик ва ишга ижодий ёндашиш йўқ.

Ҳаммамиз яхши билиб олишимиз керак: ҳаёт ривожланипти, вазият, ҳолат ўзгаришти — демак, янги ёндашувлар, қолипдан ташқари ечимлар излашимиз шарт. Умуман буйруқни, кўрсатмаларни ва янги йўриқномаларни кутиб ўтирмасдан, ўзгарувчан ҳаётга сезгирлик билан муносабатда бўлиш керак.

Раҳбарларнинг ўз масъулиятини, уларга берилган ваколатларни англаши, изланиш, ташаббускорлик, тадбиркорлик руҳи билан яшаш ва курашиш — бугунги куннинг энг долзарб масаласидир.

III. ЮКСАК МАЪНАВИЯТ — КЕЛАЖАК ПОЙДЕВОРИ

Азиз дўстлар!

Биз иқтисодий ислохотларнинг янги даврига қадам қўяр эканмиз, маданий-маърифий соҳадаги ишларимиз, маънавиятимизни ривожлантириш вазифаларини ҳам белгилаб олишимиз керак.

Зеро миллий истиқлол мафкурасининг, маънавий-маърифий қадриятларнинг жамият ва халқ ҳаётида тутган ўрни беқиёс эканини ҳаммамиз яхши биламиз.

Халқимиз азалдан ўз маънавий қадриятлари ва диний эътиқодини юксак қадрлаб келган. Шунинг учун у энг мушкул дамларда ҳам ўзлигини йўқотмади. Мана шу Олий Мажлисга сайланган депутатларнинг катта бир қисми зиёлилар, ижодкорлар эканининг ўзи ҳам халқимизнинг маърифат аҳлига ҳурмат-эҳтироми натижасидир.

Сир эмас, бир вақтлар Марказнинг буйруғини кутиб-бажариб, тепадан кўрсатилган чизиқдан чиқмаслик одатимизга айланган эди.

Гоҳ ошкора, гоҳ зимдан: "Сизлар ўз-ўзларингни мустақил бошқаришга, мустақил давлат қуришга қодир эмас-сизлар", "Сизлар муте, қарам миллатсизлар", "Сизлар учун биз фикрлаймиз, назария яратамиз, амру фармон берамиз, сизлар эса бажарасиз, холос", деб миямизга қуйиб кслишмаганми?

Мустақилликка эришганимиздан сўнг биз сохта мафкуранинг яккахокимлигидан қутулдик. Маънавиятни, мафкурани зуғумлардан озод қилиб, эркин фикрга, миллий тафаккурга кенг йўл очдик.

Эндиги асосий вазифа кишиларимизнинг мустақил фикрлашга ўрганиши, ўзига ишончининг орта боришидир. Чунки тафаккур озод бўлмаса, онг ва шуур тазйиқдан, қулликдан қутулмаса, инсон тўла озод бўлолмайди.

Тараққиёт тақдирини маънавий жиҳатдан стук одамлар ҳал қилади. Техникавий билим, мураккаб технологияни эгаллаш қобилияти маънавий баркамоллик билан, мустақил тафаккур билан бирга бориши керак. Ақлий заковат ва руҳий-маънавий салоҳият — маърифатли инсоннинг икки қанотидир.

Шунинг учун мустақиллик тафаккурини кенгроқ тушунишимиз лозим.

Бу тушунча аввало:

— Ўзбекистоннинг истиқболи ва истиқлоли ҳақида қайғуриш:

— Ўзининг ва ўз халқининг, ватаннинг қадр қиммати, ор-номусини англаб, уни ҳимоя қилиш;

юксак ғоялар, янги фикрий кашфиётлар, ниятлар оғушида меҳнат қилиб, истеъдоди, бор имкониятини, керак бўлса, жонини юрт истиқболи, элига бахшида этишдир.

Шубҳасиз, бир тизимдан иккинчи тизимга ўтаётган одамлар онгида, жамият мафкурасида ўзгаришлар бўлиши табиий. Бироқ, баъзи бировларнинг хадик олиб, эркин бозор шароитида маънавий-ахлоқий қадриятларнинг қиммати тушиб кетади, маданият иккинчи даражали нарсага айланади, деган фикрлари ўринсиз.

Эркин бозор иқтисоди билан маънавиятни қарама-қарши қўйишдан, тўғриси айтсак, ўз умрини тугатган эски мафкуранинг ҳиди келади.

Биз иқтисодий ўнгланиш, иқтисодий тикланиш, иқтисодий ривожланишни маънавий ўнглаш, маънавий покланиш, маънавий юксалиш ҳаракатлари билан тамомила уйғун бўлишини истаймиз. Сиёсатимизни шунга қурамыз ва уни тўла татбиқ этамиз. Одамларимиз омилкор, салоҳиятли, оқибатли, ҳалол ва ижтимоий майдонларда собит турадиган бўлсинлар.

Маънавият ва иқтисод бир-бирини инкор этмайди, балки бир-бирини қувватлаб, ўзаро таъсирланиб ривожланиб боради. Миллий камолот йўли мана шу.

Аммо бу йўлни эсон-омон босиб ўтишимиз керак. Ана шу ўтиш даври катта қийинчиликлар туғдираётгани табиий. Бир нарсани тан олишимиз даркор. Агарки, мафкура, маърифат, одамларимизнинг дунёқараши, тафаккури юксалишининг аҳамиятини жамиятимиз истиқболи учун яхши англаётган эканмиз, авваламбор, мана шу йўлда ўзини аямаётган, тадбиркор, ижодкор зиёлилар, ўқитувчилар, шифокорлар, олимларимизга етарли даражада шароит туғдириб, ижтимоий жиҳатдан таъминлаб бериш бизнинг вазифамиздир.

Театрлар, кутубхоналар, музейлар, хуллас, маънавий-маданий муассасаларимиз иқтисодий мададга муҳтож. Иқтисодий ислохотларнинг янги босқичига ўтаётган эканмиз, демак, ишлаб чиқариш ишга тушиб, кўтарилиш юз бериши муқаррар. Бу эса фан, маданият ва маънавият тараққиётига ижобий таъсир этиши керак.

Қадрли депутатлар!

Маънавий ва маданий-маърифий ишлар билан боғлиқ давлат сиёсати сизларнинг диққат эътиборингизда бўлиши керак. Бу борадаги энг катта ишлардан бири — таълим, маданият, матбуот ва ноширлик фаолияти соҳаларига оид зарур қонунларни тайёрлаб тезда қабул қилишдир.

Ушбу қонунлар замонавий талаблар даражасида бўлиб, уларда халқаро маданий алоқалар, ижодкорларнинг ҳақ-ҳуқуқлари, ҳомийлик тартиб-қондаси, солиқ солиш тартиби, муаллифлик ҳуқуқи, гонорар масаласи ва ҳоказолар ўз ечимини топиши керак.

Биз маърифат ва маънавиятга тадбиркорлик ва тижорат соҳалари томонидан қилинаётган ҳомийликни қўллаб-қувватлаймиз, бундай ҳомийларга енгиллик бериш лозимлигини ҳам биламиз. Лекин ҳомийлик маблағлари чинакам бадий асарларга, чинакам ижодий тадбирларга сарфланиши шарт.

Халқимизнинг келажаги учун сувдай, ҳаводай зарур бўлган бундай соҳаларга биринчи ва энг катта ҳомий — давлатнинг ўзи. Маънавият жуда нозик тарбиявий соҳа. Буни ўзибўларчиликка ташлаб қўйиб бўлмайди.

Масъул паллада ўз тақдирини ишончли, билимли ва ғайратли шахсларга топшира олмаган миллат ўз бахтига зомин, келажакдан маҳрум бўлади. Ва аксинча, келажаги буюк бўлишини истаган миллат ўз тақдирини улуг мақсадга эга, олижаноб, қатъиятли, маърифатли инсонларга ишонч билдириб топширган ҳолдагина ўз муродига етади.

Ишонч йўқ жойда шижоат, ғайрат бўлмайди. Донишманд боболаримиздан бири бежиз "Маърифат — бу шижоатдир" демаган. Маърифатдан йироқ амалдор ҳеч қачон халқ дилидагини англашга қодир бўлолмайди. Қолаверса, у бунга интилмайди ҳам.

Маърифатсиз раҳбар ҳамиша ўз тсварагида маърифатсиз раҳбарларни йиғиш билан машғул бўлади. Чунки унинг ягона мақсади ўз амалини мустаҳкамлашдан иборат бўлиб қолади. Шу сабабдан ҳам у ғайратли, фидойи, маърифатли кишиларни ҳокимиятга яқинлаштирмасликка тиришади, уларни бадном қилади, уларнинг ютуғидан азобланади.

Муҳтарам ноиблар!

Мақсадимизга эришишимиз, янги жамият қуришимиз, сиёсатда ҳам, иқтисодда ҳам, маънавият соҳасида ҳам барча ислохотларнинг тақдири ўсиб келаётган ёш авлодга боғлиқ.

Ёшларга йўл очиш учун, энг аввало, уларнинг ўзида шижоат ва шу билан бирга, ёши катталарга инсоф бўлиши керак.

Мен бир нарсага қаттиқ ишонаман: ёшларда шижоат бор, янгиликка интилиш бор, ихтиро қилишга, кашфиёт яратишга иштиёқ бор. Лекин уларнинг олдида катта бир тўсиқ турибдики, бу тўсиқни баъзан замбарак ўқи билан ҳам отиб қулатиб бўлмайди. Бу тўсиқнинг номи — бюрократия, тамагирлик, маҳаллийчилик, уруғчилик.

Ўсиб келаётган ёшларга қулоқ солиши, мадад бериши лозим бўлган кўп мансабдорларда инсоф, диёнат йўқлиги ҳам шу тўсиқнинг бир кўринишидир. Бундай одамларнинг нияти аниқ — беш-ўн йил амаллаб ўтирган мансабини йўқотмаса, мўмай маоши ва хуфия "шапка"сини олиб турса, марра уники — у ёғи пенсия. Мустақил давлатимизнинг бугунги бош шиорларидан бири — юртим деб, элим деб ёнаш ундайларнинг тушига ҳам кирмайди.

Оқибатда янгилик куртаклигидаёқ нобуд бўлади ва уни бошлаган ёш тадбиркорнинг ҳафсаласи пир бўлади, та- раққиётга интилиши сўниб қолади.

Муҳтарам ноиблар!

Биз юз бераётган иқтисодий ислоҳотлар давлат томони- дан амалга оширилишини, давлат бош ислоҳотчи эканини эътироф этдик. Демак, сиёсий-маънавий ислоҳотларда ҳам, миллий тарбияни юксалтиришда ҳам давлат бош ислоҳотчи бўлишини тан олишимиз керак ва тегишли қонунлар орқали маънавий йўналишларнинг пойдеворини асослаб беришимиз даркор.

Бугун шуни тан олишимиз керакки, бозор иқтисодиёти энди шаклланаётган бир пайтда, кўп салбий оқибатлар юзага чиқмоқда. Эски тизим қонунлари ишдан чиқиб, янги тизим қонунлари етишмаслиги ва ҳаётда ишга кирмаган- лиги порахўрлик, ўғирлик, қаллоблик иллатларининг пай- до бўлишига ва кучайишига олиб келмоқда. Лекин бундай ҳолат, қандай тизим ҳукмронлик қилишидан қатъи назар, авваламбор, айрим кишиларнинг қонида бор нопоклиги, фирибгарлиги, ватан ва миллат манфаатларига бефарқ қараши, бугунги ва келгуси авлодлар тақдири учун масъ- улиятсизлик, очиқроқ айтадиган бўлсак, уларнинг маъна- вий қашшоқлиги туфайли кўзга ташланмоқда.

Хуллас, давр халқимиз дунёқарашини миллий истиқлол руҳида ислоҳ қилишини қатъий талаб қилмоқда. Маъри- фатпарвар бобомиз Абдулла Авлониёв ёзганидек, "Тарбия бизлар учун ё ҳаёт — ё мамот, ё нажот — ё ҳалокат, ё саодат, ё фалокат масаласидир". Шундай экан, миллий мафкурани онгимизга сингдирувчи амалий тарбияни йўлга қўйиш жамиятимизда соғлом муҳитни сақлаш билан баро- бар эканини англашимиз даркор.

Юртига, ватанига муҳаббат, инсонпарварлик туйғулари халқимизнинг қон-қонига сингиб кетган азалий хусусияти- дир. Ана шу ноёб инсоний фазилатларни асраб, авайлаш ва янада такомиллаштириш, фарзандларимизни озод ва демократик Ўзбекистоннинг муносиб ўғил-қизлари этиб тарбиялаш масаласи маънавият соҳасидаги ишларимизнинг асосий йўналишини ташкил этмоғи керак.

Шунга кўра Ватан тарихи ва маданиятини, жуғрофияси ва иқтисодини, қадимий урф-одатларимизни ҳар томонла- ма ўрганиш долзарб аҳамиятга эга.

Боғчалардан тортиб олий ўқув юртларигача бўлган таъ- лим-тарбия тизимларида мазкур фан ва билимларни ўқитишга муҳим сиёсий вазифа сифатида қаралмоғи ло-

зим. Бу эса, ўз навбатида, дарсликлар ва ўқув қўлланмаларини миллий маънавият нуқтаи назаридан янгитдан қараб чиқишни тақозо этади.

Ҳанузгача жуда кўп дарсликларимиз шароитга "мослаштирилиб", чалакам-чатти таҳрирлар билан нашр этилмоқда. Уларнинг мазмун-мундарижаси эскича, илмий-бадий савияси саёз.

Санъатнинг бошқа турларини камситмаган ҳолда, бугунги кунда телесвидение ва кино санъатининг таъсир кучи бениҳоя юксалиб бораётганини қайд этиш лозим. Шунинг учун, менинг назаримда кичкинтой болаларимиз учун миллий руҳдаги кўплаб мультфильмлар, бадий ва видеофильмлар яратиш зарур. Токи фарзандларимиз фақат Уолт Дисней қаҳрамонларинигина билиб-таниб қолмасдан, ўзбек халқ эртакларини, миллий қаҳрамонларимизни ҳам танисин — билсин, улар билан ифтихор қилишга одатлансин.

Ноёб тарихий ёдгорликларни сақлаш ва таъмирлаш, ўзбек халқи яратган ва миллий бойлик бўлган санъат асарларини излаб топиш, уларни Ўзбекистонга қайтариш маънавият дастуримизнинг муҳим бўлагини ташкил этади. Бу миллий бойлик бизга ота-боболаримиздан мерос бўлиб қолган. Бинобарин, биз ҳам уни кўз қорачиғидай асраб-авайлашимиз ва фарзандларимизга мерос қилиб қолдиришимиз керак.

Шу муносабат билан маданият даргоҳларимиз мутасаддилари, фуқароларимизнинг эътиборини бир масалага қаратмоқчи эдим: бутун дунёда бундай ноёб бойликлар биринчи галда давлат музейлари томонидан сотиб олинади ва сақланади. Биз ҳам худди шу йўлдан боришимиз, бунинг учун керакли маблағни асло аямаслигимиз даркор. Тенгсиз миллий бойликларимизнинг шунча талон-тороғ қилингани етар, энди биз бунга асло йўл қўймаймиз.

Мен жонини халқ бахт-саодати йўлига тиккан фидойи ижодкорларни руҳлантиришга, чинакам истеъдод эгаларини авайлаб-асраш, рағбатлантиришга даъват этаман. Чунки, сир эмас, охириги йилларда чала ва саёз тадқиқотлар, дидсиз, маънисиз "бадий" асарларнинг кўпайиши кўзга ташланмоқда. Бу ҳолат ёш авлодни муқаддас ғоялар руҳида тарбиялашга путур етказди.

Маънавият тарбиянинг энг таъсирчан қуроли экан, ундан оқилона фойдаланиш, болаларимизни ватанпарварлик, ростгўйлик, ҳақсеварликка ўргатиш керак бўлади. Аслини

олганда, ахлоқ — маънавиятнинг ўзаги. Инсон ахлоқи шунчаки салом-алик, хушмуомаладангина иборат эмас. Ахлоқ — бу аввало инсоф ва адолат туйғуси, имон, ҳалоллик дегани.

Қадимги аждодларимиз комил инсон ҳақида бутун бир ахлоқий талаблар мажмуасини, замонавий тилда айтсак, шарқона ахлоқ Кодексини ишлаб чиққанлар. Киши қалбида харомдан ҳазар, нопокликка, адолатсизликка нисбатан муросасиз исён бўлиши керак.

Шундай одамгина лафзини сақлайди, бировнинг ҳақида хиёнат қилмайди, садоқатли бўлади. Ватани, халқи учун, жонини фидо этишга ҳам ўзини аямайди. Бунинг акси ўлароқ, ёлғончи, ваъдабоз кишида ватанпарварлик туйғуси бўлмайди. Манфаатпарастлик йўлида қилинган ҳар бир қинғир иш, у қанчалик баландпарвоз таъриф-тавсифларга ўралмасин, фатволар тўқиб чиқарилмасин, барибир Ватанга хиёнатдир.

Азиз юртдошлар!

Маънавий тарбияда дин арбобларининг ҳиссаси катта бўлиши керак. Улар ислом қадриятлари ва илмларининг маъзини, эзгулик ва покликка чақирувчи ўғитларни одамлар дилига етказадилар.

Ислом дини — бу ота-боболаримиз дини, у биз учун ҳам имон, ҳам ахлоқ, ҳам диёнат, ҳам маърифат эканлигини унутмайлик. У қуруқ ақидалар йиғиндиси эмас. Ана шу маърифатни кишиларимиз жон-жон деб қабул қиладилар ва яхши ўғитларга амал қиладилар. Меҳроқибатли, номусли, ориятли бўлишга, иззат-эҳтиром тўшунчаларига риоя этишга ҳаракат қиладилар.

Шунинг учун, азиз дўстлар, биз демократик янгилашни палласига кирар эканмиз, руҳий покланишни ҳам унутмайлик, тараққиётимизга ғов бўладиган маънавий риёкорликдан тезроқ қутулайлик.

Кўҳна тарихимизнинг қайси даврини эсламайлик, дин ҳар доим одамларни ўз-ўзини идора этишга, яхши хислатларини кўпайтириб, ёмонларидан халос бўлишга, чорлаган. Ҳар бир алоҳида инсонга, оила, жамоа, минтақа, бир сўз билан айтганда, умум халққа раҳнамо бўлган. Уни оғир-оғир синовларга бардош беришга, ёруғ кунларга интилиб яшашга даъват қилган, ишонтирган. Бундай даъват ўз навбатида одамларга куч-қувват бағишлаган, иродасини мустаҳкам қилган, бир-бирига меҳру оқибатини оширган.

Маълумки, инсонпарварлик ғоялари билан озиқланган Ҳожа Аҳмад Яссавий, Ҳожа Баҳовуддин Нақшбанд, Нажмиддин Кубро каби зотлар асос солган муқаддас ғоя ва тариқатларнинг ватани ҳам Туркистон заминидир.

Ҳазрат Баҳовуддин Нақшбанд ўғитларини эслайлик. У ҳар бир инсонни доимо Худони дилга жо қилган ҳолда, уни доим ўзига мададкор деб билиб, касб ўрганишга, ўз ишининг устаси бўлишга, қисқаси, меҳнат қилишга чақирган.

Асрлар давомида дин одамларни энг улуғ мақсадлар йўлида бирлашишга, ҳамжиҳат бўлишга ундаган. Халқимиз турмушида, ҳаётида катта ўрин тутган "Отанг боласи бўлма, одам боласи бўл" деган ҳикматнинг яшовчанлигида ҳам айнан диний ақоид ва одобнинг хизмати бор.

Демак, дин халқ маънавиятининг, маърифатининг юксалишига катта ҳисса қўшиб келган экан, бугунги давлатчилигимиз ҳақида сўз юритганда, режалар тузганда динни, энг аввало, ҳам миллий, ҳам умуминсоний қадрият сифатида эътиборда тутишимиз лозим.

Яна таъкидлаб айтаман, ҳамма гап мана шу икки улкан кучда: умуминсоний ва миллий қадриятларда, аниқроғи, уларни тобора уйғунлаштириб ҳаётга татбиқ этишда.

Муҳтарам улаомларимиз айниқса ҳозирги босқичда ҳар бир йигит-қизимизни илм-маърифатли, диёнатли, юксак ахлоқли бўлишлари билан бирга, замонавий техника ва технологияларни пухта ўзлаштиришга даъват қилишлари лозим. Ёшларимиз исломий қадриятлар билан бир қаторда Коинот сиру асрorigача бўлган дунёвий билимларни ҳам теран ўрганишлари зарур.

Яна шуни эслатиш жоизки, Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига мувофиқ давлат ишларидан ажратилган ҳолда бизнинг мустақил, ҳур, кўпмиллатли мамлакатимизда ислом дини билан баробар православие, иудаизм, баптизм, адвентизм, католицизм сингари ўндан ортиқ бошқа конфессиялар мутлақо эркин фаолият кўрсатмоқда. Қайси дин ёки мазҳабга мансублигидан қатъи назар, бу конфессияларнинг вакиллари биз билан слкама-слка туриб, Ўзбекистон халқларининг фаровонлиги ва равнақи учун астойдил меҳнат қилаётганликлари бизни мамнун этади.

Албатта, мамлакатимиздаги ҳозирги тузумнинг барқарорлиги, унинг келажак тараққиёти биринчи навбатда амалга оширилаётган реал сиёсий курс, уни ижтимоий

кучлар ва тоифалар томонидан қўллаб-қувватланиши билан белгиланади.

Агар биз адолатли давлат, эркин жамият қурмоқчи бўлсак, бу олижаноб мақсадни амалга ошириш йўллари минг йиллик диний ақидалар билан муштарак эканлигини ёдда тутишимиз лозим. Бу муқаддас мақсад йўлида, керак бўлса, жон фидо қилиш зарур деганимизда, айнан адолатли давлат ва диннинг илдизлари муштарак эканлигини унутмайлик.

Ана шунда, ўйлайманки, Яратгanning ўзи бизнинг барча хайрли ишларимизга мададкор бўлади, сабр-тоқат ва куч-қувват бағишлайди.

Азиз дўстлар!

Матбуот ва ошкораликнинг бугунги ҳаётимиз ва келажагимиз учун аҳамияти ҳақида гапириш ортиқча деб ўйлайман.

Мен бугун журналистларга, матбуот аҳлига мурожаат қилмоқчиман. Нега газеталар бунчалик саёз, "жим-жит", гўё ҳамма ёқда "олам гулистон"дек? Нега матбуотимизда ўткир фелъетонлар ёзилмайди? Нега ноқобил ишбилармонлар, порахўр ходимлар фош қилинмайди? Ахир улар адабий асарда, матбуот саҳифасида, телсвидениеда ўз қийшиқ башарасини кўрса, халқнинг нафратига гирифтор бўлса, ибрат бўлмайдими?

Умуман олганда, Ўзбекистон телсвидениеси ишини тубдан яхшилаш керак. Қизиқарли дастурлар, баҳс-мунозара, фикр берадиган, тарбиялайдиган кўрсатувлар жуда кам. Даққионусдан қолган "совет мафкураси"ни тарғиб этувчи эски киноларни, замонавий "ўлдир-ўлдир", беҳаё фильмларни кўрсатавериш ҳам яхши оқибатларга олиб келмайди.

Биз соғлом авлодни тарбиялаб, вояга етказишимиз керак. Соғлом киши деганда фақат жисмоний соғломликни эмас, балки шарқона ахлоқ-одоб ва умумбашарий ғоялар руҳида камол топган инсонни тушунамиз.

Муҳтарам биродарлар!

Маънавият ва маърифат жамиятимиз, халқимиз камолотининг бош омилларидан экан, биз бу соҳага давлат миқёсида ғамхўрлик қилишимиз, шароит тугдиришимиз шарт.

Келажакда Ўзбекистон юксак даражада тараққий этган иқтисоди билангина эмас, балки билимдон, маънавий жиҳатдан стук фарзандлари билан ҳам жаҳонни қойил

қилиши лозим. Мамлакатимизнинг мард, фидойи кишилар юртига, меҳру шафқат, муҳаббат барқарор бўлган, тафаккур ва ижод қайнаган муқаддас маконга айланишига аминман.

IV. МИЛЛИЙ ХАВФСИЗЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ ТАМОЙИЛЛАРИ

Хурматли халқ ноиблари!

Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллигини мустаҳкамлаш, унинг ҳудудида барқарорликни таъминлаш, мамлакатимизнинг жаҳон ҳужалиги тизимида ва жаҳон ҳамжамиятида муносиб жойни эгаллашига эришиш — давримизнинг асосий вазифасидир.

Миллий хавфсизлигимизнинг кенг қамровли концепциясини ишлаб чиқиш, унинг асосини белгиловчи қонунларни яратиш ҳолат долзарб аҳамиятга эга.

Албатта, Ўзбекистон Республикаси Конституциясида, қатор қонунлар ҳамда муҳофаа муаммоларига бағишланган бошқа меъёрий ҳужжатларда бу масаланинг негизлари мавжуд.

Бироқ миллий хавфсизликни таъминлаш бир ёқадан бош чиқариб комплекс ёндашувни тақозо этади. Миллий хавфсизлик масаласида ягона давлат сиёсати бўлмоғи, барча сиёсий, иқтисодий, ташкилий, ҳарбий, ҳуқуқий ва бошқа чора-тадбирларнинг ўзаро уйғун ва мукамал тизими бўлмоғи шарт.

Миллий хавфсизлик ҳақида гапирар эканмиз, авваламбор, ҳозирги давр хусусида, Ўзбекистоннинг бугунги дунёда тутган ўрни хусусида аниқ тасаввурга эга бўлишимиз зарур.

Илгари икки система — СССР ва АҚШ етакчи бўлган ва бир-бирига мафкуравий жиҳатдан зид икки тизим, икки блок мавжуд эди. Дунё хавфсизлик тизими ҳам худди шу икки блокнинг ўзаро мухолифлик мувозанатига асосланган эди.

СССР пароканда бўлгач, янги — ҳолат мураккаб ва қалтис бир давр юзага келдики, унинг асосий белгилари қуйидагилардан иборат:

Биринчи. Давлатлараро муносабатлар тизимидаги мувозанат бузилди. Жаҳонда сиёсий-иқтисодий бўлиниш рўй берди. Кучлар маркази илгари икки жойда бўлса, эндиликда бундай аҳвол ва вазият ўзгарди.

Иккинчи. Жаҳонда мулкӣ тенгсизлик — саноати ривожланган мамлакатлар билан ривожланаётган мамлакатлар ўртасидаги тафовут ва зиддиятлар кучаймоқда.

Бу ҳолат жаҳон ресурсларини тақсимлашда яққол кўринади. Яъни, табиат ресурслари аслида ривожланаётган мамлакатларнинг асосий бойлиги ҳисобланса ҳам, саноати юксак ривожланган мамлакатлар бу бойликларни назорат қилишни ўз қўлларига олишга интиломоқдалар.

Қолаверса, илмий ва техникавий билимлар, шунингдек, илғор технологиялар соҳасида, эркин сармояни тўплаш ва жойлаштириш соҳасида ҳам жуда катта тафовутлар мавжуд.

Учинчи. Дунёда инсоннинг биологик тур сифатида яшашига бевосита хавф-хатар мавжуд. Яъни ялпи ядро уруши хавфи анча камайган бўлса ҳам, экологик танглик хавфи, биогенетик бузилишлар хавфи ҳамон таҳликали ҳолатда сақланиб қолмоқда.

Тўртинчи. Жаҳон миқёсидаги умумий тараққиёт, одамлар дунёқарашининг ўзгариши, коммуникациялар юксалиши, халқаро муносабатларнинг ривожланиши ва унинг одамзод ҳаётига таъсири давлатлар ва халқлар ўртасида ўзаро бирлашишга интилишни кучайтирмоқда. Айни вақтда миллий хусусиятлар ва анъаналарни, сиёсий ва маънавий меросни сақлаб қолиш тамойиллари ҳам яққол сезилмоқда.

Турли давлатлараро ва ҳукуматга дахли бўлмаган халқаро ташкилотларнинг аҳамияти ошмоқда. Ва, айни замонда, дунё янги тизимга ўтиши даврида уларнинг фаолиятини қайта қуриш ва ислоҳ этиш зарурати туғилмоқда.

Хўш, нега шундай қилиш керак, деган савол туғилади.

Бунинг жавоби оддий: кўпчилик халқаро ташкилотлар дунёда икки тизим ва уларнинг рақобати мавжуд даврда тузилган эди. Бу ташкилотларнинг фаолиятлари кўпроқ уларнинг ўзаро мувозанати ва муросасини таъминлашга қаратилган эди.

Бугунги аҳвол халқаро ташкилотлардан энг йирик муаммоларга аҳамият беришни ва, биринчи навбатда, барчага нисбатан одилона ва ҳолисона муносабатда бўлишини талаб этади.

Халқаро ташкилотлар ҳозирги воқеликни тўғри акс эттириш ва жаҳон ҳамжамияти аъзоларининг эҳтиёжларига самарали хизмат қилиши зарур.

Бешинчи. Бугунги дунёда ҳар қандай мамлакатнинг нуфузи, аввало, унинг энг янги технологияларни қабул қилиш ва фойдаланиш қобилиятига қараб белгиланади.

Агар юқорида саналган хусусиятлардан келиб чиқиб, хулоса қиладиган бўлсак, Ўзбекистондаги ўтиш даврини тезроқ тугаллаш зарурати аён бўлади. Ўзбекистон жаҳон ҳамкорлиги жараёнига тезроқ кириши керак. Агар халқаро ҳуқуқий меъёрлар асосида ҳал қилинадиган янги умум-жаҳон тартиботи ўрнатилса, Ўзбекистон ундан ҳам ўзига муносиб ўринни олиши даркор.

Ҳозирча мен мураккаб ҳолатларни санаб ўтдим. Энди эса, Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятида муносиб ўринни эгаллаши учун қулай шарт-шароитларга қисқача тўхталиб ўтишга ижозат бергайсиз.

Аввало, жуғрофий-сиёсий омиллар ҳақида гаплашиб олайлик. Маълумки, Ўзбекистон жуғрофий-сиёсий жиҳатдан анча мураккаб ва шу билан бирга қулай аҳволда. Яъни у Марказий Осиё минтақасининг транспорт, кучли автоном энергетика ва сув тизимлари марказида жойлашган.

Иккинчи жиҳат шуки, Ўзбекистон аҳоли сони жиҳатидан, илмий-техникавий ва бошқа имкониятлари жиҳатидан минтақадаги қўшниларида маълум даражада устун туради.

Учинчи тарафдан, Ўзбекистон қулай табиий-иқлим шароитига эга. Бизда қадимий деҳқончилик маданияти ва бой минерал-хом ашё ресурслари бор. Республика озиқ-овқат билан ўзини-ўзи таъминлашга, техника экинларининг энг қимматли турларини, пахта толаси етиштириш ва экспорт қилишга, шунингдек, жаҳон бозорига юқори сифатли, экологик жиҳатдан соф, рақобатга бардошли мева-сабзавот маҳсулотларини чиқаришга ҳамда уларни қайта ишланган ҳолда етказиб беришга қодир.

Тўртинчидан, давлатимиз нафақат ўзини-ўзи таъминлайдиган, балки четга чиқаришга нефть, нефть маҳсулотлари, газ ва умуман, иқтисодиётнинг асоси бўлмиш тармоқларга эга. Ўзбекистонда саноатнинг энг замонавий тармоқлари мавжуд. Дейлик, бизда микрорадио-электроника каби мураккаб соҳани ривожлантириш имкони бор.

Бешинчидан, Ўзбекистоннинг инсоният цивилизациясида салмоқли ўрни бор. Юртимиз маънавий мерос билан бой, у нафақат минтақада, балки дунёда ҳам турли маънавий ва сиёсий жараёнларга кучли таъсир ўтказиб келган.

Шу жиҳатларни ҳисобга олсак, Ўзбекистон ўзининг барча кўрсаткичлари бўйича жаҳондаги маданий, илмий, технология ва иқтисодий юксакликка эришиб, бемалол

Марказий Осиёда интеграция марказига айланиши мумкин.

Албатта, бу йўлда қатор қийинчиликлар ҳам мавжуд. Агар жуғрофий-стратегик тарафдан олиб қарасак, Марказий Осиёда коммуникациялар номақбул ривож топгани ва унинг тармоқлари анча бузилганини кўрамиз. Бу — бир.

Марказий Осиёда сув ресурслари чекланган ва Орол экология фалокати таъсири сезилади. Бу — икки.

Учинчидан, минтақада хавфсизлик тизими йўлга қўйилмаган. Бу ерда атрофдаги кучли давлатлар ва сиёсий кучлар марказларининг бир-бирига мос келмайдиган таъсир этиш истаклари борлигини ҳам ҳисобга олмасдан бўлмайди.

Тўртинчидан, мусулмон дунёсидаги баъзи кучли мамлакатларининг бир-бирига мос келмайдиган манфаатлари ҳам айни бизнинг минтақамизда ўзаро дуч келишини назардан соқит этолмаймиз.

Қолаверса, атрофимизда турли этник, иқтисодий ва бошқа қийин муаммолар ичида қолган "учинчи дунё" давлатлари мавжуд. Беқарорлик ва хавф-хатарнинг бугунги кунда икки ўчоғи — Афғонистон билан Тожикистон давлатлари ҳам шу минтақада.

Баён этилган бу муаммоларни кучайтириб ва маълум даражада кўп ишларни ижобий ҳал қилишга тўсиқ бўлиб турган яна бир масала бор. Совет тизимидан қолган мерос — бу шу минтақада Туркистон аталмиш ягона заминда яшаётган миллат ва элатларни сунъий равишда бўлиб ташлаш ва шу ҳолдан фойдаланиб ўз сиёсатини ўтказиш, уларга ҳукмронлик қилиш асоратлари ҳали-бери йўқолган эмас.

Ҳурматли дўстлар!

Халқаро вазиятга бериладиган умумий стратегик баҳо ана шундай. Кўриниб турибдики, биз жуда мураккаб, қарама-қаршиликларга тўла дунёда давлатчилигимизни қуришимиз, мустақиллигимизни мустаҳкамлашимиз, жаҳон ҳамжамиятида ўзимизнинг муносиб ўрнимизни эгаллашимиз лозим. Шу муносабат билан минтақада барқарорлик ва миллий хавфсизлик кафолатларининг шарт-шароитларини аниқлаш ва таъминлаш гоят муҳимдир.

Улар, менимча, қуйидагилардан иборат:

Биринчи, Ўзбекистон жаҳон ҳамжамияти ва давлатлараро хавфсизлик тизимида ўз ўрнини топиши лозим. Бунинг учун республиканинг дунё ҳамжамиятига кириш суръатларини тезлаштириш, турли халқаро давлат ва но-

давлат ташкилотлари, биринчи галда, БМТ ва Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти ишларида фаол иштирок этишини таъминлаш зарур.

Халқаро ташкилотлар иқтисодий-саноатий қайта қуришга қўмаклашадиган энг самарали воситадир. Улар кредит олиш, хорижий сармояларни тўғридан-тўғри жалб этиш, республиканинг жаҳон бозорида олға силжишига бебаҳо ёрдам кўрсатиши мумкин.

Асосийси, Ўзбекистоннинг халқаро ташкилотлар фаолиятидаги иштироки миллий хавфсизлигимиз, минтақада тинчлик ва барқарорликни сақлаш гаровидир.

БМТнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси 1993 йил февралда иш бошлаган эди. Албатта, бу унчалик катта муддат эмас. Бироқ 1994 йил январига келиб, ваколатхона БМТнинг Тараққиёт дастури, Қочоқлар иши бўйича ваколатли олий комиссари, Болалар жамғармаси, Саноат тараққиёти дастури, Наркотикларни назорат қилиш бўйича дастур, Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти, Аҳоли жойлашиши жамғармаси сингари ихтисослашган муассасаларни ўз таркибига бирлаштиришга муваффақ бўлди. Шундай қилиб, БМТ билан ҳамкорлик қилиш режалари амалга ошиб бормоқда. Бу ҳамкорлик иқтисодий, ижтимоий соҳа, соғлиқни сақлаш, маданиятни тиклаш, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва бошқа соҳаларни ҳам қамраб олмақда.

Биз БМТ бугунги кунда ўз тузилмаларини қайта қуриш арафасида турганини яхши биламиз. Бу залда хорижий меҳмонларимиз ўтирганидан фойдаланиб, Ўзбекистон БМТнинг кслажакда ялпи тинчлик ва барқарорликни таъминлайдиган кучли ташкилотга айланиши тарафдори эканини қайд этишни истардим. Республикамиз БМТ раҳбарлик органлари ва ихтисослашган муассасаларини тубдан қайта қуриш гоясини қўллаб-қувватлайди. Бу миллий, минтақавий ва жаҳоншумул муаммоларни халқилишдаги дунё давлатлари савий-ҳаракатларини мувофиқлаштириш ва бирлаштиришда уларнинг аҳамиятини кучайтиришига ишончим комил.

Бундан буён ҳам Ўзбекистоннинг Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти тузилмаларидаги иштирокини кенгайтириш зарур. Минтақавий хавфсизликни таъминлашда бу ташкилот имкониятларидан, унинг Шимолий Атлантика ҳамкорлик кенгаши, Европа Иттифоқи, Европа Кенгаши, НАТО ва бошқа ташкилотлар билан алоқаларидан кенг фойдаланиш зарур.

✓ **Ўзбекистон БМТ Бош Ассамблеясининг 48-сессиясида** Тошкент шаҳрида мазкур ташкилотнинг Марказий Осиёда хавфсизлик, фаровонлик ва ҳамкорлик муаммоларига бағишланган доимий семинарини ташкил этиш таклифини уртага ташлади. Бизнинг фикримизча, республикаимиз Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилотининг Осиёдаги таянчи бўла олади. ✓ У минтақавий хавфсизлик ва ҳамкорликни, эҳтимол тутилаётган можароларнинг олдини олувчи дипломатияни таъминлашда, зиддиятларни бартараф этишда Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти ва БМТ ҳамжиҳат иш юритадиган майдонга айланиши мумкин.

Қўшилмаслик ҳаракати, Ислом конференцияси ташкилоти ва бошқа нуфузли халқаро ташкилотлар ишида фаол иштирок этиш зарур.

Иккинчи. Миллий хавфсизликка эришишда давлатлараро битимлар тизимини барпо этиш муҳим йўналиш ҳисобланади. Ўзбекистон қанчалик кўп мамлакат билан дўстона, амалий мулоқот ва ҳамкорлик муносабатларини ўрнатса, унинг хавфсизлиги шунчалик кўп кафолатланади.

Бугунги кунда Ўзбекистонни жаҳоннинг 125 мамлакати тан олди. 84 мамлакат билан дипломатик муносабатлар ўрнатилди. ✓

Республика раҳбарияти, мустақилликнинг дастлабки ойларида биринчи бўлиб Туркияга расмий ташриф буюрди. Кейинчалик расмий делегацияларимиз Германия, Франция, Австрия, Голландия, Буюк Британия, Хитой, Ҳиндистон, Саудия Арабистони, Миср, Индонезия, Малайзия, Эрон, Корёя, Япония каби Европа ва Осиё қитъасининг бир қанча бошқа мамлакатларига сафар қилди. Иқтисодиёт, илм-фан ва маданият каби соҳаларда ҳамкорлик қилиш бўйича шартнома ва ҳужжатлар имзоланди. Янги мустақил давлатлар билан икки ва кўп томонлама алоқалар ривожланди.

Мазкур битим ва шартномалар Ўзбекистон атрофида хавфсизлик, ишонч ва яхши қўшничилик муҳитини яратишига ишончим комил.

Учинчи. Имзоланган давлатлараро битимларга сўзсиз амал қилиш — хавфсизлик кафолати ва шартидир. ✓

Биз бу соҳада таъналарга сабаб бўладиган иш қилмаслигимиз, танқидга нишон бўлмаслигимиз лозим. Худди ана шу ҳолдагина биз билан ҳамкорлик қилаётган давлатлардан зиммаларига олган мажбуриятларини ижро этишни талаб қилишимиз мумкин бўлади.

Имзоланган ҳужжатларга сўзсиз риоя қилиш инсон ҳуқуқлари, кам сонли миллатлар ҳуқуқлари, бир-бирининг ички ишларига аралашмаслик, тинч-тотув яшаш тамойиллари сингари соҳаларда, айниқса, долзарб аҳамият касб этади.

Бу ҳолат янги мустақил давлатлар ўртасидаги муносабатларда ҳам ўта муҳим роль ўйнайди. Ҳамдўстлик барпо этилганидан буён ўтган уч йилдан ошиқроқ вақт ичида турли муаммолар юзасидан бир неча юз битим ва шартномалар қабул қилинди. Таассуфки, уларнинг аксарияти қоғозда қолиб кетди. Шу боис гоҳида бир масала юзасидан бир неча қарор қабул қилинди. Бу мамлакатларимиз ўртасидаги муносабатларни янада мустаҳкамлашга, дўстона ва ўзаро манфаатли алоқаларни ўрнатишга монслик қилмоқда.

Тўртинчи. Ташқи сиёсатни мафкурадан тўла холи этиш хавфсизлиқни таъминлашнинг муҳим кафолатидир. Ўзбекистон шу пайтгача дунёнинг барча мамлакатлари, қитъалари ва минтақалари билан ўз муносабатларини, бу мамлакатларнинг устқурмаси қандай бўлишидан қатъи назар, фақат халқаро ҳуқуқнинг барча тан олган қоида ва мезонлари асосида қуриб келди ва бундан кейин ҳам шу йўлдан боради.

Ғоявий муҳолифлик ўтмишда давлатлараро муносабатларга соя солиб, давлатларнинг бир-бирига қарши икки гуруҳга бўлинишига сабаб бўлди. Дунёни ҳалокат ёқасига олиб келди. Бундай келишмовчиликлар бугун ҳам давлатлараро ихтилофларни куч ишлатиш йўли билан ҳал қилишга, бегуноҳ одамларнинг қурбон бўлишига, бутун-бутун халқларнинг фожиасига сабаб бўлаётир.

Давлатлараро муносабатлар соҳасида ягона ғоя амал қилиши лозим. Бу ғоянинг маъноси шуки, биргаликда тинч ҳаёт кечириш, ҳамкорликка интилиш, эгамен давлатларнинг ички ишларига аралашмаслик, турли нуқтаи назар ва фикрларга бардошли бўлиш тамойилларини ўзида акс эттирган қонунлар устуворлик касб этиши даркор.

Бешинчи. Ўзбекистон Қўшилмаслик ҳаракатига аъзо бўлгани сабабли ҳеч қайси блокка қўшилмайди. Биз буни миллий хавфсизликнинг муҳим кафолати деб биламиз. Шу билан биргаликда, ҳарбий блоклар билан ҳамкорлигимиз тинчлик ишига, мамлакатлар ва халқларнинг хавфсизлиги мақсадларига, демакки, Ўзбекистоннинг миллий хавфсизлиги мустаҳкамланишига хизмат қилса, биз ҳамиша мулоқотга тайёرمىз. Шу ўринда Ўзбекистон 1994 йилнинг

июлда НАТОнинг коллектив хавфсизликни таъминлашга қаратилган "Тинчлик йўлида ҳамкорлик" лойиҳасини имзолаганини эслаш ўринлидир.

Олтинчи. Ўзбекистоннинг МДХ таркибида коллектив тизимдаги иштироки минтақада барқарорлик ва тинчликнинг муҳим кафолатидир.

Бизнинг давримизда фақат коллектив хавфсизлик бўлиши мумкин. Хавфсизликни бу тарзда тушуниш нафақат ҳар бир алоҳида давлатнинг имкониятлари чеклангани, қолаверса маънавий-сиёсий тусдаги мулоҳазаларга ҳам боғлиқ. Давлатларнинг имкониятлари ва саъй-ҳаракатларини хавфсизликни таъминлаш йўлида бирлаштириш муҳим аҳамиятга эга. У, биринчидан, коллектив хавфсизлик тизимида иштирок этувчилар ўртасида кескинлик йўқлигидан далолат берса, иккинчидан, уларнинг бирлашишига интилишларини намойиш этади.

Ўзбекистон айти шу сабабли минтақада ва собиқ Иттифоқ ҳудудида коллектив хавфсизлик тизимини барпо этиш ташаббускорларидан бири бўлди. МДХ мамлакатлари ўртасида тузилган коллектив хавфсизлик тўғрисидаги шартномаларнинг дастлабкиларидан бири 1992 йил май ойида айнан Тошкентда имзолангани ҳам тасодиф эмас. Шу ойнинг бошларида Алматыда мазкур муҳим муаммога бағишланган ҳужжатлар мажмуи имзоланди.

Коллектив хавфсизлик тизимида Россия Федерациясининг алоҳида ўрин тутишини таъкидлаш зарур. Россия иқтисодий жиҳатдан ҳам, ҳарбий-техникавий жиҳатдан ҳам буюк давлатдир. Шунинг учун ҳам коллектив хавфсизлик тизимини барпо этишда ҳам, МДХ доирасида давлатларнинг бир-бирига яқинлашуви масаласида ҳам Ўзбекистон Россия билан яқиндан ҳамжиҳатлик алоқаларини мустаҳкамлашга ва стратегик ҳамкорлик ўрнатишга интилмоқда. Бундай ҳамкорлик нафақат Ўзбекистоннинг, балки Россиянинг ҳам миллий манфаатларига мос эканини айтиб ўтиш керак. Чунки яқин қўшни давлат билан яқиндан ҳамкорлик қилиш ва тинч-тотув яшаш ҳар қандай давлатнинг манфаатларига мос тушади.

Қолаверса, мамлакатларимиз иқтисодиёти, уларнинг миллатлараро, маданий, илмий-техникавий муносабатлари бир-бирига боғлиқ эканини ҳам ҳисобга олиш лозим.

Коллектив хавфсизлик тизимини барпо этишда ҳарбий хавф билан бир қаторда бошқа хавфлар ҳам мавжудлигини ҳисобга олишимиз зарур. Орол денгизи қуриб бораётгани, экологик вазият ёмонлашаётгани, уюшган жиноятчилик,

наркобизнес, минерал ресурсларнинг чеклангани ва камайиб бораётгани шулар жумласидандир. Мазкур муаммоларни ҳал этиш айрим давлатларнинг имкониятлари доирасидан четга чиқади ва савий-ҳаракатларни бирлаштиришни тақозо этади.

Шу жиҳатдан республикамиз Бирлашган Миллатлар Ташкилоти, Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти ҳамда бошқа нуфузли далаатлараро ташкилотлар ҳомийлигида барпо этилаётган коллсктив хавфсизлик тизимига фаол қўшилиши зарур.

Еттинчи. Яқин қўшнилариимиз — Марказий Осиё давлатлари билан ҳар томонлама ўзаро ҳамкорлик миллий хавфсизликнинг асосий шартларидан биридир.

Халқларимиз тарихи, маданияти, анъаналари, диний эътиқодининг муштараклиги мамлакатларимиз ўртасидаги амалий ҳамкорлик ва ҳамжиҳатликнинг асосий пойдевори ҳисобланади.

Афуски, баъзан Марказий Осиё минтақасида бирлашишга қарши чиқадиган баъзи сиёсий доиралар орамизни бузишга қаратилган ҳар хил бўҳтон-уйдирмалар тарқатишга уринадилар.

Шуларга қарата айтмоқчиманки, Марказий Осиё халқлари ҳеч нарсани талашмайди. Бизнинг мақсадларимиз бир, тақдиримиз бир. Бизда миллий муносабатларда кескинликлар йўқ, ҳал қилиб бўлмайдиган вазиятлар ҳам йўқ. Интеграция йўлидан олға томон ҳаракат қилаётганимиз ҳам буни тасдиқлаб турибди.

Саккизинчи. Армиямиз, Қуrolли Кучларимиз, ҳарбий доктринамиз давлатимиз хавфсизлигининг муҳим кафолатидир.

Биз давлатларнинг тинч-тотув яшаш, халқаро масалаларни ҳал қилишда куч ишлатмаслик, таҳдид қилмаслик тамойилини ташқи сиёсатимизга асос қилиб олганмиз. Ўзбекистон 1995 йилда муддати узайтирилиши лозим бўлган ядро қуrolлини тарқатмаслик тўғрисидаги шартномани ядро қуrolлини йўқ қилиб ташлаш тўғрисидаги шартномага айлантириш тарафдоридир.

Биз худди кимёвий қуrolлар бўйича қабул қилинган шартнома каби биологик қуrolларни ҳам тақиқлаш тўғрисидаги шартнома қабул қилиниши тарафдоримиз.

Қисқа қилиб айтганда, Ўзбекистон уруш, ҳарбий можароларнинг олдини олишга қаратилган ҳар қандай ташаббусни қўллаб-қувватлашга тайёр.

Атрофимиздаги нотинч дунёда дўстларимиз бор, лекин Ўзбекистонни ўз таъсир доирасига киритишни хоҳлайдиганлар ҳам йўқ эмас. Бунинг учун улар барча найранглардан, қолаверса, ҳарбий кучдан ҳам фойдаланишлари мумкин. Шу сабабли бизнинг яхши тайёрланган ва қуролланган, истиқлолимиз ва чегараларимизни ҳимоя қилишга қодир армиямиз бўлиши керак.

Шу билан бирга Ватанимиз мудофаа қудратининг асоси — республика иқтисодий салоҳиятини мустаҳкамлаш даркор. Сўнгги пайтларда Ўзбекистонда Қуролли Кучлар учун энг зарур ва юсак малакали зобитлар тайёрлашга мўлжалланган бир қанча ҳарбий ўқув юртлари ташкил этилди. Армияни техник жиҳатдан жиҳозлашни мустаҳкамлаш чора-тадбирлари кўрилди. Иқтисодий қийинчиликларга қарамай, бундан кейин ҳам ҳарбий салоҳиятни таъминлаш учун зарур маблағ ажратиш давом этаверади. Бизнинг ҳарбий доктринамиз мудофаа ва хавфнинг олдини олиш характерига эга. Шу боис Ўзбекистон БМТ, Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти каби нуфузли халқаро ташкилотларнинг тинчликни сақлаш тадбирларида иштирок этишга тайёр.

Миллий хавфсизлик тизими учун хавф-хатарнинг оядини олиш ва уни бартараф этишда олдиндан чора кўриш услуби кўпроқ қўл келади. Шу билан бирга чуқур ва кенг миқёсلى таҳлил қилишга қодир тадқиқот ва ахборот марказларини барпо этиш муҳим аҳамиятга эга.

Хавфсизлик Кенгаши — давлатдаги олий мансабдор шахсларнинг маслаҳат органи ана шундай восита бўлиши мумкин. Хавфсизлик Кенгаши Республика Президенти ҳузурида тузилиши мақсадга мувофиқдир.

Хавфсизлик кенгаши миллий хавфсизлик муаммолари билан боғлиқ бўлган барча масалаларни чуқур ишлаб чиқиш ва мувофиқлаштиришни таъминлаши, бунинг учун жавобгар бўлиши лозим.

Кенгашнинг вазифалари кўп қиррали ва мураккабдир. У ушбу соҳада миллий хавфсизликнинг устувор йўналишларини ва давлат сиёсати асосларини ишлаб чиқишга жавоб бермоғи керак. Шахснинг, жамиятнинг ва давлатнинг хавфсизлигини таъминлаш бўйича дастурлар мажмуи Хавфсизлик Кенгаши раҳбарлигида режалоштирилади ва амалга оширилади.

Тўққизинчи. Ҳозирги дунёда давлат барқарорлигини таъминлаш жамиятнинг ижтимоий-руҳий, маънавий ва ахлоқий, маданий ва тарихий илдиэларига таянади. Давлат мустақкамлиги ва қудрати унинг жаҳон жамоатчилиги олдидаги маънавий-ахлоқий қиёфаси ва нуфузи билан ҳам аниқланади. Айни шу боис халқимизнинг, миллатимизнинг маънавий жиҳатдан уйғониши мустақиллигимиз, миллий хавфсизлигимиз гаровидир. Ушбу муҳим ишда биз Шарқнинг буюк маънавий таълимотидан, халқларни тинч ҳаёт кечиришга, дўстлик ва ҳамкорликка, ўзаро жипслик ва сабр-тоқатга қақирувчи ислом фалсафасидан кенг ва оқилона фойдаланишимиз лозим.

Биз Шарқ фарзандларимиз. Шарқ мамлакатларининг қаерига борманг, одамлар бир-бирлари билан учрашганда, авваламбор, "Ассалому алайкум" дейишади. Ушбу калом арабчадан олинган бўлиб, "Сизга тинчлик ёр бўлсин" деган маънони англатишини яхши биласизлар. "Салом", яъни "тинчлик" сўзи Қуръони каримда 40 марта учрар экан. Бу муқаддас китобнинг оятларидан бирида шундай дейилади: "Меҳрибон Парвардигор томонидан одамларга олқиш маъносида "тинчлик" сўзи айтилуз".

Кўриниб турибдики, тинчлик, тотувлик, ҳамкорлик гоёси Аллоҳга ҳам, бандаларга ҳам хуш келадиған эзгу гоёдир.

Давлатимиз хавфсизлигини таъмин этишнинг асоси — мамлакатимиз ёшлари. Ёшлар — бизнинг таянчимиз, эртанги кундан умидимиз, савоб ишларимизнинг давомчиларидир. Ҳаммамиз ҳам бу дунёда фарзандларимизни деб, уларнинг бахт-саодати, иқболи деб яшаймиз ва меҳнат қиламиз. Нафақат хавфсизлигимиз, шу билан бирга миллий уйғониш гоёсининг амалга ошиши, давлатимизнинг келажакда барқарор бўлиши ҳам ёшларимиз қандай шаклланишига бевосита боғлиқ.

Фарзандларимиз биздан афзалроқ, биздан ўткирроқ, биздан покроқ, савоб ишларни биздан ҳам кўпроқ қиладиган бўлишлари лозим. Улар жаҳон умумбашарий ютуқларини эгаллаши, тарихимизни, маданиятимизни, буюк аждодларимиз қолдирган меросни чуқур билмоғи керак. Бизнинг асосий куч-қудратимиз ва келажакимиз ана шунда. Бугун зўр умидлар билан қураётган янги жамиятимизнинг мазмун-моҳияти ҳам аслида ана шундадир.

Азиз дўстлар!

Халқимиз тарихида янги давр бошланди. Ватанимизнинг тараққиёт йўли аниқ белгилаб олинган. Бу йўлни истиқлол учун, мустақил Ўзбекистон учун, бозор муносабатлари ва умуман туб ислоҳотлар ўтказиш учун овоз берган, уни қўллаб-қувватлаган халқнинг ўзи тан олди. Халқ яқдиллиги ва ҳамфикрлиги — ҳаммамизнинг буюк ғалабамиз. Халқ ўзи сайлаган депутатларга, ислоҳотлар бошида турган ҳукуматига катта ишонч ва умид билан қарамоқда.

Келинг, азиз биродарлар, халқнинг ана шу улуғ ишончига муносиб бўлайлик.

*Ўзбекистон Республикаси
Олий Мажлисининг
биринчи сессиясидаги маъруза,
1995 йил 23 февраль*

МИНТАҚАВИЙ МУАММОЛАРДАН ЖАҲОНШУМУЛ МУАММОЛАРГА

Муҳтарам Раис!

Хонимлар ва жаноблар!

Ушбу конференциянинг ноёблиги, бизнингча, аввало шундан иборатки, унда сиёсий, ижтимоий-иқтисодий ва маданий тараққиёти турли даражадаги давлатларнинг вакиллари иштирок этмоқда ва улар ижтимоий тараққиёт, ижтимоий адолат қоидаларини қарор топтириш муаммолари юзасидан ўз фикр ва мулоҳазаларини айтишлари мумкин.

Бу муаммоларни ҳал этиш йўлларини излаш ҳозирги пайтда тоталитар, маъмурий-буйруқбозлик тизимидан эркин бозор иқтисодиёти тизимига ўтиш даврининг қийин вазифаларини ҳал этаётган собиқ Иттифоқ ҳудудидаги давлатлар ва халқлар учун алоҳида аҳамият касб этади.

Ҳозирги кунда ижтимоий ва фуқаролараро тотувликни, ижтимоий тинчлик ва барқарорликни таъминлаш биз учун миллий давлатчиликнинг вужудга келиши ва мустақамланишида, адолатли ижтимоий тузумни қарор топтиришда чиндан ҳам ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлмоқда.

Шу билан бир вақтда мамлакатдаги мустақкам ижтимоий барқарорликни сақлаб туриш ислохотлар дастурини изчиллик билан амалга оширишнинг, демократик институтлар ва демократик қадриятларни мустақкамлашнинг, жаҳон ҳамжамиятига қўшилиш жараёнларини тезлаштиришнинг муҳим шартидир.

Марказий Осиёнинг қоқ ўртасида жойлашган, юздан ортиқ миллат ва элат вакилларида иборат 23 миллион аҳолиси бўлган ёш мустақил давлат — Ўзбекистонда ҳозир ижтимоий сиёсат аини шу нуқтаи назардан шаклланмоқда.

Қисқа даврда — мустақил тараққиётнинг уч ярим йилида биз жамиятимизни янгилаш ва равнақ топтиришга асос қилиб олинган энг муҳим тамойилларнинг тўғрилигига ишонч ҳосил қилдик.

Бу тамойилларнинг энг муҳимлари қуйидагилардир:

— иқтисодий ва ижтимоий муносабатларни мафкурадан тўла-тўқис холи қилиш, иқтисодиётнинг сиёсатдан устуворлиги;

— мамлакатда ислохотлар аста-секин ва босқичма-босқич амалга оширилаётгани, "Шол қилиб даволаш" деб аталган усулнинг биз учун мақбул эмаслиги. Бошқача қилиб айтганда, биз ижтимоий ларзаларни истисно этадиган тадрижий тараққиёт йўлини танладик.

— миллий ва нуфус хусусиятларини ҳисобга олганда, бизнинг шароитимизда шуниси, айниқса муҳимки, жамиятнинг ҳалдан ташқари табақаланишига йўл қўймайдиган, аҳолининг энг эҳтиёжманд қатламлари манфаатларини, оналик ва болалик манфаатларини ҳимоя қиладиган кучли ижтимоий сиёсат юритилмоқда.

Бу сиёсат ҳақида гапирганда Ўзбекистонда соғлом авлод учун ҳаракати астойдил қўллаб-қувватлангани ва ривожлантирилганини алоҳида таъкидламоқчиман. Тобора таъсирчан кучга эга бўлиб бораётган ҳукуматга дахлсиз "Соғлом авлод учун" халқаро ижтимоий жамғармаси тuzилди, худди шу номдаги орден — олижаноб ишда, соғлом ва ҳар томонлама уйғун ривожланган авлодни тарбиялашда алоҳида намуна кўрсатганларга давлатнинг Олий мукофоти таъсис этилди.

Она соғлом бўлса, бола ҳам соғлом бўлади — республикада ўтказилаётган нуфус сиёсатига асос қилиб олинган ва ҳар бир кишининг қалбига стиб борадиган қадрият, тушунча ана шундан иборат.

Ўзбекистон аҳолисининг катта қисмини ташкил этадиган хотин-қизларнинг аҳволи тўғрисида алоҳида гапириш керак. Афсуски, Ғарбдаги кўп мамлакатларда Шарқдаги урф-одатлар ҳақидаги анъанавий ва баъзан хато тасаввурлар асосида жамиятимиздаги хотин-қизларнинг аҳволи тўғрисида мутлақо нотўғри тасаввур вужудга келган.

Муболағасиз айтишим мумкинки, бизда она, меҳнаткаш ходима, жамоат ва давлат арбоби бўлган аёлга ҳурмат давлат сиёсати даражасига кўтарилган. Мамлакатимиз парламенти, ҳукумати, маҳаллий ҳокимият органлари, соғлиқни сақлаш, маданият ва маориф соҳалари

раҳбарлари орасида хотин-қизлар муносиб ўрин эгаллаб тургани ҳозир ҳеч кимни ажаблантирмайди.

Ўзбекистонда амалга оширилаётган ижтимоий тараққиёт муаммоларини ҳал қилишнинг ўз андозаси:

Биз учун шу мураккаб ўтиш даврида қашшоқликка; оммавий ишсизликка; аҳолининг кўчиб кетиш жараёнлари авж олишига йўл қўймасликнинг муҳим шarti бўлди. Биз ўтмишга баҳо беришда ва бундан бўснги тараққиетимиз истиқболларини белгилаб олишда умуммиллий тотувликка эришдик.

Равшанки, бу соҳадаги ютуқларга биз Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятига жадал қўшилиши туфайли, Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг катта ёрдами туфайли эришдик. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг муассасалари ва ваколатхоналари Ўзбекистонда ўз фаолиятини кенг авж олдирмоқда.

Уларнинг иш тажрибаси, жаҳондаги ва кенг минтақамиздаги вазиятни таҳлил этиш ижтимоий тараққиётга халқаро ёрдамни ташкил этиш тизими айрим ўзгартишлар киритишни талаб қилаётгани ҳақида гапиришимизга асос бўла олади.

Бизнингча, бугун муҳоама қилинаётган масалаларни ҳал этиш учун Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Жаҳон банки, Халқаро валюта жамғармаси, Европа қайта тиклаш ва тараққиёт банки, Осиё банки ва бошқа шу каби йирик халқаро молиявий тузилмаларнинг имкониятларига ва обрўсига кўпроқ таяниши лозим.

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг тинчликпарварлик фаолияти аҳамиятини камситмаган ҳолда унинг фаолиятида дунёда кучайиб бораётган беқарорлик ва ижтимоий парокандаликнинг туб сабабларини тадқиқ этиш ва уларнинг олдини олиш юзасидан тегишли чораларни кўриш, дунёнинг турли минтақаларида ривожланишнинг барқарорлигини ошириш масалалари кўпроқ ўрин олишини истар эдик.

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти эътиборига лойиқ яна бир масала бор. Ҳозирги пайтда муҳтожларга, ночор аҳволга тушиб қолган аҳолига инсонпарварлик ёрдами кўрсатишни турли сиёсий ва баъзан субъектив мулоҳазаларга боғлиқ қилиб қўйиш ҳоллари учрамоқдаки, бундай ҳолларни бутунлай истисно қилиш керак. БМТ фаолиятида жаҳондаги ижтимоий-иқтисодий, миллий-маданий, диний, маънавий хилма-хиллик кўпроқ ҳисобга олиниши лозим.

Улкан ижтимоий муаммоларни самарали минтақа механизмлари яратиш йўли билан ҳал этиш зарур. Минтақа муаммоларини ҳал этиш орқали жаҳоншумул муаммоларни ҳал этишга ўтиш керак. — Бу фикрни ана шундай баён қилиш мумкин.

Мен биринчи навбатда Орол денгизи фожиасини ана шундай жаҳоншумул муаммолар қаторига қўяман. У экологик, ижтимоий-иқтисодий оқибатлари жиҳатидан ХХ асрдаги энг катта фалокатлардан биридир.

Сўнгги бир неча йил ичида денгизнинг ҳажми уч баравардан кўпроқ қисқарди, сувдаги минераллар миқдори тўрт бараваргача кўпайди, ҳозирнинг ўзидаёқ 2 миллион гектар экинзорлар нобуд бўлди, чанг бўрони таъсири 500 километр ва ундан ҳам олисга етмоқда.

Орол фожиаси натижасида вужудга келган санитария вазияти нафақат Марказий Осиёда яшайдиган 60 миллион кишининг саломатлигига ва зурриётигагина таъсир қилиб қолаётгани йўқ. Бу вазият атроф-муҳит мувозанатини, бутун Евроосиёдаги эпидемиология вазияти ва ижтимоий вазиятни бузмоқда.

Бу муаммонинг умумбашарий тусда эканини ҳисобга олиб, Ўзбекистон БМТнинг Орол бўйича махсус комиссиясини тузиш, шу муаммо бўйича БМТ раҳбарлигида халқаро конференция ўтказиш ташаббускори бўлди.

Биз эътиборингизни жалб қилмоқчи бўлган масаланинг иккинчи туркуми халқаро жамиятнинг ҳозир дунёда тобора кучайиб бораётган элатлараро ва минтақалар қарама-қаршилиги ва урушлар хавфидан огоҳ этишга қаратилган, можароларнинг олдини олиш сиёсатини шакллантириш зарурлиги билан боғлиқ. Шу нуқтаи назардан мен халқаро ҳамжамиятнинг эътиборини Тожикистон ва Афғонистондаги аҳволга яна бир бор қаратмоқчиман.

Бу ердаги ҳарбий-сиёсий қарама-қаршилиқ минтақа тусида бўлиб, Европа, Ғарб мамлакатлари манфаатларига дахл қилмайди, деб ҳисоблаётган кишиларнинг фикрига биз қўшила олмаймиз. Бу нуқтаи назар халқаро муаммоларни янгича тушунишга қарама-қаршидир. Ижтимоий тараққиёт манфаатлари ана шундай янгича тушунишнинг негизидир.

Бу мамлакатларда ўнлаб миллион одамлар очлик, қашшоқлик, вайронгарчилик шароитида яшамоқда. Бундай шароит ижтимоий портлаш омили бўлиб, у фақат Марказий Осиё минтақасида эмас, балки бутун дунёда барқарорлик ва хавфсизликни ларзага солишга қодирдир.

Бу муаммонинг яна бир муҳим жиҳатини ҳисобга олиш зарур. Аввало, бу ерда яшаётган кишиларнинг ночор аҳволи бу минтақа ҳозирги пайтда Европага ва жаҳоннинг бошқа мамлакатларига гиёҳванд моддалар келтириладиган асосий йўлгина эмас, шу билан бирга жиноятчи халқаро бангфурушлик ва ажал қуроли савдосининг муҳим бугинига айланиб бораётганини эътироф этиш керак.

Ҳурматли хонимлар ва жаноблар!

Биз бу учрашувнинг аҳамиятини жуда қадрлаймиз, муҳокама натижалари ва бу ерда қабул қилинган ҳужжатлар жаҳон халқлари тараққиётига ва ижтимоий жиҳатдан юксалишига кўмаклашади, бунга шубҳа йўқ.

Эътиборингиз учун ташаккур.

*Дания пойтахти Копенгагенда
утган халқаро конференцияда
сузланган нутқ,
1995 йил 12 март*

ЎЗБЕКИСТОН ЙЎЛИ — ЖАҲОН ҲАМЖАМИЯТИГА ҚЎШИЛИШ ЙЎЛИДИР

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов 1995 йил 29 март куни Тошкентда Ўзбекистондаги дипломатия корпуси ва халқаро ташкилотлар вакиллари, республика ва хорижий оммавий ахборот воситалари ходимлари билан учрашди.

— Учрашувларимиз мунтазам тус олганидан хурсандман, деди Президент тўпланганларга мурожаат қилар экан. Бугун сизларни ўтган йил охирида бўлган учрашувимиздан кейин ўтган вақт ичида республикамиз ҳаётида юз берган муҳим воқеалардан хабардор қилмоқчиман.

Бу давр Ўзбекистоннинг БМТ, ЕХҲТ ва бошқа халқаро ташкилотлар раҳбарлигида ўтказилган йирик халқаро анжуман ва тадбирларда фаол иштирок этгани билан алоҳида ўрин тутади. Биз бу тадбирларда иштирок этишга республикамизнинг жаҳон ҳамжамиятига қўшилишидаги муҳим восита, бизнинг сиёсий ва иқтисодий ҳаётимизда юз бераётган янгиланишларга халқаро тузилмаларнинг эътиборини жалб этиш ва бу ишда уларнинг кўмагидан фойдаланиш, республикада амалга оширилаётган ислохотларнинг янада ривожланиши, миллий хавфсизликни, минтақамизда тинчлик ва барқарорликни сақлаб туришнинг муҳим гарови, деб қараймиз.

Биз ЕХҲТнинг Будапештда ўтказилган йиғилишида Ўзбекистон делегациясининг иштирок этиши муҳим аҳамиятга эга, деб биламиз. Бу конгрессда Ўзбекистон минтақамизда барқарорлик ва тинчликни сақлаб туриш, ЕХҲТнинг бу жараёнда, экология муаммоларини, хусусан бугунги кунда миллийлик доирасидан чиқиб, умуминсоний муаммога айланган Орол муаммосини ҳал этишда янада

муайянроқ иштироки билан боғлиқ бир қанча ташаббусни кўтариб чиқди.

Ўзбекистон мустақилликка эришган кундан бошлабоқ Бирлашган Миллатлар Ташкилоти билан амалий алоқаларни мустаҳкамлашга катта аҳамият бериб келади. Шу йил 20 январда БМТ ваколатхонаси билан ҳамкорликда, жаноб Ҳолид Малик ташаббуси билан Ўзбекистон Республикаси тараққиётининг стратегик муаммолари ва Бирлашган Миллатлар Ташкилоти билан ўзаро ҳамкорликни янада чуқурлаштиришга бағишлаб ўтказилган семинар-кенгаш муҳим воқеа бўлди. Анжуманда бозор иқтисодиётига ўтиш жараёнида БМТ билан уч йиллик ҳамкорлик натижалари таҳлил этилди ва бу ҳамкорликни янада такомиллаштириш йўллари белгилаб олинди.

Ўзбекистон делегацияси иштирок этган яна бир катта тадбир — Копенгагендаги давлат ва ҳукумат бошлиқларининг халқаро учрашувидир. БМТ ҳомийлигида чақирилган ва ижтимоий тараққиёт муаммоларига бағишланган олий даражадаги бу учрашув гоят муҳим воқеа бўлди. Бу ерда Ўзбекистон республикада амалга оширилаётган ижтимоий тараққиёт муаммоларини ҳал этишнинг ўзи танлаган йўлини тақдим этди. Бу йўл мураккаб ўтиш даврида жамиятда қашшоқлик, оммавий ишсизлик ва аҳолининг кўчиб кетиш жараёнларига йўл қўймаслиқнинг муҳим шарти бўлиб қолди.

Биз ўтмишга баҳо беришда ва бундан буёнги тараққиётимиз истиқболини белгилашда умуммиллий тотувликка эришдик. Жаҳоншумул ижтимоий муаммоларни самарали минтақавий механизмларни барпо этиш йўли билан ҳал этиш зарурлигига бизнинг ишончимиз комил. Бу ғояни жаҳоншумул муаммоларни минтақа муаммоларини очиш орқали ҳал этиш ғояси, деб ифодалаш мумкин.

Президент Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ташкил этилганининг 50 йиллигига тайёргарлик доирасида республикада миллий комиссия тузилганини қайд этди. БМТ ваколатхонаси билан биргаликда юбилей тадбирлари режаси ишлаб чиқилган. Ҳозир бу режа муваффақиятли амалга оширилмоқда.

Ҳозирги пайтда Германия, Франция, Буюк Британия, Австрия, Голландия каби тараққий этган Европа давлатлари билан ўзаро муносабатларимиз фаол алоқа қилишга юксак интилиш мавжудлиги билан аҳамиятлидир.

Бу муносабатлар анчадан бери мустаҳкам ҳуқуқий негиз асосида ривожланмоқда. Тузилган бир қанча шартнома

ва битимлар ана шундай негиз бўлиб, уларнинг кўпи амалда муваффақиятли рўёбга чиқмоқда ва бундан ҳаммамиз мамнунмиз, деб таъкидлади давлатимиз бошлиғи.

Олдинги учрашувимизда айтилганидек, яна бир қанча мамлакатларда дипломатия ваколатхоналаримизни очиш ниятимиз амалга ошди — Лондон ва Брюсселда Ўзбекистон элчихоналари ишлай бошлади.

Ҳозир Ўзбекистон СССР парчаланиб кетганидан сўнг Шарқий Европа давлатлари билан узилиб қолган анъанавий ва азалий алоқаларни жадаллик билан қайта тикламоқда. 1995 йил биз учун Польша Республикасига давлат ташрифи билан бошланди. У ерда Президент Лех Валенса билан батафсил суҳбат ва дўстона учрашувлар бўлиб ўтди. Ўтказилган музокаралар натижасида дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисидаги шартнома, сармояларни ўзаро рағбатлантириш ва ҳимоя қилиш тўғрисидаги битим, икки ёқлама солиқ олмаслик тўғрисидаги битим ва бошқа бир қанча муҳим ҳужжатлар имзоланди.

Март ойининг бошларида Чехия ташқи ишлар вазири Йосеф Желенец Ўзбекистонга расмий ташриф буюрди. Икки томонлама муносабатларни ривожлантиришнинг шартномавий-ҳуқуқий негизини яратиш тўғрисида эришилган аҳднома бу учрашувнинг асосий якуни бўлди.

Ўзбекистон январь-феврал ойларида Словения ва Хорватия билан дипломатия муносабатлари ўрнатди. Копенгагенда бўлиб ўтган олий даражадаги учрашув чоғида Болгария Президенти Желю Желев билан олий даражада ўзаро ташриф тўғрисида аҳдномага эришилди. Ўзбекистоннинг Болтиқбўйи мамлакатлари билан муносабатлари тараққиётнинг янги босқичига кўтарилмоқда. 30 март куни Ўзбекистон давлат делегациясининг Молдовага ташрифи бошланади.

Бу учрашувлар, уларнинг натижалари бундан кейинги ҳамкорлик учун жуда яхши асос ва ҳамжиҳатликни мустаҳкамлашда катта аҳамиятга эга бўлади, деб ўйлайман.

Амрика Қўшма Штатлари билан муносабатларимизнинг ривожига алоҳида тўхталмоқчиман. Биз АҚШни жаҳон ва минтақа барқарорлигини сақлаб туришда улкан имкониятга эга бўлган мамлакат, халқаро сиёсатнинг муҳим субъекти деб биламиз.

Икки томонлама муносабатлар соҳасида мамлакатимиз ўртасидаги сиёсий мулоқот суръатлари ошиб бораётганини таъкидлаб ўтмоқчиман. Бу — ўз навбатида бошқа муҳим соҳаларда, шу жумладан ҳарбий-техника соҳасида амалий ҳамкорлик қилиш учун имкониятлар яратади. Иккала мам-

лакат ўртасидаги иқтисодий алоқалар шартномавий-ҳуқуқий негизни кенгайтириш йўли билан мустақамланмоқда.

Ўтган йил охирида Вашингтонда сармояларни рағбатлантириш ва ўзаро ҳимоя қилиш тўғрисидаги шартнома имзоланди. Ҳозирги пайтда экспертлар яна бир муҳим ҳужжат — иккиёқлама солиқ олмаслик ҳақидаги шартномани тайёрлашмоқда. Биз Қўшма Штатлар билан иккала давлат фуқароларининг эркин келиб-кейтиши тўғрисидаги меморандумни имзолашга тайёرمىз. Бу ҳужжат тадбиркор кишилар ва сەҳнатчилар учун қулай шарт-шароит яратади. Биз Ўзбекистонда иқтисодий ислохотларни амалга оширишда, экология, иқтисодиёт ва таълим соҳасидаги бир қанча дастурларни рўёбга чиқаришда АҚШнинг мадади ва ёрдами юқори баҳолаймиз.

Президент яқин кунларда Ўзбекистон пойтахти билан Нью-Йорк ўртасида бевосита ҳаво йўлининг очилиши мамлакатларимизни бир-бирига тагин ҳам яқинлаштиради, деб ишонч билдирди.

Ўзбекистон расмий делегациясининг Корея Республикасига ташрифи халқаро ҳаётда катта воқеа бўлди. Мамлакатларимиз ўртасидаги ҳамкорликни янада ривожлантириш масалалари Сеулда бўлиб ўтган музокараларнинг асосий мавзусидир. Ислом Каримов таъкидлаганидек, Президент Ким Ен Сам билан муҳим ва самарали суҳбат бўлиб ўтди. Суҳбат чоғида асосий халқаро муаммолар бўйича Ўзбекистон билан Корея Республикасининг нуқтаи назари ва тутган йўли ўхшаш эканлиги қайд этилди.

Табиийки, савдо-иқтисодий муносабатларни кенгайтириш масалалари Сеул учрашувларининг диққат марказида бўлди.

Ташриф дастурининг муҳим бандлари орасида Кореянинг ДЭУ, Самсунг ва бошқа бир қанча йирик компаниялари вакиллари билан учрашув бор эди. Кореянинг савдо-саноат доиралари Ўзбекистонда иқтисодий ислохотлар қандай амалга оширилаётгани билан таништирилди, сармоя соҳасидаги ҳамкорликнинг аниқ йўналишлари тўғрисида самарали фикрлашиб олинди.

Ўзбекистоннинг жуғрофий-сиёсий мавқеи республиканинг Шарқ мамлакатлари билан ташқи сиёсий алоқаларини ривожлантиришнинг алоҳида аҳамиятини белгилаб беради. Бизнингча, минтақада хавфсизлик ва барқарорликни мустақамлаш — Осиёнинг шу қисмидаги мамлакатлар бунёдкорлик йўлидан ривожланишининг асосий шартидир, деди Президент. Ҳиндистон, Покистон ва Эрон каби мам-

лакатлар билан муносабатимизнинг ривожланишига айна шу нуқтаи назардан баҳо берамиз. Ўзбекистон раҳбари саволлардан бирига жавоб қайтарар экан, мамлакатимизнинг Афғонистондаги урушни тезроқ тўхтатиш ва у ерда барқарор вазиятни қарор топтиришдан манфаатдорлигини алоҳида таъкидлади. Кўпгина кенг кўламли режалар, шу жумладан Афғонистон орқали Қарачига автомобил йўли қуриш режаси бу мамлакатда тинчлик ва барқарорликни таъминлаш билан бевосита боғлиқ.

Ўзбекистоннинг Араб мамлакатлари билан муносабатлари тобора ривожланиб бормоқда. Миср пойтахти Қоҳирада республикамиз элчихонаси фаолият кўрсата бошлади, тез орада Саудия Арабистонида элчихона очиш режалаштирилмоқда.

Президент МДХ доирасидаги муносабатларни ривожлантиришнинг муҳимлигини таъкидлаб, ўзининг Ҳамдўстликка асос бўлган ҳужжатлардаги қоидаларга оғишмай амал қилиш ниятини таъкидлади. МДХ имкониятларидан ҳали тўла-тўқис фойдаланилгани, бу имкониятлар тегишли даражада ишга солингани йўқ. МДХга муқобил турадиган турли сиёсий тузилмалар тўғрисидаги ғоялар ҳозирги пайтда бутунлай асоссиздир.

МДХ давлат ва ҳукумат бошлиқларининг 10 февралда Алматида бўлиб ўтган олий даражадаги учрашувида Ўзбекистон Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги хавфсизлигини таъминлаш бўйича ҳамкорлик қилиш ва бу соҳадаги биргаликда қилинадиган саъй-ҳаракатларни мувофиқлаштиришнинг қатъий тарафдори эканини баён қилди. Шу билан бирга, Ўзбекистон Алматида таклиф этилган МДХ иштирокчилари бўлган мамлакатлар чегараларини қўриқлашда ҳамкорлик қилиш тўғрисидаги концепция ва шартноманинг, парламентлараро ассамблеяда иштирок этиш ҳақидаги таклифнинг характери ва мазмунини мақбул эмас, деб ҳисоблади. Биз иқтисодий жиҳатдан жипслашиш тарафдоримиз, ягона божхона макони тарафдоримиз, деди Ислон Каримов, лекин МДХнинг асосий қоидалари доирасидан четга чиқадиган, миллий тизимлардан устун турадиган тузилмалар, айниқса ҳарбий тусдаги тузилмаларни барпо этишга қатъиян қаршимиз.

Ҳамдўстлик доирасида ҳозиргача барпо этилган умумий ҳуқуқий маконга таяниб, биз ҳозир МДХ мамлакатлари билан яқиндан икки томонлама ҳамкорлик қилишни ривожлантиришга катта аҳамият бермоқдамиз.

Шу жиҳатдан қараганда, Беларус Президенти А. Лукашенконинг Ўзбекистонга ташрифи муҳим воқеа бўлди. Ташриф чоғида ўзаро фойдали ҳамкорликнинг турли йўналишлари бўйича имзоланган ўн саккизта ҳужжат ҳозирнинг ўзидасқ Ўзбекистон ва Беларус иқтисодий ва халқлари манфаатларига хизмат қилмоқда.

Россия биз учун давлатлараро муносабатларда энг муҳим бўлиб келди ва шундай бўлиб қолаверади, деб таъкидлади Ислон Каримов. Биз Россия билан ҳам ҳукуматлараро асосда, ҳам бевосита хўжалик алоқалари асосида ҳар томонлама алоқаларимизни янада ривожлантириш ниятидамиз. Россия ҳукумат делегациясининг яқиндаги Ўзбекистонга ташрифи натижасида иккала давлат учун муҳим бўлган ҳукуматлараро ҳужжатлар — 1995 йилда савдо-иқтисодий ҳамкорлик тўғрисидаги ва молия-саноат гуруҳларини барпо этишнинг асосий тамойиллари ҳақидаги битимлар имзоланди.

Ўзбекистон МДХ доирасида ягона божхона маконини барпо этиш жараснига — Россия-Беларус-Қозоғистон шартномасига қўшилиш истагини расмий равишда изҳор қилди. Ўзбекистон бир минтақадаги давлатларнинг бир-бирига яқинлашувини янада ривожлантиришнинг қатъий тарафдоридир. Марказий Осиёдаги беш давлат бошлиқларининг Туркманистондаги Тошҳовуз шаҳрида ўтган учрашувида Марказий Осиё мамлакатлари ҳамкорлигини чуқурлаштириш масалалари кўриб чиқилди. Олий даражадаги учрашув иштирокчилари Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг 1995 йил сентябрь ойида Нукус шаҳрида Орол денгизи муаммолари бўйича халқаро конфренция ўтказиш тўғрисидаги таклифини маъқулладилар ва қўллаб-қувватладилар, бу оламшумул муаммони ҳал этишда жаҳон ҳамжамиятининг манфаатдорлик билан иштирок этишидан мамнун эканликларини изҳор этдилар.

Иқтисодиётда юз бсраётган ўзгаришлар республикада сармоя солиш учун қулай шароит яратиш билан боғлиқ, деди Президент. Бу ҳақда хусусан савдо ва саноат бўйича Ўзбекистон — Британия кенгашининг яқинда — март ойида бўлиб ўтган мажлисида гапирилди, унда Ўзбекистондаги вазият сармоялар киритиш учун жуда қулайлиги таъкидланди.

Халқаро валюта жамғармаси ва Жаҳон банки билан ўзаро муносабатларимиз ҳам мустаҳкамланиб бормоқда. Биз бунга катта аҳамият берамиз. Февраль ойининг охирида Парижда Ўзбекистон Республикасининг ҳукумат де-

легацияси Жаҳон банки фаолияти доирасида Ўзбекистон Республикаси бўйича маслаҳат гуруҳининг биринчи мажлисида иштирок этди. Ҳукуматнинг ислоҳотлар дастури, шунингдек, Ўзбекистоннинг сармоявий ва техник ёрдамга эҳтиёжи ва бу ёрдамнинг устувор йўналишлари 18 ҳукумат ва халқаро ташкилотлар вакиллари билан муҳокама қилинади. Дастлабки ҳисоб-китобларга қараганда, сармоядорларнинг ислоҳотларга қўмаклашиш учун Ўзбекистонга киритиш мажбуриятини олган сармоя миқдори қарийб 1 миллиард долларни ташкил этади.

Бош шиори бутун инсоният манфаатлари йўлида хизмат қилиш бўлган Давосдаги ҳар йилги учрашувлар жаҳондаги ижобий жараёнлар ва воқеаларга сезиларли даражада таъсир кўрсатади. Ўзбекистон бу анжуманларнинг доимий иштирокчисидир.

Швейцариянинг Альтендорф шаҳрида Ўзбекистон Савдо уйининг очилиши муҳим воқеа бўлди. Бу маскан бугунги кунда Савдо уйигина бўлиб қолмай, Ўзбекистоннинг Европа ва жаҳонда ҳақли равишда бизнес ва савдо маркази ҳисобланадиган мамлакатдаги ваколатхонасига ҳам айланиб қолди.

Жамиятимизнинг очиқлиги, сиёсий ва иқтисодий ислоҳотларнинг тобора чуқурлашаётгани янги давлат қурилишининг стратегик йўналиши ҳисобланади, деди Президент. Олдинги учрашувимиздан кейин ўтган даврда хусусий тадбиркорлик фаолиятини ривожлантириш, мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш жараёнини кучайтириш бўйича дастурлар қабул қилинди. Бу жараён 2—3 йил ичида ниҳоясига етади. Шундан кейин хусусий сектор иқтисодиётимизда асосий ўринни эгаллайди.

Мамлакатимиз барқарорлик устуворлиги хусусий мулкчилик негизида қурилган бозор муносабатларини чуқурлаштириш устуворлиги билан ўрин алмашган янгиланишларнинг навбатдаги босқичига қадам қўйди. Тегишли фармонлар, қарорлар ва ҳуқуқий ҳужжатлар, жумладан, Вазирлар Маҳкамасининг "Республикада савдони эркинлаштиришни таъминлаш ҳақида" ва "Хусусий тадбиркорликда ташаббус кўрсатиш ва уни рағбатлантириш туғрисида"ги қарорлари қабул қилинди.

Бу ва қабул қилинган бошқа ҳужжатлар савдо инфраструктураси тараққиёти ва хусусий тузилмаларга хорижий капиталнинг оқиб келишига қўмаклашади.

1994 йилнинг бошидан буён республикада 50 мингдан ортиқ корхона мулкчилик шаклини ўзгартирди. Саноатда

хусусийлаштиришни амалга ошириш дастуримиз кичик ва ўрта тадбиркорликни ривожлантиришга қаратилган.

Ўзбекистон иқтисодиётида аграр соҳага катта ўрин берилган. Бу соҳада давлатга қарашли бўлмаган хўжаликларнинг салмоғи тобора кўпайиб бормоқда. Шунини айтиш кифояки, ҳозир мамлакатда гўштнинг 70 фоизини, сутнинг 80 фоизини, картошканинг 60 фоизини давлатга қарашли бўлмаган хўжаликлар етиштирмоқда.

Дон мустақиллигига эришиш ва чорвачилик маҳсулотларини кўпайтиришга қаратилган чора-тадбирлар ана шу янги имкониятларни ҳисобга олиб белгиланган. 1994 йилда 2 миллион 170 минг тонна ғалла, маккажўхори ва шоли етиштирилди. Четдан дон келтириш икки баравар камайди. Бу йил 3 миллион 300 минг тонна дон етиштириш режалаштирилмоқда.

Яна бир муҳим йўналиш — республика энергетика мустақиллигини таъминлашдир. Нефть ва газ конденсати қазиб чиқариш 1991 йилдагига нисбатан икки баравар кўпайди. Илгари республикага 4,5 миллион тонна нефть келтирилган бўлса, бу йил биз харид қиладиган нефть 750 минг тоннадан ошмайди.

Бошқа қайси мамлакат четдан ёрдам олмасдан туриб ўз валютасига ўтди?— деди Президент. Ўзбекистондан ташқари бирорта мамлакат ҳам халқаро молия ташкилотларининг ёрдამисиз ўз валютасини жорий эта олмади. Қисқа муддатда миллий валютамизни барқарорлаштиришга эришдик. Ўзларингиз мамлакатимизда яшаб, кўриб турибсизлар пулнинг қадрсизланиши суръати икки баравар камайди. Бу жараёни мустақамлаш учун, деди давлат бошлиғи, биз ҳозир банклараро валюта биржаси оборотини 1,2—1,5 миллиард доллар атрофида таъминлаш чораларини кўряпмиз. Барча МДХ мамлакатлари билан молиявий ҳисоб-китобларда ижобий қолдиққа эгамиз. Шунинг ўзи ҳам кўп нарсадан далолат беради.

Ислон Каримов мамлакатдаги сиёсий вазиятга баҳо бериб, Олий Мажлисга сайлов республика ҳаётидаги туб ўзгаришларнинг янги босқичи бошланган даврга тўғри келганини таъкидлади. Сайлов жамиятимиз сиёсий маданияти янги даражага кўтарилганини, сайловчиларнинг юксак фаоллиги ва фуқаролик бурчини англашдаги стуклигини намоён этди.

Бу гап демократия қоидаларига мувофиқ равишда депутат мандати учун курашган сиёсий партияларнинг вакиллари ҳам, сайлов компаниясининг барча босқичлари-

да конституцияда белгиланган тартибга риоя қилинишини таъминлаган сайлов ташкилотчиларига ҳам тегишлидир.

Ўйлайманки, мен берган баҳо бугунги учрашувда иштирок этаётган кишиларнинг, уларнинг куплари сайлов натижаларини жаҳон ҳамжамиятига етгазган 85 кузатувчи сафида бор эди, фикрлари билан ҳамоҳангдир.

Шу ўринда республикамизда ишлаётган айрим журналистларга бироз таъна қилмоқчиман, деди Ислон Каримов. Улар салбий ҳодисалар ҳақида иштиёқ билан хабар қилишади-ю, нима учундир, ижобий ўзгаришларни сира кўргилари келмайди. Ахир бизда бундай ўзгаришлар кам эмас. Яхши жараёнларни рағбатлантириш, ана шу яхшилик куртакларининг ўсиб-улғайишига ёрдам бериш керак-ку ахир!

Булиб ўтган умумхалқ Рсферендуми тўғрисидаги фикрим ҳаммангизни қизиқтирса керак, деди сўнгра Президент. Унинг аҳамияти ва моҳияти нимада эди?

Энг аввало, Референдум ўтказиш ташаббуси халқ томонидан сайланган ва ўз қарорида Конституцияга асосланган парламентдан чиқди. Шу сабабли, мазкур тадбирнинг қонунийлиги заррача ҳам шубҳа туғдирмайди.

Ўз миллий давлатчилигини қураётган, ҳокимиятнинг сифат жиҳатидан янги сиёсий тузилмаларни барпо этаётган Ўзбекистон учун Президент билан парламент ваколатлари муддатидаги номутаносибликни бартараф этиш, ижроия ҳокимияти, қонун чиқарувчи ҳокимият ва бутун халқ ҳаракатлари бирлигини таъминлаш ғоят муҳимдир. Ўтказилган Рсферендумнинг моҳиятига айна шу жиҳатдан қарамоқ керак.

Бир қанча шарҳчилар Референдум яқунларини менинг шахсий ютуғим деб баҳолашди.

Мазкур ҳолда гап Президент шахси тўғрисида эмас, балки, аввало, халқимизнинг республика сиёсий ва иқтисодий ҳаётида юз бераётган катта ўзгаришларга муносабати, одамларнинг республика Президенти ва ҳукумати ўтказаетган сиёсатга муносабати ҳақида бўлиши керак.

Яширмаймиз: ҳозир биз бошимиздан қилинчиликлар кечираётганимиз тўғри. Лекин халқимизнинг ўзгаришлар зарурлигини ҳис этиши, бу ўзгаришларни янада давом эттиришга тайёрлиги ҳам ҳақиқат. Рсферендум буни ишонарли равишда тасдиқлаб, бизга халқ ишончи мандатини топширди ва танлаб олган йўлимизнинг тўғрилигига ишончимизни мустаҳкамлади, деди пировардида Ислон Каримов.

Президент журналистларнинг жуда кўп саволларига жавоб қайтарди.

БИЗ ЖАМИЯТНИ ЯНГИЛАШ ЙЎЛИДАН БОРМОҚДАМИЗ

Муҳтарам Федерал Президент жаноблари!
Хонимлар ва жаноблар!

Сизларни бугун бу ерда, Ўзбекистон дёрида
қутлаш менга катта мамнуният бахш этади.

Германия Федератив Республикаси биринчилар қатори-
да бизнинг мустақиллигимизни тан олгани ва давлатлари-
миз ўртасида дипломатик муносабатлар ўрнатилганига уч
йилдан сал ортиқроқ вақт ўтди.

Бироқ, шуни алоҳида таъкидлар эдимки, ўзаро муноса-
батларимиз бошланган мана шу қисқа муддат мобайнида
давлатларимиз ўртасидаги ҳамкорликни мустаҳкамлаш
бўйича ўнлаб йилларда юз бериши мумкин бўлган во-
қеалар содир бўлди.

Сизнинг, жаноб Федерал Президент, Германиянинг ана
шундай улкан делегацияси раҳбари сифатидаги мазкур
ташрифингиз ҳам алоқаларимизнинг тобора ривожланиб
бораётганини, иккала томон ҳам бу алоқаларни янада
кенгайтириш ва чуқурлаштиришдан манфаатдор эканини
тасдиқлайди.

Давосдаги яқинда бўлган учрашувимизда Ўзбекистонда
юз бераётган жараёнларга катта ва самимий қизиқиш
изҳор қилганингиз менинг хотирамда ўрнашиб қолди, жа-
ноб Президент.

Умид қиламанки, ҳали Сиз жаноби олийларининг
Ўзбекистондаги демократик янгиланишлар жараёни тобора
жадал суръатлар билан ривожланиб бораётганига амин

бўлишингизга имконият туғилади. Биз жамиятимизни янгилаш ҳамда бозор муносабатларини қарор топтириш йўлидан дадил бормоқдамиз.

Мамлакатларимиз ўртасидаги иқтисодий алоқалар аниқ аналари чуқур илдизларга эга эканини эслатиб ўтишни истар эдим. Асримиз бошидаёқ "Сименс" фирмаси Тошкентдаги биринчи телефон станциясини барпо қилишда иштирок этган эди. Афсуски, ўшанда бошланган алоқалар кейинчалик ривожланмай қолди.

Ўзбекистоннинг мустақилликка эришиши янги уфқлар очиб берди. Бугунги кунда мамлакатимизда "Сименс" билан бир қаторда "Даймлер Бенц", "Алкатель", "Тиссен", "Люфганза" ва бошқа кўплаб Германия концерн ва компаниялари муваффақиятли ишламоқда. "Дойче банк", "Берлинер банк" ва Германиянинг бошқа банк муассасаларининг Ўзбекистондаги яхши фаолияти туфайли бизнинг молиявий ҳамкорлигимиз ҳам кенгайиб бормоқда.

Ўзбекистон билан Германия ўртасида тобора ривожланиб бораётган савдо-сотиқ ҳамкорлигимизнинг юксак самара бераётганини намойиш этиб турибди. Шунинг билан қайд этмоқчиманки, мамлакатларимиз ўртасидаги савдо обороти 3 йил ичида 5 марта ўсди ва бу йил 1 миллиард Германия маркасидан ошиб кетади.

Федерал Президент жаноблари!

Жаҳон иқтисодий ҳамжамиятига тенг ҳуқуқли шерик сифатида кириш илғор мамлакатлар тажрибасини ижодий равишда идрок этишни тақозо қилади. Шунинг учун ҳам бизнинг Германияга бўлган қизиқишимиз ўз-ўзидан тушунарлидир. Немис халқининг уруш вайрон қилган иқтисодиётни қайта тиклаш, демократик давлат қуриш йўлидаги муваффақиятлари илҳомбахш ибрат бўлиб, бизнинг бошлаган ислохотларимизнинг муваффақиятига ишончимизни мустаҳкамлайди.

Сизларнинг Бирлашган Германиянинг шарқий ўлкаларини қайта ислоҳ қилиш хусусидаги тажрибангиз Сизга бизнинг сиёсий ва иқтисодий янгиланишлар юзасидан амалга ошираётган ишларимиз миқёси ва мураккаблигини яхши тасаввур этиш имконини беради.

Биз бошқа мамлакатлар тажрибасини ўрганар эканмиз адолатли жамият қуришда халқимизнинг аниқ аналари ва руҳиятига мос келадиган ўз йўлимизни изламоқдамиз.

Биз демократияга асосланган, ўзбек халқининг маънавий негизлари ва қадриятларига ҳамоҳанг бўлган давлат қурмоқдамиз.

Яқинда Ўзбекистон тарихида биринчи марта бизнинг парламентимиз — Олий Мажлисга кўппартиявийлик асосида демократик сайлов бўлиб ўтди. Шу билан янги давлат ҳокимияти тизимини шакллантиришнинг муҳим босқичига яқун ясалди.

Бугунги кунда иқтисодиётнинг самарали ривожланишини, жамиятда адолатли ижтимоий тенгликни, давлат бошқарувида фуқароларнинг иштирокини кенгайтиришни таъминлайдиган ҳуқуқий механизмларни яхшилаб ишлаб чиқиш масаласи олдинги ўринга чиқмоқда.

Ўзбекистонда янги жамият қуриш стратегияси мамлакат ичкарисидаги ижтимоий-сиёсий барқарорликнигина англаб қолмайди. Бунёдкорона меҳнат учун зарур шарт-шароит қўшниларимизда ҳам тинчлик ва осойишталик барқарор бўлганидагина вужудга келади.

Биз ягона, ўзаро чамбарчас оламда яшаймиз. Бинобарин, бу оламда хавфсизлик ё барча учун бўлади, ёки умуман бўлмайди.

Мана шунинг учун ҳам, минтақамизнинг жанубида вужудга келган вазиятдан ташвишланар эканмиз, биз халқаро ҳамжамиятни уруш чиқиши мумкин бўлган зиддиятларни бартараф этиш юзасидан самарали чора-тадбирлар қўллашга чақирамиз.

Мана шунинг учун ҳам биз бу минтақадан қурол-яроғ, наркотик моддаларнинг тарқатилишига тўсиқ қўйиш, диний экстремизм ва терроризмнинг дунёнинг бошқа минтақаларига тарқалишига йўл қўймасликка даъват этамиз.

Мана шунинг учун ҳам биз Марказий Осиё мамлакатларининг бир-биридан узоқлашувининг олдини олишга ҳаракат қиламиз, мустақил давлатларнинг жуда яқин ҳамкорлик қилиши тарафдоримиз.

Федерал Президент жаноблари!

Мамлакатларимиз тарихида ноҳуш оқибатларга олиб келган вайронгарчилик урушлари ва зиддиятлар даврлари бўлган йирик минтақалар марказида туради. Ўтмиш ёди бизга тиним билмай умумий тинчлик ва барқарорликни сақлаш, давлатлараро хавфсизлик тизимини такомиллаштириш тўғрисида ўйлаш масъулиятини юклайди.

Айнан мана шунинг учун ҳам биз Германиянинг Бирлашган Миллатлар Ташкилоти, Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти ва бошқа йирик халқаро тузилмалар доирасида янада фаолроқ иштирок этишга бўлган интилишини қўллаб-қувватлаймиз.

Халқаро ва минтақавий ташкилотларда ҳаракатларимизни мувофиқлаштириш миллий масалаларнигина эмас, оламшумул муаммоларни муваффақиятли ҳал этиш имконини яратишига ишончим комил.

Биз ўзаро ҳурмат асосига қурилган икки томонлама муносабатларимиз ривождаги ижобий йўналишларни юксак қадрлаймиз. Биз мамлакатларимиз ўртасидаги турлича алоқаларни мустақкамлашни янада давом эттиришни қатъий ният қилиб қўйганмиз ҳамда кслажакка ишонч билан қараймиз.

Шуни ишонч билан айтаманки, Ўзбекистонда Германия ва Ўзбекистон ўртасидаги кўп томонлама ҳамкорлик очиб берадиган улкан имкониятларга катта умид билан қаралмоқда.

Жаноби олийлари!

Федерал Президент вазифасини бажаришга киришар экансиз, Сиз Германиянинг шарқида жойлашган мамлакатлар халқлари нсмисларни тинч, ўзгаларга ёрдам кўрсатишга тайёр, беғараз кишилар деб билиши учун қўлингиздан ксладиган барча ишни қилиш мажбуриятини баён этган эдингиз. Биз юртимизга кслаётган мамлакатингиз фуқароларининг худди шундай кишилар эканига амин бўлдик. Айнан мана шу кишилар туфайли халқимиз назаарида мамлакатингиз нуфузи тобора ортиб бормоқда, халқингизга бўлган ҳурмат тобора кучаймоқда.

* * *

Ўзбекистон Президенти ўз нутқи якунида мамлакатимиз ва Германия Федератив Республикаси ўртасидаги ҳамкорликнинг янада равнақ топиши учун эзгу тилаклар билдирди.

*ГФР Федерал Президенти Роман Герцог шарафига
уюштирилган қабул маросимида сўзланган нутқ,
1995 йил 11 апрель*

БАТАН САЖДАГОҲ КАБИ МУҚАДДАСДИР

Ассалому алайкум, муҳтарам депутатлар!
Қадрли дўстлар!

Бугун, баҳор фасли ҳаммага янги куч-қувват, ғайрат бағишлаб турган бир пайтда сизлар билан учра-шаётганимдан ғоят мамнунман. Одамларимизнинг, халқимизнинг кайфияти хуш бўлса, шу жумладан, халқ вакиллари — депутатларимизнинг ҳам ҳаётлари очик бўлса, бу ҳол олдимиздаги улкан ва мураккаб муаммоларни ечишда, вазифаларни адо этишда бизга мадад берувчи куч бўлиши шубҳасиз.

Мен бугун сизларнинг диққат-этиборингизни асосан иккита масалага қаратмоқчиман:

Биринчи масала. Мамлакатимизда ўтказилган умум-халқ Референдуми муносабати билан баъзи бир фикр-мулоҳазаларимни сиз, муҳтарам халқ вакиллари билан ўртоқлашмоқчиман.

Иккинчи масала. Ушбу сессиянинг тарихий сана — фашизм устидан қозонилган Буюк Ғалабанинг 50 йиллиги арафасида ўтказилаётганини назарда тутиб, бу борадаги фикрларимни билдирмоқчиман.

Ҳаммангизга маълум, март ойининг охирида ўтказилган умумхалқ Референдуми давлатимиз ҳаётида тарихий воқеа бўлди.

Референдумнинг яқунлари сизларга яхши маълум.

Бу тўғрида Марказий сайлов комиссиясининг раиси Қудратилла Аҳмедов ҳам батафсил ахборот бериб ўтди.

Лекин, бугунги фурсатдан фойдаланиб, Референдум ҳақида гапирар эканмиз, баъзи бир муҳим масалаларга тўхталиб уларни яна бир бор аниқлаб олишимиз зарур деб ўйлайман.

Авваламбор:

Референдумнинг асосий вазифаси нимадан иборат эди? Уни ўтказишдан кўзда тутилган мақсад нима эди?

Референдумнинг якун-натижалари нимани кўрсатди? Ва биз бу якунлардан қандай хулоса чиқаришимиз даркор?

Биринчидан: Референдум ҳаётимизнинг асосий қонуни бўлиш Конституциямиз асосида, содда қилиб айтганда, умумхалқ маслаҳати тарзида ўтказилган тадбир бўлиб, умумдавлат аҳамиятига молик саволга халқимизнинг, сайловчиларимизнинг жавобини аниқлаш мақсадида ўтказилди.

Бошқача айтганда, Референдум воситасида Президент ва парламентнинг ваколат муддатларини мувофиқлаштириш, қонунчилик ва ижроия ҳокимияти тармоқларининг, керак бўлса, бутун халқнинг фаолият бирлигини таъминлаш масаласида сайловчиларимизнинг муносабатини, фикрини билиш мақсад қилиб қўйилган эди.

Яна бир бор шуни тақрорлаб айтиш керакки, бугунги кунда Ўзбекистонда сиёсий тизим тикланаётган, ҳокимият турли тармоқларининг фаолияти шаклланаётган масъулиятли бир пайтда уларнинг ҳаракатларини бир-бирига уйғунлаштириш, улар ўртасидаги номутаносибликни бартараф этиш, келгусида низо-адоватларга олиб келиши мумкин бўлган ҳолатларга чек қўйиш — буларнинг ҳаммаси бугунги ва эртанги ҳаётимизнинг ҳал қилувчи масалалари эканини аксарият жамоатчилигимиз, халқимиз тўғри тушунади, яхши англайди.

Агар биз ҳокимият турли тармоқлари ўртасидаги номутаносибликка бепарво қарасак, мана шундай иллатларнинг томир отиб кетишига йўл қўйиб берган бўламиз. Бу эса охир-оқибатда сиёсий ҳаётимизнинг соғлом муҳитига, унинг демократик пойдеворига салбий таъсир кўрсатиши муқаррар. Буни ҳаммамиз бошқа давлатларнинг мисолида яққол кўриб турибмиз.

Узоққа бормасдан ўзимизнинг қўшни, ўзини демократик ҳисоблаётган давлатлар мисолида бундай қарама-қаршилик нимага олиб келганини, баъзи давлатлар эса замбарак остида, ўққа тутиб, қонуний парламентларини тарқатиб юборганларида кўриш мумкин.

Бугун Референдумнинг якунлари ҳақида фикр юритар эканмиз, кўпдан-кўп одамлар, дипломатик корпус вакиллари, дўсту биродарларимиз, рақиб мухолифларимиз унинг натижаларини турлича тахмин қилганликларини

айтиб ўтиш лозим. Лекин Референдумнинг натижалари ҳар қандай фараз ва тахминлардан ҳам зиёда бўлди.

Бир қанча шарҳловчилар Референдум натижаларини менинг шахсий муваффақиятим сифатида талқин қилдилар. Аммо бу ўринда барчамизга аён бўлиши керакки, сайловчилар Президентнинг шахсига эмас, аввало, мамлакатимизнинг сиёсий ва иқтисодий ҳаётида содир бўлаётган ўзгаришларга, Президент ва ҳукумат ўтказётган сиёсатга ўз муносабатларини билдирдилар.

Ҳурматли депутатлар!

Энди Референдум якуни, унинг натижалари ҳақида икки оғиз айтиб ўтмоқчиман.

Биринчи бор тарихимизда ўтказилган умумхалқ овоз бериши, Умумхалқ маслаҳати нимани кўрсатди?

Референдум, авваламбор, халқимизнинг томир-томири, қон-қонида бўлган бағрикенглик, олижаноблик каби эзгу фазилатларни, халқимизнинг эътиқоди баландлигини, онги юксаклигини яна бир бор тасдиқлаб берди.

Одамларимизнинг асли томир-ўзаги бақувват бўлиб, уларнинг руҳий-маънавий яқинлиги, аҳиллиги, меҳр-оқибатлилиги яна бир карра намоён бўлди.

Шу билан бирга Референдум олиб борилаётган сиёсатга, танлаган йўлимизга фуқаролар ишончининг нақадар мустаҳкамлигини намоён этди. У бошидан катта-катта қийинчиликлар, етишмовчиликлар, азоб-уқубатларни кечириб турган халқимизнинг машаққатларга мардона бардош бериб, келажакка умид ва ишонч билан яшаётганини ифода қилди.

Тўқсон тўққиз фоиздан зиёд сайловчиларнинг Референдумда иштирок этгани ва қўйилган саволга ижобий муносабат билдирганини бошқа сабаблар билан изоҳлаб бўлмайди. Бунинг илдизи бизнинг ўзлигимизда, халқимизга муносиб улугъ фазилатларда, унинг олижаноблигида деб биламан.

Яна қайтариб айтмоқчиман. Гап менинг шахсимда эмас.

Ишончим комилки, агар менинг ўрнимда бошқа одам стакчи раҳбар бўлиб, бугун юртимизда олиб борилаётган сиёсатни бошқарса, одамларга мана шундай муносабатда бўлса, қалбини, ҳаётини одамларга бағишласа, у ҳам худди шундай ишонч ва ҳурматга сазовор бўлур эди.

Референдумнинг натижасини мен халқимга қилган озми-кўпми хизматларимнинг жавоби деб биламан. Чуқур мамнуният билан айтмоқчиман: агар бу дунёда чексиз ишонч ва юксак ҳурмат-эътиборга сазовор бирор одам

бўлса, мен — ўша, кечаю кундуз халқимнинг бахтини, иқболини тилаб худога минг шукроналар айтиб юрган инсонман.

Қадрли дўстлар, биродарлар!

Яхши биламанки, бундай юксак ишонч мен учун хайр-эҳсон эмас, авваламбор улкан масъулият, оғир мажбурият, шарафли ваколатдир.

Референдумнинг якуни — парламентга, Президентга, барча ҳокимият органларига, халқ ишончининг сиёсий белгиси, нишонидир.

Референдумнинг якуни танлаган йўлимизнинг тўғрилиги, демократик жамият қураётган давлатнинг туб ислохотларни чуқурлаштириш ва охирига етказиш юзасидан сиёсий мандатидир, белгисидир.

Албатта, Референдум натижаларини баҳолашда бошқача кўз билан қараётганлар ҳам йўқ эмас. Ҳеч қачон бундай кунларга, натижаларга етолмайдиган айрим сиёсий гуруҳ ва доиралар унинг ҳам сиёсий, ҳам маънавий аҳамиятини пасайтиришга уринмоқдалар.

Бизни кўролмайдиган, истиқболимизга ҳасад кўзи билан қарайдиганлар турли найранг ва усуллар билан Референдум натижаларини камситиш ва шубҳа остига олишга интилмоқдалар.

Шу борада яна бир фикрни билдириш ўринли деб ўйлайман. Гап шундаки, Референдум натижасида ўзини доҳий санаб юрган, мансабпараст, амалпараст айрим кимсаларнинг ҳам умидлари чиппакка чиқиб, ҳафсаласи пир бўлганлиги муқаррар.

Азиз дўстлар!

Биз Референдумдан чиқариладиган хулосалар ҳақида тўхталар эканмиз, биринчи ва энг асосий хулоса шуки, юртимизда тинч-тотув, осойишта меҳнат учун вужудга келган шароитни чиндан ҳам қадрлаш ва англашимиз ҳақида гапиришимиз лозим.

Референдум натижаларига суяниб, олиб бораётган сиёсатимизни яна бир бор танқидий таҳлил қилиб, олдимизда турган мақсадларга тезроқ етказадиган, авваламбор, халқимизнинг аҳволини энгиллаштирадиган дастурларни кўриб чиқишимиз керак, деб ўйлайман.

Мамлакатимиз ижтимоий ҳаётида янги давр бошланмоқда. Кўппартиявийлик асосида сайланган парламент фаолият кўрсатмоқда. Жамиятнинг турли табақалари манфаатларини ифода этувчи партиялар аста-секин ўзлигини англамоқда ва кучга кирмоқда. Улар ўз дастурини халққа

еткизишга, сафларини мустаҳкамлаб, сиёсий тажриба ортиришга интилоқда. Бу ҳам ҳаётимизнинг янги қирралари, янги саҳифаларидир.

Мана шундай шароитда юртимиз тақдири, келажагимиз учун ишонч ва қатъият билан курашадиган барча кучларни бирлаштирувчи, кимнинг қайси сиёсий куч ёки партия тарафдори бўлишидан қатъи назар — уларнинг интилишини яқинлаштирувчи нуқталарни топа билиш муҳим аҳамиятга эга. Бу — бугунги куннинг долзарб ва муҳим вазифаларидан биридир.

Халқимизни бирлаштирадиган, кўтарадиган, улуг мақсадларга чорлайдиган ғояларни аслида оддий сўзлар билан ифодалаш мумкин.

Улар нималардан иборат?

Авваламбор, сохта обрў топишга уриниш, уруғчилик, гуруҳчилик, маҳаллийчилик, ошна-оғайнигарчилик, нафс балосидан халос бўлиб, барча куч-қувватимизни, саъй-ҳаракатимизни, худо ато этган ақл-заковатимизни юртимизда тинчлик, осойишталик, барқарорликни сақлашга жалб қилайлик.

Мустақиллигимизни, давлатчилигимизни мустаҳкамлаш учун, иқтисодийтимизнинг истиқболи, эркин бозор йўлини изчил давом эттириш учун курашайлик.

Инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини, унинг фаровон ҳаётини, ҳар бир оиланинг тукин-сочин дастурхонини таъминлашга шароит яратайлик.

Келажагимизни, давлатимиз, юртимиз тинчлигини, унинг хавфсизлигини мустаҳкамлаш, ёмон кўзлардан асраш ишига ўзимизни бахшида этайлик.

Қани айтишлар, қадрли дўстлар, юртдошлар, диёримизда яшаётган ҳар бир инсон, ким бўлишидан қатъи назар, шу заминда вояга етган, унинг сувини ичган, нонини еган, тузини тотган ватанпарвар, ҳар қандай сиёсий куч — шундай муқаллас мақсадлардан ортиқ яна нимани исташи мумкин?

Ҳурматли дўстлар!

Дунёнинг кўпдан-кўп давлатлари, халқаро иқтисодий-молиявий ташкилотлар мамлакатимизга амалий ёрдам бермоқдалар, юртимизда бўлаётган ижобий ўзгаришларга — ҳам сиёсий, ҳам иқтисодий ислохотларга катта қизиқиш ва ишонч билан қарамоқдалар.

Бўлиб ўтган Референдум узоқ-яқин қўшниларибиз орасида, умумжаҳон миқёсида давлатимизнинг обрўига обрў, халқимиз ҳурматида ҳурмат қўшди.

Давлатимизга, жамиятимизга билдирилаётган мана шундай ҳурмат-эҳтиромни янада мустаҳкамлаш учун тагин бир жиддий масала борки, уни ижобий счишда сизлардан, муҳтарам депутатлар, ёрдам сўрамоқчиман.

Яъни бўлиб ўтган Референдум натижасини, барча одамларимиз қўллаб-қувватлаган Президент ваколатлари муддатини 1997 йилдан 2000 йилгача узайтириш масаласини иккинчи президентлик муддати деб ҳисоблаб тасдиқлашини-гизни сўрайман.

Бу таклиф ҳақида, албатта, хабарингиз бор, деб ўйлайман. Шу масалани ижобий счиб, ҳал қилиб олсак — буни ҳаммамиз тўғри англаб олишимиз керак — бундай қарор Ўзбекистонимизнинг демократик йўлдан дадил қадам қўяётганининг ва демократик нормаларни ҳурмат қилиб иш тутаётганининг яққол тасдиғи бўлур эди. Бундай қарор, албатта, Ўзбекистон обрў-эътиборини, салоҳиятини янада оширишга хизмат қилар эди.

Яна бир бор сиз халқ ноибларининг эътиборини шу масалага жалб қилиб, менинг таклифимни қўллаб-қувватлашингизни илтимос қиламан.

Қадрли депутатлар!

Шу кунларда тараққийпарвар жаҳон жамоатчилиги улкан тарихий сана арафасида турибди. Икки-уч кундан сўнг фашизм устидан қозонилган Ғалабанинг 50 йиллиги халқаро миқёсда нишонланади.

Шу муносабат билан, аввало, юртимиздаги барча уруш қатнашчиларини, инсониятни фашизм балосидан асраб қолишга катта ҳисса қўшган отахон ва онахонларимизни шу улуг айём билан чин дилдан қутлайман, уларга сиҳат-саломатлик, бардамлик, хуш кайфият тилайман!

Бугун биз Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятидан муносиб ўрин эгаллаётгани ҳақида сўзлар эканмиз, юртимиз фарзандларининг фашизмга қарши урушда кўрсатган мардлик ва қаҳрамонликларини алоҳида таъкидлаб ўтишимиз зарур.

Бу хусусда, назаримда, ушбу рақамлар энг ёрқин далил бўла олади.

Иккинчи жаҳон урушига юртимиздан 1 миллион 433230 киши сафарбар бўлган. Бир қараганда, бугун, мамлакатимиз аҳолиси 23 миллионга етган пайтда бу рақам унча катта туюлмаслиги мумкин.

Аммо биродарлар, аввало, урушга битта одам кетса ҳам катта мусибатдир. Қолаверса, 1941 йилда Ўзбекистон аҳолиси бор-йўғи 6,5 миллион киши эканини эсласак,

республика халқи бошига тушган синовнинг нақадар катта экани яққол кўринади. Агар аҳолининг ярмини болалар ва кексалар ташкил этишини ҳисобга олсак, яроқли одамларимизнинг 50—60 фоизи урушга кетгани аён бўлади.

Улардан 263005 киши ҳалок бўлган. 132670 киши бедарак йўқолган, 60452 киши ўз ўлкасига ногирон бўлиб қайтган.

Бу машъум уруш туфайли энг камида тўрт юз минг оила бевосита айрилиқ азобига дучор бўлган. Қариндош-уруғларни ҳисобласак, бутун мамлакат аҳолиси мотам либосини кийган.

То ҳаёт эканмиз, уларнинг жасорати, ўчмас хотираси олдида, оилалари, фарзандлари олдида таъзим қиламиз, бош эгамиз.

Азиз биродарлар, Иккинчи жаҳон урушида ҳалок бўлган барча юртдошларимиз хотираси учун, ўрнингиздан туриб бир дақиқа сукут сақлашингизни сўрайман.

Муҳтарам юртдошлар!

Мамлакат ичкарасида уруш йилларида меҳнат қилган юз минглаб ватандошларимиз чеккан заҳматларни, кексаю ёш оналаримиз, опа-сингилларимиз қиш қаҳратонида дийдираб, саратон оловида ёниб, ўзи емасдан, ўзи киймасдан топган насибасини фронтга жўнатганини, азоб-уқубатлар чекиб, фидойилик кўрсатганини эсдан чиқариб бўладими?!

Ўша оғир йилларда, бир бурда нон танқис бўлган йилларда, Ўзбекистон уруш туфайли уй-жойсиз қолган минглаб оилаларга бошпана берди, нон берди, қанчадан-қанча етим-есирларнинг бошини силади. Халқимизнинг инсонпарварлик ва олижаноблик фазилатлари тилларда дoston бўлди.

Азиз дўстлар!

Охирги йиллар тарихи, бошимиздан ксчган не-не сиёсий ўйинлар, номусини, виждонини йўқотган ҳар хил янги чиққан "доҳий"ларнинг ватан уруши ҳақидаги васвасалари, бўҳтонлари ва чиқишлари аҳолимизнинг, ўзбек халқининг ҳаққонийликка, ҳақиқатга ишончини ҳеч қачон сўндира олган эмас.

Такрорлаб айтаман: Иккинчи жаҳон урушига қандай қаралмасин, бу уруш қайси ғоя остида ва кимнинг изми билан олиб борилган бўлмасин, ўз ватани, эл-юртининг ёруғ келажаги, беғубор осмони учун жанг майдонларида

ҳалок бўлганларни, ўз умрларини бевақт хазон қилган инсонларни доимо ёдда сақлаймиз.

Бу аччиқ, лекин олий ҳақиқатни унутишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ ва бунга йўл ҳам бермаймиз.

Уруш йиллари — Ўзбекистон тарихининг узвий бир қисми. Биз тарихимиздан бирор саҳифани ҳам олиб ташламаймиз. Бу тарих — бизники, уни унутишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ.

Ўша қийин кезларда халқимиз бошқа халқлар билан бир қаторда туриб, фашизм балосини даф этишга муносиб ва салмоқли ҳисса қўшганини ҳар доим катта фахр ва ғурур билан айтамиз, намоён қиламиз.

Бир нарсани алоҳида таъкидлаб ўтмоқчиман. Уруш даври воқеаларини, жангчиларимизнинг жасоратини таҳлил этишда ва таърифлашда ҳам мафкурабозликни, баландпарвоз гапларни, дабдабали шиорларни камайтириб, умри эрта хазон бўлган оталаримиз, акаларимиз хотираси олдида изтироб билан бош эгиб, уларнинг жасоратини фахр билан эслаб, авваламбор, ҳалок бўлганларнинг оилаларига ғамхўрлик қилиш, бугун ҳаёт бўлган собиқ жангчиларга фақат тасаннолар айтиш билан чекланиб қолмасдан, уларга амалий ёрдам бериш биз учун ҳам қарз, ҳам фарздир.

Ҳаммангиз яхши биласиз: мамлакат раҳбарияти уруш қатнашчиларининг иззат-икромига етиш, ҳозирги мураккаб ўтиш даврида уларни ёлғизлатиб, кўнглини чўктириб қўймаслик учун катта ишларни амалга оширмоқда.

Мен бу борадаги қилинган ишларни такрорлаб ўтирмоқчи эмасман. Лекин бошқа айрим давлатларнинг раҳбарларига ўхшаб, фахрийларимиз, ветеранларимиз учун қилган ишларимизни такрор ва такрор кўз-кўз қилмасдан, бошқалар билан солиштирмасдан, бугун биз Ўзбекистон раҳбарияти, ҳукумати улар олдида доимо қарздор эканини изҳор этмоқчиман.

Бугун биз бу мўътабар инсонлар сиймосида ва асрлар давомида юртимизнинг чинакам озодлиги орзусида қурбон бўлганлар мисолида — илоҳим, уларнинг арвоҳлари шод бўлсин! — Ватанни ардоқлаш, уни ёмон кўзлардан ва ҳаракатлардан асраб-авайлаш, ҳимоялаш, ксрак бўлса, она юртимиз учун жонимизни ҳам фидо қилишдек буюк инсоний фазилатни ўрганмоғимиз лозим.

Миллий истиқлолимизнинг оташин курашчиларидан бири Абдурауф Фитрат бир шеърда "Ватан — сажда-гоҳимдир" деган фикрни баён қилади.

Чиндан ҳам, ватан туйғуси, ватан тушунчаси биз учун саждагоҳдай муқаддас, саждагоҳдай пок ва улуғ бўлмоғи керак.

Биз она Ўзбекистон истиқлолини, унинг шаъну шавкати қандай ҳимоя этишни ота-боболаримиздан мерос қилиб олишимиз ва унинг ҳимоясига ҳамиша тайёр турмоғимиз даркор.

Улуғ аждодларимиздан муқаддас мерос бўлиб келаётган ватанга муҳаббат туйғуси, фарзандларимиз, бугунги ва келажак авлодларимиз учун чинакам эътиқодга, чинакам ақидага айлансин.

Шундан кейин сизу биз бу дунёдан армонсиз ўтишга ҳаққимиз бўлади, дсб уйлайман. Миллий гурур, миллий ифтихори баланд миллатни енгиб бўлмайди.

Ҳурматли дўстлар!

Собиқ СССР ўрнидаги ва яқин атрофимиздаги юзага келган ўта мураккаб вазият бугунги кунда биздан дунё миқёсида пухта ўйланган ташқи ва ички сиёсат олиб боришни тақозо этади.

Биринчи галда, ўз юртимизда ва минтақамизда ҳар томонлама барқарорликни таъминлашни, тинчлигимизни бузишга қаратилган ёвуз ҳаракатларнинг олдини олишни талаб қилади.

Олий Мажлисининг биринчи сессиясида Ўзбекистон Республикасининг миллий хавфсизлик, минтақавий хавфсизлик борасидаги асосий тамойиллар ва шу принциплар юзасидан дунё ҳамжамияти олдида олға сурган ташаббусларимизнинг мазмун-моҳияти кенг баён қилинган эди.

Бугун олдинги сессияда баён этилган фикрларни чуқурлаштирган ҳолда, сиз муҳтарам ноибларнинг диққатингизни Марказий Осиё минтақасидаги давлатларнинг — Тожикистон, Туркменистон, Қирғизистон, Қозоғистон ва Ўзбекистоннинг ўзаро алоқалари ва ўзаро ҳамкорлигини янада ривожлантириш масаласига жалб этмоқчиман.

Биз — бешта қудратли шохи бирлашиб кетган улкан чинорни минтақамиз белгиси, рамзи қилиб танлаганимизда катта маъно бор.

Бизнинг — Тожикистон, Туркман, Қирғиз, Қозоқ ва Ўзбекларнинг — тарихий бирлигимиз, маънавий бирлигимиз, маданий бирлигимиз, диний бирлигимиз, бир сўз билан айтганда, чинакам инсоний бирлигимиз ҳақида кўп гапиришнинг ҳожати йўқ.

Фалакнинг гардиши билан бугун қайси шахс минтақадаги қайси давлат жоловини қўлда тутиб турган

булишидан қатъи назар, халқларимизнинг азалий бирлиги ва бир-бирига интилиши ҳар бир уйда, ҳар бир оилада, ҳар бир қишлоқда ва ҳар бир шаҳарда яққол сезилади. Минтақа бирлиги туйғуси нафақат маҳаллий халқ вакилларининг, балки бу гузал заминни она ватан деб қабул этган рус, украин, белорус, татар, корейс, яҳудий ва бошқаларнинг қалбидан ҳам муносиб ўрин олгандир.

Менинг бунга ишончим комил.

Кўпчилик одамлар, жамоатчилигимиз бир нарсага эътибор берган бўлса керак.

Биз, Марказий Осиё давлатларининг раҳбарлари ва сиёсатчилари, халқларимизнинг тарихий бирлиги ҳақида жуда кўп баёнот берамиз, лекин — гапнинг очиғи, — кўпинча ишимиз қуруқ баёнотлардан нарига, минг афсуски, ўтмаяпти.

Азиз юртдошлар!

Тасаввур қилингки, ота юртимиз Туркистон — катта бир уй, буюк бир рўзғор, буюк бир оила. Бу оила фарзандлари қанчалик яқин ва аҳил бўлса, рўзғор ҳам шунчалик обод ва тўкин бўлади.

Бундан чиқадиган хулоса: Марказий Осиё минтақасида ҳам иқтисодий, ҳам маънавий, ҳам сиёсий жиҳатдан ягона муҳит ташкил қилиш — бугунги куннинг энг долзарб масаласидир.

Бугун кенг жамоатчилик вакиллари, биринчи навбатда ижодкор зиёлилар — ёзувчилар, тарихчилар ва бошқаларнинг бундай муҳим, ҳаётимизни, тақдиримизни ҳал қилувчи масалага эътиборини, ташаббусини жалб этиш вақти келди, деб ўйлайман.

Марказий Осиёда фаол меҳнат қилаётган жамоатчилик бизга ота-боболаримиздан муқаддас мерос бўлиб қолган тарихий бирлик туйғусини, муқаддас Туркистон туйғусини қайтадан тиклаши, халқларимиз қалбига пайванд этиши мақсадга мувофиқ бўлур эди.

Ўйлайманки, ягона Туркистон шиорларини барча халқларимиз қўллаб-қувватлашига заррача ҳам шубҳа йўқ. Буни ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда ва бу барчамизга аён бўлиши керак.

Буни Марказий Осиё минтақасининг тинчлиги, барқарорлиги ва келажак равнақини қадрлайдиган минг-минглаб инсонлар очиқ қалб ва очиқ чеҳра билан кутиб олмоғи муқаррар.

Умид қиламанки, минтақа мамлакатларининг интеграцияси, бирлашуви учун хизмат қиладиган жамоатчилик

ҳаракати тузилса ва бу ҳаракатда ижтимоий келиб чиқишидан қатъи назар, қардош халқларимизнинг бирлиги учун курашга қодир инсонлар — ҳам Қозоғистон, ҳам Қирғизистон, ҳам Туркменистон, ҳам Тожикистон, ҳам Ўзбекистон вакиллари қатнашса, нур устига нур бўлиши аниқ.

Мазкур жамоатчилик ҳаракати "Туркистон — умумий уйимиз" деб номланса — айти муддао.

Бу ҳаракат мамлакатларнинг ўзаро бирлигини янада мустаҳкамлашга, қадим Туркистон заминида яшовчи барча халқлар, миллатлар ва элатларни яқинлаштириш мақсадида юрган соғлом кучларни ўз сафларига олишига шакшубҳа йўқ.

Бундай ҳаракат ўз фаолиятини, биринчи навбатда, минтақа давлатлари орасида бугун пайдо бўлган кўпгина сунъий тўсиқларга барҳам беришга, одамлар бир пайтлар бўлганидек, бепоеън Туркистон ҳудудлари бўйлаб ўзаро борди-келдиларини, маданий-маънавий муносабатларини, савдо-иқтисодий алоқаларини эмин-эркин давом эттириши учун замин ҳозирлашга қаратса, айти муддао бўлур эди.

Бунинг учун эса бугун тамал тоши қўйилаётган Марказий Осиё халқларининг янгича дўстона муносабатларини беқарор таъсирларга берилмасдан изчиллик билан давом эттириш зарур.

Муҳтарам Олий Мажлис аъзолари!

Мана, 1995 йилнинг бешинчи ойи ҳам бошланди. Маълумки, бу йилдан халқимизнинг умиди катта. Мавжуд ҳисоб-китобларга кўра, бу йил иқтисодни барқарорлаштириш йили бўлиши кутилмоқда. Аммо ҳар қандай умидбахш тахмин ва орзулар ҳам фақат қаттиқ меҳнат билан, изланиш ва машаққат билан рўёбга чиқишини ҳаммамиз яхши биламиз.

Бу йилги об-ҳаво ҳам, халқимизнинг интилиш ва ҳаракатлари ҳам яхши ҳосиллардан дарак бермоқда. Азиз юртдошларимизнинг бизга билдирган ишонч ва умидларини оқлаш шу залда ўтирган ҳар биримизнинг ҳам ижтимоий, ҳам инсоний бурчимиздир.

Ишончим комилки, сизларнинг ҳар бирингиз удадурон, ишнинг кўзини биладиган, астойдил киришса тоғни талқон қилишга қодир ғайратли кишиларсиз. Савобли ишларга одамларни бошлаш, стакчилик қилиш ҳар бирингизнинг қўлингиздан келади. Бундан менинг кўнглим тўқ.

Мен сизлардан фақат бир нарсани илтимос қилмоқчи-
ман: кўпроқ одамлар орасида бўлинглар, халқнинг тур-
мушидан, ҳол-аҳволидан хабар олиб туринглар. Айниқса,
муҳтожларнинг, етим-есир, бева-бечораларнинг, эҳтиёж-
манд оилаларнинг муаммолари Наврўз ёки Ҳайит кунла-
ридагина эмас, доимий эътиборингизда бўлсин.

Сизларга сиҳат-саломатлик, куч-қувват тилайман.

*Ўзбекистон Республикаси
Олий Мажлисининг иккинчи сессиясида
сўзланган нутқ, 1995 йил 5 май*

**ДИЁРИМИЗ ТИНЧ,
ОСМОНИМИЗ ДОИМО МУСАФФО БЎЛСИН**

1995 йил 8 май куни Тошкентдаги "Туркистон" саройида Ғалабанинг 50 йиллигига бағишланган тантанали йиғилиш бўлди. Шу куни муҳташам саройга урушнинг оловли йилларида жанггоҳларда ҳамда фронт ортида жасорат ва фидокорлик намуналарини кўрсатган авлод вакиллари, республика Қуроли Кучлари зобитлари, аскар ва курсантлар, пойтахт жамоатчилиги намояндалари, хорижий мамлакатлар элчихоналари вакиллари ташириф буюрди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов табрик нутқи сўзлади.

Аввало, барчангизни улуғ айём — иккинчи жаҳон урушида қозонилган Ғалабанинг 50 йиллиги билан чин қалбимдан муборакбод этаман. Ҳар қайси байрамнинг ўзига хос руҳи, ўзига хос таъсири бўлади. Аммо Ғалаба байрами бизнинг ҳаётимизда алоҳида ўрин тутаети. Бу байрам бизга, бизнинг халқимизга катта қувонч ва мамнуният бахш этиш билан бирга, қалбларимизни изтиробга солайти.

Бу байрамни нишонлар эканмиз, сўз юзини фашизм балосидан озод қилган, ўзларининг фидойилиги билан бугунги ҳаётимизни, беғубор осмонимизни сақлаган оталаримиз, акаларимизнинг жасоратини фахр билан эслаймиз, уларга тасаннолар айтамиз.

Бу байрамни нишонлар эканмиз, ватанимизнинг тўрт юз минг фарзанди, жанг майдонларидан қайтмаганларни, шаҳид бўлганларни, умри хазон бўлганларни чуқур изтироб билан эслаймиз, уларнинг халқимиз юрагидаги ўчмас хотираси олдида бош эгамиз.

Бу байрамни нишонлар эканмиз, кечани-кеча, кундуз-ни-кундуз демай, фронт орқасида меҳнат қилган фидойи

юртдошларимизни, "қорахат" юрагини доғлаган ота-оналарни, гулдай умри хазон бўлган келинчақларни, ота меҳрига тўймаган етим-есирларни эсламасдан иложимиз йўқ.

Бу байрамни нишонлар эканмиз, ҳар биримизнинг дилимиздаги яралар янгиланади. Чунки, юртимизда урушдан жафо чекмаган бирорта хонадон, оила йўқ.

Жанг майдонларида ҳалок бўлган қаҳрамонларнинг руҳи покларини доимо хотирамизда сақлаш, сафимизда ҳаёт юрган мўътабар фахрийларимизни ҳар томонлама эъозлаш — барчамизнинг инсоний бурчимиз, қисмат қаримиз бўлмоғи керак, — дея таъкидлади Ислоҳ Каримов.

Албатта, ҳаммамиз тушунамиз: бугун давлатимиз, халқимиз қийин ва оғир ўтиш — тикланиш даврини бошидан кечирмоқда. Лекин қандай бўлмасин, ўзининг ҳаётини ватан ҳимоясига сафарбар қилганларнинг бошини силаб, уларнинг кўнглини чуқтирмасдан, норози қилмасдан, кесрак бўлган барча шароит-имтиёзларни яратишга бугун ҳамма имкониятимиз бор. 23 миллионли халқимиз бор, старли салоҳиятимиз, куч-қувватимиз бор. Нима, урушда қатнашган 100 минг инсонга ва фронтга ёрдам берган 200 минг кишига шароит туғдиришга қурбимиз етмайдими?

Биз яхши биламизки, ватанимизнинг мустақиллигини мустаҳкамлашда, ёшларимизни миллий ғурур, миллий ифтихор руҳида тарбиялашда, ҳар кунлик ташвишларимизда фахрийларимиз биз учун энг ишончли таянч ва суянчдир.

Бугунги кунларга етиш учун сиз, азиз қарияларимиз қанча жабру жафо чеккансиз, жасрат ва матонат кўрсатгансиз, шунинг учун ҳам, бугунги куннинг қадрига стадиганлар ҳам сиз — кўпни кўрган кексаларсиз.

Яна бир фикрни қатъий таъкидлаш лозим, деди Президент. — Уруш майдонларида қурбон бўлганларни, ҳаётдан кўз юмганларни — илоҳим, уларнинг арвоҳлари шод бўлсин — ҳаёт тургунча эслаймиз, уларнинг мўътабар хотираси олдида бош эгамиз.

Бугун осмонимиз мусаффо ва бегубор, халқимиз, юртдошларимиз тинчлик, осейишталик вазиятида яшамоқда, хизмат қилмоқда.

Бундай ҳаётга етиш учун сиз, азизларнинг ҳам ҳиссангиз чексиз. Буни ҳеч ким, ҳеч қачон эсидан чиқармаслиги керак.

Тилагим шуки, илоҳим умрингиз узоқ бўлсин, бизнинг бахтимизга, юртимиз бахтига бошингиз омон бўлсин, тану жонингиз соғ бўлсин. Диёримиз тинч, осмонимиз мусаффо бўлсин, — деди пировардида Ислоҳ Каримов.

ДАВР ТАҚОЗОСИ

1995 йил 16 май куни Тошкентда республика Вазирлар Маҳкамасининг мажлиси бўлди. Уни Президент Ислам Каримов бошқарди. Мажлисда вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳокимлари, вазирликлар, идоралар, давлат қўмиталари, уюшмалар, бирлашмалар, банклар ва йирик корхоналар раҳбарлари иштирок этди. Мажлисда Ислам Каримов нутқ сўзлади.

Йилнинг биринчи чораги натижаларига баҳо берар эканмиз, ишлаб чиқаришда ривож ҳам, камчилик ва нуқсонлар ҳам борлигини кўрамиз, деди Президент. Шу билан бирга, янги пайдо бўлган масалалар ҳам бор. Буларнинг ҳаммаси табиий, албатта. Олдимизда тўсиқ-ғов бўлиб турган ана шу муаммоларни счиш, иқтисодий, молиявий, тармоқлараро барқарорлик ва мувозанатга эришиш иқтисодий ислохотларнинг иккинчи босқичи бошланган бугунги кундаги энг долзарб вазифадир. Шу маънода, бугунги муҳокаманинг асосий моҳияти — олдимизда турган стратегик мақсад ва устувор йўналишларга асосланиб, биринчи ярим йиллигининг энг муҳим вазифаларини тўғри белгилаш ва уларни ҳал этиш тамойил-йўллари аниқлашдир.

Иқтисоднинг ривожланиб бораётганини, унинг йўналишларини баҳолаш, таҳлил қилиш учун унга қандай кўрсаткичлар, қандай усул ва услублар орқали баҳо беришимиз керак? Биз бозор иқтисодиёти томон кетаётган эканмиз, ўша баҳо берадиган восита — кўрсаткичлар ҳам бозор шароитига мос бўлиши керак, яъни эски услуб ва мезонлар билан бугунги ривожланиш даражасини баҳолаш мутлақо мумкин эмас. Бу борадаги олдинги қон-қонимизга сингиб кетган усул ва услубларни эслайлик. Улар

ҳаммангизга яхши маълум. Асосий, мақтовга муносиб кўрсаткич — бу ишлаб чиқаришнинг ўсиш суръатлари бўлиб, унга қандай йўл билан эришилади, қандай маҳсулот, унинг сифати, истеъмолчиларга керакми, йўқми — бундан қатъи назар, ишлаб чиқаришда ўсиш суръатларини таъминлаб бердингизми, бўлди — олам гулистон эди. Саноат, қурилиш, савдо, хизмат кўрсатиш — хуллас, барча соҳаларда шундай ёндашиш одат эди.

Бугун бундай ёндашув ва услублар тўғри келмайди. Шу ўринда бир мисол келтирайлик. "Ўздонмаҳсулот" давлат-акционерлик корпорацияси саноат ишлаб чиқариш ҳажмини ўтган йилга нисбатан 52,5 фоиз камайтириб юборганлигини олиб кўрайлик. Бунга қандай натижа деб тушуниш керак — салбийми ёки ижобийми?

Эскича йўл тутиладиган бўлса, биз корпорация раҳбарларини жавобгарликка чақиришимиз керак бўлур эди. Бугунги кун нуқтаи назаридан қаралганда эса, бу ҳол аҳолининг истеъмол таркибини такомиллаштиришдан, бевосита нонни тежашдан, унинг бошқа мақсадларда фойдаланилиши кескин қисқартирилишидан далолат беради. Масалан, бизда 1991 йили жон бошига 170 килограмм нон истеъмол қилинган бўлса, ҳозир бу кўрсаткич 118 килограммга тушди. Бу халқимиз дастурхонида нондан ташқари гўшт, сут, тухум каби озиқ-овқат маҳсулотлари тури ва миқдори кўпайиши натижасидир.

Бундан ташқари, ҳозирдаёқ ўзининг паст сифатлари ва нархининг юқорилиги туфайли харидоргир бўлмаган, бозори касодга учраётган маҳсулотларни ишлаб чиқаришни янада кўпайтираверишнинг мақсадга мувофиқ эмаслиги тўғрисида чуқур ўйлаб кўриш керак.

Мисол учун кранларни олиб кўрайлик. Тўрт ой ичида уларни ишлаб чиқариш ўтган йилга нисбатан 20 фоизни ташкил қилибди, ёки пардозловчи керамик кошнлар 46,8 процент, линолум 34,5 процент, пойабзал 26,1 процент, электр дазмоллар 21,6 ва бошқа жуда кўп ишлаб чиқариш ҳамда истеъмол моллари шулар жумласидандир. Хўш, бу яхшими. Ёмонми? Бундай камайиш ҳисобига талабга мос маҳсулот ишлаб чиқарилган бўлса, бунга ижобий ўзгариш деб билиш керак.

Ҳозир чет элдан келтирилган юқори сифатли ва бирмунча арзонроқ гоёт хилма-хил халқ истеъмол моллари савдода пайдо бўлиб қолди. Маҳсулот ишлаб чиқарувчиларимизнинг кўпчилиги, ҳатто ички бозорда ҳам рақобатга ноқобил бўлиб қолганликлари тасодифий эмас.

"Ўзбекснгилсаноат" уюшмасида 1 апрелга қадар маҳсулотнинг меъсридан ортиқча захиралари 683 миллион сўмликни ташкил қилди ёки 1-чоракда ишлаб чиқарилган жами саноат маҳсулотининг 14 фоизидан ошиб кетди. "Маҳаллий саноат" корпорацияси бўйича 327 миллион сўмлик бўлди ва уч ойнинг ўзидагина 105 миллион сўмлик ошди.

Ушбу тармоқларнинг кўп корхоналари хусусийлаштирилиб бўлинган. Шу сабабли энди миқдорий ҳажм кўрсаткичлари эмас, балки улар аҳволининг молиявий натижалари шу корхоналар фаолиятининг мезони бўлиб қолмоғи лозим.

Иқтисодий ислохотларнинг боришига, айниқса, мулкни хусусийлаштириш ва иқтисодиётнинг нодавлат тармоқларини ривожлантиришга баҳо беришда ҳам мутлақо бошқача мезонлар қўлланилиши керак. Биз рсжа — план тушунчасидан аллақачон халос бўлганмиз. Эндиликда ҳукумат ҳеч кимга план топшириқларини ёки шунга ўхшаш миқдорий чегараларни белгилаб қўяётгани йўқ.

Шу билан бирга биз амалда одамни ҳайратга соладиган ҳолга дуч келаяпмиз — фалонча объектни хусусийлаштириш, фалонча кичик ва хусусий корхонани барпо этиш режалаштирилган, амалда эса кўп карра ортиги билан бажарилган эмиш.

Нодавлат тармоғининг қарор топиши, иқтисодиётнинг кўп тармоқлилити мулкчиликнинг нодавлат шаклидаги қанча корхона ва объект расман мавжудлиги билан эмас, балки улар қанчалик муваффақиятли ишлаши, иқтисодиётни ривожлантиришга қандай ҳисса қўшиши, давлат корхоналарига нисбатан самарадорлиги қандайлиги, ана шу корхоналар мулк эгасининг ўзига ва уларда ишлаётган ходимларга ҳақиқатда нима бериши билан белгиланади.

Биз бугун жуда катта харажатлар қилиб маҳсулот ишлаб чиқараяпмиз. У керакми, керак бўлса қанча миқдорда керак, унинг сифати қандай бўлиши даркор, харидори борми, йўқми — ана шу талабларни ўрганмай туриб маҳсулот ишлаб чиқаришимиз кўр-кўрона иш туттиш билан баробардир.

Бугунги фаолиятимизга, ишимизга шу нуқтаи назардан баҳо берадиган бўлсак, бундай талабларга жавоб бермайдиган ҳолни кўриш мумкин. Ҳолбуки, корхоналар, концернлар, ассоциациялар, тармоқлар, қолаверса, бутун регионларнинг истиқболли ривожланиши маркетинг — талабни ўрганишга боғлиқ. Лекин, очигини айтганда, республикада бу борада старли даражада иш олиб борилмаяпти.

Табиий савол туғилади: бугун республиканинг қайси ассоциацияси, концерни, бирлашмаси келажакни олдиндан кўра билиб, талабни харид имкониятларини чуқур ўрганиб маҳсулот ишлаб чиқаряпти? Афсуски, бу саволга ижобий жавоб йўқ.

Ўзбекистонни иқтисодий ривожлантириш стратегияси ҳақида гап борганда, бу стратегия биринчи навбатда давлатимиз мустақиллигини мустаҳкамлаш, халқнинг турмуш шароитини яхшилаш манфаатларидан келиб чиқиши керак, дея таъкидлади Ислом Каримов. Шу жиҳатдан, иқтисодий стратегик мақсадларга эришишнинг асоси, аввало, тармоқ ва регионларнинг муҳим ишлаб чиқаришлар бўйича ривожланиши билан боғлиқдир.

Шуни алоҳида қайд этишни истардимки, йилнинг биринчи чораги якунлари замирида ҳолат чуқур мазмун бор. Олий Мажлиснинг биринчи сессиясида таъкидланганидек, демократик қайта ўзгартиришлар ва иқтисодий ислохотларнинг биринчи босқичи тугалланди ва биз ўз тараққиётимизнинг, янгилашни ва ривожланиш йўлидаги ҳаракатимизнинг сифат жиҳатидан янги босқичига дадил қадам қўйдик. Бошқача айтганда, моҳияти жиҳатидан янги марраларни белгилаб олдик.

Олдимизга республикаимиз учун, Ўзбекистон халқи учун янада мураккаброқ ва истиқболимизни ҳал қилувчи мақсад ва вазифаларни қўйдик. Уларни муваффақиятли ҳал этиш Ўзбекистоннинг чинакам сиёсий ва иқтисодий мустақиллигига эришишга, республикани XXI аср бошидаёқ иқтисодий жиҳатдан ривожланган мамлакатлар қаторига чиқаришга қаратилгандир.

Бунинг учун бизда барча зарур шарт-шароитлар мавжуд. Ўтган йилларда яхши замин яратилди. Эндиликда биз олға томон дадил одимлашимиз зарур. Мулкчиликка нисбатан муносабатни ўзгартириш, янги бозор муносабатларини шакллантириш борасидаги, шунингдек, иқтисодий салоҳиятни мустаҳкамлаш, иқтисодиётни барқарор ва изчил ривожлантириш борасидаги кечиктириб бўлмайдиган муаммоларни ҳал этишга астойдил киришишимиз керак.

Ташаббускорлик ва тадбиркорликни кўпроқ намоён қилиш зарур. Масъулиятдан қўрқмаслик керак. Бошқарувнинг барча босқичларида зарур қарорларни мустақил равишда, тезкорлик билан қабул қилиш лозим. Кўпроқ иқтисодий эркинлик, кўпроқ мустақиллик, кўпроқ тадбиркорлик — мана шулар барча ишларимизнинг асоси бўлиши зарур.

Лекин бу борадаги биринчи ва асосий камчилик иқтисодий ислохотларнинг старли даражада амалга оширилмаётгани, энг муҳими, мулкни давлат тасарруфидан чиқариш, хусусий мулкчиликка, тадбиркорликка кенг йўл очиб беришда сусткашлик, лоқайдлик, оқсоқликка йўл қўйилаётгани аён бўлади.

Барча бўғиндаги раҳбарлар, айниқса, корхона раҳбарлари, бу масалага жиддий қарашлари лозим. Бу соҳадаги ечилмаган муаммоларнинг асосий қисми ҳокимликлар, тижорат банклари ва бир неча вазирликлар ва уларнинг ўрта бўғинларида чигаллашмоқда.

Давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш жараёнининг Олий Мажлиснинг биринчи сессиясида айтилган муҳим жиҳати яна бир бор эътиборингизни жалб қилмоқчиман. Хусусийлаштириш, мулкдорлар сонини иложи борича кўпайтириш — мамлакатимизнинг, давлатимизнинг иқтисодий мустақиллигини таъминлаш, ҳар бир фуқаро даромадини, ҳаёт даражасини ошириш билан боғлиқ жуда муҳим омидир. Қолаверса, мулк ҳақиқий эгасини топсагина, турли талон-торожларга, пулини олмай туриб маҳсулот жўнатиш каби салбий ҳолларга чек қўйилади.

Қимматли қоғозлар бозорини шакллантириш ҳам старли даражада эмас. Молия вазирлиги, Давлат мулк қўмитаси — бу иш мутасаддилари ўз фаолиятларини жалдаллаштиришлари лозим.

Ўзингиз ўйланг, республикада ташкил этилган 3 мингдан зиёд акционерлик жамиятидан фақат 15 фоизи акция чиқарган бўлса, йилнинг биринчи чорагида Қорақалпоғистон Республикасида акционерлик жамиятининг бирорта ҳам акцияси сотилмаган бўлса, Хоразм, Жиззах, Навоий, Сирдарё ва Фарғона вилоятларида атиги битта-иккита акционерлик жамиятининг акцияси сотилган бўлса, унда, қандай қимматли қоғозлар бозори тўғрисида сўз юритиш мумкин?!

Аҳолининг ерга бўлган доимий қизиқишига қарамай, ҳокимликлар ер бозорини ривожлантиришга старли эътибор бермаяпти. Бу умрбод эгалик қилиш ҳуқуқи билан сотиладиган ер майдонларига ҳам, ер майдонлари билан биргаликда сотиладиган савдо ҳамда хизмат кўрсатиш объектларига ҳам тегишлидир.

Масалан, жорий йилнинг биринчи чорагида мамлакат бўйича ҳаммаси бўлиб 684 гектар ер майдони, шу жумладан, савдо ва хизмат кўрсатиш объектлари жойлашган 152 гектар ер майдони сотилган. Хоразм, Самарқанд, Тошкент

Табий савол туғилади: бугун республиканинг қайси ассоциацияси, концерни, бирлашмаси келажакни олдиндан кўра билиб, талабни харид имкониятларини чуқур ўрганиб маҳсулот ишлаб чиқаряпти? Афсуски, бу саволга ижобий жавоб йўқ.

Ўзбекистонни иқтисодий ривожлантириш стратегияси ҳақида гап борганда, бу стратегия биринчи навбатда давлатимиз мустақиллигини мустаҳкамлаш, халқнинг турмуш шароитини яхшилаш манфаатларидан келиб чиқиши керак, дея таъкидлади Ислон Каримов. Шу жиҳатдан, иқтисодий стратегик мақсадларга эришишнинг асоси, аввало, тармоқ ва регионларнинг муҳим ишлаб чиқаришлар бўйича ривожланиши билан боғлиқдир.

Шуни алоҳида қайд этишни истардимки, йилнинг биринчи чораги якунлари замирида гоят чуқур мазмун бор. Олий Мажлиснинг биринчи сессиясида таъкидланганидек, демократик қайта ўзгартиришлар ва иқтисодий ислохотларнинг биринчи босқичи тугалланди ва биз ўз тараққиётимизнинг, янгиланиш ва ривожланиш йўлидаги ҳаракатимизнинг сифат жиҳатидан янги босқичига дадил қадам қўйдик. Бошқача айтганда, моҳияти жиҳатидан янги марраларни белгилаб олдик.

Олдимизга республикаимиз учун, Ўзбекистон халқи учун янада мураккаброқ ва истиқболимизни ҳал қилувчи мақсад ва вазифаларни қўйдик. Уларни муваффақиятли ҳал этиш Ўзбекистоннинг чинакам сиёсий ва иқтисодий мустақиллигига эришишга, республикани ХХІ аср бошидаёқ иқтисодий жиҳатдан ривожланган мамлакатлар қаторига чиқаришга қаратилгандир.

Бунинг учун бизда барча зарур шарт-шароитлар мавжуд. Ўтган йилларда яхши замин яратилди. Эндиликда биз олга томон дадил одимлашимиз зарур. Мулкчиликка нисбатан муносабатни ўзгартириш, янги бозор муносабатларини шакллантириш борасидаги, шунингдек, иқтисодий салоҳиятни мустаҳкамлаш, иқтисодиётни барқарор ва изчил ривожлантириш борасидаги кечиктириб бўлмайдиган муаммоларни ҳал этишга астойдил киришишимиз керак.

Ташаббускорлик ва тадбиркорликни кўпроқ намоён қилиш зарур. Масъулиятдан қўрқмаслик керак. Бошқарувнинг барча босқичларида зарур қарорларни мустақил равишда, тезкорлик билан қабул қилиш лозим. Кўпроқ иқтисодий эркинлик, кўпроқ мустақиллик, кўпроқ тадбиркорлик — мана шулар барча ишларимизнинг асоси бўлиши зарур.

Лекин бу борадаги биринчи ва асосий камчилик иқтисодий ислохотларнинг етарли даражада амалга оширилмаётгани, энг муҳими, мулкни давлат тасарруфидан чиқариш, хусусий мулкчиликка, тадбиркорликка кенг йўл очиб беришда сусткашлик, лоқайдлик, оқсоқликка йўл қўйилаётгани аён бўлади.

Барча бўғиндаги раҳбарлар, айниқса, корхона раҳбарлари, бу масалага жиддий қарашлари лозим. Бу соҳадаги ечилмаган муаммоларнинг асосий қисми ҳокимликлар, тижорат банклари ва бир неча вазирликлар ва уларнинг ўрта бўғинларида чигаллашмоқда.

Давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш жараёнининг Олий Мажлиснинг биринчи сессиясида айтилган муҳим жиҳати яна бир бор эътиборингизни жалб қилмоқчиман. Хусусийлаштириш, мулкдорлар сонини иложи борича кўпайтириш — мамлакатимизнинг, давлатимизнинг иқтисодий мустақиллигини таъминлаш, ҳар бир фуқаро даромадини, ҳаёт даражасини ошириш билан боғлиқ жуда муҳим омилдир. Қолаверса, мулк ҳақиқий эгасини топсагина, турли талон-торожларга, пулини олмай туриб маҳсулот жўнатиш каби салбий ҳолларга чек қўйилади.

Қимматли қоғозлар бозорини шакллантириш ҳам етарли даражада эмас. Молия вазирлиги, Давлат мулк қўмитаси — бу иш мутасаддилари ўз фаолиятларини жалдлаштиришлари лозим.

Ўзингиз ўйланг, республикада ташкил этилган 3 мингдан зиёд акционерлик жамиятидан фақат 15 фоизи акция чиқарган бўлса, йилнинг биринчи чорагида Қорақалпоғистон Республикасида акционерлик жамиятининг бирорта ҳам акцияси сотилмаган бўлса, Хоразм, Жиззах, Навоий, Сирдарё ва Фарғона вилоятларида атиги битта-иккита акционерлик жамиятининг акцияси сотилган бўлса, унда, қандай қимматли қоғозлар бозори тўғрисида сўз юритиш мумкин?!

Аҳолининг ерга бўлган доимий қизиқишига қарамай, ҳокимликлар ер бозорини ривожлантиришга етарли эътибор бермаяпти. Бу умрбод эгалик қилиш ҳуқуқи билан сотиладиган ер майдонларига ҳам, ер майдонлари билан биргаликда сотиладиган савдо ҳамда хизмат кўрсатиш объектларига ҳам тегишлидир.

Масалан, жорий йилнинг биринчи чорагида мамлакат бўйича ҳаммаси бўлиб 684 гектар ер майдони, шу жумладан, савдо ва хизмат кўрсатиш объектлари жойлашган 152 гектар ер майдони сотилган. Хоразм, Самарқанд, Тошкент

вилоятларида ва Тошкент шаҳрида бундай майдонлар ҳаммаси бўлиб битта ёки иккитани, Жиззах ва Сирдарё вилоятларида эса атиги биттани ташкил этади.

"Ўзулгуржисавдо" деган ташкилотимиз бор. У ўзининг биринчи галдаги вазифаси — тадбиркорлар ўз маҳсулотларини сотишлари, зарур материалларни харид қилишлари мумкин бўлган ярмаркаларни ташкил этишга ва ўтказишга етарли эътибор бермаяпти.

Шу йилнинг биринчи чорагида Бухоро, Жиззах, Қашқадарё, Навоий, Сирдарё ва Хоразм вилоятларида бирорта ҳам ярмарка ўтказилгани йўқ. Буни қандай баҳолаш керак?

Жойларда майда улгуржи савдо дўконлари расмий учунгина ташкил қилинганини, улар товар, маҳсулот ишлаб чиқарувчилардан анча узоқда жойлашганини, тегишли техника, асбоб-ускуналар билан жиҳозланмаганини кўриш мумкин.

Бугун иқтисод, ишлаб чиқаришга энг катта тўсиқ бўлиб турган яна бир масала ишлаб чиқарувчи ва истеъмол қилувчи корхоналар ўртасидаги ҳисоб-китобларнинг вақтида амалга ошмаётганидир, деди Президент. Шундай раҳбарлар борки, ўз истеъмолчиларининг молиявий аҳволини суриштирмай, уларга ишлаб чиқарилган маҳсулотларини етказиб туришибди. Ваҳоланки, мижозларининг "чўнтагида" бир тийин ҳам йўқ. Оқибатда бундай корхона раҳбарлари истеъмолчиларидан тегишли пулни ундира олмай, мсҳнат ҳақини тўлашимиз керак, деб ҳукуматга пул сўраб мурожаат қилади.

Шунинг учун ҳам "Халқ хўжалигида ҳисоб-китоблар ўз вақтида ўтказилиши учун корхона ва ташкилотлар раҳбарларининг масъулиятини ошириш борасидаги чоратадбирлар тўғрисида" Президент Фармони чиқди. Унда истеъмолчиларнинг молиявий аҳволини инобатга олмай, пухта ҳисоб-китоб қилмай туриб, уларга маҳсулот етказишни давом эттираётган корхона раҳбарларига нисбатан қаттиқ жавобгарлик чораларини қўллаш кўзда тутилган. Бу борада республика Прокуратураси, Давлат солиқ қўмитаси, Марказий банк, тижорат банклари ҳамда корхона раҳбарлари тегишли хулосаларни чиқаришлари керак.

Шу билан бирга, баъзи бир тижорат банкларидаги қўли эгри кимсалар ўз ҳамёнларини ўйлаб, корхоналарнинг маблағларини бошқа мақсадларга ишлатиб юрибди. Оқибатда бу корхоналар "айбсиз айбдор" бўлиб қолмоқда. Бундай ҳолатлар билан ҳам шафқатсиз курашмоғимиз лозим. Марказий банк бу масалага юзаки қараб келяпти.

Бу масалада назоратни кучайтириш зарур. Керак бўлса, бундай тижорат банкларини ва уларнинг бўлимларини ёпиш, раҳбарларини эса жавобгарликка тортиш лозим.

Яна бир муҳим масала шундан иборатки, нақд пул ва кредитлар қўшимча эмиссиясига кескин чек қўйиш керак. Ҳозир Марказий банк бу масалада қатъий йўл тутмоқда. Биз буни қўллаб-қувватлаймиз.

Ҳар бир вилоят, шаҳар ва туман раҳбарлари ўз ишларини шундай ташкил қилишлари керакки, токи нақд пул ҳисобида берилаётган иш ҳақи, нафақа ва бошқа даромадлар аҳолининг харид қилиш қувватини ошириш, хилма-хил хизмат кўрсатиш ташкилотларини кўпайтириш орқали банкларга қайтиб келиши лозим. Бунинг учун эса вилоят, шаҳар ва туманларда катта ишларни амалга ошириш керак. Аввало, аҳоли олаётган даромадларнинг ички бозор товар ресурслари билан мувозанатини таъминлаш, қўшимча мол-мулк келишига кенг йўл очиш керак. Хуллас, юқоридан қўшимча пул ёки товар беришади, деган кайфиятдан воз кечиш лозим.

Пул қадрсизланмаслиги учун бир қоида доимо эсимизда бўлиши керак. Яъни ҳар қандай маош, нафақа кўпайишидан олдин, бозоримиздаги мол ҳам шу даражада, балким ундан ҳам тезроқ кўпайиши шарт. Бу қоидага ҳаммамиз риоя қилишимиз зарур. Бу — умуқиқтисодиёт қонуни. Мутахассислар ҳисоб-китобига қараганда, агар қўшимча маҳсулот бозорга стაკзилмасдан нақд пул миқдори 1 фоизга кўпайса — нархлар миқдори 1,2—1,4 фоизгача ошиб кетади.

Агар бу йўлни танласак, Ўзбекистонда нафақат инфляцияга, яъни нарх ошишига, балки гиперинфляцияга, бошқача тил билан айтганда, оқибатда ҳеч қандай жолланмайдиган офатга, нарх ошиб кетишига олиб келади. Бу эса, гирдобга ўхшаган даҳшатли нарсa — тушгандан кейин чиқиб кетишнинг иложи йўқ, дессак ҳам бўлади. Унинг оқибати, яна такрорлайман, табиий офатга тенгдир.

Ички бозоримизни маҳсулотлар билан тўлдириш ва экспорт имкониятларимизни кўпайтириш — устувор йўналишлардан биридир. Лекин, кимки фан-техника ютуқларини қўлламай, ортиқча харажатларни камайтирмай, фақат маҳсулотлари нархини ошириш йўли билан яхши натижага эришаман деса — жуда катта хато қилган бўлади.

Ҳозирнинг ўзидаёқ айрим саноат маҳсулотларининг нархи дунё бозори нархидан ошиб кетди. Шу сабабли, бу маҳсулотлар на ички бозорда, на ташқи бозорда сотилмай қолиб кетяпти. Демак, бозор муносабати қонунлари амалда

ўз таъсирини кўрсата бошлади. Бу гап, авваламбор, енгил ва маҳаллий саноат корхоналари раҳбарларига тегишли. Эртага бундай ҳолат, бундай вазият бошқа корхона ва тармоқларга ҳам стиб боришини кутишимиз мумкин.

Ишлаб чиқариш учун кетаётган харажатлар, шу жумладан, хом ашё ва ёқилғи нархи кўпайиб кетди, деймиз. Тўғри. Лекин бир мисол келтирмоқчиман. Масалан, муайян маҳсулотни ишлаб чиқаришга АҚШ саноатида кетган харажатларни солиштирсак, ёқилғи ва электр энергияси Россияда 3 баробар, Ўзбекистонда эса 3,5 баробар кўп сарф қилишини кўрамиз. Бунга изоҳнинг ҳожати бўлмаса керак.

Бу борада ҳамма корхона ва идора раҳбарларини огоҳлантирмоқчиман. Ҳаммага маълумки, биз ёқилғи-энергия манбалари нархини уч йилдан бери жиловлаб келямиз. Бунга бюджетдан катта маблағ сарф бўляпти. Лекин корхона раҳбарлари билиб қўйиши керак, бунинг ҳам чеки бор. Эртага ёқилғи энергия манбаларининг нархи эркинлаша, ксйин нимани баҳона қиласиз?

Ортиқча харажатларни ва шунинг ҳисобига ишлаб чиқариш таннархини камайтириш борасида чора-тадбирлар кўриш ўрнига, айрим раҳбарлар ҳанузгача солиқдан озод қилиш ҳақидаги илтимослар билан тинимсиз мурожаат қилиб юришибди. Айтиб қўйишимиз керак: бу — бефойда ҳаракатдир.

Албатта, харажатларни кескин камайтириш, тежамкорлик асосида маҳсулот сифати ва сонини яхшилаш учун корхоналарни янги техника ва технологиялар билан жиҳозлаш керак. Бунга маблағ топиш керак. Лекин, энг муҳими, ҳўжалик ва корхона раҳбарлари бу муаммо устида эртага эмас, бугун бош қотиришлари лозим.

Барчамизга маълумки, бугунги кунда Ўзбекистоннинг ислоҳотлар соҳасида олиб бораётган сиёсатини дунёнинг нуфузли молия ташкилотлари, жумладан, Халқаро валюта фонди кенг қўллаб-қувватламоқда. Бундай имкониятлардан оқилона фойдаланмасак, катта хато қилган бўламиз.

Бу ерда гап фақат ишлаб чиқариш эмас, балки ҳамма соҳалар хусусида боряпти. Бизда, мисол учун халқаро туризмни ривожлантириш учун беқийс имкониятлар бор. Халқаро ташкилотлар бунга жуда катта қизиқиш билдирмоқда. Фақат биз бу имкониятларни тўла ишлатишимиз керак, акс ҳолда, имкониятлар самарасиз қолаверади.

Шунинг учун барча бўғин раҳбарлари олдида катта масала турибди. Ватанимизнинг, халқимизнинг манфаатини кўзлаб, чет эллик шериклар билан оқилона ва тенг иш олиб бориш керак. Бу масалада ҳали кўп нарсаларни

ўрганишимиз лозим. Яна таъкидлайман, қайси ташкилот, корхона хорижий шериклар билан алоқа тузмаса, ишни самарали ташкил қилмаса, бундай корхонанинг келажаги йўқ.

Ўзбекистон иқтисодининг асосий омили ва манбаи — қишлоқ хўжалигимизнинг ривож ва самарасидир, деди Ислон Каримов.

Бугунги кунда энг муҳим, энг долзарб масала — бошоқли дон ҳосилини нобуд қилмасдан йиғиштириб олиш, Ўзбекистонимизнинг дон-нон таъминотида мустақилликка эришишдир. Шундай уюшқоқлик билан меҳнат қилсак, мен бугун шу нарсани комил ишонч ва мамнунлик билан айта оламанки, насиб этса, 1996 йилда мамлакатимиз ғалла бўйича ўзини тулиқ таъминлай олади. Бу нима дегани? Бу — ана шу маҳсулотларни сотиб олиш учун сарфланаётган пахта, олтин эвазига келадиган маблағларни янги технология, жиҳозлар сотиб олишга, бошқа устувор мақсадларга сарфлаш мумкин бўлади, деганидир. Ҳозир четдан келтириладиган бир тонна ғалла, йўл харажатлари билан қўшиб ҳисоблаганда 190 долларга тушмоқда. Бу йил 1 миллион 400 минг тоннадан зиёда бошоқли дон етиштиришимиз керак. Бу мақсадимизга эришсак, ўзимизнинг арзон ва беминнат нонимиз бўлади. Мамлакатда чорва ривож учун қўлай имконият туғилади, ўз навбатида сут ва гўшт ҳам кўпаяди. Шу маънода, 1995 йилнинг биринчи ярмини муваффақиятли якунлаш муҳим аҳамиятга эга. Чунки ана шу ярим йиллик, унинг ижобий натижалари келгуси 2—3 йил учун мустаҳкам замин бўлиб хизмат қилади.

Барча режаларимизни тўла амалга оширсак, омадимизни берса, 1996 йилда нефть маҳсулотларини четдан олиб келишга ҳам чек қўямиз. Негаки, нефть ва нефть маҳсулотлари ишлаб чиқариш 3,5 баробар кўпайганини эслаб ўтсак ва бундан фахрлансак арзийди. Демак, бу — аниқ режа, бугунги иш суръати шу нарсани яққол исботлаб турибди.

1996 йилда яна икки кўрсаткич — сут ва гўшт маҳсулотларини давлат йўли билан ва давлат маблағи ҳисобига олиб келишга зарурат бўлмайди. Бу ҳам — иқтисодий мустақилликнинг яна бир белгиси.

Умид қиламанки, бундай ютуқлар кўпайиб бораверсади ва биз албатта ўз муродимизга — халқимиз учун муносиб турмуш яратишга эришамиз, деди Президент пировардида. Бу йўлда биздан талаб этиладиган нарсаси — сидқидилдан, яхши ният билан, ҳалол меҳнат қилишдир.

ДУСТЛИГИМИЗ ҚУЁШИ МИНГ ЙИЛЛИКЛАР ҚАЪРИДАН НУР СОЧАДИ

Ассалому алайкум, қадрли қозоқ туғиш-
ганлар!

Азиз дўстлар!

Муҳтарам дўстим Нурсултон Абишевич!

Бугун биз, Ўзбекистон вакиллари, Сиз қозоқ биродарларимизнинг очиқ чеҳраларингизни кўришдан, Сизларга ўзбек халқининг самимий саломларини етказишдан ҳаят мамнун эканимизни изҳор этишга ижозат бергайсизлар.

Биз, Ўзбекистондан келган дўстларингиз ўзимизни қўноқ сифатида эмас, балки ўзимизга энг яқин ва энг қадрдон, кўнглимиз ҳам, ўйимиз ҳам, нияту мақсадларимиз ҳам бир оилада, деб ҳис этмоқдамиз.

Азиз қозоқ қардошлар!

Азиз Нурсултон Абишевич!

Энг аввало бу ажойиб ва ўхшаши йўқ диёр — биз, барча ўзбеклар учун яқин бўлган Қозоғистонга ташриф буюриш имконини яратганингиз, Сизнинг Ўзбекистон шаънига, унинг халқи шаънига айтган самимий дил сўзларингиз учун миннатдорчилик билдиришни истар эдим.

Дўстим Нурсултон Абишевич ва бутун қозоқ халқини яқинда ўтказилган умумхалқ Референдуми натижалари билан, халқнинг юксак ишончи, Президент ваколатлари муддатининг 2000 йилга қадар узайтирилгани билан муборақбод қилиш менга улкан мамнуният бахш этади.

Биз Референдум натижаларини кўп миллионли халқининг Қозоғистоннинг ички ва ташқи сиёсати, изчиллик билан ўтказилаётган янгиланишлар ва ислохотлар сиёсати, кўп миллатли халқ ва унинг келажаги манфаати йўлида

ўтказилаётган сиёсатга юксак ишончининг намоён бўлиши, деб биламиз.

Ҳурматли дўстлар!

Бизга Аллоҳнинг ўзи қўшни бўлиб яшашдас улкан неъматни ҳада этган. Бизнинг халқимизда "ҳовли олма, қўшни ол" деган мақол бор.

Биз азалдан буюк Турон — Туркистон деган ерда яшаймиз, бизга битта Қуёш нур сочади, бир булоқ ва бир дарёдан сув ичамиз. Оғир пайтда қўшни қўшнига ёрдам берган, ундан ҳол сўраган, бир-биридан нонини, ширин сўзини аямаган.

Бизнинг илдизларимиз муштаракдир. Буюк боболаримиз Ал Беруний ва Ал Форобий, Ибн Сино ва Улуғбек, Баҳовуддин Нақшбанд ва Навоий, Бобур ва Абай, Абдулла Қодирий ва Мухтор Авезовнинг, бутун инсоният фахрлиниб тилга оладиган кўплаб бошқа аждодларимизнинг юлдузлари асрлар оша бизга нур сочиб келди ва ҳозир ҳам нур сочмоқда.

Ҳар биримиз Хожа Аҳмад Яссавий номини тилга олар эканмиз, алоҳида гурурни ҳис этамиз. Унинг фаолияти донолик ва адолат мезони бўлиб, Туркистондаги барча халқларни бирлаштириб, жипслаштириб турибди.

Дастлабки учрашувлардан бирини ана шу муқаддас жой — Хожа Аҳмад Яссавий мақбараси ёнида ўтказишга қарор қилганимиз ва шу ерда дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисидаги шартномани ўз имзоимиз билан тасдиқлаганимиз тасодиф эмас. Буни Сиз ҳам, Нурсултон Абишевич, ҳақли равишда таъкидлаб ўтдингиз.

Ҳанузгача ёдимда: қадимги Ясси, ҳозирги Туркистон шаҳри ҳамда унинг яқин атрофидаги овуллар ва қишлоқлар аҳолиси, қozoқлар ва ўзбеклар мақбара олдидаги майдонга тўпланишди.

Халқнинг ўзи бизнинг шартномамизни, халқларимизнинг қардошлик алоқаларини мустаҳкамлаш тўғрисида Нурсултон Назарбоев билан қабул қилган қасамёдимизни маъқуллади. Ўшанда менинг назаримда биз имзолаган шартномани фақат халқ эмас, буюк аждодимиз Хожа Аҳмад Яссавий ҳам маъқуллагандек эди.

Азиз дўстлар!

Биз, қozoқлар, қирғизлар, туркманлар, тожиклар ва ўзбеклар, шу гузал диёримизда яшаётган барча кўп сонли миллатлар ва элатлар, тақдир тақозоси билан аҳил бўлиб яшашга, дўст бўлиб яшашга, хонадонимизни, фарзандларимизни урушлардан, келишмовчиликлар ва бир-бирига

қарама-қарши туришдан асраш учун, миннатдор авлодлар бизнинг шаънимизга, ҳозирги қийин шароитда муштарақ истиқболимиз биносининг пойдеворини барпо этаётган кишилар шаънига яхши сўзлар айтиши учун ўзимизга боғлиқ ҳамма ишни қилишга маҳкум этилганмиз.

Марказий Осиё халқларини буюк мақсадлар йўлида, келажак йўлида бирлаштиришни бошлаб беришда дўстим Нурсултон Назарбоев билан муносабатларимиз яхши пойдевор, мстиндек мустаҳкамлайдиган бўгин эканини чин дилдан эътироф этаман. Чунки, шу минтақадаги давлатлар ва халқларни бирлаштириш тўғрисидаги кўп гоёлар Нурсултон Назарбоевдан чиққан.

Азиз қозоқ дўстлар!

Ўзбекистонда шу кунларда Абай Қунанбосвнинг 150 йиллик юбилейига катта тайёргарлик кетмоқда.

Буюк Абай ўзбек биродарлари тўғрисида бундай деган эди: "Ўзбеклар етиштирмайдиган ва мўл ҳосил олмайдиган экиннинг ўзи йўқ, ер юзида ўзбек савдогарларининг оёғи етмаган жой йўқ, ўзбеклар уддалай олмайдиган ишнинг ўзи йўқ... Ўткир зеҳн, маҳорат, абжирлик ва тадбиркорлик — буларнинг ҳаммаси ўзбекларга хос хусусиятдир. Вазминлик ва хушмуомалалик ҳам шуларда..."

Айтинг-чи, азиз дўстлар, биз ўзбеклар шундай сўзларни айтган буюк Абайни севмаслигимиз мумкинми, ахир!

Ўзбек халқи орасида Абайнинг катта шуҳрат қозонгани ҳам шундан. Бу шуҳратнинг яна бир сабаби — қозоқ халқининг бошқа бир фарзанди Мухтор Аvezовнинг асари, унинг "Абай" романидир. Бу асарни ҳар қандай маърифатли кишининг уйдан топиш мумкин.

Мухтор Аvezовнинг ўзи далолат беришича, у буюк Абдулла Қодирийни устоз деб билган. Бу эса, кўп нарсанинг, аввало халқларимиз маънавий мероси узвий ва муштарақ эканининг далилидир.

Бу — ажойиб ўзбек шоири Ғафур Ғулом, дўстлигимиз қуёши минг йиллар оша нур сочмоқда, деганида нақадар ҳақ бўлганини кўрсатади.

Бизнинг биродарлигимиз тарих синовидан ўтган, аждодларимиз умумий душман ҳужумини биргаликда даф этишганида, уларнинг қони билан йўғрилган.

Ўзбекларнинг ўғлонлари ҳам ҳозирги Қозоғистон дёирини босқинчилардан ҳимоя қилиб, қозоқлар билан ёнма-ён урушганини биламиз.

Мана шу имкониятдан фойдаланиб, фақат ўзимнинг эмас, бутун халқимизнинг фикрини айтмоқчиман: Ҳозирги кунда Қозоғистоннинг мустақиллиги ва барқарорлиги — Ўзбекистоннинг ҳам мустақиллиги ва барқарорлигидир. Ўзбекистон мустақиллиги ва барқарорлиги Қозоғистон учун ҳам шундай эканига ишонаман.

Қозоқ халқининг ўша йиллардаги тарихи саҳифалари жуда ғамгин саҳифалардир. Бутун-бутун қабилалар ўз жойини ташлаб кетган. Уларнинг кўплари биродарлари — ўзбеклар юртидан бошпана топган. Уларнинг авлодлари — бир миллиондан ортиқ киши ҳозир ҳам биз билан яшамокда ва меҳнат қилмоқда.

Қозоқ уруғлари ўша оғир йиллардан ўзлари учун тарқалиб кетмаслик, бирлашиш, бир бутун халқ бўлиш керак, деган буюк сабоқ чиқарганлар, бу сабоқни биз ўзбеклар ҳам бутун узоқ ва қийин тарихимизда бошдан кечирганмиз.

Хорижий босқинчиларга қарши курашда қозоқ халқини бирлаштиришга муваффақ бўлган уч буюк бий — Тўлабий, Қозоқбекбий, Ойтекебийнинг номлари чиндан ҳам мардлик ва жасорат, ўз халқига, ўз диёрига чексиз садоқат рамзи бўлиб қолган.

Сиз қозоқ биродарлар Қарлиғашбий ҳам деб атайдиган Тўлабий, чиндан ҳам узоқни кўра била оладиган инсон, ўзбек диёрига кўчиб ўтган қозоқларни ўзбеклар билан тинчлик ва дўстликда яшашга, ўзбекларнинг қонунларига риоя қилишга даъват этган эди.

Тўлабийнинг сўнги хоҳишига қаранг: у ўзини Тошкентдаги муқаддас Шайхонтоҳур мазорига дафн этишни васият қилган, шу тариқа бизнинг пойтахтимизни ўзбеклар учун ҳам, қозоқ биродарларимиз учун ҳам зиёратгоҳга айлантирган.

Ҳурматли дўстлар!

Азиз Нурсултон Абишевич!

Халқларимиз мустақилликка эришиб, демократик жамият қуриш йўлидан дадил қадам ташлаётган пайтда қозоқ халқининг яна бир ажойиб фарзандининг номини эслаш бизнинг муқаддас бурчимиздир. Мен Турар Рисқулов ва унинг сафдошлари тўғрисида гапиряпман.

У Туркистон ўлкасидаги барча республикаларнинг халқлари бирлашиши ва биродарлигининг қизгин тарафдори ва жарчиси эди. Турар Рисқулов ўша даврдаги ҳукмрон мафкурага қарамай, ҳозир биз ёқлаётган гоё учун мардона

курашди, бутун вужуди билан курашди. Ўз ҳаётини шу гоё учун қурбон қилди.

Ажойиб аждодларимизнинг барча халқларнинг бирлик ва биродарлиги учун зўр бериб курашгани, фидокорлиги ва қадимги ўлкадаги бутун халқ қўллаб-қувватлашига интилиши ҳозирги кунда муштарак мулкимизга айланди ва аниқ ишларимизда рўёбга чиқмоқда.

Олис ва яқин тарихимизда эслашга арзийдиган воқеалар жуда кўп. Бу тарихда фақат бир нарсa — душманлик йўқ, чунки, биз икки абадий тушунча, қозоқлар айтгандек, "ўзбек — ўз оғам" бўлса, ўзбеклар айтгандек, "қозоқ йўлдошинг бўлса, йўлдан адашмайсан" деган тушунчага муқаддас қонун каби амал қилиб келганмиз.

Тошкент кўчаларида даҳшатли зилзила пайтида ёрдамга келган қозоқ бинокорлари қурган уйлар қад кўтариб турибди.

Ҳозирги кунда мамлакатларимиз, халқларимиз ўртасидаги ўзаро муносабатлар сифат жиҳатидан янги босқичга кўтарилмоқда. Улкан бойликларга эга бўлган икки мустақил давлат сиёсий, иқтисодий, маънавий ва инсоний салоҳиятларини тағин ҳам жипсроқ бирлаштириш йўлидан бормоқда.

Бунга бизни фақат жўғрофий яқинликкина эмас, тарихий, этник, тил, маданият, диний муштаракликкина эмас, шу билан бирга фақат биргалашиб, мустаҳкам ҳамкорликда ҳал қилиш мумкин бўлган умумий иқтисодий, ижтимоий-экологик муаммоларнинг кўплиги ҳам ундамоқда.

1993 йилнинг июль ойида Қозоғистон билан Ўзбекистон ўртасида 1994—2000 йилларда иқтисодий интеграцияни чуқурлаштириш чора-тадбирлари тўғрисидаги битим имзоланди. 1994 йилнинг январида ягона иқтисодий ҳудудни барпо этиш тўғрисидаги шартнома имзоланди (апрель ойида мазкур шартномага Қирғизистон Республикаси қўшилди).

Ижроия қўмита тузилди, Марказий Осиё ҳамкорлик ва тараққиёт банки таъсис этилди. Ана шу органларнинг иши натижасида Бишкекда Республикалар Бош вазирлари кенгаши қарори имзоланди. Унда томонлар 2000 йилга қадар республикаларни иқтисодий жиҳатдан бир-бирига яқинлаштиришнинг йўналишларини, шартномада иштирок этувчи давлатлар халқ хўжалиги мажмуаларини ривожлантиришнинг устуворлигини ҳисобга олиб, биринчи навбатда

амалга ошириладиган сармоя сарфлаш ва объектларни барпо этиш лойиҳаларини аниқладилар.

Илм-фан соҳасидаги ҳамкорлик ҳам кенгайиб бормоқда. Хусусан, ҳозирги пайтда илм-фан ва технологияларнинг 16 та устувор йўналиши бўйича 107 лойиҳадан иборат қўшма илмий-техника дастури тайёрланган ва кўриб чиқилмоқда. Бу лойиҳаларнинг айримлари бўйича биргаликда иш бошлаб юборилди.

Ўтган йили Ўзбекистон Республикасида Қозоғистон Республикаси кунларини ўтказиш чоғида янги технологиялар бўйича Ўзбекистон — Қозоғистон марказини барпо этиш тўғрисида аҳдлашувга эришилган эди. Шу кунларда биз марказнинг таъсис ҳужжатларини имзолашни режалаштиряпмиз.

Тенглик асосида ахборот ва таҳририят материаллари алмаштирилди, базалар ва маълумот банкларини айрибош қилиш тўғрисидаги таклифлар тайёрланди. 1995—1996 йилларга мўлжалланган битим лойиҳаси ҳам тайёр. Бу битим чинакам ягона илмий-техникавий ахборот ҳудудини вужудга келтиришга имкон беради.

Патентга доир маълумотларни айирбош қилиш тўғрисида Қозоғистон Республикаси Миллий патент маҳкамаси билан Ўзбекистон Республикаси Давлат патент маҳкамаси ўртасида икки томонлама битим тузилди.

Халқ ҳўжалигининг барча соҳаларида ҳамкорлик қилиш бўйича бошқа лойиҳалар ҳам бор. Биз интеграция йўналишини белгилаб олдик. Бу халқларимиз фаровонлиги, республикаларимиз иқтисодий салоҳиятининг юксалишига кучли туртки бўлишига, ҳар бир давлатда ва бутун бир минтақада иқтисодий вазиятнинг соғломлашишига кўмак беришига ишончим комил.

Республикаларимиз ўртасидаги маданий алоқалар ҳам анъанавийдир. Чўқон Валихонов, Абай, Жамбул, Мухтор Аvezов, Собит Муқонов, Анвар Олимжонов, Ўлжас Сулаймонов — уларнинг ўзбек ва қорақалпоқ тилларига таржима қилинган асарлари кутубхоналаримизда ўзбек ёзувчилари асарлари билан доимо ёнма-ён туради.

Биз Ойбек, Ғафур Ғулом, Миртемирнинг қозоқ қардошларимиз орасида қай даражада машҳур эканини ҳам биламиз.

Ҳозирги пайтда, илгари айтганимдек, Ўзбекистонда 1 миллиондан ортиқ қозоқ, Қозоғистонда эса — ярим миллиондан ошиқ ўзбек истиқомат қилади.

Бизда 605 қозоқ мактаби бор. Уларда 15 минг бола ўқийди. Ҳозир миллий маданиятларнинг қайта туғилаётгани ҳақида кўп гапириш расм бўлган, бироқ мен Тошкентдаги қозоқ маданияти маркази фаолияти ҳақида гапирар эканман, қозоқ маданиятининг қайта туғилиши ҳақида эмас, унинг ривожланаётгани хусусида гапиришни истар эдим.

Тошкент, Сирдарё, Жиззах, Нукус ва Навоий педагогика институтларида таҳсил қозоқ тилида олиб бориладиган бўлимлар бор. Кўплаб олий ўқув юртлари ва техникумларда кириш имтиҳонлари қозоқ ёшларидан уларнинг она тилида олиниши йўлга қўйилган.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ҳузурида қозоқ адабиёти кенгаши муваффақиятли ишлаб турибди.

Жиззах вилоят театрида "Коктем" қозоқ театр-студияси ташкил этилган. Мана, тўрт йилдирки, қозоқ тилида "Нурли жол" республика газетаси нашр этилмоқда.

Ҳурматли дўстлар!

Муносабатларимиз янада ривожланиши ва турмушнинг янги-янги қирраларини қамраб олаверишига шак-шубҳа йўқ. Ҳозир Қозоғистонда ўтаётган Ўзбекистон Республикаси кунлари ҳам Ўзбекистонда ўтган сизларнинг республикангиз кунлари сингари — ҳамкорлигимизни янада чуқурлаштириш сари ташланган янги қадамдир.

Халқларимиз бундан фақат ютади ва агар биз яхши қўшни ва дўст, тенг шерик сифатида савдо, сармоялар, айрибошлашлар, ҳукумат даражасида ва бошқа даражаларда алоқаларни кенгайтиришга ўзаро яхши шароит яратиб бериш тамойилини амалга оширишга эришсак, улар ҳозирги ислохотларни амалга ошириш натижасида тўғри маънода бой бўлишади.

Мен Ўзбекистонда Қозоғистон кўпроқ бўлиши, Қозоғистонда эса Ўзбекистон кўпроқ бўлишининг астойдил тарафдориман. Нурсултон Абишевчи бу маънода мени қўллаб-қувватлайди, деб ўйлайман. Биз шундай қилсак, юксак тараққий этган мамлакатлар тажрибасидан тезроқ баҳраманд бўламиз, охир-оқибатда юксак тараққиётга эришамиз.

Бир мамлакатда иккинчи мамлакат фирмаларининг филиаллари, машҳур корхоналар, компанияларнинг магазинлари кўпроқ очилаверсин. Турон халқлари ҳаётининг тарихий қон-томири, ҳар доим карвонлар бир-бирининг истиқболига қараб юрган Буюк ипак йўли қайтадан тикланиши керак.

Айрим мансабдор ва раҳбарларнинг сусткашлиги, узоқни кўра билмаслиги, чекланганлиги туфайли пайдо бўлган бюрократик ғовларда ифода бўлаётган барча сунъий тўсиқларни олиб ташлаш керак.

Бу йўлни поклик, соғлом фикр, дўстлик ва ишончга асосланган Буюк ипак йўли деган юксак номга муносиб қилиш бизнинг қўлимиздан келади.

Биз ҳаммамиз — ўзбеклар ҳам, қozoқлар ҳам, мамлакатларимизни ватан қилган бошқа халқлар ва миллатларнинг вакиллари ҳам масалага мана шундай ёндашув, бу тамойилларнинг ҳастимизда муайян равишда амалга ошиши тарафдоримиз.

Ҳурматли дўстлар, бовурларим!

Икки давлатнинг ақл-зиё аҳли, миллий санъат юлдузлари, таниқли олимлар, адабиёт арбоблари, журналистлар, иқтисодчилар, тadbиркорлар, ишлаб чиқариш ходимлари бир дастурхон тсварагида дўстона учрашадиган ҳозирдагидек тadbирлар, байрамона кўнгил очарлар, дунёвий суҳбатлардан иборат бўлиб қолмаслиги керак.

Биз, халқимиз бошидан кечираётган даврнинг — ҳозирги кунда қадимги Турон — Туркистон диёрида юз бераётган воқсаларнинг муҳимлиги ва масъулиятини биргаликда англаб стмоғимиз лозим.

Шубҳасизки, турмушнинг барча соҳаларидаги ҳаётбахш ўзгаришлар маънавий ва ахлоқий қадриятларни тиклашдан бошланади. Қадрли дўстлар, айна шу соҳада сизларнинг эътиборли кишилар эканингиз, жамиятдаги, халқ орасидаги обрўйингиз катта аҳамият касб этади.

Сизлар ижодингиз, ижтимоий фаоллигингиз билан ривожланган ва гуллаб-яшнаган давлатлар сафи томон ҳаракатимизни тезлаштиришда ёрдам беришингиз мумкин. Энг муҳими, ниҳоят ўзимизнинг бир бутун, яхлит қадимий Туркистон фарзандлари эканимизни ҳис этишимизга ва айна пайтда ўзлигимизни, ўз мустақиллигимиз ва ўзимизга хос фазилатларимизни сақлаб қолишга ёрдам беришингиз мумкин.

Қийинчиликларни бошимиздан биргаликда ксчиришимиз осонроқ бўлади, бунёдкорлик билан шуғулланишимиз, ҳар қандай сиёсий ва иқтисодий тазйиқларга бардош бериб, олдимизга қўйган мақсадга эришишимиз осонроқ бўлади.

Шу жиҳатдан қараганда, биргаликда ҳал қиладиган муаммоларимиз кўп, биргаликда мулоҳаза юритадиган, фикрлашадиган, кўнглимизда тўпланиб қолган ва айтадиган гапларимиз кўп.

XX аср ниҳоясида икки мустақил демократик давлатимиз янги тарихида яна бир беш йилликни ўтказишимиз керак.

Бу йилларнинг қандай бўлиши, улар бизга қандай яхшиликлар келтириши, авлодлар бизни қандай эслаши ўзимизга боғлиқ.

Азиз дўстлар!

Биз Қозоғистонга қозоқ халқи учун унутилмас йил — буюк шоир ва мутафаккир Абай туғилган куннинг 150 йиллиги нишонланаётган йилда ташриф буюрдик. Абай бундай деган эди:

Бўлсин десанг умр чароғон,
Тақдирингни оқлагил, инсон.
Садоқатли дўстсиз жаҳонда
Бойлик, шуҳрат — бариси ёлғон.

Бу ҳаққоний сўзлар фақат бугунги тантананинг эмас, умуман ўзбек — қозоқ муносабатларининг шиори бўлиши керак дєб ўйлайман.

Ҳурматли қозоқ биродарларим!

Мен, бир ўзбек фарзанди, дилимдаги бир рост гапни айтмоқчиман:

Қозоқ элини, қозоқ срини, қозоқ биродарларимни яхши кураман.

Бу фикр фақат менингина эмас, барча ўзбекларнинг қонига, жон-танига сингиб кетган фикрдир.

— Ерда ҳаёт бор экан, қозоқ халқи абадий омон бўлсин, яшасин!

— Қозоқ биродарларим ҳеч қачон жафо чекмасин!

— Биз — ўзбеклар ва қозоқлар бир-биримиздан сира ажралмайлик!

*Қозоғистонда
Ўзбекистон кунларининг
тантанали очилиши
маросимида сўзланган нутқ,
1995 йил 20 май*

ЎЗБЕКИСТОН КЕЛАЖАККА ИШОНЧ БИЛАН ҚАРАМОҚДА

Ҳурматли дўстлар, биродарлар!

Авваламбор, ҳаммангизни Ўзбекистон ҳаётидаги бугунги тарихий воқса — мана шу завод ишга туширилиши билан чин кўнглимдан табриклайман. Сизларга сиҳат-саломатлик, куч-қувват, хонадонларингизга файзу барака тилайман.

Учинчи завод биринчи навбатининг ишга туширилиши — жамоангиз ҳаёти, бутун Навоий саноатидагина эмас, балки республикамиз ҳаётида муҳим воқеадир.

Ҳеч муболағасиз айтиш мумкинки, бу кун мустақиллигимизни оёққа турғизиш тарихида муносиб ўрин эгаллайди, давлатимизнинг иқтисодий салоҳиятини, унинг жаҳон бозоридаги ўрнини мустаҳкамлайди.

Бу кун Ўзбекистон ва МДҲдагина эмас, улардан ташқарида ҳам машҳур, айтишим мумкинки, бутун дунёда катта қизиқиш уйғотаётган ҳақиқий олтин корхонангиз тараққиёти тарихига олтин саҳифа бўлиб киради.

Сизларнинг комбинатингиз бундан 30 йилдан ошиқроқ вақт муқаддам саҳро шароитида бир эртақ, афсонавий Ҳумо қуши сингари пайдо бўлган эди. Сизларнинг ноёб жамоангиз салоҳияти, жипслиги, юксак малакаси, меҳнатдаги ва ҳаётдаги чиниқиши, эришган меҳнат ютуқлари билан жаҳоннинг энг йирик, энг тараққий этган давлатлари ҳам орзу қиладиган ҳақиқий бойликдир.

Комбинатингизнинг кўпмиллатли жамоаси ўзининг оёққа туриш тарихида, айниқса, собиқ СССР тарқаб кетиб, хўжалик алоқалари узилганидан кейин кўп муаммолар, кўп қийинчиликларга дуч келди. Ўшанда бу ноёб корхо-

нани вайрон бўлиб, тугаб кетиши хусусида башорат қилган кўпгина калтабинлар ҳам пайдо бўлган эди.

Ҳақиқатан ҳам, агар кейинги йилларни эслайдиган бўлсак, корхона жамоаси бошидан кечирган улкан қийинчиликлар — эҳтимол, комбинатнинг кўп йиллик тарихидаги энг оғир давр бўлгандир.

Энг яхши ва энг замонавий технологияга эга бўлган, олтин ва стратегик материаллар қазиб олиш бўйича фан ва техниканинг энг сўнгги ютуқларини ўзлаштирган корхона материал етказиб берадиган ўнлаб ва юзлаб корхоналар билан алоқалар узилганидан кейин мана шундай шароитда илгариги суръатни сақлаб қолиб, ишлаб чиқаришни зарур даражада таъминлай олишини тасаввур қилиш қийин эди.

Бироқ жамоа барчасига чидади. Энг оғир шароитларда ҳам ишлади. Бугун мен катта мамнуният, барчангизга, ҳурматли дўстлар, чуқур миннатдорлик билан комбинатингиз ўзининг илгариги қувватини сақлабгина қолмай, уни тобора ўстириб боргани, барчага ўзининг нимага қодир эканини намойиш қила олганини эътироф этишдан мамнунман.

Қайта-қайта айтаманки, бу — сизнинг хизматингиз, тиним билмай, турли синовларга парво қилмай меҳнат қилган ишчилар, муҳандис-техник ходимлар, раҳбарлар, хизматчиларнинг улкан хизматидир. Бу ҳақиқатан ҳам қаҳрамонона меҳнат эди.

Мен бугун имконият туғилганидан фойдаланиб, сизларга, азиз дўстлар: биз сизлар билан фахрланамиз, жамоангизга ишонамиз, деб баралла айтишни истар эдим.

Бугунги кунда мана шу мураккаб шароитда ишлаб чиқариш суръатини таъминлабгина қолмай; янги ноёб қувватларни ҳам ошираётган жамоангиз эришган ютуқлар барчамизни қувонтиради.

Заводнинг иккинчи навбати ҳам жуда қисқа муддатда ишга тушишига ишончим комил. Ҳукумат сиздан барча зарур ёрдам ва кўмагини аямайди. Мен мана шу юксак минбардан туриб, барча қурувчилар, монтажчилар жамоаларига, янги заводни қуришда иштирок этган барча кишиларга, мана шу мураккаб шароитда бу ноёб иншоотни тиклаган Навоий вилоятининг барча кўпмиллатли аҳолисига миннатдорлик сўзларини айтаман.

Зарафшон қурилиш бошқармаси, "Жанубсаноатмонтаж" трести, Навоий монтаж-қурилиш акционерлик кор-

хонаси жамоалари ҳам ва "Қизилқумнодирметаллол-тин"нинг бошқа бўлинмалари ҳам жуда катта ҳажмдаги ишни бажаришди.

"Ўзмонтажмахсуқурилиш", "Ўзагроқурилиш", "Ўзсув-хўжаликқурилиш", "Ўзсаноатхўжаликқурилиш", "Ўзжа-моахўжаликқурилиш" бўлинмалари, республиканинг бир қатор саноат корхоналари завод қурилишига муносиб ҳисса қўшди. Ҳеч муболағасиз айтиш мумкинки, бу заводни бутун Ўзбекистон қурди!

Янги заводни қуришда алоҳида ўрнатилган ходим-ларни мукофотлаш тўғрисидаги сизга маълум Фармонга имзо чекиш менга катта мамнуният бахш этди. Бироқ, мен сиз амалга оширган ишлар, бу иншоотга сарф қилинган улкан меҳнатни ҳеч қандай мукофотлар ва фахрий унвон-лар билан ўлчаб бўлмаслигини ҳам биламан.

Ҳурматли дўстлар!

Ҳурматли меҳмонлар!

Мамлакатдаги ишларнинг аҳволини, иқтисодий, сиёсий, маънавий ҳаётимизда амалга оширилаётган ислохотларни танқидий кўз билан таҳлил қилар эканмиз, биз бутун ишонч билан: ҳа, Ўзбекистон бўҳрондан чиқиб борапти ва янгилашни суръатини дадиллик билан эгаллаб, ўзининг келажагига ишонч билан қарамоқда, дея оламиз.

Бизнинг бу ишончимиз нимага асосланган?

Биринчидан. Дунё харитасида бизнинг заминимизчалик бойликка, минерал-хом ашё, қишлоқ хўжалиги ва бошқа ноёб ресурсларга эга бўлган давлат кам топилади. Ҳозирча бу бойликларнинг каттагина қисмидан фойдаланилаётгани йўқ, шунинг учун ҳам бу бойликлар ўзаро фойда кўриш асосида биз билан ҳамкорлик қилмоқчи бўлган жаҳондаги машҳур компания ва банкларнинг эътиборини жалб эт-моқда.

Америкалик экспертларнинг ҳисоб-китобига қараганда, Ўзбекистоннинг минерал-хом ашё ресурсларининг ўзигина уч триллион доллар миқдоридан баҳоланар экан. Бу рақам-нинг ўзи ҳамма гапни айтиб турибди.

Иккинчидан. Бизнинг энг катта бойлигимиз — бизнинг кўпмиллатли меҳнатсевар халқимиздир. Бизнинг тарихи-миз — буюк тарих. Бизнинг улуг аъёнларимиз бор. Уял-масдан қўрқмасдан, дадил туриб: ҳа, Ўзбекистон ўз тари-хи, ўзининг эзгу аъёнлари билан фахрланади, дейиш лозим. Бизнинг томирларимизда жаҳон маърифатига сал-моқли ҳисса қўшган буюк аجدодларимиз қони оқмоқда. Бу заминда эзгулик ва инсонпарварлик, тинчлик ва аҳиллик,

яхшилик, адолатнинг буюк қадриятларидан таълим берган буюк мутафаккирлар яшаб ўтган.

Бизнинг ишончимизга асос бўлган учинчи омил — СССР тарқалиб кетганидан кейин биз танлаб олган ислохотлар йўли, мустақиллигимиз ва истиқлолимизни мустаҳкамлаш йўлининг тўғрилигидир.

Бу — ислохотларимизнинг аста-секин, босқичма-босқич амалга оширилишидир. Бу — уларни амалга оширишдаги изчилликдир.

Бу — бозорнинг Ўзбекистон модели бош тамойилларидан бирига айланган кучли ижтимоий сиёсатимиздир. Бизнинг бош шиоримиз — инсон ислохот учун эмас, ислохот инсон учун шиоридир. Бугунги кунда бу шиорни барча эътироф этмоқда, у ислохотларимизга кўмаклашмоқда ва муваффақиятимизни таъминламоқда.

Тўртинчи омил. Айтинглари, собиқ Совет Иттифоқи ҳудудида яна қасрда мана шунча иншоотлар, айниқса, базавий тармоқларда иншоотлар қурилмоқда?

Улардан атиги бир нечтасини санаб ўтаман. Бу — янаги йил ёзи бошида ишга тушириш мўлжалланаётган Асакадаги автомобиль заводи. Бу — Хоразм вилоятидаги "Мерседес" юк машиналари заводи.

Бу — вилоятингиз ҳудудида ишга тушган "Зарафшон — Ньюмонт" қўшма корхонасидир. Бу — Дауғизтов конини ўзлаштириш бўйича "Лонро" фирмаси билан тузилган, ҳозир амалга оширишга тайёр бўлган йирик лойиҳадир.

Бу — мамлакатнинг ишга туширилаётган ёнилғи-энергетика мажмуи — Кўкдумалоқ ва Мингбулоқ конларидаги янги қувватлардир. Бу — Бухорода қурилаётган нефтни қайта ишлаш заводи. Бу — Ўзбекистоннинг энергетика тизимидаги янги қувватлар, янги коммуникациялар, автомобиль ва темир йўллари. Бу — снгил саноатдаги, аграр сектордаги кўплаб қайта ишлаш корхоналаридир.

Бу — бутун Ўзбекистоннинг фахрига айланган сизларнинг янги заводингиздир.

Буларни бир кунда қуриб бўлмаслиги барчага аён бўлиши ксрак. Буларнинг барчасига жуда-жуда кўп жомаларнинг тинимсиз, фидокорона меҳнати туфайли эришилади.

Буларнинг барчаси охир-оқибатда республикамизнинг иқтисодий салоҳиятини барпо этади ва эртаги кунда, ишончим комилки, жаҳон бозорида Ўзбекистоннинг муносиб ўрин эгаллашини таъминлайди.

Биз бугунги кунда ксйинги йилларда эришган ютуқларимиз билан фахрланишга ҳақлимиз. Бу — бизнинг ташқаридан нефть ва нефть маҳсулотлари сотиб олишдан холи бўлган амалий мустақиллигимиздир. Бу — бизнинг ташқаридан ғалла сотиб олишдан холи бўлган мустақиллигимиздир. Ҳа, биз ўзимизни гушт-сут маҳсулотлари билан таъминлаш учун ҳам зарур база барпо қила олдик. Эсларингизда бўлса, яқин-яқинларда ҳам бизнинг кўпдан-кўп хом ашё бойлигимиз, энг аввало, пахта толаси мана шу ҳаёт учун зарур бўлган озиқ-овқат маҳсулотларини сотиб олишга сарфланар эди. Уч ярим йил ичида биз бу ресурсларимизни ана шу мақсадда фойдаланишдан ажратиб олдик, энди улар мана шу жаннатмакон заминда истиқомат қилаётган кишиларнинг фаровон турмушига хизмат қилади.

Бешинчи, ва айтиш лозимки, моддий ўлчовлар билан ўлчаб бўлмайдиган энг муҳим омил, бу — тинчлик, барқарорлик, ҳамжиҳатликдир.

Бу — биз Ўзбекистон деб аталмиш уйимизда ўрната олган фуқаролар тинчлиги ва миллатлараро тотувликдир. Бу — кишиларни жипслаштириб турган, ҳар бир инсон, ҳар бир оила ўзининг бугунги кундаги ҳаёти, фарзандларининг келажаги, қариндош-уруғ ва яқинларининг тинчлиги учун хотиржамлигидир.

Бу — ҳар қандай бунёдкорлик иши, ҳар қандай қурилиш, ҳар қандай меҳнат учун зарур бўлган соғлом муҳитдир.

Буни сизларнинг кўпмиллатли жамоангиз мисолида яққол кўриш мумкин. Айнан мана шу муҳим омил, мана шу яқинлик, мана шу ўзаро ҳурмат ва турли миллат, турли этниқод, турли авлодлар вакиллариининг бир-бирига дўстона муносабати ишларимизнинг энг зарур ва муҳим асоси, амалга ошган режаларимизнинг пойдевори бўлди.

Ҳар доим ва ҳар жойда, айрим кишилар ва бутун-бутун жамоалар билан учрашар эканман, мен мана шу гапни такрорлаб келдим ва яна такрорлайман: фақат тинчлик-хотиржамлик, фақат барқарорлик, фақат ўзаро аҳиллик бизга муносиб ҳаёт бахш этади, ўзимизни ва фарзандларимизни барча мусибатлардан асрайди.

Бугунги мана шу нодир имкониятдан фойдаланиб, жамоангизда, бинобарин, барчамизнинг умумий уйимизда ҳам, барқарорлик ва тинчликни сақлаб турганингиз учун барчангизга чуқур таъзим қилмоқчиман.

Азиз дўстлар!

Кишиларимизни, фарзандларимизни бахтиёр, баркамол, муносиб инсон сифатида кўриш барчамиз учун, шу жумладан, халқ ўз тақдири ва кселажагини ишониб топшириб қўйган Президент сифатида мен учун ҳам энг катта мукофотдир. Буларнинг барчаси учун битта шарт бор. Бу шарт — бизнинг меҳнатимиздир. Биргаликда қилинадиган фидокорона меҳнатдир. Халқимизнинг бугун ва кселажакда фаровон ҳаёт кечириши йўлида қилинадиган меҳнатдир.

Сизларни муҳим воқеа — ҳақиқий олтин иншоотнинг, ҳар доим саноатимиз, бутун иқтисодиётимизнинг фахрига айланиб қоладиган иншоотнинг ишга тушиши билан яна бир бор чин қалбимдан табриклашга ижозат бергайсизлар.

*Навоий кон-металлургия комбинати
3-гидрометаллургия заводининг
биринчи навбати очилишига
бағишланган тантананда сузланган нутқ,
1995 йил 14 июнь*

МУНДАРИЖА

"СОҒЛОМ АВЛОД УЧУН" ОРДЕНИНИ ТОПШИРИШ МАРОСИМИДА СЎЗЛАНГАН НУТҚ. 1994 йил 2 май	3
ЙЎЛИМИЗ — МУСТАҚИЛ ДАВЛАТЧИЛИК ВА ТАРАҚҚИЁТ ЙЎЛИ. Ун иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ун бешинчи сессиясида сўзланган нутқ. 1994 йил 5 май	6
ТАРИХИМИЗ ҲАМ, КЕЛАЖАГИМИЗ ҲАМ МУШТАРАК Ўзбекистонда Қозоғистон кунларининг очилишига бағишланган тантанали йиғилишида сўзланган нутқ, 1994 йил 23 май	28
ТОШКЕНТДАГИ I ХАЛҚАРО ТЕНИС ТУРНИРИ ОЧИЛИШИ МАРОСИМИДА СЎЗЛАНГАН НУТҚ. 1994 йил 30 май	38
ЭЛ МАНФААТИ — ФАОЛИЯТИМИЗ АСОСИ	40
ИЛМУ ФАН МАМЛАКАТ ТАРАҚҚИЁТИГА ХИЗМАТ ҚИЛСИН. Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси умумий йиғилишида сўзланган нутқ, 1994 йил 7 июль	44
ҲАЛЮСЛИК ВА ФИДОЙИЛИК — ФАОЛИЯТИМИЗНИНГ АСОСИЙ МЕЗОНИ БЎЛСИН. Халқ депутатлари Тошкент шаҳар Кенгаши сессиясида сўзланган нутқ. 1994 йил 15 июль	59
МУСТАҚИЛЛИГИМИЗ БОҚИЙ БЎЛСИН. Ўзбекистон мустақиллигининг уч йиллиги муносабати билан 1994 йил 31 августда байрам қатнашчиларига қарата сўзланган нутқ	77
ВАТАНИНИНГ ОЛИЙ МУКОФОТЛАРИ ТОПШИРИЛДИ	79
ҚИШГА ТАЙЁРГАРЛИК — ДОЛЗАРБ ВАЗИФА.	82
ИЖОБИЙ ИШЛАРИМИЗНИ ОХИРИГА ЕТКАЗЎЙЛИК. Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг XVI сессиясида сўзланган нутқ, 1994 йил 22 сентябрь	86
МУСТАҚИЛЛИК — УЛКАН МАСЪУЛИЯТ	107
УЛУҒБЕК РУҲИ БАРҲАЁТ. Мирзо Улуғбек таваллудининг 600 йиллигига бағишланган тантанали маросимда сўзланган нутқ, 1994 йил 15 октябрь	112
САМИМИЙ МУЛОҚОТ	116
БАРҚАРОР ТИНЧЛИК ВА ЎЗАРО МАНФААТЛИ ҲАМКОРЛИК УЧУН. Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик кенгашига аъзо мамлакатлар давлат бошлиқларининг Будапештда бўлиб ўтган конференциясида сўзланган нутқ, 1994 йил декабрь	120
АСОСИЙ ҚОНУНИМИЗ ТАНТАНАСИ.	125

ТАДБИРКОРЛИК — ИҚТИСОДИЁТ КЕЛАЖАҒИ.	128
ФАОЛИЯТИМИЗ ДАВР РУҲИГА МОС БЎЛСИН.	133
ХАЛҚ ИШОНЧИ — ЮКСАК МАСЪУЛИЯТ. <i>Халқ депутатла- ри Тошкент вилояти кенгаши сессиясида сўзланган нутқ, 1995 йил 9 январь</i>	141
ЎЗБЕКИСТОН ИСЛОҲОТЛАРНИНГ ЯНГИ БОСҚИЧИДА. <i>Давос шаҳрида ишбилармонлар доиралари вакиллари би- лан учрашувда сўзланган нутқ, 1995 йил январь</i>	154
САВДО УЙИДАН ИПАК ЙўЛИНИ ТИКЛАШ САРИ. <i>Швейца- риянинг Альтендорф шаҳрида Ўзбекистон Савдо уйини очиш чоғида сўзланган нутқ, 1995 йил январь</i>	158
ИСЛОҲОТ ЙўЛИДА ЯНАДА ҚАТЪИЯТЛИ БЎЛАЙЛИК.	160
ИСЛОҲОТ МЕЗОНИ — ОДАМЛАР ҲАЁТИДАГИ ЎЗГАРИШДИР	166
ЎЗБЕКИСТОННИНГ СИЁСИЙ-ИЖТИМОЙ ВА ИҚТИСОДИЙ ИСТИҚБОЛИНИНГ АСОСИЙ ТАМОЙИЛ- ЛАРИ. <i>Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг би- ринчи сессиясидаги маъруза, 1995 йил 23 февраль</i>	172
МИНТАҚАВИЙ МУАММОЛАРДАН ЖАҲОНШУМУЛ МУАМ- МОЛАРГА. <i>Дания пойтахти Копенгагенда ўтган халқаро конференцияда сўзланган нутқ, 1995 йил 12 март</i>	221
ЎЗБЕКИСТОН ЙўЛИ — ЖАҲОН ҲАМЖАМИЯТИГА ҚўШИЛИШ ЙўЛИДИР	226
БИЗ ЖАМИЯТНИ ЯНГИЛАШ ЙўЛИДАН БОРМОҚДАМИЗ. <i>ГФР Федерал Президенти Роман Герцог шарафига уюш- тирилган қабул маросимида сўзланган нутқ, 1995 йил 11 апрель</i>	235
ВАТАН САЖДАГОҲ КАБИ МУҚАДДАСДИР. <i>Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг иккинчи сессиясида сўзланган нутқ, 1995 йил 5 май.</i>	239
ДИЁРИМИЗ ТИНЧ, ОСМОНИМИЗ ДОИМО МУСАФФО БЎЛСИН. <i>Ғалабанинг 50 йиллигига бағишланган танта- нали йиғилишида сўзланган табрик нутқи, 1995 йил 8 май</i>	251
ДАВР ТАҚОЗОСИ	253
ДўСТЛИГИМИЗ ҚУЁШИ МИНГ Йилликлар қаъридан НУР СОЧАДИ. <i>Қозоғистонда Ўзбекистон кунларининг тантанали очилиши маросимида сўзланган нутқ, 1995 йил 20 май.</i>	262
ЎЗБЕКИСТОН КЕЛАЖАККА ИШОНЧ БИЛАН ҚАРАМОҚДА. <i>Навоий кон-металлургия комбинати 3-гид- рометаллургия заводидаги биринчи навбати очилишига бағишланган тантананда сўзланган нутқ, 1995 йил 14 июнь</i>	271

Ислам КАРИМОВ

**РОДИНА СВЯЩЕННА
ДЛЯ КАЖДОГО**

**Доклады, речи,
интервью**

На узбекском языке

Издательство "Ўзбекистон"—1995. 700129, Ташкент, Навои, 30

Нашр учун масъул **К. БҲРОНОВ**
Расбom **О. СОИБНАЗАРОВ**
Тех. муҳаррир **С. СОБИРОВА**
Мусахҳиҳ **М. РАҲИМБЕКОВА**

Теришга берилди 10.04.95. Босишга рухсат этилди 08.08.95.
Формати 84x108 1/32. "Таймс" гарнитурда офсет босма усулида
босилди. Шартли бос. л. 14,70. Нашр. л. 14,80.
Тиражи 20000. Буюртма № 667 Баҳоси шартнома асосида.

"Ўзбекистон" нашриёти, 700129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.
Нашр. № 151-95.

Оригинал-макет масъулияти чекланган "Ношир" жамияти техникавий
ва программавий воситалар базасида тайёрлаиб, Ўзбекистон
Республикаси Давлат матбуот қўмитаси ижарадаги Тошкент матбаа
комбинатида босилди. 700129, Тошкент, Навоий, 30.

Т.
Ф
Х

У

С

И

И

У

М

З

Т

Т

Т

Т

Т

Т

Т

Т

Т

Т

Т

Т

Каримов И. А.

К 25

Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир: Маърузалар, нутқлар, суҳбатлар.— Т.: Ўзбекистон, 1995.— 278 б. ISBN 5-640-01963-8

Эътиборингизга ҳавола этилаётган ушбу тўплам Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримовнинг илгари нашр этилган "Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура", "Биздан озод ва обод Ватан қолсин" китобларининг бевосита давоми бўлиб, унга муаллифнинг мамлакатимизда бозор муносабатларини тобора такомиллаштириш, иқтисодий ва ижтимоий ислохотларни янада жадаллаштириш масалаларига бағишланган асарлари, Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва Олий Мажлиси сессияларида қилган маърузалари ва сўзлаган нутқлари, халқаро миқёсдаги анжуманларда, республика Вазирлар Маҳкамаси йигилишларида, учрашувларда сўзлаган нутқлари, суҳбатлари жамланган.

65.9(5У)

№ 560-95

Алишер Навоий номидаги
Ўзбекистон Республикасининг
Давлат кутубхонаси

К 0804000000—141
М 351 (04) 95 95

